

บทบาทของผู้ถือครองและผู้ดูแลที่มีผลต่อการคงอยู่ของพื้นที่สวน
บริเวณคลองบางกอกใหญ่-คลองซึกพระฝางตะวันตก

นายพิสุจน์ แผงสีคำ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2554
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

THE ROLE OF LAND OWNERS AND TENANTS IN THE EXISTENCE OF THE
ORCHARDS ON THE WESTERN SIDE OF KLONG BANGKOKYAI-KLONG CHAKPRA

Mr. Pisoot Fangseekham

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Architecture Program in Architecture

Department of Architecture

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2011

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

บทบาทของผู้ถือครองและผู้ดูแลที่มีผลต่อการคงอยู่ของ
พื้นที่สวนบริเวณคลองบางกอกใหญ่-คลองซังพระฝาง
ตะวันตก

โดย

นายพิชญ์ แจงสีคำ

สาขาวิชา

สถาปัตยกรรม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารศิลป์

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์ศักดิ์ วัฒนสินธุ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา ธาดานิติ)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.วาริษา วงศ์พยัต)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(อาจารย์ ดร.พีรตร แก้วลาย)

พิสูจน์ แฝงสีคำ : บทบาทของผู้ถือครองและผู้ดูแลที่มีผลต่อการคงอยู่ของพื้นที่สวนบริเวณคลอง
บางกอกใหญ่-คลองซักพระฝั่งตะวันตก.(THE ROLE OF LAND OWNERS AND TENANTS IN
THE EXISTENCE OF THE ORCHARDS ON THE WESTERN SIDE OF KLONG
BANGKOKYAI-KLONG CHAKPRA) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ.ดร.เทิดศักดิ์ เตชะกิจ
ขจร,141หน้า

พื้นที่สวนผลไม้เป็นพื้นที่สีเขียวซึ่งสำคัญต่อเมืองจากบทบาทของการที่เป็นแหล่งปรับสมดุลให้
สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศทั้งน้ำ พืช ดิน และการลดอุณหภูมิอากาศในเขตเมือง ตลอดจนการซึมซับ
มลภาวะในเขตเมืองให้ลดน้อยลง แต่จากการขยายตัวของเมืองในปัจจุบันส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
ลักษณะของพื้นที่ทำให้สวนลดน้อยลงเป็นจำนวนมาก ถึงอย่างไรก็ตามในพื้นที่บริเวณคลองบางกอกใหญ่-
คลองซักพระ ฝั่งตะวันตกก็ยังพบการคงสภาพอยู่ได้ของพื้นที่สวนอยู่ จึงนำมาสู่การศึกษารูปแบบบทบาทของผู้ถือ
ครองและผู้ดูแลที่มีผลต่อการคงอยู่ของพื้นที่สวนบริเวณคลองบางกอกใหญ่-คลองซักพระฝั่งตะวันตกโดยมี
วัตถุประสงค์ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการคงอยู่ของพื้นที่สวน (2) เพื่อศึกษาลักษณะของผู้ถือ
ครองสวนและผู้ดูแลสวน (3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือครองสวนและผู้ดูแลสวนกับลักษณะทาง
กายภาพของพื้นที่สวนที่คงอยู่ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้ (1) ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และ
ตรวจสอบข้อมูลบนพื้นที่เพื่อสร้างแผนที่ปัจจุบันของสวน (2) ลงพื้นที่ศึกษาเพื่อสัมภาษณ์ผู้ดูแลสวนทั้ง 13
แห่ง เพื่อสืบค้นประเด็นปัญหา ความเป็นมาของสวน พืชพรรณ การจัดการ สภาพสวนและลักษณะการ
ปรับตัวให้สวนคงอยู่ได้ (3) คัดเลือกและวิเคราะห์กรณีศึกษาโดยละเอียดถึงทัศนคติและสืบทอดครอง
พื้นที่แบบย้อนกลับถึงข้อมูลระดับจุลภาค (4)วิเคราะห์ความเชื่อมโยงของข้อมูลบุคคลต่อสภาพของสวน
และการคงอยู่ของสวน

จากการศึกษาพบว่า สามารถจำแนกปัจจัยบุคคลที่ส่งผลต่อการคงสภาพของสวนได้แก่ 1).
ปัจจัยด้านแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน 2). ปัจจัยในการรักษาสภาพของสวน และสามารถจำแนกเกณฑ์ของ
ระดับสภาพของสวนคงอยู่ได้ 3 ระดับคือ 1). สวนคงสภาพดูแลดี 2). สวนคงสภาพดูแลปานกลาง และ 3).
สวนคงสภาพดูแลน้อย ซึ่งปรากฏความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีเกี่ยวข้องกับสวนและสภาพสวน มี
คุณลักษณะที่ส่งผลให้สวนคงอยู่ได้ดีมาก ดังนี้ 1).ผู้ถือครองสวนซึ่งเป็นครอบครัวชาวสวนดั้งเดิม ยังอาศัย
อยู่ในพื้นที่ มีฐานะมั่นคง และมีความผูกพันต่อวิถีชาวสวน 2).ผู้ดูแลสวนซึ่งมาจากครอบครัวชาวสวน
ดั้งเดิม เป็นคนในพื้นที่ มีความคุ้นเคยกับผู้ถือครองที่ดิน และดูแลจัดการพื้นที่สวนได้อย่างดี

ภาควิชา.....สถาบันศึกษาศาสตร์.....ลายมือชื่อนิสิต.....
สาขาวิชา.....สถาบันศึกษาศาสตร์.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
ปีการศึกษา.....2554.....

5374184725 : MAJOR ARCHITECTURE

KEYWORDS : LAND OWNER / TENANT / EXISTENCE / ORCHARDS

PISOOT FANGSEEKHAM : THE ROLE OF LAND OWNERS AND TENANTS IN
THE EXISTENCE OF THE ORCHARDS ON THE WESTERN SIDE OF
KHLONG BANGKOKYAI – KLONG CHAKPHRA ADVISOR : ASST. PROF.
TERDSAK TACHAKITKACHORN, Ph.D.,141 pp.

Fruit orchards are green areas of clear importance to the city as they contribute to balance in the environment and ecological system through the water, plants, and soil. They also help reduce the temperature in urban areas as well as alleviate pollution. However, urban expansion has resulted in changes that have led to a reduction in orchard areas. Nevertheless, fruit orchards still exist in areas on the western side of Klong Bangkokyai – Klong Chakpra. This has prompted this study into the roles of land owners and tenants in the continued existence of the fruit orchards in these areas.

The research has the following objectives: 1) to study the present conditions of the existence of fruit orchards, 2) to study the characteristics of land owners and tenants, and 3) to study the relationship between land owners and tenants as well as the physical characteristics of the existing orchards. The research methodology was as follows: 1) a review of the related literature and information on-site to create current maps of the orchards, 2) a field study incorporating interviews of the tenants of all the 13 orchards to identify the problems, background, plants, management, conditions, and adjustments that allow the orchards to remain viable, 3) selection and detailed analysis of the case study regarding attitudes and retracing land ownership for micro level information, and 4) analysis of the relationship between the data about the people involved and the orchards' conditions and existence.

The research shows all involved can affect 1) land usage policy, and 2) the maintenance of the existing orchards, which falls into three levels: well-maintained, moderately-maintained, and poorly maintained. The relationship between those involved with the orchards and the conditions of the orchards that render them well-maintained can be described as follows: 1) the land owner is from a traditional orchard/fruit growing family, still lives in the area, has a secure financial status and enjoys the fruit growers' lifestyle, and 2) the tenant/caretaker is also from a traditional orchard/fruit growing family, is established in the area, has good relations with the land owner, and is highly capable of managing orchards.

Department : Architecture..... Student's Signature .....

Field of Study : Architecture..... Advisor's Signature .....

Academic Year : 2011.....

กิตติกรรมประกาศ

กราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร ที่ท่านมอบโอกาสและความกรุณาทางการศึกษาตลอดการศึกษาตั้งแต่เริ่มต้นจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และให้โอกาสได้พบการเรียนรู้ต่างๆจากการที่ได้ประกอบกิจกรรมในรายวิชาต่างๆ ทำให้ผู้ศึกษาได้พบว่า การเรียนสถาปัตยกรรมนั้นไม่ใช่เพียงการเรียนรู้จากห้องเรียน แต่ยังคงต้องเรียนรู้จากสิ่งอื่นอีกมากมาย ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิธิ รองศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา ธาดานิติ อาจารย์ ดร.วาริชา วงศ์พยัต อาจารย์ ดร.พีรดร แก้วลาย ที่กรุณาสละเวลามาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ซึ่งได้ให้คำแนะนำ และมุมมองที่เป็นประโยชน์อย่างมากต่องานศึกษา

ขอขอบคุณบุคคลผู้เป็นกรณีศึกษา ที่ให้ความร่วมมือในการศึกษาข้อมูลให้เป็นไปอย่างราบรื่นและผู้ศึกษาเองได้รับข้อมูลอันเป็นประโยชน์อย่างมาก รวมไปถึงการต้อนรับขับสู้อย่างดีในการลงสำรวจพื้นที่ในแต่ละครั้ง

ขอขอบคุณพี่ น้อง ห้องปฏิบัติการแผนที่ประวัติศาสตร์ สำหรับการดำรงตนอยู่ได้อย่างมีความบันเทิงตลอดจนการศึกษา ตลอดจนการแลกเปลี่ยนทัศนะ มุมมอง และเรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้นทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ขอขอบคุณคุณมนสิณี สำหรับการเป็นทุกอย่าง การช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจในการคงอยู่ตลอดจนการศึกษา คุณพีรเดช สำหรับแรงบันดาลใจในความมุ่งมั่นตลอดจนความช่วยเหลือทุกอย่างทั้งเรื่องราวทางวิชาการและความบันเทิงอื่นๆ

ขอบคุณมิตรภาพที่ได้รับอย่างสม่ำเสมอจากหมู่มิตร โยชิตา และอริกา ถึงแม้จะประสบกับโชคชะตาเดียวกันทางการศึกษา แต่ก็ยังได้รับกำลังใจและข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์จากการแลกเปลี่ยนทัศนะกันอยู่เสมอ ขอขอบคุณเบญจมาศ ขอขอบคุณสำหรับกำลังใจและการถามไถ่สารทุกข์สุกดิบ

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณ พ่อ แม่และครอบครัว สำหรับความเชื่อมั่นที่มีต่อตัวผู้ศึกษา ไม่เคยทอดทิ้งในช่วงเวลาที่ประสบปัญหา และพร้อมเสมอที่จะมอบความช่วยเหลือในทุกด้าน ในทุกเวลา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	5
1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	5
1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	6
1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	6
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	6
1.7 ข้อจำกัดในการวิจัย.....	8
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
2.1.1 ด้านสังคมศาสตร์.....	9
2.1.2 ด้านกายภาพ.....	17
2.2 สรุปกรอบความคิดและคำถามของการวิจัย.....	26
2.2.1 ประเด็นทางด้านสังคมศาสตร์.....	26
2.2.2 ประเด็นทางด้านกายภาพ.....	27

บทที่ 3 พื้นที่ศึกษาและวิถีศึกษา.....	28
3.1 การสำรวจลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษา.....	28
3.1.1 ภาพรวมของพื้นที่.....	28
3.1.1.1 องค์ประกอบกายภาพพื้นที่.....	31
3.1.1.1.1 องค์ประกอบถนน.....	31
3.1.1.1.2 องค์ประกอบเครือข่ายลำน้ำ.....	34
3.1.1.1.3 องค์ประกอบอาคาร.....	38
3.1.1.1.4 องค์ประกอบสวน.....	41
3.2 การสำรวจสวนคงอยู่.....	44
3.3 กรณีศึกษา.....	47
3.3.1 กรณีศึกษาที่ 1.....	47
3.3.2 กรณีศึกษาที่ 2.....	49
3.3.3 กรณีศึกษาที่ 3.....	50
3.3.4 กรณีศึกษาที่ 4.....	51
3.3.5 กรณีศึกษาที่ 5.....	52
3.3.6 กรณีศึกษาที่ 6.....	53
3.3.7 กรณีศึกษาที่ 7.....	54
3.3.8 กรณีศึกษาที่ 8.....	55
3.3.9 กรณีศึกษาที่ 9.....	56
3.3.10 กรณีศึกษาที่ 10.....	57
3.3.11 กรณีศึกษาที่ 11.....	58
3.3.12 กรณีศึกษาที่ 12.....	59
3.3.13 กรณีศึกษาที่ 13.....	60
3.4 รายละเอียดกรณีศึกษา.....	61
3.4.1 ผู้ถือครอง.....	62
3.4.1.1 ความเป็นมาของผู้ถือครอง.....	63
3.4.1.2 สภาพปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงสวน.....	66
3.4.1.3 ประพิน ทักษิณะเวช.....	68

	หน้า
3.4.1.4 ไสว ทศนิยมเศษเสี้ยว.....	72
3.4.2 ผู้ดูแลสวน.....	75
3.4.2.1 ความเป็นมาของผู้ดูแลสวน.....	75
3.4.2.2 การปรับตัวของชาวสวน.....	76
3.4.2.3 ทศนคติต่อการทำสวนของผู้ดูแล.....	80
3.4.2.4 ทศนคติต่อการทำสวนในรุ่นลูก-หลานของชาวสวน.....	80
3.5 การศึกษาข้อมูลด้านอื่นๆ.....	81
3.5.1 โครงสร้างและองค์ประกอบสวน.....	81
3.5.1.1 องค์ประกอบพื้นที่ดิน.....	82
3.5.1.2 องค์ประกอบพื้นที่น้ำ.....	84
3.5.2 วิธีการเบิกสวนร้าง.....	86
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	90
4.1 การจำแนกสภาพสวน.....	90
4.1.1 สวนคงสภาพดูแลดี.....	91
4.1.2 สวนคงสภาพดูแลปานกลาง.....	91
4.1.3 สวนคงสภาพดูแลน้อย.....	92
4.2 รูปแบบการจัดการพื้นที่สวน.....	94
4.3 ลักษณะของบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสวน.....	95
4.3.1 ผู้ถือครองสวน.....	95
4.3.2 ผู้ดูแลสวน.....	98
4.4 ความสัมพันธ์ของรูปแบบบุคคลและสภาพของสวน.....	99
4.5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลอื่นๆ.....	81
4.5.1 ทศนคติชาวสวน.....	108
4.5.1.1 ผู้ถือครองสวน.....	108
4.5.1.2 ผู้ดูแลสวน.....	108
4.5.2 ปัญหาชาวสวน.....	109
4.5.2.1 องค์ประกอบอื่นซึ่งเป็นภัยคุกคามภายนอก.....	109
4.5.2.1 องค์ประกอบอื่นซึ่งเป็นภัยคุกคามภายใน.....	111

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย.....	112
5.1 โครงสร้างระหว่างผู้ถือครองสวนและความสัมพันธ์ต่อสภาพสวนคงอยู่.....	112
5.2 โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือครองสวนและผู้ดูแลสวน.....	114
5.3 บทบาทของบุคคลที่ส่งผลต่อความเป็นไปได้ของสวน.....	115
5.4 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสวน.....	117
5.5 ข้อสังเกต.....	117
5.6 ข้อเสนอแนะ.....	118
รายการอ้างอิง.....	119
ภาคผนวก.....	121
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	141

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1-1	การแบ่งระดับการเปลี่ยนแปลงบนพื้นที่ซึ่งคงสภาพชนิดสวน.....	1
1-2	การคงอยู่ของพื้นที่สวนบริเวณคลองบางกอกใหญ่-คลองชักพระฝั่งตะวันตก.....	4
1-3	แสดงวิธีการดำเนินการวิจัย.....	7
2-1	แสดงลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชาวสวน.....	12
2-2	แสดงการสร้างอาณาเขตโดยเครือข่ายลำน้ำและการตั้งถิ่นฐาน.....	13
2-3	แสดงองค์ประกอบของสวน.....	14
2-4	แสดงการเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวของกรุงเทพมหานครบนพื้นที่ศึกษา.....	20
2-5	แสดงการเปลี่ยนแปลงปริมาณสวนบนพื้นที่ศึกษา.....	21
2-6	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสวนและหน่วยลำน้ำคูคลองที่ลดลง.....	22
2-7	แสดงการเปลี่ยนแปลงประโยชน์การใช้สอยที่ดินบนพื้นที่ศึกษา.....	23
2-8	แสดงการเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงของสวนที่ลดลงและการเพิ่มขึ้นของ โครงข่ายถนน.....	24
2-9	แสดงการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบเมืองในช่วงเวลาต่างๆ.....	25
3-1	แสดงเขตการปกครองกรุงเทพฯ.....	28
3-2	แสดงอาณาเขตของพื้นที่ศึกษา.....	29
3-3	แสดงการเปลี่ยนแปลงทางองค์ประกอบเมือง.....	30
3-4	แสดงการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยที่ดินบนพื้นที่สวน.....	30
3-5	แสดงตำแหน่งของถนนบนพื้นที่ศึกษา.....	31
3-6	แสดงกลุ่มถนนที่มีความแตกต่างกันแต่เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ศึกษา.....	31
3-7	แสดงถนนหลักขนาดใหญ่ได้แก่ บรมราชชนนี และราชพฤกษ์	33
3-8	แสดงถนนหลักขนาดใหญ่ได้แก่ บรมราชชนนี และราชพฤกษ์	33
3-9	แสดงลักษณะถนนสายรองและซอยย่อย.....	33
3-10	แสดงลักษณะถนนสายรองและซอยย่อย.....	33
3-11	แสดงตรอกทางสัญจรคนระหว่างสวนและหน่วยครัวเรือน.....	34
3-12	แสดงตรอกทางสัญจรคนระหว่างสวนและหน่วยครัวเรือน.....	34
3-13	แสดงตรอกทางสัญจรคนระหว่างสวนและหน่วยครัวเรือน.....	34

ภาพที่		หน้า
3-14	แสดงตำแหน่งของคลองบนพื้นที่ศึกษา.....	35
3-15	แสดงกลุ่มเครือข่ายลำน้ำที่มีความแตกต่างกันแต่เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ศึกษา.....	35
3-16	แสดงลักษณะของคลองซึกพระ(คลองหลัก)	36
3-17	แสดงลักษณะของคลองบางแวก(คลองรอง).....	37
3-18	แสดงลักษณะของคลองพระลุย.....	37
3-19	แสดงลักษณะของคลองสวน.....	37
3-20	แสดงตำแหน่งของอาคารบนพื้นที่ศึกษา.....	38
3-21	แสดงกลุ่มอาคารที่มีความแตกต่างกันแต่เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ศึกษา.....	38
3-22	แสดงลักษณะอาคารขนาดใหญ่ที่ประกอบกิจการอู๋ริมแนวถนน.....	40
3-23	แสดงลักษณะโครงการบ้านจัดสรรขนาดใหญ่ซึ่งกำลังเติบโตและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง.....	40
3-24	แสดงลักษณะอาคารที่พักอาศัยของประชาชนในพื้นที่ศึกษา.....	41
3-25	แสดงตำแหน่งของสวนบนพื้นที่ศึกษา.....	42
3-26	แสดงกลุ่มพื้นที่สวนที่มีความแตกต่างกันแต่เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ศึกษา.....	42
3-27	แสดงลักษณะสวนที่ถูกทิ้งร้างริมถนน.....	43
3-28	แสดงลักษณะสวนที่คงสภาพสมบูรณ์.....	43
3-29	แสดงการเปรียบเทียบลักษณะสวนคงอยู่และลักษณะของสวนร้าง.....	44
3-30	แสดงลักษณะพื้นที่สวนกำลังเปลี่ยนแปลงโดยโครงการพัฒนาที่ดิน.....	45
3-31	แสดงลักษณะการเข้ามาเช่าที่เพื่อนำมาเช่าเพื่อเน้นการอยู่อาศัย.....	45
3-32	แสดงการเปรียบเทียบข้อมูลสวนคงอยู่และสวนร้างในปี 2553 และปี 2555.....	46
3-33	แสดงตำแหน่งของกรณีศึกษาทั้ง 13 แห่ง.....	47
3-34	แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 1.....	48
3-35	แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 2.....	49
3-36	แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 3.....	50
3-37	แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 4.....	51
3-38	แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 5.....	52
3-39	แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 6.....	53
3-40	แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 7.....	54

ภาพที่	หน้า	
3-41	แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 8.....	55
3-42	แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 9.....	56
3-43	แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 10.....	57
3-44	แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 11.....	58
3-45	แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 12.....	59
3-46	แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 13.....	60
3-47	แสดงตำแหน่งที่ตั้ง อาณาเขต และสภาพของสวนในกรณีศึกษาที่ 11.....	61
3-48	แสดงภาพสวนของครอบครัวทัศนียะเวช.....	62
3-49	แสดงลักษณะสวนของครอบครัวทัศนียะเวช บริเวณริมถนนแก้วเงินทอง.....	63
3-50	แสดงลักษณะโครงสร้างที่มาสวน ของหลวงไตรภพยานุการ	63
3-51	แสดงบริเวณละแวกที่ดินสวนของครอบครัวทัศนียะเวชเมื่ออดีต.....	64
3-52	แสดงโครงสร้างครอบครัวทัศนียะเวช.....	65
3-53	แสดงโครงสร้างการเปลี่ยนแปลงสถานะผู้ถือครองของครอบครัวทัศนียะเวช.....	65
3-54	แสดงลักษณะของสวนและการครอบครองสวนในครอบครัวทัศนียะเวช.....	66
3-55	คุณลุงประพิณ ทัศนียะเวช.....	68
3-56	แสดงลักษณะสวนหลังน้ำท่วมและหลังจากการพัฒนาสวนขึ้นใหม่.....	70
3-57	แสดงโครงสร้างครอบครัวของคุณลุงประพิณ ทัศนียะเวช.....	71
3-58	คุณป้าไสว ทัศนียะเวช.....	72
3-59	แสดงโครงสร้างครอบครัวของป้าไสว ทัศนียะเวช.....	74
3-60	ลุงเถิง.....	75
3-61	แสดงลักษณะของสวนในช่วงที่ 1.....	76
3-62	แสดงลักษณะของสวนในช่วงที่ 2.....	77
3-63	แสดงลักษณะของสวนในช่วงที่ 3.....	78
3-64	แสดงลักษณะของสวนในช่วงที่ 4.....	79
3-65	แสดงการฟื้นฟูสภาพสวนหลังน้ำท่วมปี พ.ศ. 2554.....	80
3-66	ลักษณะองค์ประกอบสวนของลุงเถิงในปัจจุบัน.....	81
3-67	แสดงองค์ประกอบสวน.....	82
3-68	แสดงองค์ประกอบชนิดสวน.....	83

ภาพที่		หน้า
3-69	แสดงองค์ประกอบคลอง.....	84
3-70	แสดงองค์ประกอบร่องสวน.....	85
3-71	แสดงลักษณะสวนร้างก่อนการเข้าปรับปรุงพื้นที่.....	86
3-72	แสดงลักษณะสวนหลังจากมีการตัดวัชพืชและพืชล้มลุกที่ไม่ต้องการออกแล้ว...	87
3-73	แสดงการลอกเลนและสาดเลน.....	88
3-74	แสดงลักษณะการลงหน่อกล้วยบนหลังชนิด.....	89
4-1	แสดงการจำแนกเกณฑ์เพื่อแบ่งระดับการคงสภาพสวน	90
4-2	แสดงลักษณะสวนคงสภาพดูแลดี.....	91
4-3	แสดงลักษณะสวนคงสภาพดูแลปานกลาง.....	91
4-4	แสดงลักษณะสวนคงสภาพดูแลน้อย.....	92
4-5	แสดงแผนที่การจำแนกสภาพของสวน.....	93
4-6	แสดงแผนที่รูปแบบการจัดการสวนของพื้นที่ศึกษา.....	94
4-7	แสดงลักษณะสวนขนาดย่อยและสวนขนาดใหญ่.....	95
4-8	แสดงแผนที่สวนขนาดย่อยและสวนขนาดใหญ่.....	96
4-9	แสดงแผนที่สวนที่ถือครองโดยเจ้าของดั้งเดิมและเจ้าของใหม่.....	97
4-10	แสดงแผนที่สวนที่ดูแลโดยผู้ดูแลสวนดั้งเดิมและผู้ดูแลสวนใหม่.....	99
4-11	แสดงการเปรียบเทียบภาพรวมของปัจจัยของบุคคลและสภาพของสวน.....	100
4-12	แสดงการเปรียบเทียบรายละเอียดปัจจัยบุคคลและสภาพของสวนในส่วนต่างๆ	100
4-13	แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 1.....	101
4-14	แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 2.....	101
4-15	แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 3.....	102
4-16	แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 4.....	102
4-17	แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 5.....	103
4-18	แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 6.....	103
4-19	แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 7.....	104
4-20	แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 8.....	104
4-21	แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 9.....	105
4-22	แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 10.....	105

ภาพที่		หน้า
4-23	แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 11.....	106
4-24	แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 12.....	106
4-25	แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 13.....	107
4-26	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่สวนและถนน.....	109
4-27	แสดงตำแหน่งที่ตั้งโครงการจัดสรรที่ส่งผลต่อบริบทรอบข้าง.....	110
4-28	แสดงพื้นที่กันชนของโครงการจัดสรรและพื้นที่สวน.....	110
4-29	แสดงเครือข่ายลำน้ำที่ลดน้อยลงและส่งผลต่อปริมาณสวน.....	111
5-1	แสดงโครงสร้างของผู้ถือครองและผู้ดูแลที่ส่งผลต่อสภาพสวนแบบต่างๆ.....	113
5-3	แสดงโครงสร้างบทบาทบุคคลที่ส่งผลต่อความเป็นไปได้ของสวน.....	115
5-4	แสดงการเปลี่ยนแปลงของสวนที่มีโอกาสเกิดขึ้นบนพื้นที่ศึกษาจากการเก็บ ข้อมูล.....	117

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สวนบริเวณคลอง บางกอกใหญ่-คลองชักพระ ฝั่งตะวันตก ระหว่าง พ.ศ.2453 ถึง พ.ศ.2553 ของพีรเดช ลำดับวงศ์¹ กล่าวถึงธนบุรีว่าเป็นพื้นที่ที่สำคัญตั้งแต่สมัยอยุธยา เป็นเส้นทางการค้าทางเรือระหว่างต่างชาติ และกรุงศรีอยุธยา นำไปสู่การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนวัดวาอารามและยังเป็นพื้นที่ทับถมของดิน ตะกอนปากแม่น้ำทำให้ทรงความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ และพืชพรรณต่างๆจนมีการทำสวน ผลไม้อย่างแพร่หลาย จากความรุ่งเรืองในอดีตผ่านเวลามายาวนาน มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น มากมายบนพื้นที่บริเวณธนบุรี จวบจนปัจจุบันมีการขยายตัวของเมืองและลักษณะสถาปัตยกรรม รูปแบบใหม่ ๆ บนพื้นที่สวนบริเวณคลองบางกอกใหญ่-คลองชักพระฝั่งตะวันตกโดยมีการแบ่งระดับ การเปลี่ยนแปลงสภาพของพื้นที่เป็น 2 ประเภท ได้แก่พื้นที่คงสภาพชนิดสวนและพื้นที่ซึ่งพัฒนาแล้ว โดยการปรับเปลี่ยนรูปแบบด้วยการถมที่และปลูกสิ่งก่อสร้าง ในส่วนของพื้นที่คงสภาพนั้น พีรเดช ได้จำแนกระดับของการเปลี่ยนแปลงเป็น 4 ระดับ ได้แก่

1. พื้นที่ที่มีการใช้งานซึ่งสามารถเห็นอาณาเขตของชนิดสวนและร่องสวน โดยมีการปลูก พืชยืนต้นได้แก่ ขนุน มะม่วง มะพร้าว และพืชล้มลุกได้แก่ กัลฉ่าย ใบเตย เฟอร์น
2. พื้นที่ไม่มีการใช้งาน เห็นอาณาเขตของชนิด และเห็นร่องสวน แต่ถูกวัชพืชปกคลุม
3. พื้นที่ว่างซึ่งเกิดจากการถมที่
4. พื้นที่ลุ่มน้ำขัง

---

¹ พีรเดช ลำดับวงศ์, "การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สวน บริเวณคลองบางกอกใหญ่-คลองชักพระ ฝั่ง ตะวันตกระหว่าง พ.ศ.2453 ถึง พ.ศ.2553," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรม ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553).

ภาพที่ 1-1 การแบ่งระดับการเปลี่ยนแปลงบนพื้นที่ซึ่งคงสภาพชนิดสวน (พีรเดช: 2553)

จากการวิจัยของพีรเดชได้มีการสรุปความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางกายภาพและการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบในขอบเขตพื้นที่สวนบริเวณคลองบางกอกใหญ่-คลองชักพระฝั่งตะวันตก ระหว่างปี พ.ศ. 2453-2553 ดังนี้

(1) ลักษณะการตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สวน จำแนกได้เป็น 2 ประเภท ประกอบด้วย การตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สวนซึ่งคงสภาพชนิดสวน ได้แก่ พื้นที่ซึ่งยังคงรักษารูปแบบขององค์ประกอบชนิดสวน กับ พื้นที่ซึ่งองค์ประกอบของชนิดสวนมีความเปลี่ยนแปลง และการตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สวนซึ่งพัฒนาแล้วโดยการปรับเปลี่ยนด้วยการถมที่ และปลูกสร้างอาคาร

(2) ความเปลี่ยนแปลงของการตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สวน จำแนกได้เป็นสามช่วง ประกอบด้วย ช่วงขยายการตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่เครือข่ายคลอง มีประเด็นที่สำคัญ คือ การลดลงของพื้นที่สวนคิดเป็นร้อยละ 0.68 ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการคงอยู่ของพื้นที่สวนในปริมาณสูง ช่วงขยายการตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่ริมถนน มีประเด็นที่สำคัญคือ การลดลงของพื้นที่สวนคิดเป็นร้อยละ 24.64 โดยการตัดถนน และการพัฒนาพื้นที่เป็นอาคารบ้านเรือนริมถนน ช่วงขยายการตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สวนภายใน มีปัจจัยสำคัญคือ การลดลงของพื้นที่สวนคิดเป็นร้อยละ 37.48 โดยการตัดถนน และการพัฒนาพื้นที่เป็นอาคารในโครงการจัดสรรขนาดใหญ่

ตามจุดประสงค์ของงานวิจัยของพีรเดชนั้นคือการสรุปการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพเท่านั้นจึงไม่ได้กล่าวถึงปัจจัยด้านอื่นๆที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สวนด้วย ฉะนั้นจึงไม่สามารถอธิบายถึงสาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงและคงอยู่ของสวนเหล่านี้ได้ทั้งหมด และมีงานวิจัยอื่นที่ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบนพื้นที่สวนผลไม่เช่น ญาณิ สรประไพ, การสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชาวสวน

ในจังหวัดนนทบุรี² ที่กล่าวถึงทัศนคติของชาวสวนที่เปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการขยายตัวของเมืองว่า “...ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นแก่ชาวสวนที่สำคัญคือการพัฒนาประเทศของรัฐบาล กำหนดโดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่1-7ตั้งแต่พ.ศ.2504 ซึ่งจะสิ้นสุดลงในพ.ศ.2539 แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯแทบทุกฉบับมีวัตถุประสงค์เพื่อเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งหวังว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้ การเร่งรัดพัฒนาโดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อเพิ่มผลผลิตส่งเป็นสินค้าออก เกิดการขยายเมืองโดยรอบกรุงเทพฯ ทำลายสวนผลไม้ ถมคูคลอง พื้นที่สวนเป็นบริเวณกว้างขวางได้เปลี่ยนแปลงเป็นโรงงานอุตสาหกรรม หมู่บ้านจัดสรร ศูนย์การค้าและอื่นๆ สิ่งเหล่านี้ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ระบบนิเวศน์ขาดความสมดุล ซึ่งเป็นผลกระทบต่อการทำสวนโดยตรง ชาวสวนเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอย่างอื่น ที่พอทำสวนต่อไปได้ต้องเปลี่ยนแปลงการทำสวนทุเรียนเป็นการขยายพันธุ์ไม้เพื่อจำหน่ายเป็นกิ่งพันธุ์ และได้ผลผลิตเล็กๆน้อยๆจากสวนเป็นรายได้..” พรทิพย์ อินทวโรทัย. บทบาทการศึกษาในการสืบทอดและพัฒนาทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาวัฒนธรรมชาวสวนฝั่งธนบุรี³ กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงว่า “...สวนเป็นแหล่งรายได้หลักของครอบครัวในยุคที่การเกษตรเฟื่องฟู ผลผลิตเหลือล้นเต็มท้องตลาด หลายครอบครัวมีฐานะร่ำรวยขึ้นจากการทำสวน โดยเฉพาะสวนลิ้นจี่และสวนส้ม ชาวสวนไม่ยอมให้ลูกรับราชการเพราะรายได้น้อยกว่าชาวสวน แต่ปัจจุบัน ผลผลิตราคาตกต่ำมากเพราะสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม รายได้เหล่านี้กลายเป็นรายได้เสริม ไม่ใช่รายได้หลักอย่างแต่ก่อน รายได้จากการขายสวนหรือจ่านองที่ดินสวนช่วยให้ลูกหลานชาวสวนมีโอกาสดีกว่ารุ่นพ่อแม่ ได้เรียนหนังสือชั้นดีจบการศึกษาระดับ ปวช.ปริญญาตรีหรือปริญญาโท แต่ลูกหลานเหล่านี้ทำสวนไม่เป็น จึงหันไปยึดอาชีพอื่นที่มีรายได้สูงกว่าหรือเป็นรายได้ประจำแทน...” ถึงกระนั้นข้อสรุปจากการศึกษาดังกล่าวก็เป็นกรกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ยังไม่สามารถที่จะอธิบายเชื่อมโยงกับลักษณะกายภาพว่าเหตุใดจึงมีการเปลี่ยนแปลงและคงอยู่ของพื้นที่สวนได้โดยตรง

การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของพื้นที่สวนบริเวณคลองบางกอกใหญ่-คลองชักพระในลักษณะการขยายเมืองมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงไปและไม่ได้สะท้อนถึงลักษณะผังเมืองที่ควรเป็นในลักษณะสถาปัตยกรรมลุ่มน้ำอย่างเหมาะสมกับภูมิฐานได้อย่างในอดีต เพราะธนบุรี

² ญาณิ สรประไพ, “การสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชาวสวน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2538).

³ พรทิพย์ อินทวโรทัย, “บทบาทการศึกษาในการสืบทอดและพัฒนาทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาวัฒนธรรมชาวสวนฝั่งธนบุรี,” (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545).

ตั้งอยู่บนพื้นที่ลุ่มน้ำและเป็นพื้นที่รับน้ำจากแม่น้ำในฤดูที่น้ำหลาก ในแง่ของแนวความคิดผังเมืองและสถาปัตยกรรมนั้นควรจะมีพื้นที่เป็นแหล่งซึมซับน้ำได้⁴ ดังนั้นการศึกษาพื้นที่ที่สวนจึงมีความสำคัญในแง่ของการเป็นองค์ประกอบสำคัญในระดับเมือง

จากการศึกษาการแบ่งประเภทสวนนั้นพบลักษณะสวนที่ยังคงสภาพเป็น 2 ชนิด ได้แก่ สวนร้างและสวนคงอยู่ และเมื่อพิจารณาประกอบกับภาพถ่ายทางอากาศแล้วพบว่ามีพื้นที่ที่ชนิดสวนที่ไม่ถูกทำลายเป็นสวนคงอยู่จำนวนมากแสดงให้เห็นว่าสวนก็ยังไม่ได้ถูกทำลายไปได้ง่ายดายนัก จึงเกิดข้อสังเกตว่าทำไมยังมีสวนที่ยังคงอยู่ได้ และสวนเหล่านี้สามารถคงอยู่ในภาวะการขยายตัวของเมืองได้อย่างไร

ภาพที่ 1-2 การคงอยู่ของพื้นที่สวนบริเวณคลองบางกอกใหญ่-คลองชักพระฝั่งตะวันตก (พิกัด: 2553)

จากการสำรวจผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครในพ.ศ.2554-2555 เพื่อจัดทำผังการใช้ประโยชน์ที่ดินกรุงเทพมหานครปี พ.ศ.2555⁵ มีนโยบายในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับกรุงเทพมหานคร รวมไปถึงการปลูกต้นไม้ขึ้นในพื้นที่ต่างๆ เพื่อสร้างเสริมให้กรุงเทพมหานครมีบรรยากาศที่ดีและลดมลภาวะที่เป็นพิษให้น้อยลงโดยคำนึงถึงคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมของเมืองเป็นหลัก การศึกษาการคงอยู่ของสวนจึงมีความสอดคล้องกันในภาคนโยบายและการ

⁴ Terdsak Tachakitkachom, "Morphological Study Of An Orchard System In The Lower Basin Of Chaopra Delta: A Case Study Of Amphawa Neighbourhood," in *Nakhara journal of oriental design&planning* 2007, (No.3 October 2007), Page39-45

⁵ กรุงเทพมหานคร, *ผังเมืองรวม กทม. ฉบับใหม่เน้นคุณภาพชีวิต เพิ่มพื้นที่สีเขียว และเป็นธรรม* [ออนไลน์], 1 มีนาคม 2555. แหล่งที่มา: http://www.bangkok.go.th/th/page/?&3-&page_num=56&type=detail&id=461

วางแผนพัฒนาของผังเมืองในอนาคต และจากการสำรวจพื้นที่เบื้องต้นยังพบว่าในพื้นที่ศึกษา บริเวณคลองบางกอกใหญ่-คลองซึกพระฝางตะวันตก เป็นพื้นที่ในเมืองที่ยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่สีเขียว ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ต้องการของกรุงเทพมหานคร โดยมีการรักษาดูแลในภาคครัวเรือนซึ่งนับว่าเป็นกลไกที่เกื้อหนุนลักษณะที่ดีให้กับชุมชนและบริบททางกายภาพโดยรวม ดังนั้นจึงควรมีการศึกษากลไกเล็กๆเหล่านี้ว่ามีความแข็งแรงพอที่จะส่งผลต่อการคงอยู่หรือเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สวนบริเวณคลองบางกอกใหญ่-คลองซึกพระฝางตะวันตกได้อย่างไร

จากการลงสำรวจพื้นที่ศึกษาและเก็บข้อมูลเบื้องต้นพบว่าพื้นที่สวนจะเปลี่ยนแปลงหรือคงอยู่นั้นต้องอาศัยบทบาทของทั้งผู้ถือครองที่ดินและผู้ดูแลสวน ซึ่งหากมีสถานะที่มั่นคงบางแห่งก็ไม่ได้เสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะการถือครองและลักษณะทางกายภาพไปได้โดยง่าย

ดังนั้นการศึกษารูปแบบบทบาทของผู้ถือครองและดูแลที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของสวนบนพื้นที่บริเวณคลองบางกอกใหญ่-คลองซึกพระฝางตะวันตก จะทำให้เข้าใจถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงบริบทของพื้นที่สวนผลไม้ และสาเหตุที่จะสามารถอนุรักษ์พื้นที่สวนเดิมให้คงอยู่ได้เพื่อสร้างแนวโน้มให้เกิดการอนุรักษ์พื้นที่และปรับปรุงพื้นที่รกร้างเหล่านี้ให้เกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปอย่างสร้างสรรค์ รวมไปถึงการนำข้อมูลไปขยายลักษณะคล้ายคลึงกันไปประยุกต์ใช้และศึกษาในพื้นที่อื่นๆในภูมิภาคเดียวกันต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะของผู้ถือครองสวนและผู้ดูแลสวน
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือครองสวนและผู้ดูแลสวน กับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สวนที่คงอยู่

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากผู้ครอบครองสวนและผู้ดูแลสวนที่ยังคงอยู่
2. ทำการศึกษาวเคราะห์ลักษณะทางกายภาพในพื้นที่สวนที่ยังคงอยู่
3. ทำการศึกษาวเคราะห์ที่มาผู้ครอบครองสวนและผู้ดูแลสวนที่ยังคงอยู่

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่กรณีศึกษาอยู่ในเขตภาษีเจริญ และเขตตลิ่งชัน ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของ กรุงเทพมหานคร ครอบคลุมพื้นที่ 10.0117 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จด ถนนบรมราชชนนี
ทิศใต้	จด คลองภาษีเจริญ
ทิศตะวันออก	จด คลองบางกอกใหญ่-คลองชักพระ
ทิศตะวันตก	จด ถนนราชพฤกษ์

1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ผู้ถือครอง คือ ผู้เป็นเจ้าของที่ดินมีสิทธิในการครอบครองตามการระบุไว้ในโฉนดที่ดิน

ผู้ดูแล คือ ผู้มีบทบาทในการสร้างผลผลิตทางการเกษตรในสวนทั้งในรูปแบบของบริหารจัดการพื้นที่สวนและผู้เป็นแรงงาน

สวนคงอยู่ คือ พื้นที่สวนที่ยังคงการใช้งานในเชิงเกษตรกรรมและคงรูปแบบขององค์ประกอบสวน

สวนร้าง คือ พื้นที่สวนที่ยังคงรูปแบบขององค์ประกอบขนาดสวน แต่ไม่มีการใช้งานพื้นที่ในเชิงเกษตรกรรม

สวนเปลี่ยนแปลง คือ พื้นที่สวนเดิมที่ไม่มีการใช้งานพื้นที่ในเชิงเกษตรกรรมและมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพไม่คงไว้ซึ่งองค์ประกอบสวน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงบทบาทของผู้ถือครองสวนและผู้ดูแลสวนที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของสวนบนพื้นที่คลองบางกอกใหญ่-คลองชักพระฝั่งตะวันตก
2. สามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในบนพื้นที่สวนผลไม้อื่นๆและเป็นแนวทางของการนำลักษณะการคงอยู่ของพื้นที่ขยายสู่ระดับผังเมือง

1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย

สามารถแบ่งขั้นตอนการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอนได้ดังนี้

1. จัดทำผังและแผนภาพแสดงพื้นที่สวนและองค์ประกอบอื่นๆในพื้นที่ศึกษาเช่น ถนน คลอง และอาคารให้เป็นปัจจุบัน โดยใช้เครื่องมือดังนี้

- ภาพถ่ายทางอากาศ
- การสำรวจ
- เอกสารแสดงแผนที่สวนคงอยู่และแผนที่แสดงองค์ประกอบต่างๆ

2. ลงสำรวจพื้นที่ศึกษาและสัมภาษณ์ ผู้ถือครองสวนและผู้ดูแลสวน เพื่อสืบค้นประเด็น

- ประวัติที่มาของการครอบครอง
- การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการพื้นที่สวน
- ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจจัดการพื้นที่สวน

(โดยวิธีสืบค้นข้อมูลจะลงไปสำรวจพื้นที่ศึกษา พบกับผู้ดูแลสวนที่อยู่ในพื้นที่ก่อนเสมอ เพื่อสอบถามถึงผู้ถือครองและประเด็นที่เกี่ยวข้องอื่นๆ)

3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูล

- บุคคลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สวน
- ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สวน

ภาพที่ 1-3 แสดงวิธีการดำเนินการวิจัย ที่มา : ผู้วิจัย

ตารางที่ 1-1 แสดงแผนการทำงาน

การดำเนินงาน	ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย (เดือน)										
	มี.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	
1. ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ช่วงที่ 1										
1.1 ข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่และสวนผลไม้											
1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ดูแลสวนและบริบททางสังคม											
1.3 ศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงพื้นที่											
1.4 สอบถามข้อมูลเบื้องต้นจากผู้เกี่ยวข้อง											
2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม	ช่วงที่ 2										
2.1 สร้างแบบสัมภาษณ์											
2.2 สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้											
2.3 วิเคราะห์ประเด็นปัญหาจากการสัมภาษณ์											
3. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	ช่วงที่ 3										
3.1 สรุปประเด็นการศึกษา											
3.2 เปรียบเทียบและนำเสนอข้อมูล											

1.7 ข้อจำกัดในการวิจัย

1. ชาวสวนบางพื้นที่มีได้อาศัยอยู่ในสวน การพบกับชาวสวนโดยตรงทำได้ยาก และอาจไม่ครบถ้วนทุกแง่มุม จึงต้องมีการสอบถามและสัมภาษณ์บุคคลที่อยู่อาศัยใกล้เคียงประกอบ
2. ผู้ถือครองสวนที่มีการย้ายถิ่นฐานแล้ว เป็นอุปสรรคต่อการสัมภาษณ์ จึงสัมภาษณ์ความเห็นที่ตนคิดและที่มาได้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น
3. การสืบค้นข้อมูลย้อนหลังจากการสัมภาษณ์ สามารถอธิบายที่มาของสวนได้เพียง 3 ครัวเรือนเท่านั้น ดังนั้นการอธิบายเรื่องวิถีชีวิตและความเป็นมาจึงไม่สามารถอธิบายได้อย่างครบถ้วน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาบทบาทของผู้ถือครองและผู้ดูแลที่มีผลต่อการคงอยู่ของพื้นที่สวนบริเวณคลองบางกอกใหญ่-คลองซีกพระฝั่งตะวันตกนั้น เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพที่ต้องการลักษณะข้อมูลในหลายมิติเพื่อสร้างความเชื่อมโยงกับลักษณะของสวนซึ่งเป็นลักษณะข้อมูลเชิงปรากฏ ดังนั้นในการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องจึงต้องมีการศึกษาให้ครอบคลุมในทุกด้านทั้งมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และทางด้านกายภาพของพื้นที่ ดังนั้น การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจึงแบ่งลักษณะการศึกษาเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคมศาสตร์ และด้านกายภาพพื้นที่

2.1.1. ด้านสังคมศาสตร์

การศึกษางานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องด้านสังคมศาสตร์มุ่งประเด็นไปที่การศึกษาด้านบุคคล เพื่อสืบค้นประเด็นปัญหาที่จะนำมาเป็นข้อสังเกตและการจัดทำแบบสัมภาษณ์ ทั้งนี้การศึกษางานวิจัยค้นพบข้อมูลด้านสังคมศาสตร์ดังนี้

สถาบันไทยศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ชาวสวนฝั่งธนฯสองฝั่งคลองแห่งการเปลี่ยนแปลง สถาบันไทยศึกษาได้ศึกษาการปฏิบัติการทางสังคมบนพื้นที่ทางสังคมจากวิถีชีวิตชุมชนชาวสวนโดยมุ่งหลักไปยังการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่สวนและสังคมชาวสวนในแง่ของสังคมศาสตร์โดยตระหนักถึงการเป็นพื้นที่ที่มีบทบาทเป็นพื้นที่ชายขอบของกรุงเทพฯและกำลังเปลี่ยนแปลงไป โดยให้ความเห็นถึงประเด็นในการเปลี่ยนแปลงวิถีทางสังคมดังนี้

1. พื้นที่ชานเมืองของกรุงเทพฯและปริมณฑลเป็นบริเวณที่ถูกจัดเป็นชายขอบของเมืองและชนบทอย่างเห็นได้ชัด โดยรัฐและเอกชนพยายามยื้อแย่งการเข้าไปจัดการพื้นที่สวนในส่วนนี้ โดยเฉพาะพื้นที่เกษตรกรรม หรือการเรียกตามลักษณะการทำการเกษตรกรรมในพื้นที่นี้ว่า “สวน”
2. รัฐมีความพยายามจะสร้างเอกลักษณ์เชิงพื้นที่ทางสังคมขึ้นโดยการกำหนดพื้นที่สวนและชุมชนชาวสวนในเขตกรุงเทพฯให้เป็นพื้นที่สีเขียว แต่มีผู้ที่รุกละเมิดเป็นกลุ่มนายทุนที่ต้องการเข้ามาเปลี่ยนหน้าที่ของพื้นที่ จึงอาศัยช่องโหว่บางประการ ดังจะเห็นสภาพการเปลี่ยนหน้าที่ชัดเจน เช่นการสร้างหมู่บ้านจัดสรร การสร้างถนนหนทาง การรื้อคืบของเมือง โรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

3. ผู้มีส่วนมากนิยมแบ่งพื้นที่บางส่วนขายให้กับนักพัฒนาที่ดินซึ่งได้ราคาสูง มีเงินเก็บจำนวนมาก และที่สำคัญไม่มีแรงงานมาช่วยในการทำสวน แต่สำหรับชาวสวนบางรายที่ได้รับผลกระทบจากการขยายเมืองยังมีความต้องการทำอาชีพทำสวนต่อไปก็จะหาซื้อที่ดินทำสวนในต่างจังหวัด
4. การได้รับกรรมสิทธิ์ที่ดินโดยการรับมรดก และเป็นเจ้าของที่ดิน แต่การถือครองก็มีลักษณะที่ดินขนาดเล็ก เพราะต้องมีการแบ่งแปลงที่ดินกันระหว่างพี่น้อง และมีการรับมรดกกันมาหลายช่วง ทำให้ที่ดินแปลงขนาดใหญ่ถูกแบ่งจนกลายเป็นที่ดินขนาดเล็ก ทำให้ต้องมีการเช่าที่ดินเพิ่มในการทำสวน หรือไม่ก็ขาย ส่วนผู้ที่มีที่ดินแปลงขนาดใหญ่อาจจะขายบางส่วนเพื่อนำเงินมาลงทุนในการเปลี่ยนรูปแบบการเพาะปลูก หรือต้องขายเพราะความกดดันทางเศรษฐกิจ

นอกจากปัจจัยภายในของสังคมชาวสวนแล้ว ยังมีปัจจัยที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อชาวสวนคือ การตัดถนนผ่านสวนเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ระบบนิเวศน์ของบริเวณนี้เสียสมดุลทางธรรมชาติ อากาศร้อนขึ้นและเป็นพิษ ทำให้พืชพรรณไม่ติดดอกออกผล ผลผลิตจึงตกต่ำ รายได้ชาวสวนลดลงอย่างรวดเร็ว ความเป็นเมืองเข้ามาแทนที่ และน้ำท่วมเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ในอดีตมีน้ำท่วมใหญ่หลายครั้ง เช่น พ.ศ. 2485, 2518, 2535 ทำให้สวนล่มจำนวนมาก พืชดั้งเดิมบางพันธุ์ลดน้อยลงไป

สนใจ นิมเล็ก เรือนชาวสวน จากงานศึกษาซึ่งผู้ศึกษาได้ใช้ประสบการณ์จากการเติบโตขึ้นมาในครอบครัวชาวสวนสะสมรวบรวมข้อมูล อธิบายถึงการตั้งถิ่นฐาน ชีวิตความเป็นอยู่ ระบบความเป็นอยู่ในครัวเรือน วิถีชีวิตชาวสวน ขนบธรรมเนียม ชาวสวนประเภทต่างดังนี้

ชาวสวนที่พบมี 5 แบบได้แก่ ชาวสวนดั้งเดิม ชาวสวนดั้งเดิมทำน้ำตาลมะพร้าวเสริมชาวสวนผสมชาวนา ชาวสวนใหม่ และชาวสวนคนจีน โดยเมื่อจำแนกแล้วพบว่าในพื้นที่ศึกษาพบความเกี่ยวข้องกับชาวสวน 3ประเภท ได้แก่

1. ชาวสวนดั้งเดิม

โดยมีการอธิบายลักษณะของชาวสวนดั้งเดิมไว้ คือ ชาวสวนดั้งเดิมนั้นจะทำสวนสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ สืบทอดกันมาชั่วลูกชั่วหลาน แม้จะเปลี่ยนอาชีพบ้าง แต่ก็ยังทำสวนควบคู่ไปด้วย เมื่อทำสวนแล้วรายได้พออยู่พอกิน โดยปัจจุบันยังมีลูกชาวสวนอีกหลายคนที่ยังดำเนินอาชีพเป็นชาวสวนด้วยใจรัก หรือไม่ก็ต้องรับภาระมรดกที่ดินของตัวเอง รวมทั้งพี่ๆน้องๆที่ไปประกอบอาชีพอื่น หรือไม่ก็ไปทำสวนทำนา ณ บางอื่น โดยชาวสวนตระกูลใหญ่ๆหรือตระกูลเก่าแก่ดั้งเดิมมักจะมีมรดกเป็นพื้นที่

จำนวนมาก ทั้งที่อยู่บางเดี่ยวอยู่ต่างบาง และการมีพื้นที่บางนั้นมีทั้งเป็นพื้นที่สวนทั้งหมดและเป็นพื้นที่นา มีการแบ่งมรดกของผู้เป็นต้นตระกูลจะทำการแบ่งมรดกโดยเฉลี่ยให้เท่ากันทั้งมรดกที่เป็นพื้นที่สวนและพื้นที่นาทั้งสองอย่างและอยู่ต่างบาง

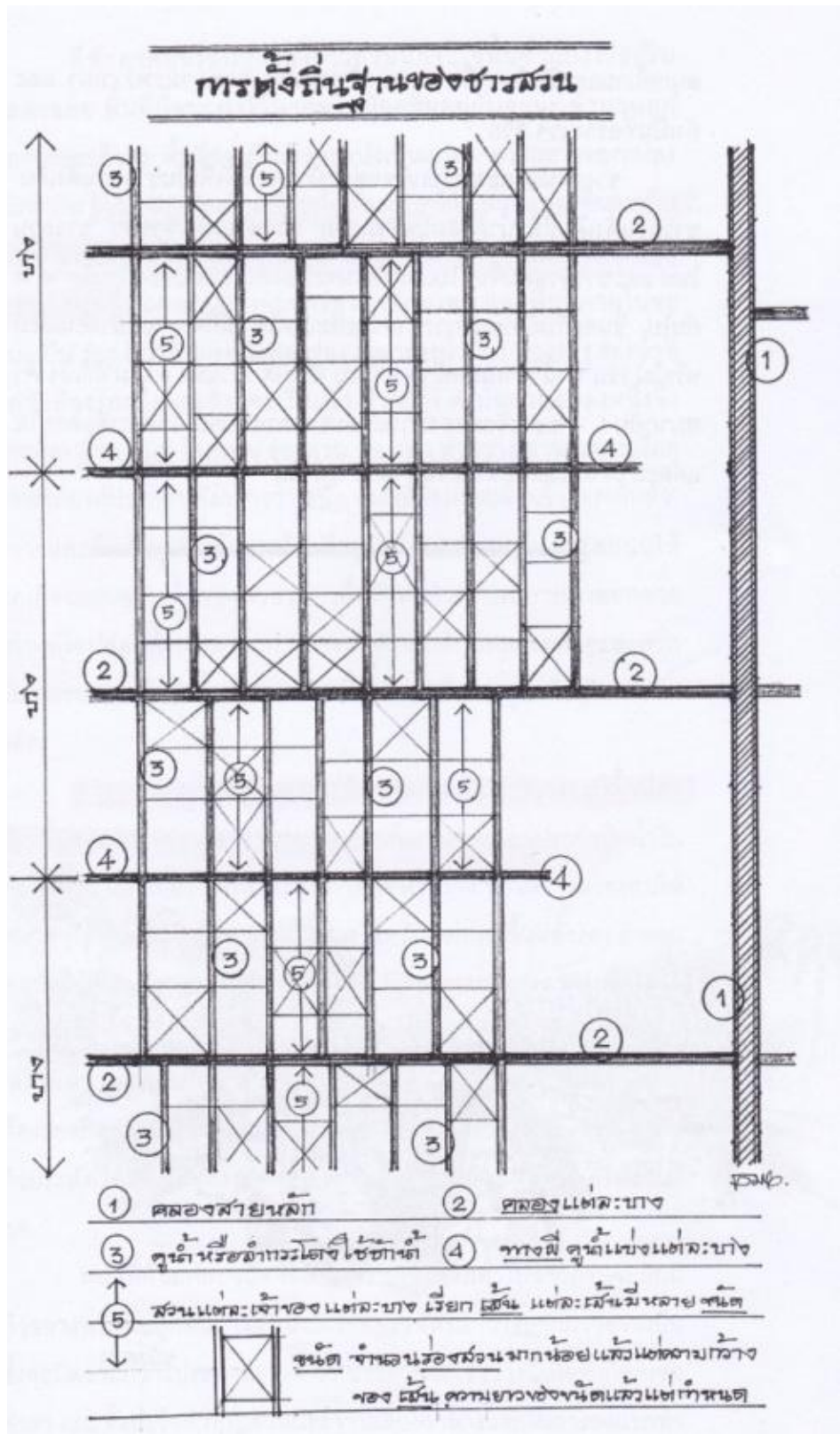
2. ชาวสวนใหม่

มีการอธิบายถึงที่มาของชาวสวนใหม่ คือ ชาวสวนในพื้นที่ๆทำนา ไม่ได้ผลเนื่องจากน้ำในคลองเน่าเสีย อันเกิดจากชุมชนประเภทบ้านจัดสรรเกิดขึ้นในบริเวณใกล้เคียง ราคาข้าวตกต่ำ ไม่ถนัดในการทำงานปรัง รายได้สู้ทำสวนไม่ได้ จึงเปลี่ยนสภาพพื้นที่นาให้เป็นสวน และชาวสวนต่างบางที่สวนเดิมทำสวนผลไม่ไม่ได้ผลแล้ว เพราะถูกผลกระทบจากธรรมชาติ เกิดน้ำท่วม สวนล่ม ความเสื่อมโทรมของดิน จึงละทิ้งสวนเดิมไปเช่าที่นายกสวน อีกสาเหตุหนึ่งก็คือ ผลกระทบจากโรงงาน หมู่บ้านจัดสรร จึงต้องละสวนเดิมไปหาที่ทำสวนใหม่

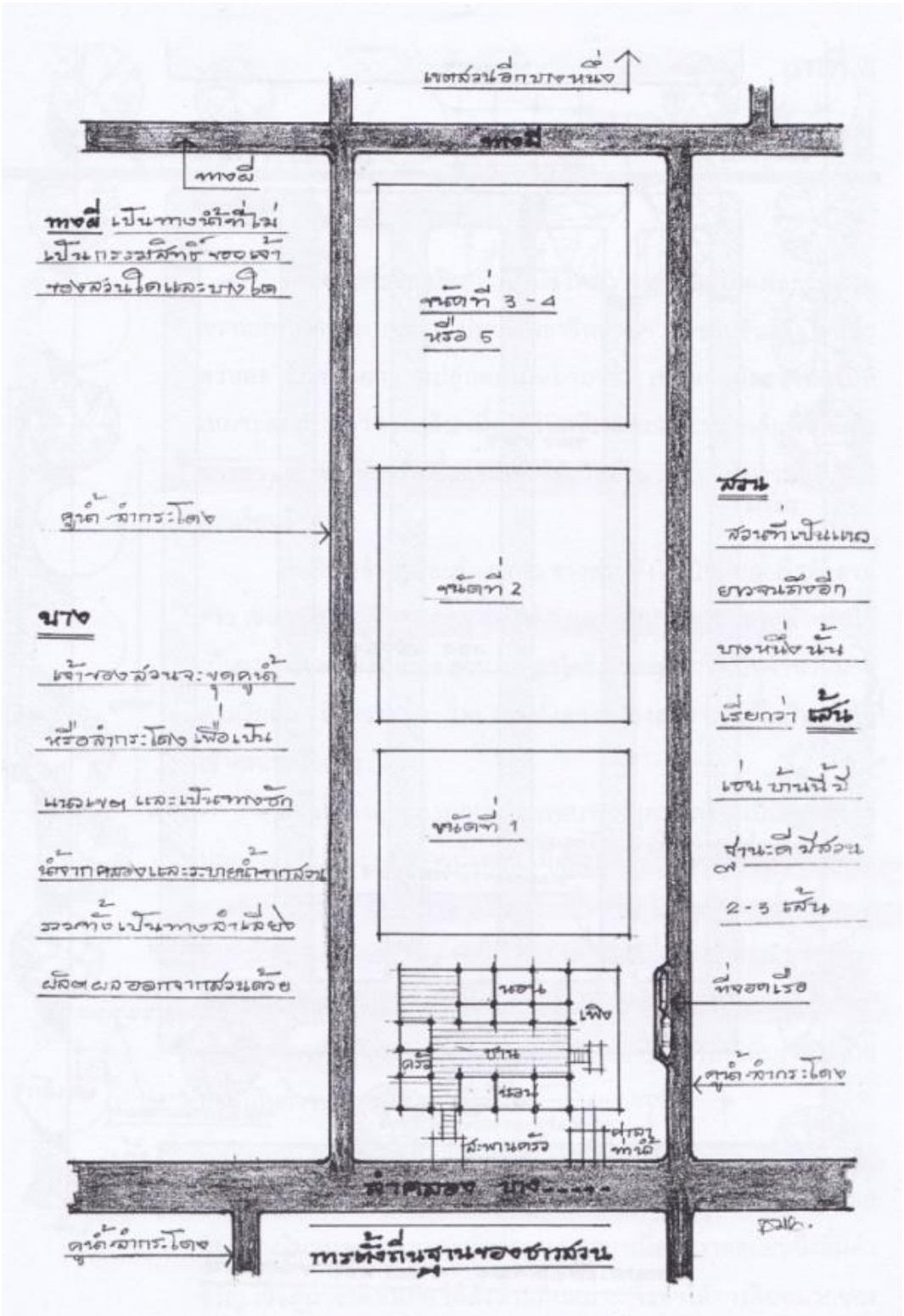
3. ชาวสวนคนจีน

โดยที่ชาวสวนคนจีนมีที่มาจากในสมัยที่อาชีพทำสวนยังเป็นอาชีพที่มั่นคง มีชาวจีนที่มีความถนัดทางทำเกษตรกรรมก็จะหันมาทำสวนแต่ขาดเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ไม่สามารถครอบครองที่ดินได้จึงต้องใช้วิธีเช่าหรือนิยมเรียกว่า ถือสวน จากชาวไทยที่มีที่ดินมาก ทำสวนเองทั้งหมดไม่ไหวหรือมีอายุมากไม่มีลูกหรือไม่ก็ถูกเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่น

นอกจากการรวบรวมลักษณะชาวสวนแล้ว ยังได้อธิบายลักษณะการตั้งถิ่นฐาน การแบ่งอาณาเขต และองค์ประกอบสวนดังนี้

ภาพที่ 2-1 แสดงลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชาวสวน ที่มา: สมใจ นิ่มเล็ก, 2545

ภาพที่ 2-2 แสดงการสร้างอาณาเขตโดยเครือข่ายลำน้ำและการตั้งถิ่นฐาน ที่มา: สมใจ นิ่มเล็ก, 2545

นอกจากนี้ สมใจ นิ้มเล็กยังได้อธิบายประเพณีและวัฒนธรรมชาวสวนที่เกี่ยวข้องกับการทำสวนและวิถีชาวสวน เชื่อมโยงไปยังวิธีการดูแลสวนในอดีต โดยมีภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสวนดังนี้

1. ประเพณีลงแขกมุงหลังคา

เนื่องจากการใช้จากมุงหลังคามีอายุการใช้งานด้วยระยะเวลาไม่เกิน 4-5 ปี จึงต้องมีการเปลี่ยนหลังคาเรือนอยู่เสมอ โดยจะต้องใช้ตับจากเป็นชุดๆ และมุงไปพร้อมๆ กัน จึงต้องมีการใช้แรงงานหลายคน เพื่อให้ได้หลังคาเรือนที่เรียบร้อยและสวยงาม รวมไปถึงขนาดหลังคาที่ต้องกระจายคนไปอยู่ตามตำแหน่งและวิธีการมุงจากตามความชำนาญ

2. ประเพณีการปลูกต้นไม้

การลงแขกปลูกต้นไม้ใหม่ทั้งชนิดหรือทั้งสวนปลูกเป็นจำนวนมากนับร้อยๆ ต้น ต้องรีบปลูกให้เสร็จในวันเดียว พันธุ์ไม้อย่างส้มเขียวหวาน ลิ้นจี่ จะเป็นกิ่งตอน ไม่มีการเพาะชำ หรือจากตัดหรือซื้อมาแล้วต้องรีบปลูกภายใน 2-3 วัน ดังนั้นวิธีที่ดีที่สุดก็คือการลงแขกช่วยกัน

3. ประเพณีการลอกเลน

การดูแลสภาพชนิดสวนและร่องสวนโดยที่เกิดจากดินที่อยู่หลังร่องสวนถูกฝนชะล้างลงไปสู่ร่องสวนรวมถึงใบไม้และเศษหญ้าที่ร่วงลงมาสะสมอยู่ร่องสวน โดยการที่ตักเอาดินเหลวและหน้าดินใต้ร่องสวนไปโปะไว้ที่หลังร่อง เพื่อเป็นการบำรุงดินตามธรรมชาติอีกด้วย และมักทำในช่วงก่อนเข้าหน้าแล้ง เพราะจะเป็นการรักษาความชื้นใต้ดินด้วย การลอกเลนใช้แรงมาก และที่ดินสวนก็มีมาก ดังนั้นจึงมีการลงแขกช่วยกันลอกเลนของชาวสวนอยู่เสมอ

4. ประเพณีการรดน้ำส้มเขียวหวาน

การกักน้ำระบายน้ำเพื่อออกจากสวนจนเกือบแห้งและงดการรดน้ำ ต้นส้มจะเหี่ยวเมื่อเห็นว่าต้นไม้เหี่ยวพอแล้วจะมีการลงแขกเพื่อขึ้นน้ำและรดน้ำ เมื่อรดน้ำแล้วต้นส้มจะแตกใบอ่อนจนนำไปสู่การผลิตดอกออกมา ดังนั้นจึงเป็นการใช้แรงงานมากและต้องทำในเวลาอันรวดเร็วเช่นกัน

5. ประเพณีการไล่กระรอก

เนื่องจากกระรอกเป็นศัตรูพืชที่มีการแทะกินผลไม้ของชาวสวนอยู่บ่อยครั้ง จึงต้องมีการใช้การขับไล่หรือจับกระรอกอย่างทั่วถึงภายในครั้งเดียวมิฉะนั้นกระรอกจะไม่

ออกจากสวน โดยชาวสวนจะใช้เครื่องมือเช่น จันตัก ปืนลูกดอก กระสุน หนังสติ๊ก มีด ยาว ปลอกในการสวมเท้าเพื่อขึ้นต้นมะพร้าว เป็นต้น

6. ประเพณีการมัดกุง

การมัดกุง คือ การทำน้ำให้ขุ่นเพื่อที่สัตว์น้ำต่างๆที่อยู่ในน้ำ โดยเฉพาะแต่กุงเท่านั้น ที่เมาน้ำพากันลอยน้ำขึ้นมาเพื่อหายใจถ่ายต่อคนจะจับขึ้นมาเป็นอาหารโดยที่ชาวสวนจะไม่หวังสัตว์น้ำที่อยู่ในร่องสวน เมื่อมีการช่วยกันมัดน้ำให้ขุ่นก็มันจะได้สัตว์น้ำจำนวนมากไปแบ่งปันกันในแต่ละครอบครัวเสมอ เป็นการแบ่งปันกันในบางเดียวกันหรือต่างบางก็ตาม

สมใจ นิมเล็ก ยังอธิบายปัจจัยที่ทำให้สังคมชาวสวนเปลี่ยนแปลงไปอีกว่า ชาวสวนฝั่งธนบุรีพบกับสภาวะน้ำท่วม ต้นไม้ตาย พอฟื้นตัวได้ก็ต้องพบกับน้ำเค็มซ้ำเติม ถึงจะรักอาชีพการทำสวนก็จำเป็นต้องละการทำสวนชั่วคราวเพื่อหนีไปประกอบอาชีพอื่นเพื่อการดำรงชีพ สวนจึงอยู่ในสภาพกร้างว่างเปล่าประกอบกับสภาพทางสังคมเปลี่ยนไปสถาปัตยกรรมของชาวสวนซึ่งมีอายุมานานนั้นบัดนี้จะเหลืออยู่น้อยมาก นอกจากชาวสวนบางตระกูลเท่านั้นที่ยังรักและหวงแหนในที่อยู่อาศัยตั้งแต่บรรพบุรุษที่ยังคงรักษาไว้

พรทิพย์ อินทรวโรทัย บทบาทการศึกษา ในการสืบทอดและพัฒนาทางวัฒนธรรมกรณีศึกษาวัฒนธรรมชาวสวนฝั่งธนบุรี, 2538 พรทิพย์ได้แบ่งลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อทัศนคติทางสังคมของชาวสวนอันเกิดจากปัจจัยทางด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของพื้นที่ศึกษาตามช่วงเวลาจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการและเป็นทางการจากบุคคลเป้าหมายคือชาวสวน จากบุคคลอื่นๆทั่วไปได้แก่ พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่ของทางราชการและผู้มีส่วนที่เกี่ยวข้อง ใช้วิธีสังเกตแบบมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ การสังเกตกิจกรรมพิธีกรรมของกลุ่มบุคคลในแต่ละโอกาส ไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ดังนี้

ช่วงปี พ.ศ. 2460-2526 “ช่วงผจญน้ำท่วม” ประสบปัญหาน้ำท่วมใหญ่ถึง 4 ครั้ง ส่งผลให้โครงสร้างทางสังคมและวิถีชีวิตของชาวสวนต้องเปลี่ยนแปลงไป

ช่วงปี พ.ศ. 2527-2528 “ช่วงผจญเศรษฐกิจทุนิยม” หลังเกิดน้ำท่วมใหญ่ในปี 2526 ทำให้สวนล่มหมด และมีอิทธิพลจากการขยายตัวของเมือง ทำให้ราคาที่ดินเพิ่มขึ้นอย่างมาก ชาวสวนจึงหันมาขายพื้นที่สวนและอพยพโยกย้ายไปบุกเบิกที่นา และใช้ภูมิปัญญาในการยกร่องสวนขึ้นใหม่ในพื้นที่ต่างจังหวัด

ช่วงปี พ.ศ. 2529-2545 “ช่วงผจญวิกฤตเศรษฐกิจ” เกิดวิกฤติเศรษฐกิจซึ่งทำให้ราคาที่ดินตก ไม่มีผู้ซื้อ ทำให้พื้นที่สวนถูกทิ้งร้าง ระบบนิเวศน์เสื่อมโทรม อีกทั้งรัฐบาลมีการขยายเส้นทาง

การคมนาคมตัดผ่านใจกลางสวน เกิดการเวนคืนที่ดินมากมาย จนในปี 2545 เศรษฐกิจกลับมาฟื้นตัวอีกครั้ง เหลือเพียงกลุ่มชาวสวนดั้งเดิมที่ไม่ยอมทิ้งพื้นที่สวนเดิมที่ยังคงดำเนินกิจการอยู่

จากการวิเคราะห์ข้อมูลและการจำแนกช่วงเวลาที่เกิดความเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่อทัศนคติทางสังคมของชาวสวนฝั่งธนบุรี พรทิพย์ได้สรุปเป็นประเด็นได้คือ สวนเป็นแหล่งรายได้หลักของครอบครัวในยุคที่การเกษตรเฟื่องฟู ผลผลิตเหลือล้นเต็มท้องตลาด หลายครอบครัวมีฐานะร่ำรวยขึ้นจากการทำสวน โดยเฉพาะสวนลิ้นจี่และสวนส้ม ชาวสวนไม่อยากให้ลูกรับราชการเพราะรายได้น้อยกว่าชาวสวน แต่ปัจจุบัน ผลผลิตราคาตกต่ำมากเพราะสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมรายได้เหล่านี้กลายเป็นรายได้เสริม ไม่ใช่รายได้หลักอย่างแต่ก่อน รายได้จากการขายสวนหรือจำนองที่ดินสวนช่วยให้ลูกหลานชาวสวนมีโอกาสดีกว่ารุ่นพ่อแม่ ได้เรียนหนังสือชั้นดีจบการศึกษาระดับ ปวช.ปริญญาตรีหรือปริญญาโท แต่ลูกหลานเหล่านี้ทำสวนไม่เป็น จึงหันไปยึดอาชีพอื่นที่มีรายได้สูงกว่าหรือเป็นรายได้ประจำแทน¹

อย่างไรก็ตาม การศึกษาของพรทิพย์ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในทางสังคมชาวสวนอย่างกว้างๆ ไม่มีการระบุประเด็นที่แน่ชัดว่าชาวสวนที่เหลืออยู่นั้นทำไมยังคงอยู่ หรือเปลี่ยนแปลงไปในระดับเท่าใด และเพราะเหตุใด ที่เป็นการส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบนพื้นที่สวนให้ถูกทิ้งร้าง เปลี่ยนสภาพ เปลี่ยนการใช้งาน หรือคงอยู่ดังเช่นปัจจุบัน

จากการสำรวจพื้นที่ด้วยการสัมภาษณ์เบื้องต้น สืบเนื่องจากประเด็นด้านสังคมของงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกลักษณะการคงอยู่ของสวนได้จากทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปของชาวสวนดังนี้

1. ชาวสวนที่เลิกทำสวนเปลี่ยนสู่อชีพอื่น
2. ชาวสวนที่เลิกทำสวนบนบริเวณพื้นที่ศึกษา แต่ย้ายไปทำสวนบนพื้นที่อื่น
3. ชาวสวนที่เลิกทำสวน แต่ให้ผู้อื่นเข้ามาทำสวนบนพื้นที่ครอบครองของตนเอง
4. ชาวสวนที่ไม่เลิกทำสวน และยังทำสวนอยู่ในพื้นที่เดิมของตนเอง

2.1.2 ด้านกายภาพ

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยในเชิงกายภาพพื้นที่เป็นการเก็บข้อมูลเบื้องต้นเพื่อนำไปประมวลผลในการวิเคราะห์ข้อมูลในด้านพื้นที่เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงกับข้อมูลสัมภาษณ์ และ

¹ พรทิพย์ อินทวโรทัย, "บทบาทการศึกษาในการสืบทอดและพัฒนาทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาวัฒนธรรมชาวสวนฝั่งธนบุรี," (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545).

เพื่อเป็นประเด็นข้อสังเกตของตัวผู้วิจัยเอง พบว่า ในงานวิจัยหลายๆงานสามารถกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพที่ส่งผลต่อการลดจำนวนลงของสวนไว้เป็นจำนวนมาก ดังนี้

ญาณิ สรประไพ การสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชาวสวน,2538 ญาณิได้ทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสารเช่นกฎหมาย ระเบียบแบบแผน นโยบายของทางราชการ และบทความ นำไปสู่การลงพื้นที่ศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์จากกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง นำมาสู่การวิเคราะห์ข้อมูล โดยได้สรุปประเด็นที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสวนบนพื้นที่ธนบุรีคือ ปัญหาอุปสรรคที่เกิดแก่ชาวสวนที่สำคัญคือการพัฒนาประเทศของรัฐบาล กำหนดโดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-7 ตั้งแต่พ.ศ.2504 ซึ่งจะสิ้นสุดลงในพ.ศ.2539 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งหวังว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้ การเร่งรัดพัฒนาโดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อเพิ่มผลผลิตส่งเป็นสินค้าออก เกิดการขยายเมืองโดยรอบกรุงเทพ ทำลายสวนผลไม้ ถมคูคลอง พื้นที่สวนเป็นบริเวณกว้างขวางได้เปลี่ยนแปลงเป็นโรงงานอุตสาหกรรม หมู่บ้านจัดสรร ศูนย์การค้าและอื่นๆ สิ่งเหล่านี้ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ระบบนิเวศขาดความสมดุล ซึ่งเป็นผลกระทบต่อการทำสวนโดยตรง ชาวสวนเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอย่างอื่น ที่พอทำสวนต่อไปได้ต้องเปลี่ยนแปลงการทำสวนทุเรียนเป็นการขยายพันธุ์ไม้เพื่อจำหน่ายเป็นกิ่งพันธุ์ และได้ผลผลิตเล็กๆน้อยๆจากสวนเป็นรายได้²

ศรัณยพงศ์ โชติวรรณ์ ผลกระทบของตลาดน้ำตลิ่งชันต่อชุมชนริมน้ำคลองชักพระ แขวงคลองชักพระ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ศรัณยพงศ์ทำการศึกษาระดับปริญญาตรีและชุมชนคลองชักพระโดยใช้วิธีการศึกษาทั้งในเชิงปริมาณโดยใช้การวิจัยเชิงเอกสารและใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สัมภาษณ์ประชาชนริมน้ำจากกลุ่มตัวอย่าง และการสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบด้วยประชาชนประชาคมตลิ่งชัน บุคคลภายนอก และเจ้าหน้าที่เขต โดยมีส่วนที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงบนพื้นที่ศึกษาคือ นับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2522 เป็นต้นมา เกิดการขยายตัวของเมือง มีการเพิ่มโครงข่ายการคมนาคม ตัดถนนเข้ามาในพื้นที่สวนไร่นามากขึ้น ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตของชาวตลาดน้ำ รวมไปถึงชุมชนริมน้ำ ลักษณะของการใช้ที่ดินในพื้นที่ค่อยๆเปลี่ยนไปจากชุมชนเกษตรกรรมจากการเป็นพื้นที่ทำนาทำสวนปลูกผลไม้เปลี่ยนมาเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบพาณิชยกรรม เพื่อการอยู่อาศัยแบบหมู่บ้านจัดสรร อพาร์ทเมนท์ อาคารพาณิชย์ สถานประกอบการมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้น

² ญาณิ สรประไพ, “การสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชาวสวน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร,2538).

พื้นที่ของแขวงคลองซั๊กพระจะอยู่เดียวกับคลองซั๊กพระตลอดแนวและเป็นพื้นที่ที่อยู่ด้านในของเขตตลิ่งชัน การสร้างถนนสายหลักจึงไม่ได้ตัดผ่านในบริเวณนี้ จึงทำให้แขวงคลองซั๊กพระมีการเพิ่มของที่ดินในเชิงพาณิชย์กรรมไม่สูงนัก แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมลดลง ผลผลิตทางการเกษตรได้ผลตอบแทนน้อยลง การเปลี่ยนแปลงอาชีพและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทำกินจึงเกิดได้ง่าย

คุณภาพน้ำในคลองซั๊กพระ ปัจจุบันยังมีคุณภาพน้ำที่ดีอยู่ แต่ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาจากการที่ชุมชนริมน้ำคลองซั๊กพระมีแนวโน้มการขยายตัวของพื้นที่พักอาศัยที่เพิ่มขึ้นทำให้ปริมาณน้ำเสียที่ระบายลงสู่คลองต่างๆจึงเพิ่มมากขึ้น ซึ่งอาจส่งผลให้คุณภาพน้ำลดต่ำลงจนไม่สามารถใช้ในการอุปโภคบริโภคและใช้ทำการเกษตรได้³ (จากการสำรวจคุณภาพน้ำด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ สำนวนค่าBOD.)

พีรเดช ลำดับวงศ์ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สวน บริเวณคลองบางกอกใหญ่-คลองซั๊กพระ ฝั่งตะวันตกระหว่างพ.ศ.2453 ถึงพ.ศ.2553. พีรเดชได้ทำการสำรวจองค์ประกอบของเมืองเพื่อศึกษาที่มา ลักษณะการตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สวนบริเวณคลองบางกอกใหญ่-คลองซั๊กพระเพื่อวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของการตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่ดังกล่าวโดยการอ้างอิงรูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยาซึ่งมีรูปแบบวิจัยเฉพาะเป็นการศึกษาวิจัยโดยใช้กระบวนการศึกษาวิเคราะห์จากแผนที่

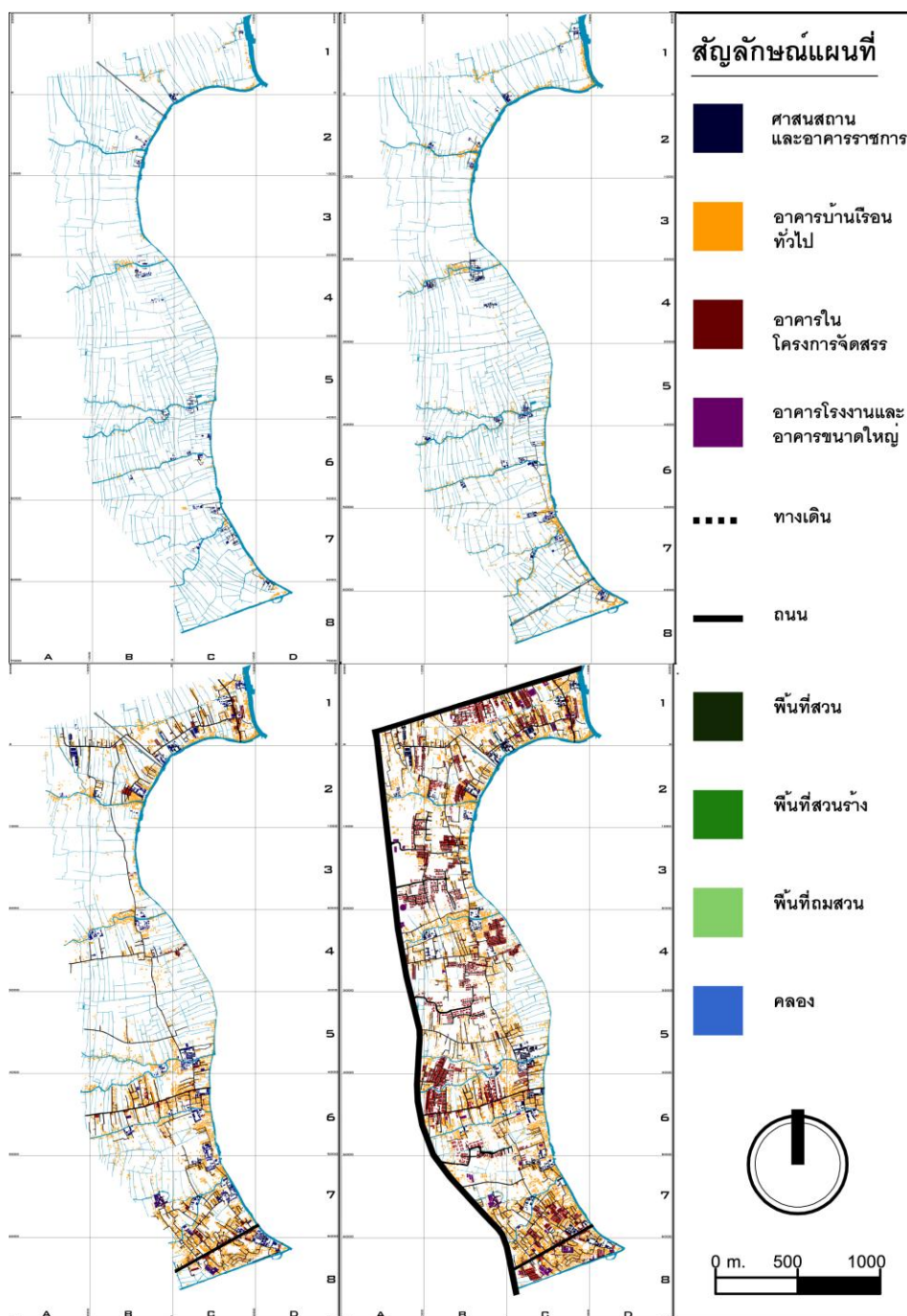
จากการศึกษาของพีรเดช สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของเมืองจากประเด็นของญาติ และศรัณย์พงษ์ ที่กล่าวถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นออกมาเป็นแผนที่ให้เห็นจริงโดยการเปรียบเทียบช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2543-2553ได้เป็นประเด็นดังนี้

1. เกิดการขยายเมืองโดยรอบกรุงเทพ
2. เกิดการทำลายสวนผลไม้
3. มีการถมคูคลอง
4. สวนได้เปลี่ยนแปลงเป็นโรงงานอุตสาหกรรม หมู่บ้านจัดสรร ศูนย์การค้าและอื่นๆ
5. มีการเพิ่มโครงข่ายการคมนาคม

³ ศรัณย์พงษ์ โชติวรรณ, “ผลกระทบของตลาดน้ำตลิ่งชันต่อชุมชนริมน้ำคลองซั๊กพระ แขวงคลองซั๊กพระ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร,” (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2549).

1. เกิดการขยายเมืองโดยรอบกรุงเทพ

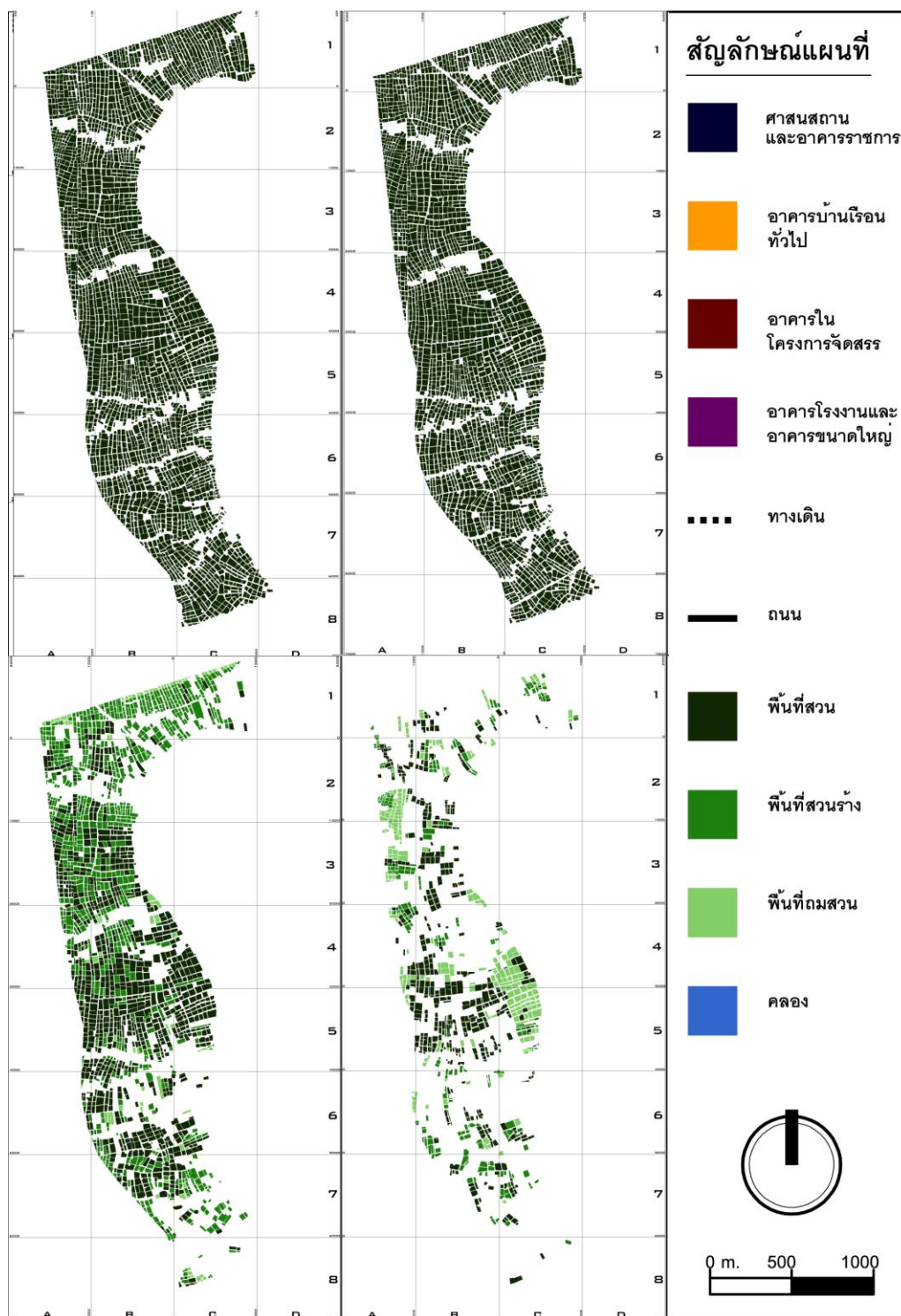
จากการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบเมืองของพีรเดชพบว่า บนพื้นที่ศึกษา มีการขยายตัวของสิ่งก่อสร้างและระบบโครงข่ายคมนาคมให้หนาแน่นมากขึ้น มีรูปแบบการใช้พื้นที่รองรับการเปลี่ยนแปลงการใช้งานตามนโยบายการใช้พื้นที่ที่เปลี่ยนไป ดังนี้

ภาพที่ 2-4 แสดงการเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวของกรุงเทพมหานครบนพื้นที่ศึกษา(พีรเดช ลำดับวงศ์: 2553)

2. เกิดการทำลายสวนผลไม้

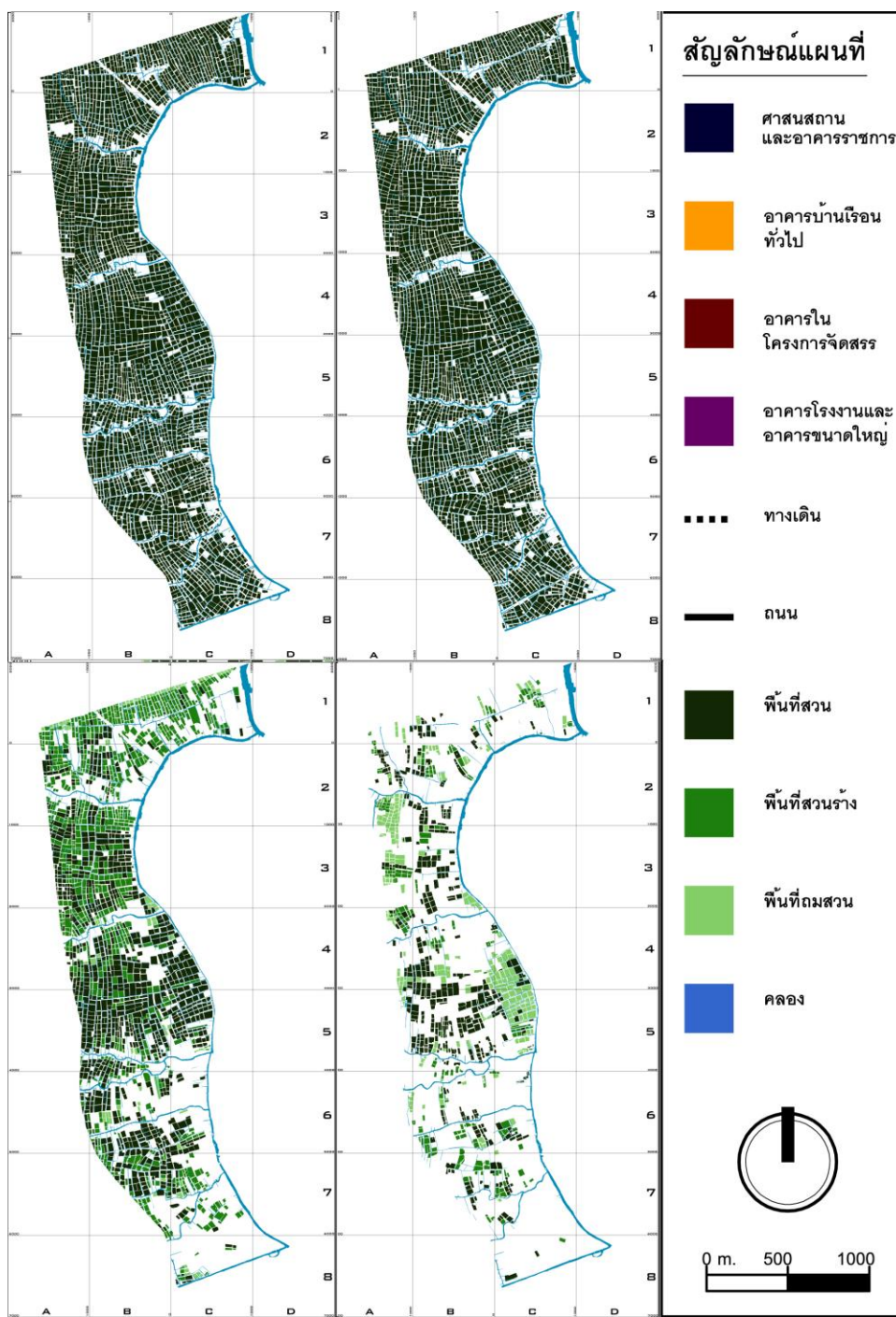
การศึกษาของพีรเดชพบว่า ปริมาณของสวนผลไม้ลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยที่มีการเปลี่ยนแปลงไปใช้ที่ดินในรูปแบบอื่น การถมสวน การปล่อยร้าง และการคงอยู่ ดังนี้

ภาพที่ 2-5 แสดงการเปลี่ยนแปลงปริมาณสวนบนพื้นที่ศึกษา (พีรเดช ลำดับวงศ์: 2553)

3. มีการถมคูคลอง

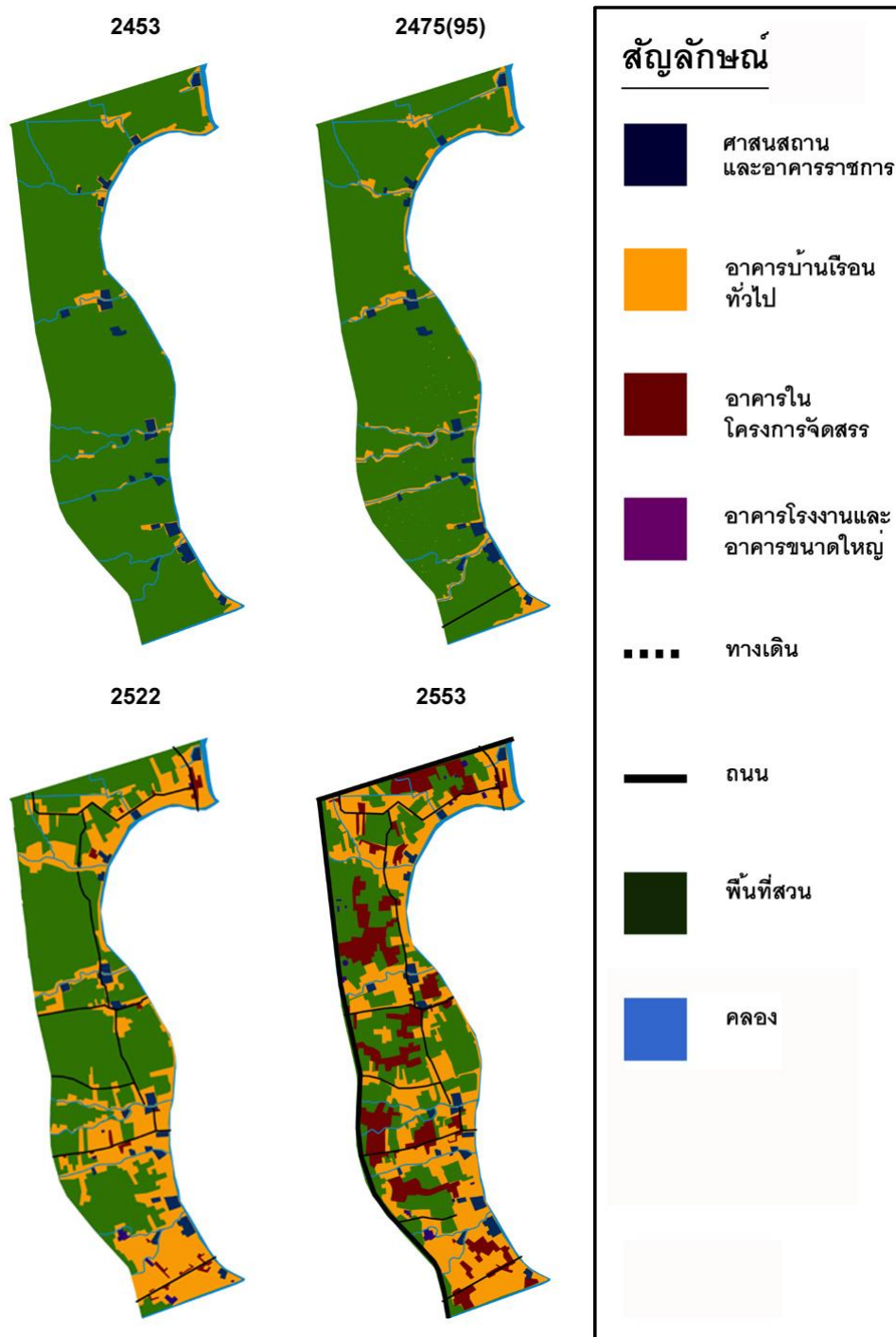
พีรเดชพบว่าคูคลองหรือหน่วยลำน้ำได้ลดลงจากเดิม โดยเฉพาะหน่วยลำน้ำย่อยขนาดเล็กๆ เช่น ร่องสวน ลำประโดง ลำคลองสวน สวนที่ยังคงเหลือโดยมากเป็นหน่วยลำน้ำขนาดใหญ่ เช่น ลำคลองสายหลักและลำคลองสายรอง ส่งผลต่อการลดปริมาณของพื้นที่สวน

ภาพที่ 2-6 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสวนและหน่วยลำน้ำคูคลองที่ลดลง (พีรเดช ลำดับวงศ์: 2553)

4. สวนได้เปลี่ยนแปลงเป็นโรงงานอุตสาหกรรม หมู่บ้านจัดสรร ศูนย์การค้าและอื่นๆ

บนพื้นที่ศึกษามีการเปลี่ยนแปลงลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่สวนซึ่งเป็นการใช้งานพื้นที่ในเชิงเกษตรกรรมไปสู่การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์กรรมและที่อยู่อาศัยมากขึ้น

ภาพที่ 2-7 แสดงการเปลี่ยนแปลงประโยชน์การใช้สอยที่ดินบนพื้นที่ศึกษา (พีรเดช ลำดับวงศ์: 2553)

5. มีการเพิ่มโครงข่ายการคมนาคม

พีรเดชพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงการคมนาคมจากทางน้ำเป็นทางบกมากขึ้น และยังมี การเพิ่มขึ้นของโครงข่ายถนน ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในบริเวณพื้นที่ริมถนนเป็นหลักและมี แนวโน้มในการสร้างโครงข่ายของถนนอย่างต่อเนื่อง

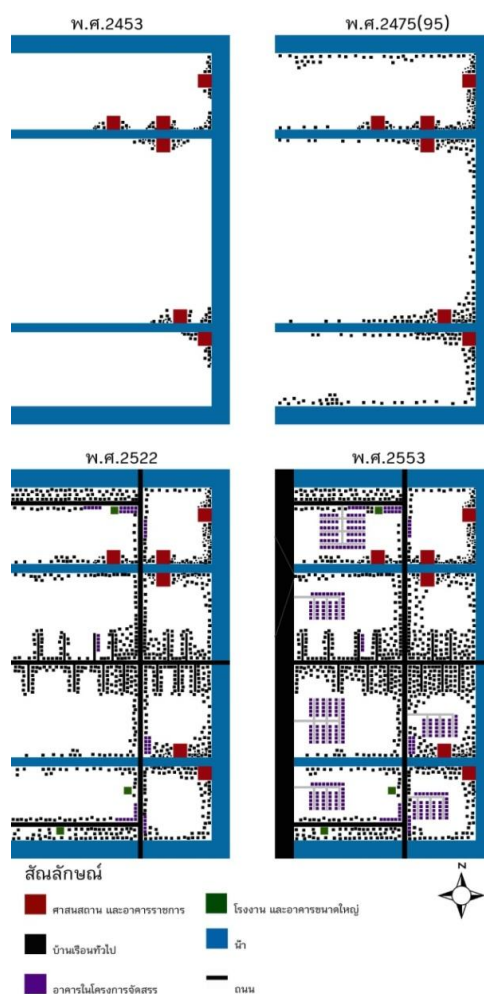
ภาพที่ 2-8 แสดงการเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงของสวนที่ลดลงและการเพิ่มขึ้นของโครงข่ายถนน (พีรเดช ลำดับวงศ์: 2553)

นอกจากนี้พีรเดชยังได้อธิบายและสรุปความสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงบนพื้นที่สวนและองค์ประกอบอื่นๆอย่างมีนัยยะสำคัญ เป็น 3 ช่วง ดังนี้

1. การตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สวนระหว่าง พ.ศ.2453-2475(95) มีลักษณะของการตั้งถิ่นฐานซึ่งสอดคล้องกับบริบทซึ่งเป็นพื้นที่สวนซึ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต

2. การตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สวนระหว่าง พ.ศ.2475 (95)-2522 มีลักษณะของการตั้งถิ่นฐานซึ่งมีการปรับตัวเข้ากับองค์ประกอบของถนนและการบุกเบิกพื้นที่สวนเป็นอาคารส่งผลให้พื้นที่สวนมีปริมาณลดลง

3. การตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สวนระหว่าง พ.ศ.2522-2553 มีลักษณะที่มีความหนาแน่นมากขึ้นบนพื้นที่ริมถนนหลัก และถนนซอย นอกจากนี้ยังพบว่าการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพขององค์ประกอบพื้นที่สวนภายใน เป็นบริเวณกว้าง เพื่อก่อสร้างอาคารในโครงการจัดสรรขนาดใหญ่

ภาพที่ 2-9 แสดงการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบเมืองในช่วงเวลาต่างๆ (พีรเดช ลำดับวงศ์: 2553)

2.2 สรุปกรอบความคิดและคำถามของการวิจัย

โดยสรุป การศึกษางานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องนั้นพบว่า มีประเด็นที่สามารถนำมาปรับใช้ในการตั้งข้อสังเกตและเป็นประเด็นคำถามดังนี้

2.2.1 ประเด็นทางด้านสังคมศาสตร์

1. ปัญหาอุปสรรคที่เกิดแก่ชาวสวนที่สำคัญคือการพัฒนาประเทศของรัฐบาล กำหนดโดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-7 ตั้งแต่พ.ศ.2504 ซึ่งจะสิ้นสุดลงในพ.ศ. 2539
2. เกิดการขยายเมืองโดยรอบกรุงเทพ ทำลายสวนผลไม้ ถมคูคลอง พื้นที่สวนเป็นบริเวณกว้างขวางได้เปลี่ยนแปลงเป็นโรงงานอุตสาหกรรม หมู่บ้านจัดสรร ศูนย์การค้าและอื่นๆ
3. สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ระบบนิเวศน์ขาดความสมดุล ซึ่งเป็นผลกระทบต่อการทำสวนโดยตรง ชาวสวนเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอย่างอื่น
4. กำหนดพื้นที่สวนและชุมชนชาวสวนในเขตกรุงเทพฯ ให้เป็นพื้นที่สีเขียว แต่มีผู้ที่รุกละเมิดเป็นกลุ่มนายทุนที่ต้องการเข้ามาเปลี่ยนหน้าที่ของพื้นที่
5. ผู้มีสวนมากนิยมแบ่งพื้นที่บางส่วนขายให้กับนักพัฒนาที่ดินซึ่งได้ราคาสูง
6. ไม่มีแรงงานมาช่วยในการทำสวน
7. ที่ดินมีขนาดเล็กลงจากการถือครองก็มีลักษณะที่ดินขนาดเล็ก เพราะต้องมีการแบ่งแปลงที่ดินกันระหว่างพี่น้อง
8. ลูกหลานเหล่านี้ทำสวนไม่เป็น จึงหันไปยึดอาชีพอื่นที่มีรายได้สูงกว่าหรือเป็นรายได้ประจำแทน
9. ชาวสวนไม่ยอมให้ลูกรับราชการเพราะรายได้น้อยกว่าชาวสวน แต่ปัจจุบัน ผลผลิตราคาตกต่ำมาก
10. สภาพระน้ำท่วม ต้นไม้ตาย พอพื้นที่ตัวได้ก็ต้องพบกับน้ำเค็มซ้ำเติม ถึงจะรักอาชีพการทำสวนก็จำเป็นต้องละการทำสวนชั่วคราวเพื่อหนีไปประกอบอาชีพอื่นเพื่อการดำรงชีพ สวนจึงอยู่ในสภาพรกร้างว่างเปล่า

2.2.2 ประเด็นทางด้านกายภาพ

1. เครือข่ายถนน ปัจจุบันสวนบางแห่งเปลี่ยนเป็นถนน ทำให้การเดินทาง/ขนส่งทางน้ำทำได้ไม่คล่องตัวเหมือนเดิม ทำให้พื้นที่สวนเปลี่ยนแปลงไป
2. ปัญหาน้ำเน่าเสีย เป็นผลที่ได้รับจากเมือง ปัญหาน้ำเค็ม และปัญหาน้ำท่วมเป็นสำคัญ
3. ที่ดินรอบด้านถูกกว้านซื้อจากหมู่บ้านจัดสรร ที่ดินรอบข้างถูกถมดินจนสูงกว่าที่ดินของชาวสวน ที่ดินสวนกลายเป็นที่ลุ่ม แปรสภาพเป็นบึงรับน้ำ สุดท้ายก็จำยอมให้ที่ดินตกไปอยู่ในมือของหมู่บ้านจัดสรร

กรอบแนวความคิดและคำถามในการวิจัยในครั้งนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับการหาปัจจัยของบุคคลที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของสวน กล่าวคือ การคงสภาพการใช้ประโยชน์ในเชิงเกษตรกรรมและในเชิงกายภาพขององค์ประกอบสวน ว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลให้สวนคงอยู่และมีสภาพที่สมบูรณ์ ภายใต้การเผชิญกระบวนการกลายพื้นที่เป็นเมือง จากการเป็นพื้นที่รอยต่อ เพื่อเป็นแนวทางให้เห็นถึงการคงการใช้งานสวนซึ่งมีความสำคัญต่อบริบทแวดล้อมของสภาพเมืองลุ่มแม่น้ำ

บทที่ 3

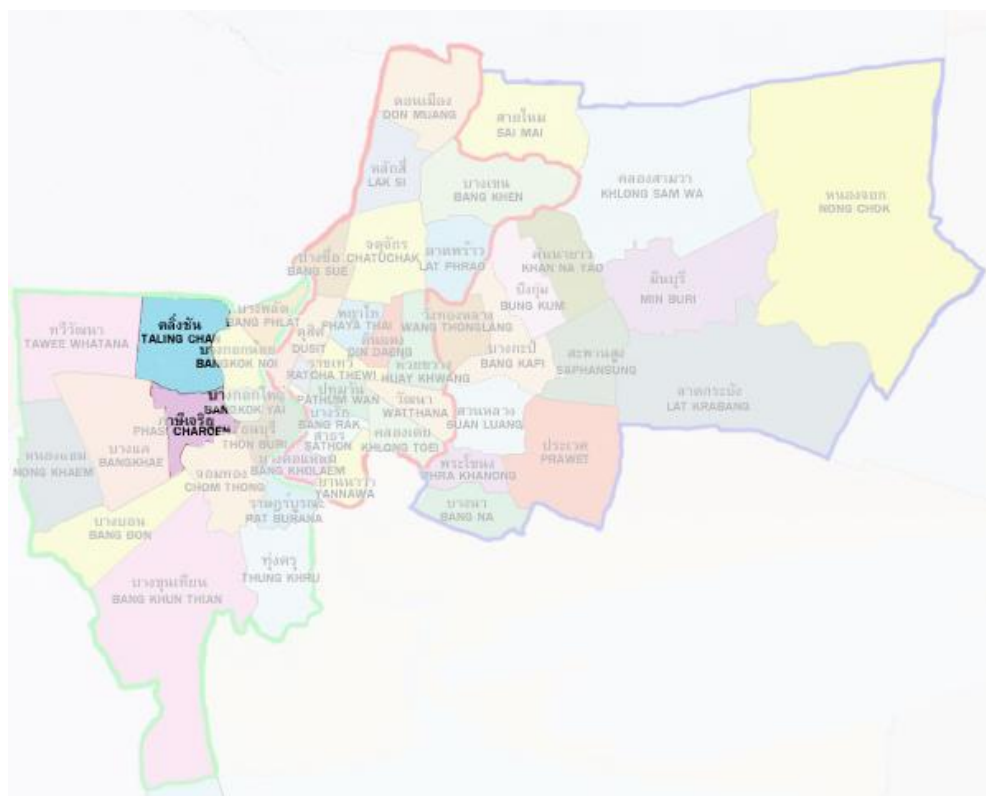
พื้นที่ศึกษาและวิธีศึกษา

3.1 การสำรวจลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

ในการศึกษาพื้นที่ก่อนการสำรวจนั้นมีลำดับขั้นตอนของการพิจารณาพื้นที่ศึกษา โดยที่ มีความจำเป็นต้องศึกษาสภาพโดยทั่วไป และศึกษารายละเอียดพื้นที่โดยการแยกองค์ประกอบ เพื่อให้ได้ข้อมูลสภาพพื้นที่ศึกษาที่จะทำการลงสำรวจหากกลุ่มตัวอย่างและกรณีศึกษา

3.1.1 ภาพรวมของพื้นที่

พื้นที่ศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศ ตั้งอยู่บนภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย บริเวณละติจูด 13.45 องศาเหนือ และลองติจูด 100.28 องศาตะวันออก โดยปัจจุบันอยู่ในเขตการปกครองของกรุงเทพมหานครทั้งสิ้น 2 เขตคือพื้นที่เขตตลิ่งชันและเขตภาษีเจริญโดยมีคลองบางเชือกหนังเป็นเส้นแบ่งเขต¹

ภาพที่ 3-1 แสดงเขตการปกครองกรุงเทพฯ ที่มา: ศูนย์ข้อมูลกรุงเทพมหานคร

¹ ศูนย์ข้อมูลกรุงเทพมหานคร, การแบ่งพื้นที่เขต [ออนไลน์], 12 กุมภาพันธ์ 2555. แหล่งที่มา.

<http://203.155.220.118/info/divide/frame.asp>

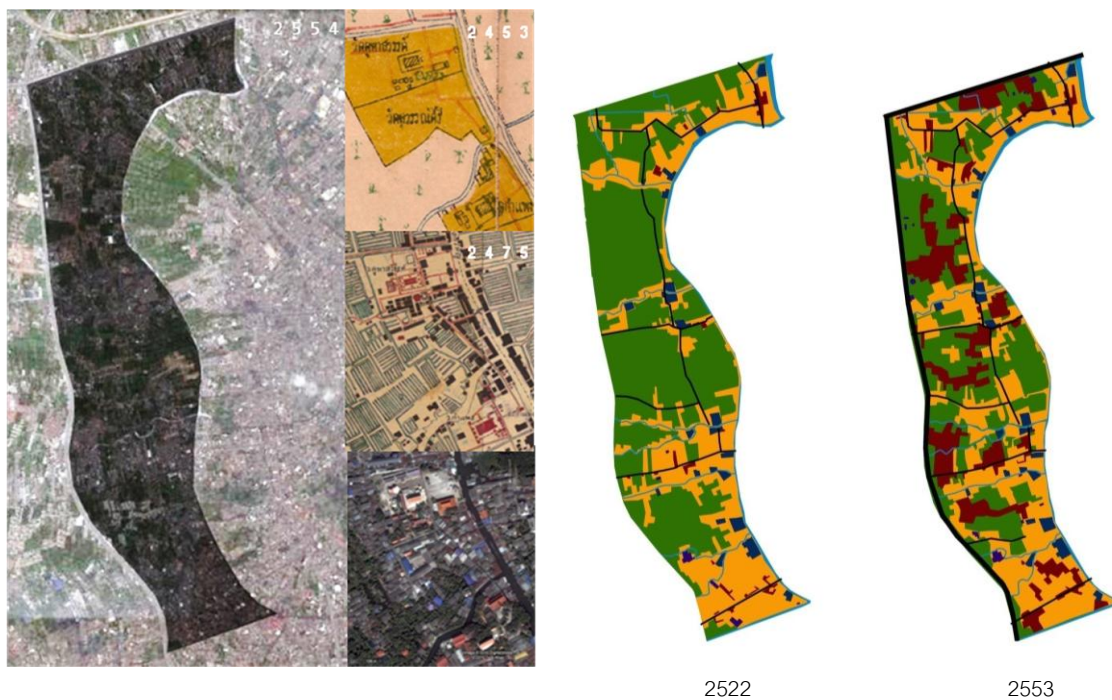
พื้นที่ศึกษาริมคลองบางกอกใหญ่-คลองซักระฝั่งตะวันตกในพื้นที่ศึกษานั้นมีพื้นที่รวมกันทั้งสิ้น 10.0117 ตารางกิโลเมตร โดยพื้นที่ศึกษามีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ทางยกระดับบรมราชชนนี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ถนนราชพฤกษ์
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	คลองบางกอกใหญ่-คลองซักระ
ทิศใต้	ติดต่อกับ	คลองภาษีเจริญ

ภาพที่ 3-2 แสดงอาณาเขตของพื้นที่ศึกษา ที่มา: ผู้วิจัย

บนพื้นที่ของริมคลองบางกอกใหญ่-คลองซักระมีลักษณะเป็นพื้นที่ขยายตัวของเมือง มีการใช้สอยพื้นที่เป็นที่อยู่อาศัยเป็นส่วนมากทั้งในลักษณะบ้านเดี่ยวและโครงการจัดสรร โครงการขนาดใหญ่ และพื้นที่ทางการเกษตร โดยมีองค์ประกอบทางกายภาพของพื้นที่ๆสมบูรณ์ ทั้งอาคารสิ่งปลูกสร้าง ทางสัญจรทางบก เครือข่ายทางสัญจรทางน้ำ คูคลอง พื้นที่เรือกสวน และพื้นที่รอการพัฒนาอีกจำนวนมาก

ภาพที่ 3-3 แสดงการเปลี่ยนแปลงทางองค์ประกอบเมือง ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 3-4 แสดงการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยสอยที่ดินบนพื้นที่สวน (พีเรเดช ลำดับวงศ์: 2553)

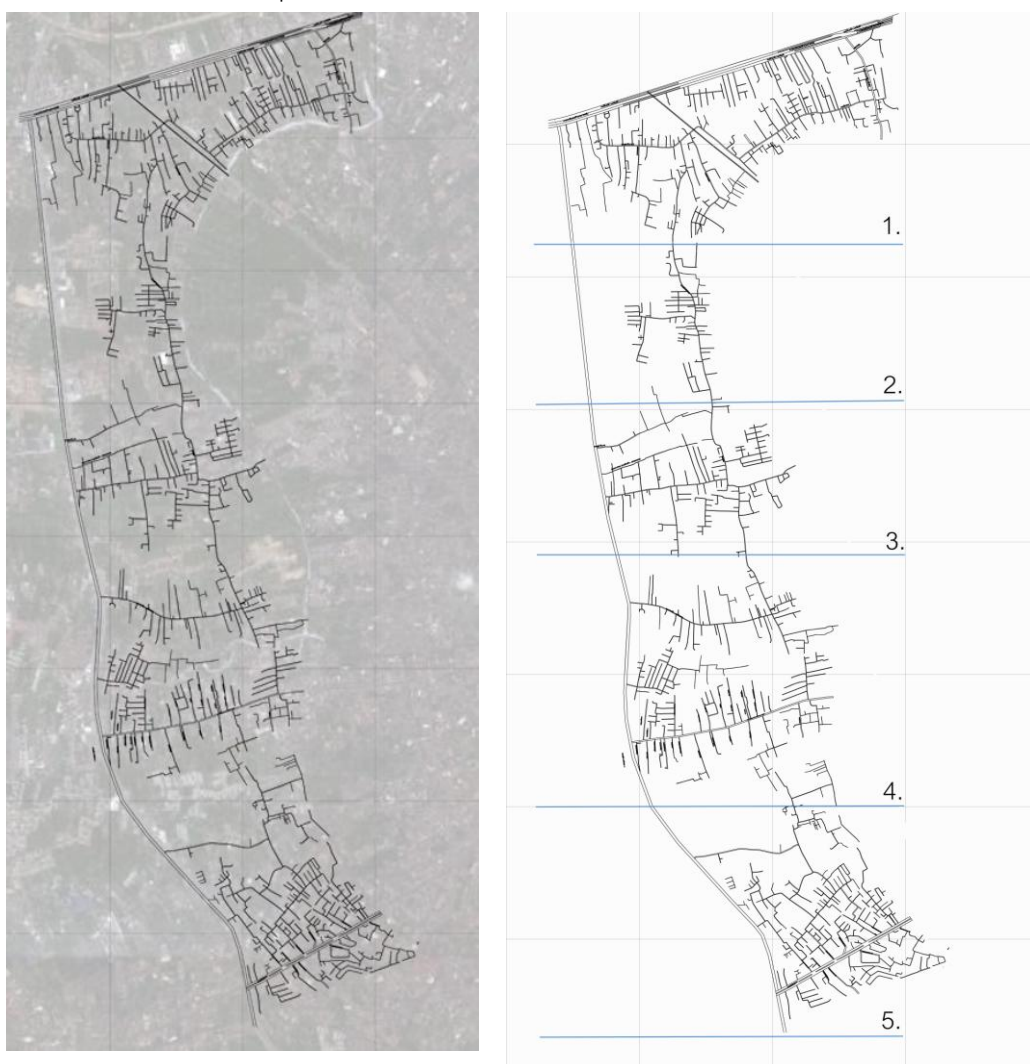
การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ฝั่งธนบุรีโดยหลักแล้วเกิดจากการพัฒนาเมืองตามประกาศแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่1-7ที่เน้นในการพัฒนาเมืองให้เกิดความทันสมัย การนำเทคโนโลยีต่างๆเข้ามาใช้ในการปรับปรุงเมืองให้มีลักษณะเอื้อต่อการลงทุนและการขยายด้านอุตสาหกรรม โครงการจัดสรรอสังหาริมทรัพย์ทั้งขนาดใหญ่และขนาดย่อม จนในช่วงปี 2522 มีการพัฒนาโครงข่ายเส้นทางคมนาคมทางบกเข้าสู่พื้นที่มากขึ้น ทำให้เกิดความสะดวกรบายต่อการคมนาคม ทำให้พื้นที่ธนบุรีถูกพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีการตั้งถิ่นฐานและสร้างอาคารตามแนวของถนนหลักๆ และนำมาซึ่งการขยายถนนชอกซอยขนาดย่อยตามมาอีกมากมาย

จากภาพรวมของพื้นที่ศึกษาทำให้ทราบว่าลักษณะพื้นที่เป็นอย่างไร จึงนำมาสู่การลงพื้นที่สำรวจและสามารถนำมาแยกองค์ประกอบกายภาพในเชิงพื้นที่ได้ดังนี้

3.1.1.1 องค์ประกอบกายภาพพื้นที่

3.1.1.1.1 องค์ประกอบถนน

ถนนในฝั่งธนบุรีถูกสร้างขึ้นมาจากทางเดินเชื่อมระหว่างบางเดิม เป็นทางเดินและทางไปมาหาสู่กันระหว่างครัวเรือนของชาวสวน เมื่อเวลาผ่านไปมีการพัฒนาเครือข่ายถนนขึ้นมาจึงถือเอาแนวเขตสวน ถนน หรือขวางเหล่านั้น ขยายและถมขึ้นมาเป็นถนนที่กว้างขึ้น ในถนนที่เป็นสายหลักก็จะมี ความกว้างมากกว่าถนนสายรองตามความหนาแน่นของประชาชนและตามลักษณะการใช้งาน ถ้าเป็นถนนที่ต้องเป็นเส้นทางขนส่งผลผลิตออกสู่ภายนอกพื้นที่ก็ต้องรองรับขนาดของเกวียน และพาหนะขนส่งอื่นๆได้

ภาพที่ 3-5 แสดงตำแหน่งของถนนบนพื้นที่ศึกษา ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 3-6 แสดงกลุ่มถนนที่มีความแตกต่างกันแต่ละส่วนของพื้นที่ศึกษา ที่มา : ผู้วิจัย

ปัจจุบันถนนในธนบุรีมีความสลับซับซ้อน และค่อนข้างแคบแคบแคบอันเป็นผลเกิดจากการพัฒนาโครงข่ายมาจากชนิดสวนในอดีต และมีเส้นทางหลักๆภายนอกและภายใน โดยถนน

ภายนอกคือถนนบรมราชชนนีในด้านทิศเหนือซึ่งถูกสร้างในปี พ.ศ.2522 อยู่ในเขตการควบคุมของหมวดการทางนครชัยศรีเพื่อบรรเทาการจราจรที่แออัดในเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร และถนนราชพฤกษ์ในด้านทิศตะวันออกซึ่งถูกสร้างเป็นส่วนต่อขยายจากจังหวัดนนทบุรีมาในปี พ.ศ. 2537 เพื่อลดปัญหาการจราจรรอบกรุงเทพ และสร้างเครือข่ายการขนส่งรอบกรุงเทพมหานครขึ้นมาอย่างเป็นระบบ ซึ่งถนนเหล่านี้เป็นถนนขนาดใหญ่เพื่อรองรับการจราจรอันคับคั่ง นอกจากนั้นยังมีถนนภายใน เช่น ถนนชัยพฤกษ์ ถนนชั้กพระ ถนนฉิมพลี ถนนแก้วเงินทอง ถนนบางพรม ถนนวัดปากน้ำ-วัดแก้ว ถนนปากน้ำกระโจมทอง ถนนบางแวก ถนนบางพลี๋ย เป็นต้น ซึ่งเป็นถนนขนาด6เมตร โดยมี2เส้นทางสัญจรเป็นถนนสายหลักในพื้นที่ศึกษา เชื่อมโยงกันระหว่างบาง นอกจากนั้นยังมีถนนขนาดเล็ก ซอย ซึ่งเป็นถนนรอง ย่อยเข้าสู่หมู่บ้านหรือพื้นที่สวนอีกจำนวนมาก จากการศึกษาพื้นที่พบว่ามีการแบ่งการขยายตัวของถนนออกเป็น5ช่วงคือ

ช่วงที่ 1. เป็นการขยายตัวจากถนนบรมราชชนนีเป็นถนนหลักเข้าสู่พื้นที่ โดยมีถนนรองคือถนนชัยพฤกษ์ ถนนชั้กพระ ถนนฉิมพลี ถนนแก้วเงินทอง และมีการแยกเข้าสู่ถนนย่อยและซอยต่างๆ รวมไปถึงทางรถไฟสายใต้ เนื่องจากมีพื้นที่ติดกับถนนหลักมาก ในส่วนนี้จึงมีการตั้งถิ่นฐานจำนวนมากจึงพบถนนหลากหลายขนาดอย่างหนาแน่น

ช่วงที่ 2. เป็นพื้นที่เชื่อมต่อกับช่วงที่1และ3 โดยไม่มีการเชื่อมกับถนนหลัก มีเพียงการเชื่อมต่อถนนรองคือถนนแก้วเงินทองในพื้นที่และมีการขยายตัวของซอยเล็กๆลงไปในพื้นที่ใกล้เคียงถนนเท่านั้น

ช่วงที่ 3. มีถนนรองที่ขยายตัวออกจากถนนราชพฤกษ์ ได้แก่ ราชพฤกษ์12 และบางพรมไปจดกับถนนรองภายในคือ ถนนแก้วเงินทอง จึงมีการขยายโครงข่ายถนนรองและซอยย่อยจำนวนมาก รวมไปถึงเกิดตรอกทางเดินขนาดเล็กระหว่างหน่วยอยู่อาศัยจำนวนมากเช่นกัน

ช่วงที่ 4. มีถนนรองที่ขยายตัวออกจากถนนราชพฤกษ์ ได้แก่ ถนนปากน้ำกระโจมทอง ซอยราชพฤกษ์8 และถนนบางแวก รวมไปถึงมีถนนส่วนบุคคลภายในโครงการจัดสรรต่างๆ และเป็นจุดตัดของคลองต่างๆ จึงทำให้มีโครงข่ายของถนนสายรองและซอยที่เข้าไปสู่พื้นที่ริมน้ำจำนวนมาก

ช่วงที่ 5. มีถนนหลักผ่านในพื้นที่คือ ถนน เพชรเกษมและถนนรองคือเพชรเกษม19-32 และถนนรองที่ขยายตัวออกจากถนนราชพฤกษ์ ได้แก่ ถนนบางพลี๋ย จึงเกิดโครงข่ายถนนและซอยและตรอกทางเดินจำนวนมาก

ภาพที่ 3-7,3-8 แสดงถนนหลักขนาดใหญ่ได้แก่ บรมราชชนนี และราชพฤกษ์ ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 3-9,3-10 แสดงลักษณะถนนสายรองและซอยย่อย ที่มา : ผู้วิจัย

นอกจากถนนสายรองในพื้นที่แล้วยังพบว่ายังมีถนนหนึ่งอีกประเภทที่ถูกใช้เป็นทางสัญจรเข้าสู่หน่วยต่างๆของครัวเรือนซึ่งอยู่ลึกเข้าไปจากถนนหลักและถนนรองซึ่งเป็นทางเล็กๆ มีความกว้างเพียง 1-1.5 เมตรสำหรับเป็นทางสัญจรของคนและจักรยานยนต์ซึ่งถนนเล็กๆนี้ก็เป็นทางเดินที่อ้างอิงมาจากถนน ขวาง หรือชนิดสวนเดิม ที่มีไว้สำหรับเข้าไปในสวนชนิดเล็กๆ ปัจจุบันพบถนนขนาดนี้จำนวนมาก และนอกจากใช้เป็นทางสัญจรแล้ว มักยังเกิดกิจกรรมต่างๆขึ้นข้างถนน เช่น ใช้เป็นที่พบปะกันของเพื่อนบ้าน หรือเป็นที่เล่นสำหรับเด็กๆ สัตว์เลี้ยง เนื่องจากมีการใช้สัญจรจากคนแปลกหน้าภายนอกน้อยมาก

ภาพที่3-11,3-12,3-13 แสดงตรอกทางสัญจรคนระหว่างสวนและหน่วยครัวเรือน ที่มา : ผู้วิจัย

จากการสำรวจในพื้นที่ศึกษายังมีอีกหลายบริเวณที่ไม่สามารถเข้าถึงได้โดยถนน เพราะเนื่องด้วยการมีโครงการขนาดใหญ่ หรือที่ดิน ถนนส่วนบุคคลมากนั้นไว้ทำให้ไม่สามารถขยายถนนเข้าสู่ที่ดินหรือสวนเล็กๆได้

3.1.1.1.2 องค์ประกอบเครือข่ายลำน้ำ

เครือข่ายลำน้ำบนพื้นที่ธนบุรีเกิดขึ้นมาจากการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำเพื่อการเกษตรคือ การเกษตรกรรมร่องจึงทำให้เกิดทั้งเครือข่ายลำน้ำภายในสวนและคูคลองนอกสวนนอกจากนี้ยังมีลำประโดงและคลองสวนซึ่งเป็นลำน้ำหน่วยย่อยอีกด้วย ปัจจุบันระบบลำน้ำลดน้อยลงไปมากด้วยเหตุผลจากการถมที่ดินเพื่อสร้างโครงการขนาดต่างๆ ทำให้ลำน้ำเล็กๆรวมไปถึงพื้นที่ร่องสวนลดลงไป ปัจจุบันพบว่าคลองหลักของพื้นที่ศึกษาที่เหลือขนาดใหญ่ยังพบอยู่ คือ คลองบางกอกใหญ่จรด คลองชักพระทางด้านทิศตะวันออกและคลองภาษีเจริญทางด้านทิศใต้ และมีคลองรองได้แก่ คลองบ้านไทร คลองบางพรหม คลองบางน้อย คลองบางเชือกหนัง คลองบางแวก คลองบางเพี้ย คลองบางจาก นอกจากนี้ยังมีคลองรองขนาดเล็ก และคลองสวนอีก ซึ่งมีลักษณะทั้งคลองที่ยังคงสภาพสมบูรณ์และคลองที่เสื่อมโทรมแล้ว

ภาพที่ 3-14 แสดงตำแหน่งของคลองบนพื้นที่ศึกษา ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 3-15 แสดงกลุ่มเครือข่ายลำน้ำที่มีความแตกต่างกันแต่ละส่วนของพื้นที่ศึกษา ที่มา : ผู้วิจัย

คลองบางกอกใหญ่-คลองซึกพระเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิมซึ่งต้นเขินและเล็กลงจากการที่ขุดคลองบางกอกน้อยในปี พ.ศ.2065โดยพระเจ้าไชยราชาธิราชแห่งกรุงศรีอยุธยาเป็นผู้ทรงโปรดฯให้ขุดขึ้น โดยมีทั้งคลองรองที่มีอยู่เดิมและลำคลองที่ขุดขึ้นใหม่ในสมัยที่ย้ายราชธานีมาที่กรุงรัตนโกสินทร์เช่น คลองภาษีเจริญที่สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่5โปรดฯให้พระภาษีสมบัติบริบูรณ์ (ยิ้ม พิศลยบุตร) เจ้าภาษีฝิ่นเป็นนายกของขุดขึ้นในปี พ.ศ.2415 เพื่อขยายเส้นทางคมนาคมทางน้ำ² ทำให้เครือข่ายลำน้ำสมบูรณ์มากขึ้น คลองที่คงเหลือปัจจุบันพบว่า

² สำนักการระบายน้ำ, **คลองอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี** [ออนไลน์] 1 มีนาคม 2555. แหล่งที่มา

http://dds.bangkok.go.th/csd/canal_h14.htm

เป็นโครงข่ายคลองหลักที่ยังสามารถใช้เป็นเส้นทางคมนาคมได้อยู่และเป็นคลองที่เป็นแหล่งน้ำเข้าสู่พื้นที่สวนโดยมีการแบ่งพื้นที่ศึกษาออกเป็น 4 ช่วงคือ

ช่วงที่ 1. มีคลองหลักได้แก่ คลองชักพระ คลองบางกอกน้อย ที่ยังใช้เป็นเส้นทางคมนาคมอยู่ มีคลองรองได้แก่ คลองวัดไก่อเตี้ย คลองตลิ่งชัน และคลองบางชัน และคลองสวนในบริเวณที่มีสวนคงอยู่

ช่วงที่ 2. มีคลองหลักคือ คลองชักพระ คลองรองเดิมคือ คลองบ้านไทรที่ยังคงมีการสัญจรทางน้ำอยู่ และคลองลัดสมยาและคลองสวนที่เข้าสู่พื้นที่สวนคงอยู่ ซึ่งนับว่ามีสภาพเสื่อมโทรมจากการปล่อยไม่ขุดลอกเป็นเวลานาน

ช่วงที่ 3. มีคลองหลักคือ คลองชักพระ คลองรองได้แก่ คลองบางพรหม คลองบางน้อย และคลองบางเชือกหนัง ที่ยังมีการสัญจรทางน้ำ และมีคลองรองเช่นคลองพระดู่ที่เป็นคลองขนาดเล็กไม่ได้รับการขุดลอกเพื่อการสัญจรเช่นคลองอื่นๆ และมีคลองสวน ถ้าประโดงในพื้นที่สวนคงอยู่

ช่วงที่ 4. มีคลองหลักคือคลองคลองบางกอกใหญ่ คลองภาษีเจริญ และคลองรอง ได้แก่ คลองบางแวก คลองบางพลี้อย และคลองบางจากที่ยังคงสภาพคลองและมีการสัญจรทางน้ำอยู่ และคลองสวนที่ปัจจุบันไม่สามารถใช้ได้เนื่องจากสภาพกรำง

ภาพที่ 3-16 แสดงลักษณะของคลองชักพระ(คลองหลัก) ที่มา : ผู้วิจัย

เนื่องจากคลองชักพระเป็นคลองหลักที่มีความกว้างและใช้ในการระบายน้ำสาธารณะ รวมไปถึงการใช้เป็นเส้นทางสัญจรทางเรือ ทางเขตภาษีเจริญและเขตตลิ่งชันจึงเข้ามามีบทบาทในการดูแลภูมิทัศน์ และมีความร่วมมือจากสำนักการระบายน้ำในการดูแลขุดลอกไม่ให้ลำคลองตื้นเขินเกินไป เช่นเดียวกันกับลำคลองรองซึ่งแยกไปจากคลองบางกอกใหญ่-ชักพระ ที่มีการดูแลภูมิทัศน์ของลำคลองและริมตลิ่งตลอดทั้งสองฝั่งในพื้นที่ศึกษา

ภาพที่ 3-17 แสดงลักษณะของคลองบางแวก(คลองรอง) ที่มา : ผู้วิจัย

คลองที่มีความกว้างเช่นลำคลองสายหลักและสายรองนั้นยังมีการใช้ในการสัญจร จึงทำให้การดูแลของหน่วยงานส่วนกลางมีมากกว่า ในขณะที่ลำคลองสายรองบางสายที่ผ่านที่ส่วนบุคคลมาก หรือผ่านไปยังพื้นที่พัฒนาโครงการจัดสรร ทำให้การเข้าถึงของลำน้ำทำได้ยากจึงมักเกิดคูคลองที่มีลักษณะเสื่อมโทรมและค่อนข้างตื้นเขิน

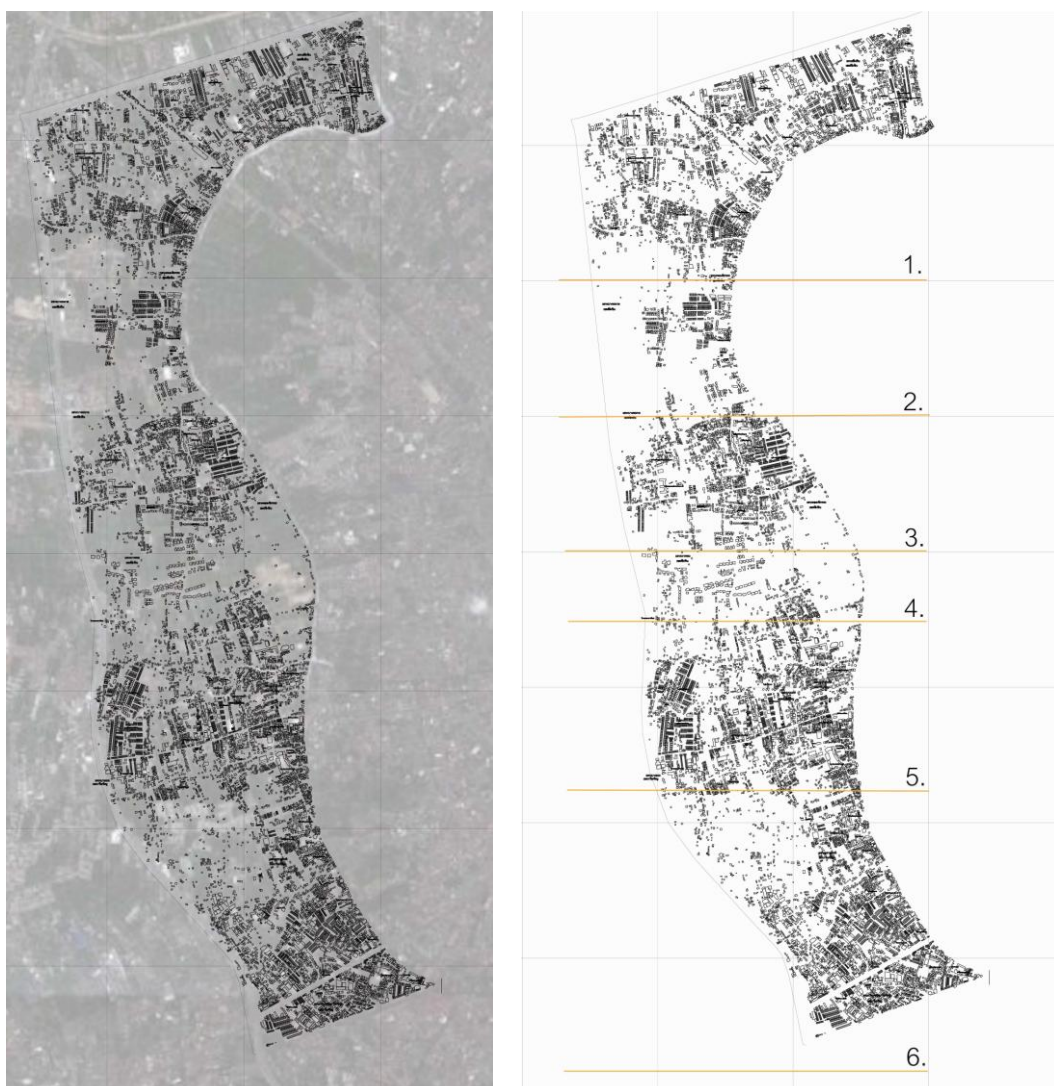
ภาพที่3-18 แสดงลักษณะของคลองพระดู่ ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 3-19 แสดงลักษณะของคลองสวน ที่มา : ผู้วิจัย

3.1.1.1.3 องค์ประกอบอาคาร

การตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สวนธนบุรีมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาด้วยการที่ชาวสวนตั้งบ้านเรือนในสวนผลไม้เพื่อความสะดวกต่อการดูแลจัดการสวน มีการตั้งถิ่นฐานและปลูกสร้างอาคารริมเส้นทางคมนาคมทางน้ำเป็นหลักและมีความสอดคล้องกับบริบทตามที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต จนกระทั่งมีการขยายเส้นทางคมนาคมทางบกเข้าสู่พื้นที่สวนมากขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2475 มีการตั้งถิ่นฐานริมพื้นที่ถนน และก่อสร้างอาคารขนาดเล็ก และช่วงปี พ.ศ. 2522 เริ่มมีอาคารขนาดใหญ่ก่อสร้างขึ้นพร้อมกับการพัฒนาพื้นที่จัดสรรและโครงการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ขนาดใหญ่เกิดขึ้น และเพิ่มจำนวนมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 3-20 แสดงตำแหน่งของอาคารบนพื้นที่ศึกษา ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 3-21 แสดงกลุ่มอาคารที่มีความแตกต่างกันแต่ละส่วนของพื้นที่ศึกษา ที่มา : ผู้วิจัย

พื้นที่ศึกษามีลักษณะขององค์ประกอบอาคารพบว่าด้านที่ติดกับถนนหลักเช่นบรมราชชนนี ราชพฤกษ์ หรือเพชรเกษมมักจะพบอาคารที่มีขนาดใหญ่กว่าถนนสายรอง รวมไปถึงมีอาคารที่อยู่ในพื้นที่จัดสรรส่วนบุคคลจำนวนมาก สลับกับอาคารสถานที่ราชการ วัด โรงเรียน สถาบันการศึกษา และอาคารอื่นๆ โดยสามารถแบ่งพื้นที่ศึกษาเป็นส่วนเพื่อศึกษาองค์ประกอบอาคารได้ 6 ส่วนได้แก่

ส่วนที่ 1. เป็นส่วนที่ในด้านทิศเหนือติดกับถนนบรมราชชนนี มีอาคารขนาดใหญ่ที่ประกอบกิจการต่างๆ อาคารพาณิชย์ รวมไปถึงหน่วยงานทางราชการ ที่พักอาศัยหลากหลายรูปแบบ มีโครงการหมู่บ้านจัดสรรขนาดใหญ่เช่น โครงการ แกรนด์ แบลคคอก บูโลวาร์ด ส่วนในพื้นที่ภายในเป็นพื้นที่อยู่อาศัยทั้งรูปแบบของบ้านเดี่ยวและอาคารพาณิชย์และโครงการจัดสรรขนาดย่อม

ส่วนที่ 2. อาคารที่พบภายนอกที่ติดกับถนนราชพฤกษ์จะมีโครงการจัดสรรขนาดใหญ่ได้แก่ โครงการณูสาสิริ และพบพื้นที่ภายในถนนรองคือถนนแก้วเงินทองพบบ้านพักอาศัยขนาดเล็กสลับกับอาคารพาณิชย์

ส่วนที่ 3. มีความหนาแน่นจากกลุ่มอาคารภายในโครงการจัดสรรคือ โครงการพฤกษ์ภิรมย์ และการตั้งถิ่นฐานริมถนนราชพฤกษ์ 12 หรือซอยสุขสวัสดิ์ และถนนบางพรม ซึ่งมีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยวตามแนวถนนรองและซอยย่อยรวมไปถึงการตั้งบ้านเรือนริมคลองบางพรมขึ้นค่อนข้างหนาแน่น

ส่วนที่ 4. มีโครงการขนาดใหญ่ริมถนนราชพฤกษ์คือ โครงการ พฤกษ์ภิรมย์ รอยัล ที่มีลักษณะเป็นกลุ่มบ้านเดี่ยว กระจายตัวกันอยู่บนพื้นที่ และมีอาคารริมถนนภายในกระจายอีกเล็กน้อย

ส่วนที่ 5. มีความหนาแน่นของอาคารตามแนวถนนปากน้ำกระโจมทอง และถนนบางแวก ซึ่งเป็นถนนสายรอง ซึ่งบริเวณนี้มีความหนาแน่นของอาคารพาณิชย์และกลุ่มอาคารจากโครงการริมถนนราชพฤกษ์เช่น โครงการ เออเบิน สาทร ราชพฤกษ์ นอกจากนั้นยังมีกลุ่มชุมชนเดิมที่มีการตั้งถิ่นฐานและปลูกสร้างอาคารอยู่อย่างหนาแน่นภายในถนนบางแวก ประกอบกับมีการตั้งโรงเรียน สถานศึกษา และวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของการตั้งชุมชนอยู่อย่างหนาแน่น

ส่วนที่ 6. มีความหนาแน่นของอาคารมากจากการตั้งถิ่นฐานเดิมใกล้วัดนวนรดิศและวัดปากน้ำภาษีเจริญ รวมไปถึงมีการตัดถนนเพชรเกษม มีการขยายของอาคารโครงการขนาดใหญ่ตามมาจากการตัดถนนและการเข้าถึงซอยต่างๆในด้านทิศใต้ของพื้นที่ศึกษา

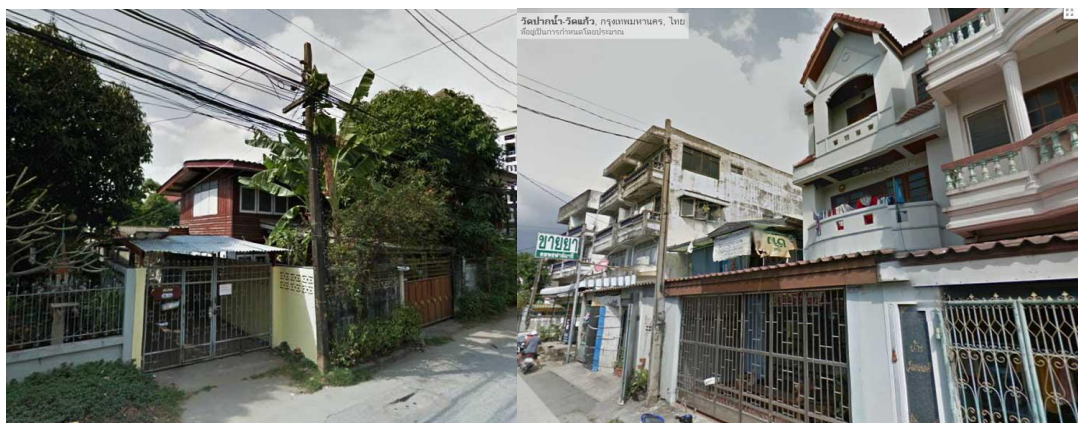
ภาพที่ 3-22 แสดงลักษณะอาคารขนาดใหญ่ที่ประกอบกิจการอยุริมแนวถนน ที่มา : ผู้วิจัย

อาคารบนพื้นที่ฝั่งธนบุรีเกิดจากการตั้งถิ่นฐานของชาวสวน นำไปสู่การจัดตั้งวัด โรงเรียน หน่วยงานหรือสถาบันส่วนกลางเพื่อมาปกครองพื้นที่จนนำไปสู่การสร้างอาคารในรูปแบบอื่นๆ โดยที่พื้นที่ริมถนนสายหลักมักจะมีอาคารที่ประกอบการณ์เชิงธุรกิจมาก รวมไปถึงการสร้างอาคารที่มีขนาดใหญ่ โดยที่พื้นที่ในปัจจุบันมีการกว้านซื้อเพื่อพัฒนาไปสู่โครงการจัดสรรขนาดใหญ่ซึ่งเกิดขึ้นอยุริมพื้นที่พัฒนาเครือข่ายถนนหลัก

ภาพที่ 3-23 แสดงลักษณะโครงการบ้านจัดสรรขนาดใหญ่ที่กำลังเติบโตและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ที่มา : ผู้วิจัย

พื้นที่ชั้นในของพื้นที่ศึกษาซึ่งมีเพียงถนนสายรองและซอยย่อยที่เข้าถึง มักจะมีรูปแบบของการเป็นอาคารที่อยู่อาศัยมีทั้งรูปแบบบ้านเดี่ยว ทาวน์เฮาส์ หรืออาคารพาณิชย์ ซึ่งประกอบการณ์ธุรกิจขนาดเล็ก และโครงการจัดสรรขนาดเล็กกระจายตัวกันอยู่บนพื้นที่ศึกษา

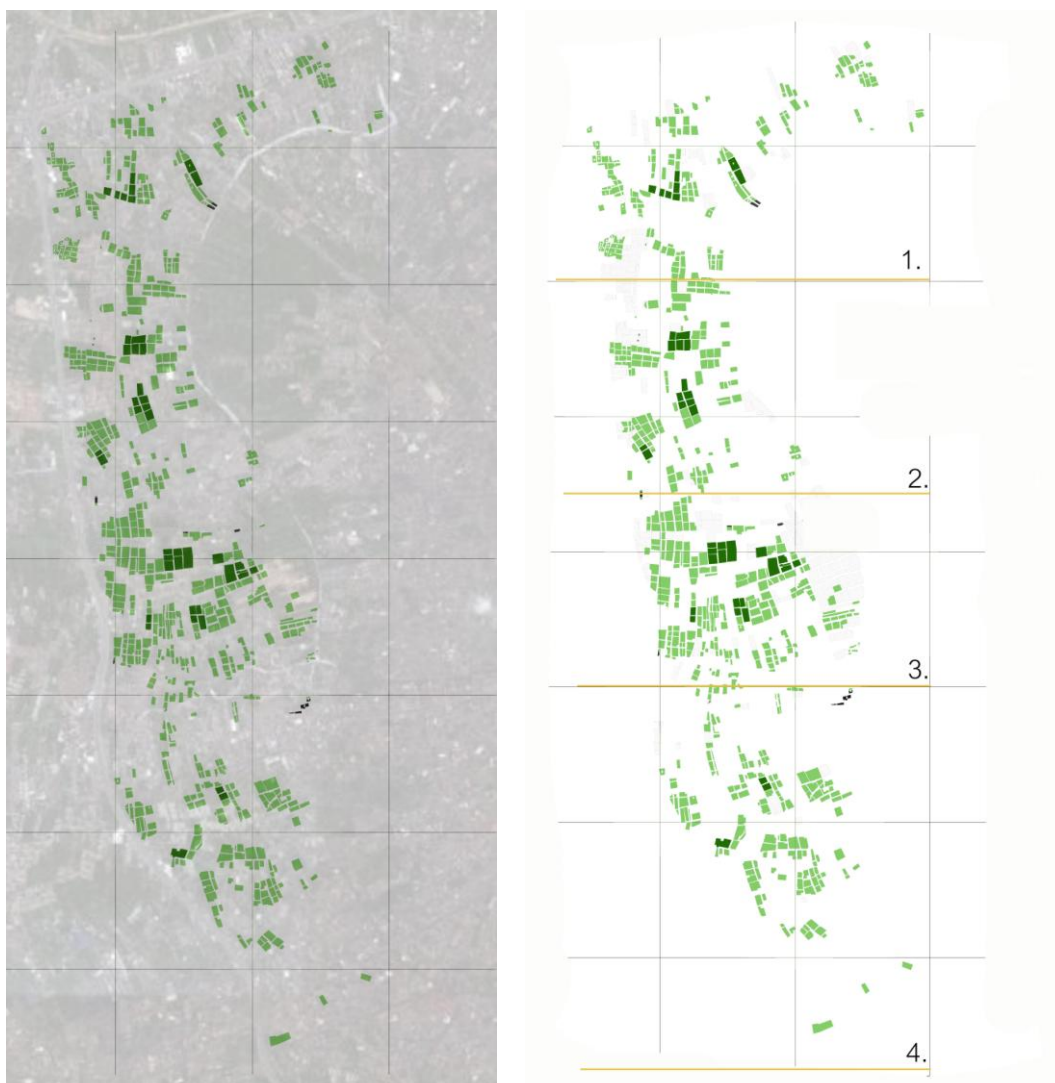

ภาพที่ 3-24 แสดงลักษณะอาคารที่พักอาศัยของประชาชนในพื้นที่ศึกษา ที่มา : ผู้วิจัย

3.1.1.1.4 องค์ประกอบสวน

สวนผลไม้ฝั่งธนบุรีเกิดจากการที่ชาวสวนพัฒนาพื้นที่ลุ่มแม่น้ำให้มีลักษณะเป็นชนิด คลองขึ้นมาทั้งระบบ จึงเกิดลักษณะเครือข่ายลำน้ำ คลองย่อยต่างๆรวมไปถึงเกิดลักษณะของชนิด สวน ถนน หัวขวาง ขึ้นมาเป็นตัวแบ่งอาณาเขตของสวนและพื้นที่ทางเกษตรกรรมของตน จนกระทั่งมีการจัดทำโฉนดที่ดินและมีการซื้อ-ขาย หรือแบ่งที่ดินขายให้ผู้เข้ามาในพื้นที่ใหม่ๆ ทำให้ที่แปลงใหญ่มีขนาดเล็กลงเรื่อยๆ หากชาวสวนครอบครัวใดมีทรัพย์สินมากก็จะกว้านซื้อที่ดินเก็บไว้ ปัจจุบันพบการทิ้งร้างของที่ดินสวนมาก โดยมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นอีกเมื่อมีแรงจูงใจด้านธุรกิจ โดยโครงการจัดสรรโครงการต่างๆ

ภาพที่ 3-25 แสดงตำแหน่งของสวนบนพื้นที่ศึกษา ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 3-26 แสดงกลุ่มพื้นที่สวนที่มีความแตกต่างกันแต่ละส่วนของพื้นที่ศึกษา ที่มา : ผู้วิจัย

จากการศึกษาพื้นที่สวนคงเหลือบนพื้นที่ธนบุรีพบว่าพื้นที่สวนเป็นสวนร้างโดยมาก มักไม่มีการเพาะปลูกบนพื้นที่ แต่ยังคงไม่ไยต้นและลักษณะชนิดสวนอยู่ และมีสวนอีกจำนวนหนึ่งที่ยังคงเพาะปลูกและดูแลสภาพสวนอย่างดี สามารถแบ่งพื้นที่ศึกษาได้เป็น 4 ช่วงดังนี้

ช่วงที่ 1 มีพื้นที่สวนคงอยู่น้อย เนื่องจากมีการพัฒนาองค์ประกอบอาคารและการถมพื้นที่สวนเข้ามาตามเครือข่ายถนน แต่ก็ยังสามารถพบสวนคงอยู่ได้ตามพื้นที่ลึกเข้าไป

ช่วงที่ 2 ยังมีพื้นที่สวนคงเหลืออยู่ทั้งด้านที่ติดถนนหลักเช่นราชพฤกษ์หรือติดถนนสายรองเช่นปากน้ำกระโจมทอง หรือพื้นที่สวนที่ลึกเข้าไปในซอยต่างๆอีกจำนวนมาก แต่ทั้งนี้ บริเวณตอนล่างของพื้นที่กำลังมีโครงการตัดถนนขนาดใหญ่ ทำให้มีการเวนคืนพื้นที่สวนหนึ่งคืน และเปลี่ยนแปลงไปในอนาคตอันใกล้

ช่วงที่ 3 เป็นส่วนที่พบสวนคงอยู่มากที่สุดและพบว่ายังมีสวนคงอยู่ที่คงสภาพสมบูรณ์มาก ทั้งบริเวณที่ติดถนนและไม่ติดถนน และมีทั้งสวนขนาดเล็กไปจนถึงสวนขนาดใหญ่กระจายตัวกัน อยู่บนพื้นที่

ช่วงที่ 4 เป็นส่วนที่มีการพัฒนาพื้นที่เปลี่ยนแปลงไปมากที่สุด ยังพบสวนคงอยู่จำนวนไม่ มาก และสวนทิ้งร้างขาดการดูแล พื้นที่ส่วนใหญ่ของพื้นที่มีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน รวมไปถึงการ ถมพื้นที่สวนเพื่อรอการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาที่ดินสำหรับโครงการอื่นๆ

ภาพที่ 3-27 แสดงลักษณะสวนที่ถูกทิ้งร้างริมถนน ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 3-28 แสดงลักษณะสวนที่คงสภาพสมบูรณ์ ที่มา : ผู้วิจัย

จากการศึกษาพื้นที่สวนพบว่าสวนมีสภาพที่แตกต่างกันตามสภาพการดูแลและพืชพรรณ ที่ปลูก ทั้งพืชยืนต้น พืชล้มลุก พืชผักสวนครัว หรือลักษณะของการทำสวนผสม โดยที่ลักษณะ เด่นชัดของสวนที่คงอยู่และมีการดูแลที่ดีมักเป็นสวนที่มีการปลูกพืชแบบสวนผสมมีการตั้งถิ่นฐาน อยู่ในพื้นที่สวนเพื่อดูแลพืชพรรณอย่างใกล้ชิด

3.2 การสำรวจสวนคงอยู่

จากการศึกษาในเบื้องต้นพบว่าสภาพสวนได้ถูกแบ่งไว้เป็น 4 ลักษณะ³ที่แตกต่างกันไปตามลำดับความเปลี่ยนแปลง ซึ่งในบริเวณพื้นที่ศึกษาพบลักษณะสวนทั้ง 4 แบบ ได้แก่ สวนคงอยู่ สวนร้าง พื้นที่ถมสวน และพื้นที่น้ำขังสวน ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบจากขอบเขตของการศึกษาแล้วพบว่าลักษณะของสวนที่ยังคงอยู่มีเพียง 2 ลักษณะ ได้แก่ สวนคงอยู่ และสวนร้าง ซึ่งทั้งสองแบบยังมีลักษณะของชนิดสวนชัดเจน มีการปลูกพืชพรรณที่สามารถสังเกตเห็นได้ และเป็นพื้นที่ซึ่งสามารถกลับมาพัฒนาได้โดยยังไม่มี ความเปลี่ยนแปลงมากนัก

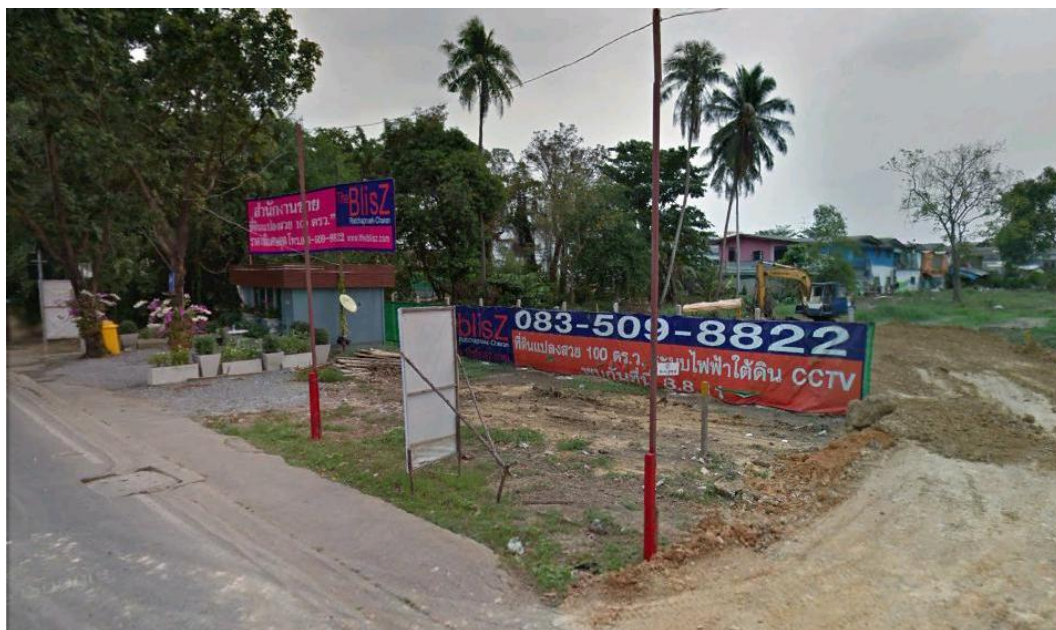
จากการลงสำรวจพื้นที่ศึกษาและสัมภาษณ์เบื้องต้นพบว่า พื้นที่สวนในข้อมูลปี 2553 นั้นมีสวนหลายแห่งเป็นพื้นที่คงสภาพมีพืชพรรณอยู่หลากหลายชนิด มีผู้ดูแล และยังสร้างผลผลิตให้เกษตรกรอยู่ แต่ในขณะเดียวกันยังมีลักษณะที่ถูกทิ้งร้างกล่าวคือเป็นพื้นที่ซึ่งไม่สร้างผลผลิตแล้วกระจายตัวกันอยู่ในพื้นที่ศึกษาเป็นปริมาณมากกว่าพื้นที่สวนคงอยู่

ภาพที่ 3-29 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะสวนคงอยู่และลักษณะของสวนร้าง ที่มา: ผู้วิจัย

นอกจากการสำรวจพบลักษณะสวนคงอยู่และสวนร้างแล้ว พบว่ามีพื้นที่สวนจำนวนมากที่กำลังเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่สู่ลักษณะการใช้งานอื่น โดยสามารถสังเกตเห็นได้จากการที่มีโครงการต่างๆเข้ามาพัฒนาพื้นที่สวนอย่างชัดเจน รวมไปถึงสวนอีกจำนวนมากที่มีการจับจองพื้นที่เช่าสวนเพื่อมุ่งประโยชน์ในการเป็นที่อยู่อาศัย โดยไม่มีการใช้งานด้านเกษตรกรรม

³ พีรเดช ลำดับวงศ์, "การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สวน บริเวณคลองบางกอกใหญ่-คลองชักพระ ฝั่งตะวันตกระหว่าง พ.ศ.2453 ถึง พ.ศ.2553," (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตสาขาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553).

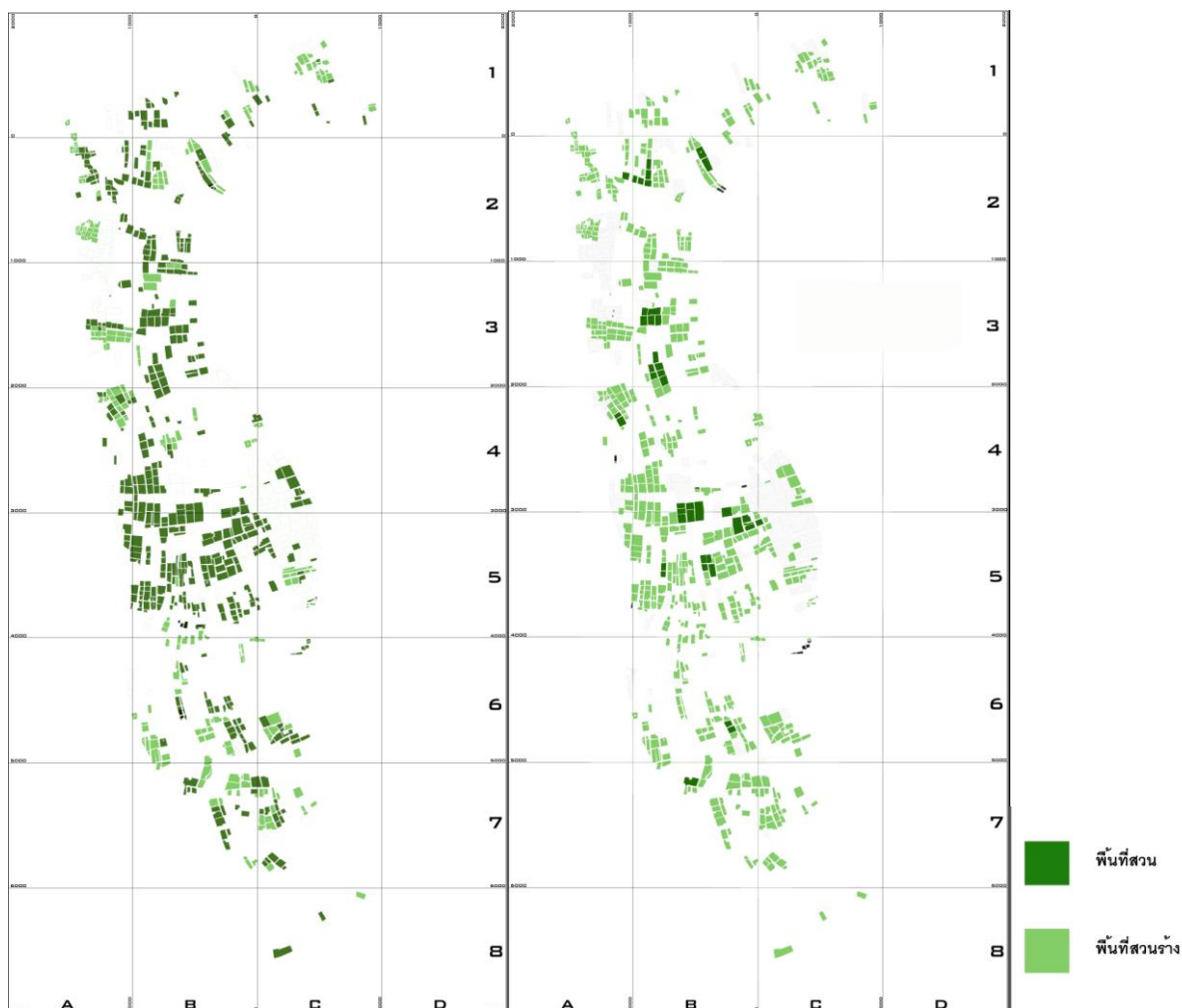

ภาพที่ 3-30 แสดงลักษณะพื้นที่สวนกำลังเปลี่ยนแปลงโดยโครงการพัฒนาที่ดิน ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 3-31 แสดงลักษณะการเข้ามาเช่าที่เพื่อนำมาอยู่อาศัย ที่มา : ผู้วิจัย

ดังนั้น การศึกษาสวนคงอยู่จึงพบว่า ยังคงมีพื้นที่สวนที่ยังคงสภาพขนำดสวน และยังคงการใช้งานในรูปแบบเกษตรกรรมอยู่ทั้งหมด 13 แห่ง และพบว่าสวนมีลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างกันในหลายระดับซึ่งเกิดจากการจัดการดูแลที่แตกต่างกันในปัจจุบันด้านต่างซึ่งระดับของสภาพสวนไม่สามารถประเมินความแตกต่างในระดับต่างๆด้วยสายตาได้ ลักษณะพื้นที่สวนคงอยู่จัดทำแผนภาพได้ดังนี้

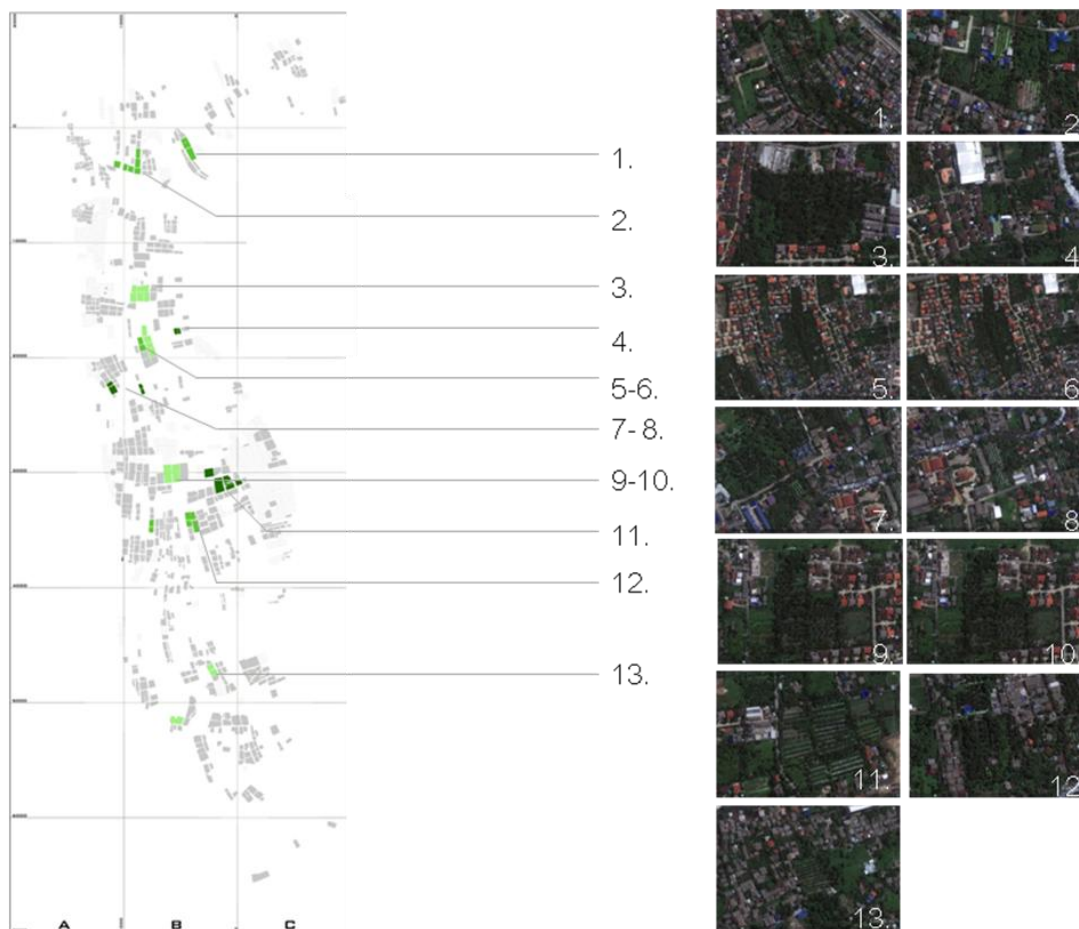

ภาพที่ 3-32 แสดงการเปรียบเทียบข้อมูลสวนคงอยู่และสวนร้างในปี 2553 และปี 2555 ที่มา: ผู้วิจัย

ทั้งนี้ สวนคงอยู่ในพื้นที่ที่มีผู้เกี่ยวข้องในการดูแลสวน และมีลักษณะในการจัดการสวนที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการจัดการพื้นที่ และความคาดหวังในการสร้างผลผลิต มีทั้งลักษณะของการสร้างผลผลิตเป็นผัก ผลไม้ และผลผลิตทางการเกษตรเช่นการเพาะกิ่งชำพันธุ์ต้นไม้เพื่อขายส่งออกสู่พื้นที่อื่น จึงพบว่าลักษณะในการจัดการสวนก็มีผลต่อการคงสภาพและคงลักษณะของสวนเช่นกัน

3.3 กรณีศึกษา

จากการสำรวจสวนคงอยู่และสภาพโดยทั่วไปพบตำแหน่งของสวนทั้งหมด 13 แห่งที่ยังคงสภาพการใช้งานและคงสภาพชนิดสวนให้ศึกษาได้ จึงทำการลงสำรวจพื้นที่แบบเจาะจง เพื่อหาว่ามีบุคคลใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับสวน และทำการสืบค้นประเด็นความเป็นมาของสวน การจัดการสวน สภาพของสวน และมีประเด็นปัญหาใดบ้างที่เป็นอุปสรรคต่อการทำสวน

ภาพที่ 3-33 แสดงตำแหน่งของกรณีศึกษาทั้ง 13 แห่ง ที่มา: ผู้วิจัย

3.3.1 กรณีศึกษาที่ 1

ผู้ดูแล สุชีพ เกตสะอาด อายุ 49 ปี เข้ามาจัดการพื้นที่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 โดยมาเช่าที่ต่อจากพี่สาวซึ่งเช่ามาก่อนเป็นเวลามากกว่า 20 ปี เพื่อปลูกพืชสวนผสมแล้วย้ายไปปลูกทุเรียนต่อที่จังหวัดสุพรรณบุรี จึงได้ติดต่อให้ตนซึ่งทำอาชีพเพาะพันธุ์กิ่งไม้ขายอยู่เดิมที่บางกอกน้อย เข้ามาจัดการพื้นที่ต่อและยกที่เช่าเดิมบริเวณคลองบางกอกน้อยให้น้องชายจัดการต่อไปเช่นกัน เหตุผลที่เข้ามาดูแลเพราะพื้นที่ได้เปรียบในด้านที่ลำนํ้ามีขนาดเล็กกว่าที่เดิมและยังคงคุณภาพสามารถใช้งานได้ และทำเลในบริเวณนี้มีทางเข้าออกสะดวกง่ายต่อการเข้ามาลำเลียงต้นกล้าพันธุ์ไม้ อยู่ใกล้

เมือง สามารถสร้างโอกาสด้านอื่นๆ ได้ดีกว่า โดยปัจจุบันยังไม่มีครอบครัว อาศัยอยู่ในพื้นที่เช่าและมีลูกน้อง 1 คนที่ช่วยทำงานในพื้นที่ประมาณ 7 ไร่ โดยจ่ายค่าเช่าที่ดิน 30,000 บาทต่อปี

ลักษณะพืชที่ปลูกคือต้นไม้ยืนต้นประเภทต่างๆ ได้แก่ มะม่วงทุกพันธุ์ ฝรั่ง มะนาว มะปรางค์ ส้มโอ โดยที่แบ่งพื้นที่เป็นสองส่วนได้แก่ ส่วนที่เป็นการปลูกไม้พันธุ์มีลักษณะหนาที่บและปลูกติดกันและส่วนของการเพาะพันธุ์ต้นไม้ ด้วยการตอนกิ่งเป็นหลัก มีการสร้างแพไม้เพื่อมีส่วนยื่นกิ่งขาลงไปในน้ำ เมื่อได้ลักษณะกิ่งที่สมบูรณ์ดีและโตพอ ก็จะนำมาสู่การบรรจุลงในถุงดำเพาะต้นไม้ ในกระบวนการนี้ก็จะมีการบรรจุดินปลูกซึ่งซื้อมาจากที่อื่น ผสมปุ๋ยและดินปลูกจากกระสอบและเตรียมพร้อมที่จะขนย้ายสู่ท้องตลาด ในการดูแลพื้นที่ที่มีการดูแลต้นไม้อย่างมีระบบและมีการจัดการพื้นที่เพื่ออยู่อาศัยและส่วนประกอบกิจกรรมทางการเกษตรเป็นอย่างดี แต่เนื่องด้วยพื้นที่คลองด้านหลังไม่เอื้ออำนวยต่อการขุดลอกลำน้ำ จึงไม่มีการขุดลอกลำคลองอย่างสม่ำเสมอ

ผู้ถือครองที่ดิน คือครอบครัวของพันตรีปรีชา ปลูกบ้านหลังใหญ่ติดกับพื้นที่สวนโดยมีลักษณะรั้วรอบขอบชิดไม่ค่อยมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านรอบข้างเนื่องจากมีภรรยาที่มีโรคประจำตัว ไม่สามารถออกมาพบผู้อื่นได้อย่างสะดวกนัก พันตรีปรีชาเติบโตขึ้นมาในครอบครัวของชาวสวนเดิม มีการซื้อที่ดินรอบข้างเพิ่มเติมในสมัยพ่อแม่ และขายที่ดินไปบ้างจากการเข้ามาติดต่อขอซื้อที่ดินยุคแรกๆ ของการมีหมู่บ้านจัดสรรในพื้นที่ เมื่อโตขึ้นมามีโอกาสรับราชการทหาร และแต่งงานมีครอบครัว หันเหสู่อาชีพอื่นเต็มรูปแบบ จึงปล่อยให้ที่ดินเช่า จนพบผู้เช่าเป็นพี่สาวของน้ำสุชีพซึ่งเป็นผู้ดูแลปัจจุบันนั่นเอง ปัจจุบันพันตรีปรีชายังไม่มีแผนที่จะเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดิน เนื่องจากมีฐานะที่มั่นคงและต้องการมอบที่ดินให้เป็นมรดกกับลูกหลานต่อไป

ภาพที่ 3-34 แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 1 ที่มา: ผู้วิจัย

3.3.2 กรณีศึกษาที่ 2

ผู้ดูแลคือลุงเพชร อายุ 67 ปี เป็นชาวสวนดั้งเดิม เคยอาศัยอยู่ในพื้นที่ แต่เดิมมีพื้นที่สวนเป็นของตนเองในปริมาณที่ไม่มากนัก ประกอบกับพ่อแม่มีลูกมากถึง 9 คน เมื่อถึงเวลาที่ต้องแบ่งมรดกจึงมีที่ดินแบ่งมาเพียงคนละ 2 ไร่เท่านั้น ประกอบกับลุงเพชรเป็นพี่คนโตซึ่งเป็นแรงงานหลักให้กับพ่อและแม่จึงไม่ได้รับโอกาสที่จะเรียนหนังสือให้จบชั้นสูงๆ ได้เหมือนน้องๆ จึงยึดถืออาชีพชาวสวนเรื่อยมา จนกระทั่งมีครอบครัว มีลูกจำนวน 5 คนที่ต้องส่งเรียนหนังสือพร้อมๆ กัน ประกอบกับการที่ตนไม่มีรายได้มาก เพราะผลผลิตไม่ได้ราคาเหมือนกับสมัยก่อน จึงต้องจำยอมขายที่ดินให้กับโครงการหมู่บ้านจัดสรรไปเพื่อมาช่วยเหลือนำค่าใช้จ่าย แต่ถึงอย่างไรก็ตามลุงเพชรก็ยังรู้จักคนพื้นที่รอบข้างและไปเช่าที่ดินเพื่อทำสวนเองต่อไปได้ ปัจจุบันลูกของลุงเพชรเองก็สามารถหารายได้จากอาชีพอื่นมาเลี้ยงดูครอบครัวได้แล้ว แต่ลุงเพชรก็ยังยืนยันที่จะทำสวนต่อไปเพื่อที่จะได้ไม่เป็นการอยู่เฉยๆ และจากความเคยชินไม่สามารถเปลี่ยนไปทำอย่างอื่นได้

ปัจจุบันสวนที่ลุงเพชรปลูกเป็นสวนกล้วยพันธุ์ต่างๆ เพราะเป็นพืชที่ทนต่อสภาพอากาศสามารถสร้างรายได้อย่างรวดเร็วและสม่ำเสมอ นอกจากนั้นยังปลูกมัน แทรกไปบนชนิดสวนอีกด้วย เป็นการจัดการพืชที่เป็นระบบและมีการกำจัดพืชที่รกร้างทำให้สวนคงสภาพอยู่ได้

ผู้ถือครองในกรณีที่ 2 คือครอบครัวของป่าเนือง เป็นบุคคลดั้งเดิมในพื้นที่แต่มีการเปลี่ยนไปสู่สาขาอาชีพอื่น ประกอบกับเมื่อแก่ตัวแล้วจึงย้ายไปอาศัยกับลูกที่ย้ายไปตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดนครราชสีมาเป็นเวลามากกว่า 20 ปีแล้ว ในระยะแรก ป่าเนืองยังคงกลับมาเยี่ยมเยือนที่ดินและเก็บค่าเช่ารายปีอยู่ แต่ในระยะ 5 ปีหลังพบว่า ป่าเนืองมีอาการป่วยด้วยโรคประจำตัวและไม่สามารถกลับมาได้ แต่ยังคงมีการครอบครองพื้นที่โดยไม่เปลี่ยนแปลงแผนการใช้พื้นที่อยู่

ภาพที่ 3-35 แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 2 ที่มา: ผู้วิจัย

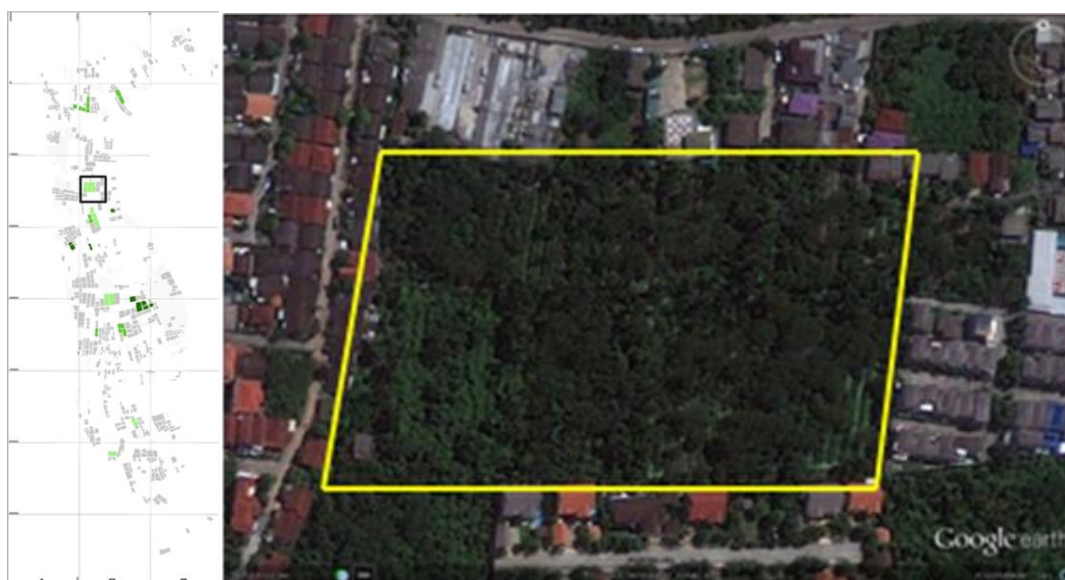

3.3.3 กรณีศึกษาที่ 3

ผู้ดูแลคือลุงเสนาะ อายุ 55 ปี เป็นชาวสวนจังหวัดสุพรรณบุรี ย้ายเข้ามาทำสวนจากคำชักชวนของเพื่อนที่รู้จักเจ้าของที่ดินเป็นเวลา 10 ปี โดยที่จุดประสงค์ของการย้ายเข้ามาในพื้นที่เพื่อทำงานรับจ้าง แต่เมื่อเห็นที่ดินแปลงใหญ่สามารถทำการเกษตรได้จึงได้ปลูกต้นไม้เพิ่มเติมบ้างเพื่อจำหน่ายออกสู่ตลาด และยังทำงานรับจ้างอื่นๆอยู่

สวนในกรณีศึกษาที่ 3 มีสภาพค่อนข้างรกร้างเนื่องจากลุงเสนาะไม่มีเวลาดูแลพื้นที่มากนัก เพราะต้องไปทำงานรับจ้างทั้งในสวนอื่น และรับจ้างทั่วไป จึงมีเวลาดูแลสวนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น พืชที่ปลูกเป็นพืชยืนต้นเป็นต้นไม้ที่มีอยู่เดิมในพื้นที่ทั้งหมด ได้แก่ มะพร้าว มะม่วง ส้มโอมังคุด ฝรั่ง เป็นต้น ซึ่งสร้างผลผลิตไม่สม่ำเสมออันเนื่องมาจากการดูแลน้อย จึงมีการปลูกพืชสวนครัว เพื่อจำหน่ายและเพื่อใช้บริโภคเองในครัวเรือนอีกด้วย เช่น ขิง ข่า มะกรูด มะนาว ตะไคร้ เป็นต้น แต่ก็มีวัชพืชมามากที่มากปกคลุมพื้นที่ และไม่มีการบำรุงรักษาร่องสวนให้คงสภาพ

ผู้ถือครองสวนคือครอบครัวของคุณอรรถวิทย์เป็นชาวไทยเชื้อสายจีน ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับสวนมาแต่เดิมแต่เพิ่งมาซื้อที่ดินต่อจากคนรู้จักซึ่งเป็นครอบครัวชาวสวนเดิมมา 4 ปี และมีผู้เช่าที่ดินมาก่อนหน้า ตนยังไม่มีแผนในการใช้ที่ดิน จึงปล่อยให้มีการเช่าที่ลักษณะเดิมไปก่อน โดยที่เก็บค่าเช่าที่ปีละ 5,000 บาท ปัจจุบันคุณอรรถวิทย์ทำธุรกิจค้าขายหลายประเภทย่านเยาวราช

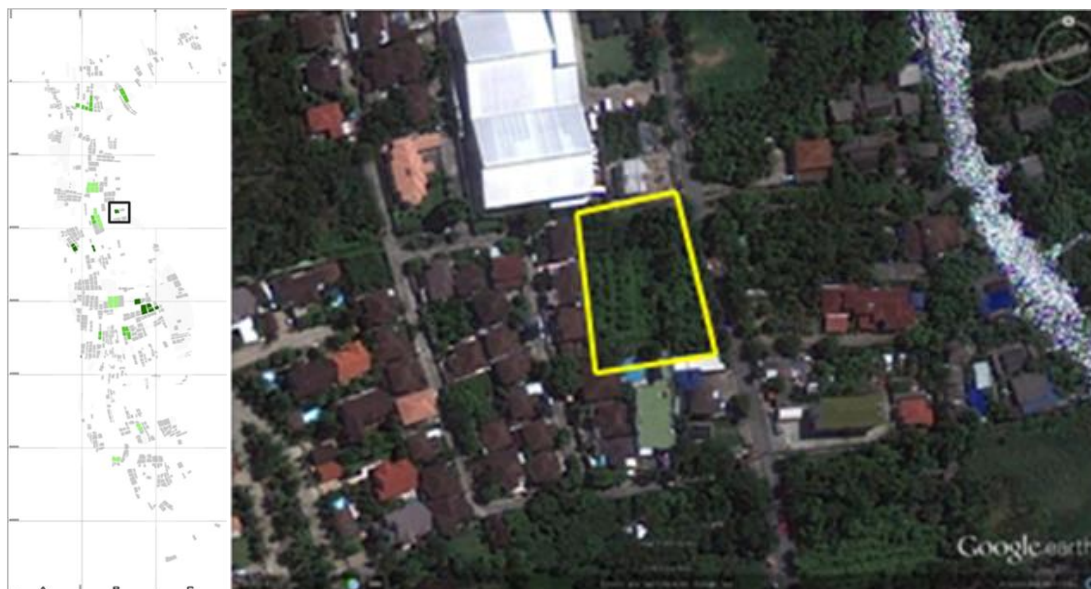
ภาพที่ 3-36 แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 3 ที่มา: ผู้วิจัย

3.3.4 กรณีศึกษาที่ 4

ผู้ดูแลที่ในกรณีศึกษาที่ 4 คือ พี่สมใจ อายุ 42 ปี เป็นจังหวัดอยุธยา มีอาชีพเดิมเป็นชาวสวน ปลูกต้นกล้วย มะพร้าว มะม่วง มีที่ดินสวนของญาติพี่น้องที่อยุธยาแต่เกิดปัญหาเกี่ยวกับมรดก จึงได้ตัดสินใจย้ายเข้ามารับจ้างในกรุงเทพฯ ในพื้นที่เขตตลิ่งชันกับเพื่อน จึงมาพบที่ดินสวนที่รกร้างอยู่จึงเข้ามาขอทำสวนแปลงเล็กๆ จากเจ้าของสวนซึ่งอาศัยอยู่ใกล้พื้นที่และทำความรู้จักสนิทสนมกันขึ้นมาเรื่อยๆ ปัจจุบันอาศัยอยู่ในพื้นที่สวนกับลูกชาย 1 คน

ลักษณะเป็นสวนขนาดเล็กมีการจัดการพืชพรรณที่ดีมีลักษณะที่คงสภาพร่องสวนและชนิดสวนที่ดี โดยพืชที่ปลูกได้แก่ กล้วยและเตยหอมเป็นพืชหลัก และปลูกขิง ข่า ขมิ้นเป็นพืชสวนครัวที่เพิ่มรายได้

ผู้ถือครองที่ดินในกรณีศึกษาที่ 4 คือ ลูกเปลี่ยนและป้าสายหยุดซึ่งเป็นที่ดินมรดกดั้งเดิมของป้าสายหยุด ป้าสายหยุดมีพี่น้องร่วมกัน 8 คน ทำให้มรดกแปลงที่ดินมีขนาดเล็ก เพราะต้องแบ่งให้ครบทั้ง 8 คนและเปลี่ยนสู่อาชีพราชการ จึงไม่ได้ทำสวนต่อ ปล่อยให้สวนรกร้าง จนกระทั่งมีพี่สมใจเข้ามาถามเช่าที่จากตนจึงทดลองให้เช่าดูแลสวน เห็นว่าเป็นประโยชน์ที่จะเก็บที่ดินต่อไปได้ จึงยังไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงแผนการใช้ที่ดิน โดยมีความตั้งใจที่จะมอบให้ลูกสาวเพียงคนเดียวต่อไป

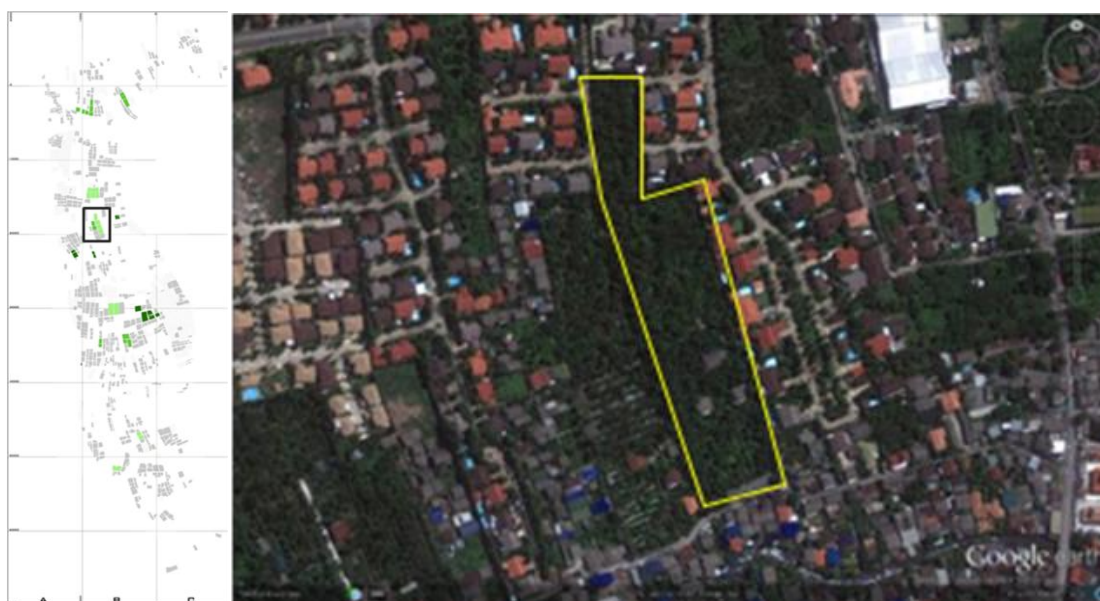

ภาพที่ 3-37 แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 4 ที่มา: ผู้วิจัย

3.3.5 กรณีศึกษาที่ 5

กรณีศึกษาที่ 5 เป็นที่ดินสวนในการครอบครองและดูแลของป้าณี อายุ 74 ปี ซึ่งเป็นชาวสวนทุเรียนดั้งเดิมในพื้นที่ ได้รับมรดกที่ดินมาจากพ่อและแม่ มีการแบ่งให้พี่น้อง 10 คน ซึ่งในช่วงแรกป้าณีก็ยังทำสวนทุเรียนต่อ แต่หลังจากเริ่มมีน้ำท่วมในปี 2526 ทำให้ทุเรียนตายหมด ปลูกใหม่ก็ไม่ค่อยให้ผลงาม จึงค่อยๆเปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่นๆ หลังจากที่มีโครงการหมู่บ้านจัดสรรเข้ามาล้อมพื้นที่ไว้ผลไม้ของป้าณีก็ไม่ได้ผลงามเลย ประกอบกับอายุที่เริ่มมากขึ้นและการขยายตัวของชุมชนและบุคคลพื้นที่อื่นๆใกล้เคียงเข้ามา ทำให้ตัดสินใจเปิดร้านขายของชำเป็นรายได้เสริม จนปัจจุบันป้าณียังคงมีผลผลิตจากสวนมาจำหน่ายเองในร้านอยู่อย่างสม่ำเสมอ ถึงแม้จะไม่ค่อยได้ดูแลพืชพรรณและสภาพสวนก็ตาม โดยมีทัศนคติต่อสวนโดยตั้งใจที่จะเก็บรักษาไว้เรื่อยๆและมอบให้หลานสาวต่อไป

สภาพของสวนในกรณีศึกษาที่ 5 ค่อนข้างรกร้าง มีวัชพืชปกคลุมโดยทั่วไป อาณาเขตของสวนติดกับขอบกำแพงของหมู่บ้านจัดสรรซึ่งถมสูงขึ้นไปมากกว่า 5 เมตร ประสบปัญหาในการระบายน้ำอยู่บ้างเล็กน้อย เนื่องจากร่องสวนตันขึ้น และที่ดินกลายเป็นที่ลุ่มซึ่งมีทางเข้าออกน้ำได้เพียงทางเดียวเท่านั้น

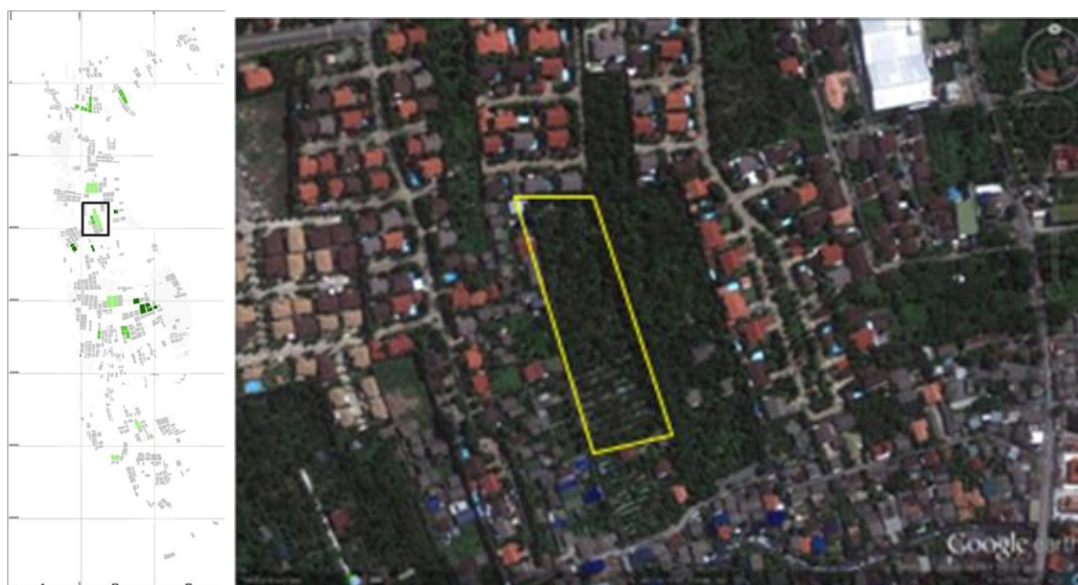

ภาพที่ 3-38 แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 5 ที่มา: ผู้วิจัย

3.3.6 กรณีศึกษาที่ 6

กรณีศึกษาที่ 6 เป็นที่ดินสวนในการครอบครองและดูแลของป้าอ้อย อายุ 61 ปี เป็นชาวสวนทุเรียนดั้งเดิมในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์เป็นน้องสาวของป้าณีในกรณีศึกษาที่ 5 ได้รับมรดกที่ดินสวนมาเช่นกันและทำสวนเรื่อยมา จนกระทั่งน้ำท่วมการปลูกทุเรียนไม่ให้ผลออกมดั่งเช่นเคย จึงมีการปรับเปลี่ยนพืชพรรณมาเป็นชนิดอื่นๆที่ทนต่อสภาวะอากาศและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ต่อมาได้สมรสกับสามีซึ่งทำงานราชการก็เริ่มหันมาทำอาชีพค้าขายประกอบการทำสวนไปด้วย และยังปลูกฝังให้หลานๆได้ทำสวนเป็น เคยครอบครองพื้นที่จำนวนมากกว่านี้ และขายให้กับโครงการจัดสรรไป ได้เงินมาส่งให้หลานเรียนและมีฐานะมั่นคงขึ้น เพียงพอที่จะรักษาที่ดินไว้ต่อไป และปัจจุบันก็ยังคงลงมือทำสวนเองโดยไม่มีการจ้างแรงงานอยู่ โดยที่สามีเกษียณอายุราชการมาและมีเวลาว่างมาดูแลสวนเป็นงานอดิเรก ไม่หวังกำไรตอบแทนมาก และยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่สวนและใกล้เคียง มีการปลูกบ้านเพิ่มให้หลานเท่านั้น ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้งานสวนไปสู่ลักษณะอื่นมาก

ลักษณะสวนในปัจจุบันถูกใช้เป็นที่อยู่อาศัยของหลานๆในด้านหน้าที่ติดถนน และลึกเข้าไปก็เป็นสวนที่มีลักษณะเป็นไม้ยืนต้นเช่น สะเดา ส้มโอ ชมพู่ มะปราง ฝรั่ง มะม่วง โดยที่ในสวนด้านหน้าจะปลูกพืชล้มลุกเช่นกล้วยมากกว่าพื้นที่สวนด้านหลัง ดังนั้นสวนจึงดูมีการกำจัดวัชพืชและเรียบร้อย เพราะเป็นที่อยู่อาศัยในพื้นที่ แต่ไม่มีการรักษาสภาพชนิดและร่องสวนเนื่องจากไม่ต้องการจ้างแรงงานเข้ามาทำสวนให้เต็มรูปแบบ เพียงแต่เป็นการทำเพื่อรักษาลักษณะทั่วไปเท่านั้น

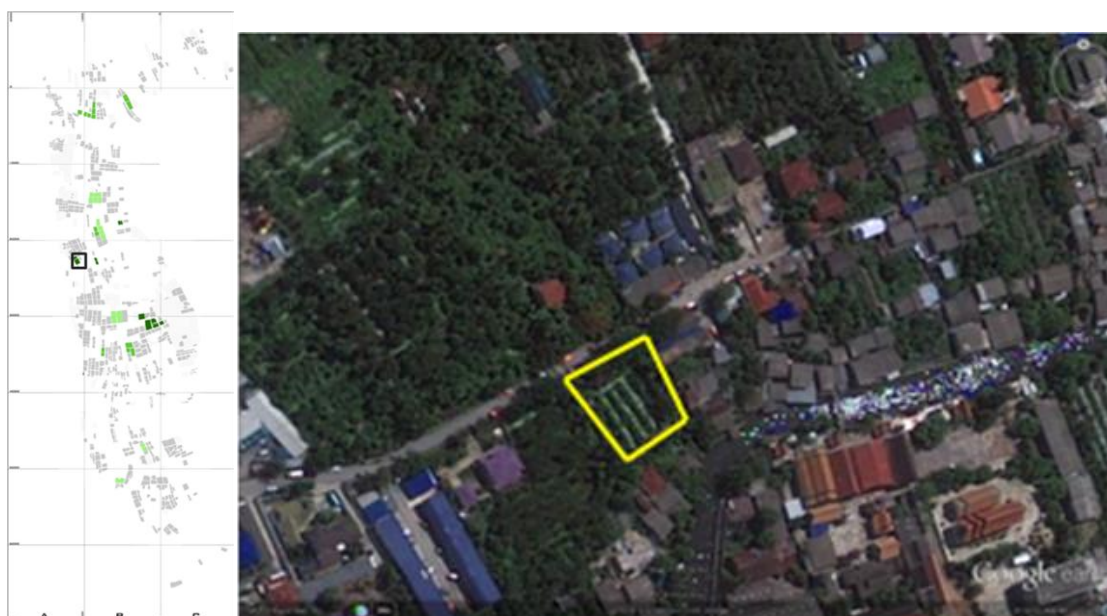
ภาพที่ 3-39 แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 6 ที่มา: ผู้วิจัย

3.3.7 กรณีศึกษาที่ 7

ผู้ดูแลสวนคือลุงเพิ่ม อายุ 58 ปี เป็นชาวสวนดั้งเดิมในพื้นที่ โดยปลูกทุเรียน มะม่วง มะนาวมาก่อน มีภูมิปัญญาและครอบครองที่ดินสวนและบ้าน ต่อมาได้ขายที่ดินสวนให้กับนายทุน เพื่อก่อสร้างตึกแถว จึงตัดสินใจขายไป และเนื่องจากไม่รู้จะประกอบอาชีพอะไรต่อ เนื่องจากลูกของตนเองก็ส่งเสียจนจบการศึกษาและมีงานทำเลี้ยงดูตนเองได้แล้ว จึงหันไปเช่าที่ดินสวนร้างของเพื่อนบ้านที่มีความสนิทคุ้นเคยกันและเข้ามาพัฒนาพื้นที่ต่อโดยปัจจุบันเช่าที่อยู่โดยไม่ได้เสียค่าเช่าที่เนื่องจากความสนิทคุ้นเคยกัน

ปัจจุบันสวนมีสภาพการดูแลที่ดีมากเนื่องจากมีขนาดเล็กและลุงเพิ่มสามารถดูแลเองคนเดียวได้ โดยบริเวณขนาดสวนปลูกต้นมะนาวทั้งหมด และปลูกต้นกล้วยบริเวณทางเดินรอบขนาดสวนหรือที่เรียกที่ถนนสวน มีการจัดการระบบดูแลพืช ขนาดสวน ร่องสวนให้คงสภาพดูแลเป็นอย่างดี และอยู่ในบริเวณที่อยู่อาศัยของเจ้าของผู้ถือครองสวนอีกด้วย

ผู้ถือครองสวนคือพี่สุดใจ อายุ 44 ปี เป็นชาวสวนดั้งเดิมในพื้นที่ แต่ได้ผันตัวไปทำงานรับจ้างทั่วไป ไม่ได้ทำสวน โดยพี่สุดใจเป็นคนทำสวนเอง จนกระทั่งป่วยด้วยโรคประจำตัว จึงไม่สามารถทำสวนต่อได้ ให้เพื่อนบ้านที่สนิทคุ้นเคยกันเข้ามาดูแลจัดการแทน โดยปัจจุบัน พ่อของพี่สุดใจได้เสียชีวิตแล้ว โดยที่ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน และยังเห็นว่าที่ดินยังคงรักษาสภาพที่สวยงามอยู่จึงปล่อยให้มีการเช่าเพื่อประโยชน์ทางการเกษตรต่อไป

ภาพที่ 3-40 แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 7 ที่มา: ผู้วิจัย

3.3.8 กรณีศึกษาที่ 8

ผู้ดูแลคือลุงหน่อ อายุ 60 ปี เป็นชาวสวนดั้งเดิมในพื้นที่ เคยมีที่ดินสวนมาก่อนในบริเวณใกล้กับวัดไก่เตี้ย ภายหลังได้ขายไป และผันตัวไปเป็นแรงงานรับจ้างในสวน ภายหลังเกิดความสนิทสนมกับเจ้าของที่ดินมากขึ้นจากการเรียกให้เข้ามาทำแรงงานสวนในพื้นที่บ่อย จนย้ายเข้ามาอยู่อาศัยในบริเวณสวนและเช่าที่จัดการพืชพรรณและสวนทั้งหมดในฐานะผู้เช่าสวน

ลักษณะพืชพรรณที่ปลูกเป็นแบบสวนผสม ทั้งพืชยืนต้นเช่น มะม่วง ชมพู่ ฝรั่ง มังคุด ไปจนถึงพืชล้มลุกอย่างข้าวโพดและกล้วย มีการดูแลจัดการเป็นระบบที่ดีและคงสภาพการดูแลขนาดสวน ร่องสวน ไปจนถึงการกำจัดวัชพืชอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากสวนมีขนาดไม่ใหญ่จนเกินไป สามารถดูแลได้ด้วยตัวเองได้

ผู้ถือครองสวนในกรณีศึกษาที่ 8 คือคุณตาสมชัย งามใส อายุ 82 ปี เป็นชาวสวนดั้งเดิมในพื้นที่ซึ่งผันตัวไปทำงานราชการ และได้รับมรดกมากจากพ่อ มีญาติพี่น้องอาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียง ในช่วงแรกก็ยังทำสวนอยู่โดยที่มีการจ้างแรงงานสวนเข้ามาทำงานที่ใช้แรงงานหนัก แต่ตนเองเป็นผู้ควบคุมดูแลผลผลิต แต่ภายหลังพบโรคประจำตัว จึงให้ผู้ดูแลสวนซึ่งเป็นแรงงานเข้ามาอาศัยในพื้นที่ดูแลสวนและบริเวณบ้านให้แทนตนเอง ปัจจุบัน ตาสมชัย ยังไม่มีแผนที่จะเปลี่ยนแปลงที่ดินตั้งใจจะเก็บไว้ต่อด้วยความที่ผูกพันกับที่ดินมาก

ภาพที่ 3-41 แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 8 ที่มา: ผู้วิจัย

3.3.9 กรณีศึกษาที่ 9

ในกรณีศึกษาที่ 9 มีผู้ดูแลคือยายแป้ว อายุ 65 ปี เป็นชาวสวนใหม่ในพื้นที่ โดยที่เป็นแรงงานรับจ้างทั่วไปและหันมาทำสวนแบบรับจ้าง ยายแป้วย้ายมาจาก อ.พระสมุทรเจดีย์เมื่อปี 2518 และเข้ามาทำสวนปัจจุบันเมื่อปี พ.ศ.2522 โดยที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่สวน ต้องไป-กลับทุกวันโดยที่ต้องดูแลลูกชายซึ่งพิการอยู่ ต้องขึ้นไปบนรถเข็นด้วยทุกวัน โดยที่ยายแป้วมีสวนที่ตนเองไปขอเช่าอยู่ 3 แห่ง เพื่อปลูกพืชสวนครัวจำหน่าย โดยมีนายหน้าเป็นแม่ค้าในตลาดมารับไปขายอีกทอดหนึ่ง ยายแป้วมีการวางแผนว่าในอนาคตอาจจะไม่ทำสวนต่อ แต่อาจจะหันไปทำการเช่าแผงค้าขายหลังจากที่มีการขยายตลาดชุมชนแล้ว

สภาพสวนในปัจจุบันพบว่าสวนอยู่ในสภาพกร้าง เนื่องจากสวนมีขนาดใหญ่และยายแป้วเองก็ขาดแรงงานในการทำสวน ประกอบกับพืชที่ปลูกไม่ได้ให้ผลผลิตที่มีราคาดีมาก จึงไม่สามารถทำการรักษาสภาพสวนได้ดีมากนัก โดยทั่วไปมีพืชยืนต้นเดิมจากสวนได้แก่ มะม่วง มะพร้าว สะเดา ซึ่งไม่ได้ดูแลมาก แต่ก็สามารถให้ผลผลิตได้อยู่ แต่ผลผลิตหลักแล้วคือ กัลฉวย ข่า มะกรูด และเตยหอม

ผู้ถือครองที่ดินคือครอบครัวพันตรีพัฒนาพล ซึ่งเป็นชาวสวนดั้งเดิมในพื้นที่ ได้รับมรดกที่ดินสวนมาจากฝ่ายแม่ ผันตัวไปรับราชการทหารในจังหวัดนครราชสีมาและย้ายถิ่นฐานไปอย่างถาวรแล้ว ปัจจุบัน ที่ดินสวนถูกขายให้กับโครงการบ้านจัดสรรที่กำลังจะมีการตั้งโครงการเมื่อถนนแล้วเสร็จ

ภาพที่ 3-42 แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 9 ที่มา: ผู้วิจัย

3.3.10 กรณีศึกษาที่ 10

กรณีศึกษาที่ 10 มีผู้ดูแลคือลุงเสนอ อายุ 68 ปี เป็นชาวสวนจากบางกอกน้อย เข้ามาอาศัยในพื้นที่จากการแต่งงานมีครอบครัวกับแรงงานสวนและรับจ้างทั่วไป โดยไม่เคยมีที่ดินสวนเป็นของตนเองมาก่อน ก่อนหน้าที่จะเข้ามาเช่าสวนปัจจุบัน เคยเช่าสวนในพื้นที่ใกล้เคียง แต่เมื่อเจ้าของที่ดินขายที่ดินให้หมู่บ้านจัดสรรทำให้ตนเองจำเป็นต้องออกมาหาเช่าที่ดินแปลงอื่น โดยปัจจุบันเช่าสวนมาแล้ว 25 ปี

ลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 10 ทำเกษตรแบบสวนผสมคือพืชล้มลุกและเน้นไปที่พืชผักสวนครัวเช่น ข่า มะกรูด เตยหอม ตะไคร้ โดยมีพืชล้มลุกเดิมอยู่บ้างคือ มะพร้าว มะม่วง โดยที่มีลักษณะการปกคลุมของวัชพืชค่อนข้างรก เนื่องจากไม่ได้มีการตั้งที่อยู่อาศัยในสวนที่เช่า การดูแลให้คงสภาพจึงไม่มาก

ผู้ถือครองสวนคือคุณอรพรรณพ เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนซึ่งทำธุรกิจขายยาอยู่บริเวณสี่แยกพรานนก ซึ่งเป็นคนนอกพื้นที่ ซื่อที่ดินสวนเก็บไว้เป็นสมบัติมา 18 ปี โดยให้เช่าที่ต่อจากเจ้าของเดิม กล่าวคือมีการเช่าที่ดินมาก่อนแล้ว โดยปัจจุบันที่ดินสวนผืนนี้อยู่ในระหว่างการเจรจาซื้อขายที่ดินของโครงการหมู่บ้านจัดสรร อันเนื่องมาจากที่ดินใกล้เคียงคือกรณีศึกษาที่ 9 นั้นเป็นทางเข้าออกเดียวของพื้นที่สวนนี้ หากมีการเปลี่ยนแปลงไป พื้นที่สวนนี้จะกลายเป็นพื้นที่ตาบอดทันที ดังนั้นจึงมีแนวโน้มสูงที่ผู้ถือครองที่ดินจะเปลี่ยนนโยบายการถือครองที่ดินให้เป็นของบ้านจัดสรรไป

ภาพที่ 3-43 แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 10 ที่มา: ผู้วิจัย

3.3.11 กรณีศึกษาที่ 11

ในกรณีศึกษาที่ 11 มีผู้ดูแลสวนคือ ครอบครัวของลุงเถิง ซึ่งมีลุงเถิง อายุ 74 ปี เป็นผู้ดูแลสวนทั้งหมด อยู่ในครอบครัวชาวสวนคนจีนซึ่งเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ ภายหลังจากการแบ่งมรดกที่ดินแล้ว แม่ของลุงเถิงซึ่งเป็นลูกสาวไม่ได้รับมรดกที่ดินสวนมาเลย จึงต้องออกมาเช่าที่ดินสวนมาตั้งแต่ครั้งเดิม และรับจ้างเป็นแรงงานสวนมาตั้งแต่ครั้งก่อน และพบกับครอบครัวของผู้ถือครองซึ่งมีที่ดินขนาดใหญ่ จนต้องเข้ามาทำงานรับจ้างอยู่เสมอๆ ภายหลังจากแม่ของลุงเถิงเสียชีวิต ลุงเถิงจึงแบ่งที่ดินเช่าให้น้องเป็นผู้เช่าต่อ และย้ายเข้ามาเช่าที่ปัจจุบันได้มากกว่า 30 ปี

ลักษณะของสวนเป็นสวนเกษตรแบบผสมสภาพสมบูรณ์มาก มีพื้นที่ที่กว้างและมีระเบียบ การจัดการพื้นที่ที่ดี ทั้งการจัดการกายภาพพืช กายภาพชนิดสวนร่องสวน และการดูแลความสะอาดเรียบร้อย ลุงเถิงอาศัยอยู่ในพื้นที่โดยปลูกที่พักอาศัยติดกัน มีลูกหลานเข้ามาอยู่ด้วยเพื่อทำงานรับจ้าง สวนลุงเถิงมีทั้งพืชยืนต้น พืชล้มลุก และพืชสวนครัว เช่น มะพร้าว มะม่วง กะท้อน ฝรั่ง สะเดา ขนุน มะปราง มะไฟ สะเดา กัลยาร ข้าวโพด ชิง ตะไคร้ ข่า ขมิ้น บัวสาย เป็นต้น

ผู้ถือครอง คุณประไพพรรณ ทศนียะเวช อายุ 68 ปี เป็นครอบครัวชาวสวนดั้งเดิมโดยที่ในสมัยพ่อเป็นผู้หันเหสู่สายอาชีพอื่น แต่ก็ยังทำสวนเองโดยมีการจ้างแรงงานเข้ามาทำงานในสวน จนเมื่อได้รับมรดกจากพ่อ ก็ผันตัวสู่สายอาชีพด้านหนังสือพิมพ์และปล่อยสวนให้เช่าแทน โดยที่ปัจจุบัน คุณประไพพรรณมีฐานะที่มั่นคง ไม่มีแผนที่จะเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินแปลงนี้ และแปลงอื่นๆที่ครอบครอง ยังคนตั้งใจให้เช่าเพื่อเป็นการรักษาลักษณะการใช้งานเชิงเกษตรกรรมอยู่

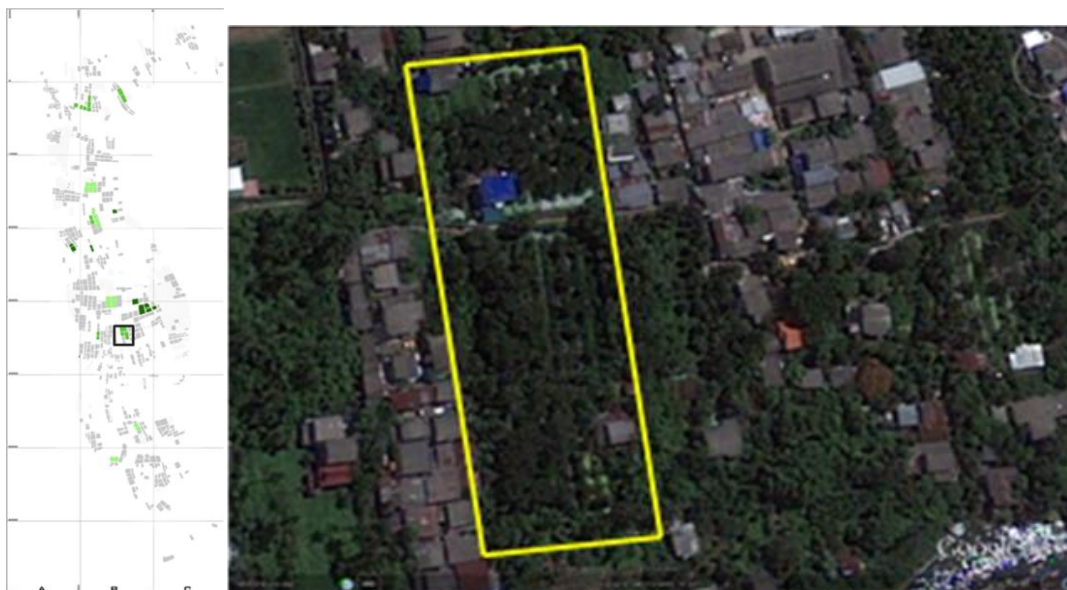
ภาพที่ 3-44 แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 11 ที่มา: ผู้วิจัย

3.3.12 กรณีศึกษาที่ 12

ผู้ดูแลคือ ยายแก้วใจ จำปาเงิน อายุ 71 ปี เป็นชาวสวนดั้งเดิมในพื้นที่บางแวก เคยมีสวนเป็นของครอบครัวและได้รับมรดกต่อมา แต่เป็นที่ดินผืนเล็ก เพราะผืนใหญ่มอบให้พี่ชายคนโตซึ่งมีกำลังทำสวนได้มากกว่า จึงใช้ประโยชน์ที่ดินเล็กเป็นเพียงที่อยู่อาศัยเท่านั้นและออกมาหาพื้นที่รับจ้างทำสวนและเช่าสวนอื่นเพิ่มเติม

สภาพสวนค่อนข้างดี มีการจัดการพืชพรรณอย่างเป็นระบบและการบำรุงรักษาชนิดสวนด้วยการจ้างแรงงานเข้ามาทำงานให้บ้างเป็นบางครั้ง เนื่องจากอายุมากและทำงานหนักไม่ไหว พืชพรรณที่ปลูกเป็นการทำเกษตรแบบสวนผสม ได้แก่พืชยืนต้น พืชล้มลุก และพืชผักสวนครัว ได้แก่ มะม่วง มะปราง มะพร้าว กัลย มัน เตยหอม ข่า ตะไคร้ ขมิ้น มะกรูด เป็นต้น

ผู้ถือครองที่ดินในกรณีศึกษาที่ 12 คือ ครอบครัวของป่าสมหทัย เป็นชาวสวนดั้งเดิมในพื้นที่ เคยปลูกทุเรียน ชมพู่ และพืชล้มลุกมาก่อน และผันตัวไปประกอบธุรกิจเอกชน และปัจจุบันออกมาเป็นแม่บ้านเนื่องจากอายุมากและมีลูกหลานสามารถเลี้ยงดูและมีฐานะมั่นคงแล้ว ยังไม่มีแผนในการเปลี่ยนแปลงประโยชน์การใช้ที่ดิน และต้องการเก็บรักษาไว้ให้ลูกหลานรุ่นต่อไป

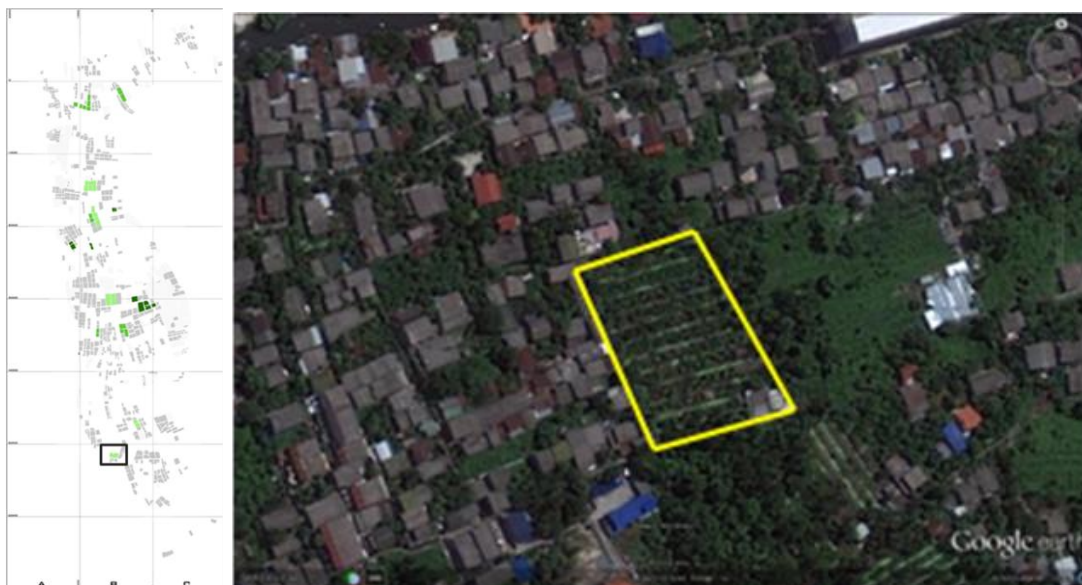
ภาพที่ 3-45 แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 12 ที่มา: ผู้วิจัย

3.3.13 กรณีศึกษาที่ 13

ผู้ดูแลพื้นที่สวนในกรณีศึกษาที่ 13 คือ พี่ศุ อายุ 45 ปี เป็นชาวสวนที่ย้ายถิ่นฐานมาจากจังหวัดนครศรีธรรมราชเพื่อเข้ามารับจ้าง โดยที่เดิมเคยเป็นแรงงานในสวนยางพารา สวนมะพร้าว และสวนปาล์มมาก่อน เมื่อเข้ามารับจ้างในพื้นที่จึงพบพื้นที่สวนปัจจุบันจึงขอติดต่อทำสวนต่อเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยและทำสวนมะพร้าวเพื่อหารายได้เพิ่ม

ลักษณะสวนเป็นสวนที่มีสภาพพืชพรรณทรุดโทรมค่อนข้างชัดเจน ไม่ค่อยให้ผลผลิตและไม่มีการจัดการพืชพรรณใดๆ ไม่มีการรักษาสภาพขนาดสวนและร่องสวน แต่มีการอยู่อาศัยของครอบครัว จึงปราศจากสิ่งรบกวนเช่นวัชพืชต่างๆ โดยพืชที่พบเป็นมะพร้าว ซึ่งเป็นพืชเดิมในพื้นที่ ไม่ได้มีการปลูกเพิ่มแต่อย่างใด

ผู้ถือครองที่ดินสวนคือครอบครัวคุณพิชิต ซึ่งซื้อที่ดินสวนต่อมาจากชาวสวนเดิมโดยตรงมา 17 ปีแล้ว ปัจจุบันทำธุรกิจโรงพิมพ์ ไม่สามารถขยายกิจการสร้างโรงพิมพ์ในพื้นที่ได้จึงเป็นการถือครองที่ดินเพื่อเก็งกำไรเท่านั้น ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยปัจจุบันปล่อยให้เช่าในราคา 5,000 บาทต่อปี

ภาพที่ 3-46 แสดงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะของสวนกรณีศึกษาที่ 13 ที่มา: ผู้วิจัย

จากการศึกษากรณีศึกษาทั้ง 13 แห่งพบว่ามี ความแตกต่างกันทั้งในแง่ของบทบาทบุคคลที่เกี่ยวข้อง จำนวนบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทักษะคิด การจัดการสวน พืชพรรณ ซึ่งสิ่งเหล่านี้นำมาซึ่งสภาพสวนที่แตกต่างกันออกไป

3.4 รายละเอียดกรณีศึกษา

การสำรวจและสัมภาษณ์กรณีศึกษาทั้ง 13 แห่ง ยังคงไม่เพียงพอต่อการศึกษาบทบาท มุมมอง การปรับตัวของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสวนได้อย่างครอบคลุมในทุกมิติของการศึกษา ดังนั้นจึงต้องมีการคัดเลือกกรณีศึกษาเพื่อนำมาซึ่งการเก็บข้อมูลเชิงลึกเพื่อเป็นรายละเอียดของ กรณีศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ครบถ้วน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย

จากการประเมินสภาพของสวนด้วยสายตาพบสวนที่มีขนาดใหญ่ มีสภาพคงการใช้งาน และกายภาพขนาดสวนที่สมบูรณ์ที่สุด อีกทั้งมีระบบการจัดการดูแลสวนในเชิงเกษตรกรรมเป็น อย่างดี อีกทั้งยังพบลักษณะบุคคลซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสวนซึ่งเป็นบุคคลดั้งเดิม มีความผูกพัน กับวิถีชีวิตชาวสวน และมีลักษณะความสัมพันธ์ต่อการดูแลสวนที่ซับซ้อน เหมาะแก่การเป็น กรณีศึกษาบทบาทของผู้มีส่วนในการทำให้สวนคงอยู่ คือ กรณีศึกษาที่ 11

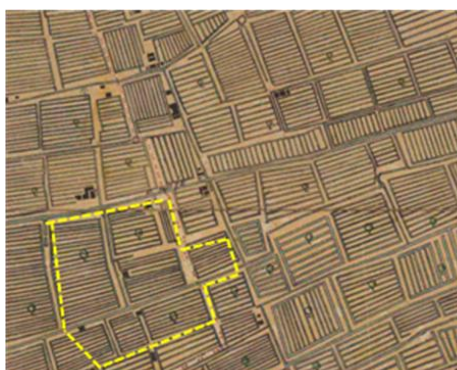

ภาพที่ 3-47 แสดงตำแหน่งที่ตั้ง อาณาเขต และสภาพของสวนในกรณีศึกษาที่ 11 ที่มา : ผู้วิจัย

3.4.1 ผู้ถือครอง

ผู้ถือครองที่ดินเป็นผู้ที่มีบทบาทต่อการคงอยู่ของสวนในเรื่องของแผนการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยประโยชน์ที่ดิน หากเจ้าของผู้ถือกรรมสิทธิ์มีความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงที่ดินสวนไปเป็นกิจการอื่นหรือการลงทุนในรูปแบบอื่นแล้ว สวนย่อมจะไม่คงอยู่และเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางต่างๆซึ่งเปลี่ยนรูปแบบชนิดสวนไป ดังนั้นสวนที่คงอยู่จึงเป็นสวนที่มีผู้ถือครองมีแผนหรือทัศนคติที่จะเก็บรักษาสวนไว้ให้คงสภาพ การศึกษาจากผู้ครอบครองสวนจึงจะสนับสนุนเหตุผลส่วนหนึ่งที่ทำให้สวนคงอยู่ได้

ผู้ถือครองที่ดินที่พบในพื้นที่สวนมีจำนวนมาก มีหลากหลายลักษณะและทัศนคติที่แตกต่างกัน และในการศึกษาครั้งนี้พบว่ามีการครอบครองหนึ่งคือครอบครัว “ทัศนียะเวช” ที่มีลักษณะเป็นชาวสวนดั้งเดิมและปัจจุบันมีญาติพี่น้องที่มีหลากหลายลักษณะทั้งที่เป็นผู้ย้ายถิ่นฐาน ผู้ละทิ้งที่ดิน ผู้ครอบครองที่ดินสวน ผู้ครอบครองและทำสวนอยู่ จึงเลือกเป็นกรณีศึกษาในการสำรวจทัศนคติและการคงรักษาสวน

2475

2553

ภาพที่ 3-48 แสดงภาพสวนของครอบครัวทัศนียะเวช ที่มา : ผู้วิจัย

สวนของครอบครัวทัศนียะเวชสามารถเห็นได้ชัดจากถนนสายแก้วเงินทองมีลักษณะที่ชัดเจนสองข้างทางเขียวขจีและคงสภาพชนิดสวนค่อนข้างสมบูรณ์ มีผู้เช่าในการเพาะปลูกในที่ดินในส่วนใหญ่ของแปลง มีแปลงที่เจ้าของทำเอง และมีแปลงที่เป็นสวนร้าง โดยที่กรรมสิทธิ์ในการถือครองนั้นเป็นของพี่น้องในครอบครัวเดียวกัน

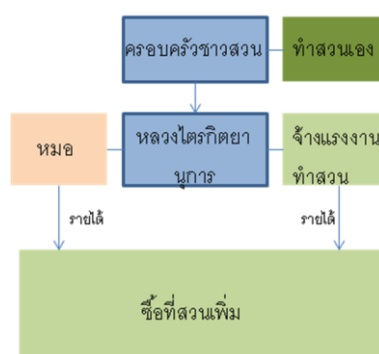

ภาพที่ 3-49 แสดงลักษณะสวนของครอบครัวทัศนียะเวช บริเวณริมถนนแก้วเงินทอง

3.4.1.1 ความเป็นมาของผู้ถือครอง

ครอบครัวทัศนียะเวชสืบเชื้อสายมาจากหลวงไตรกิตยานุการ (แปลก ทัศนียะเวช) ซึ่งเป็นบุตรในครอบครัวชาวสวนฝั่งธนบุรีดั้งเดิม ในสมัยที่หลวงไตรกิตยานุการยังเป็นเด็ก ก็ได้เติบโตขึ้นมาในสวนผลไม้ มี พ่อแม่ที่ทำสวนจะร่ำรวยมีฐานะดี สามารถส่งเสียลูกทุกคนเข้าเรียนในระดับสูงได้ จนกระทั่งหลวงไตรฯได้สำเร็จการศึกษาด้านการแพทย์ และประกอบอาชีพเป็นนายแพทย์ที่โรงพยาบาลศิริราช จากนั้น ได้ส่งสมทรัพย์สินทั้งที่ได้รับมรดกมาและใช้ทรัพย์สินที่ได้จากการประกอบวิชาชีพมาซื้อที่ดินเพิ่มในย่านธนบุรี จนกระทั่งเป็นครอบครัวที่มีการถือครองที่ดินมากที่สุดลำดับต้นๆ นอกจากการถือครองในยุคนั้นแล้ว หลวงไตรฯได้จัดการสวนเองโดยมีการจ้างแรงงานจากชาวสวนในพื้นที่เข้ามาทำงานที่ต้องใช้แรงงานมาก เช่นการลงแขกต่างๆ การลอกเลน สาดเลน ลอกคูคลอง ลำประโดง เก็บผลผลิต ลงกล้าพันธุ์ต่างๆ โดยมีตนเองและภรรยาเป็นผู้ควบคุมดูแล ต่อมามีการจัดสรรแบ่งที่ดินออกเป็นสวนๆเพื่อเป็นมรดกให้กับบุตรทั้ง 8 คน โดยที่เป็นที่ดินสวนเดียวกันและที่ดินสวนต่างบาง ซึ่งที่ดินทั้งหมดอยู่ริมคลองชักพระ

หลวงไตรกิตยานุการ

ภาพที่ 3-50 แสดงลักษณะโครงสร้างที่มาสวน ของหลวงไตรกิตยานุการ ที่มา: ผู้วิจัย

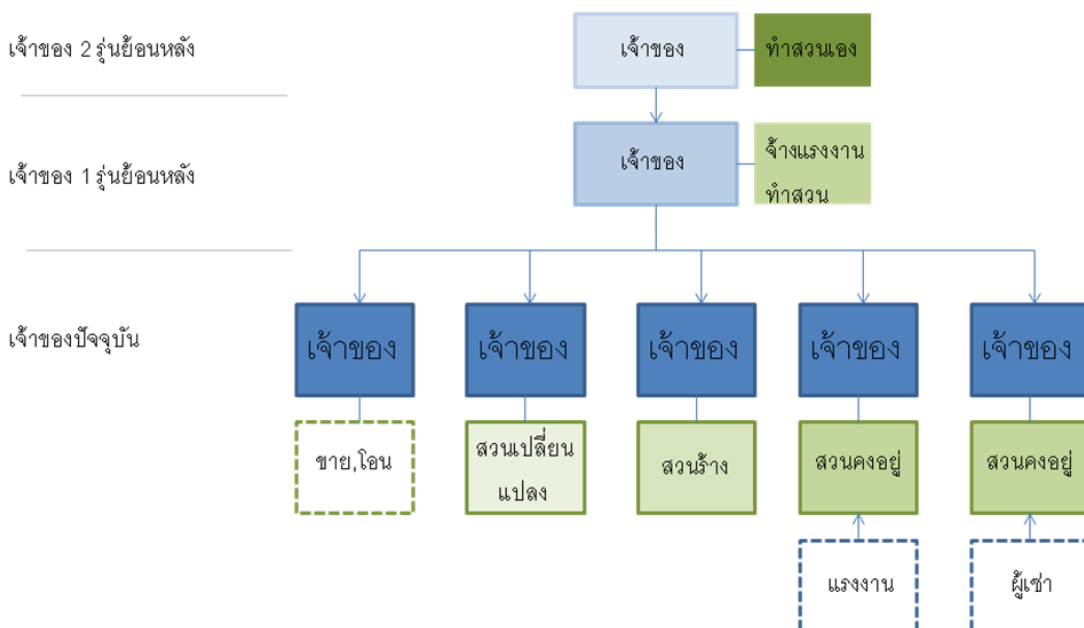
ภาพที่ 3-51 แสดงบริเวณละแวกที่ดินสวนของครอบครัวทัศนียะเวชเมื่ออดีต ที่มา : ผู้วิจัย

ที่ดินมรดกในตระกูลทัศนียะเวชถูกแบ่งเป็น 8 ส่วนให้กับลูกๆแล้วแต่ความเหมาะสม ซึ่งลูกแต่ละคนของหลวงไตรภคยานุการล้วนได้รับการศึกษาที่ดี มีการทำงานในแขนงอื่นๆที่มั่นคง และสร้างรายได้และรักษาทรัพย์สินของครอบครัวไว้โดยมีวิธีการคิดและจัดการทรัพย์สินที่แตกต่างกันไป มีทั้งที่ดินที่ยังคงรูปแบบขนาดสวน ที่ดินสวนร้าง ที่ดินเปลี่ยนสภาพ หรือที่ดินที่ขายไปด้วยเหตุผลต่างๆ แต่ทั้งนี้ ก็ยังมีความรู้ความสามารถที่กลับมาจัดการสวนได้เช่นเดิม บางคนที่มีสวนอยู่ใกล้ๆสามารถดูแลได้ก็ทำสวนบ้าง หรือบางคนที่ย้ายถิ่นฐานไปพื้นที่อื่นก็ยังมี การถือครองที่ดินสวนอยู่ โดยปัจจุบันมีการถือครองที่ดินริมถนนแล้วเงินทองทั้งสองข้างเป็นหลัก มีทั้งลักษณะที่เป็นสวนคงอยู่และที่ดินสวนร้าง ที่ดินให้เช่า เป็นบริเวณใหญ่ที่สุดในเขตพื้นที่

ภาพที่ 3-52 แสดงโครงสร้างครอบครัวทัศนีย์ยะเวช ที่มา : ผู้วิจัย

จากการศึกษาโครงสร้างแผนผังครอบครัวทัศนีย์ยะเวชแล้วพบว่า ผู้ถือครองในกรณีศึกษาที่ 11 มีความหลากหลายทั้งทางด้านครอบครัว แผนการจัดการพื้นที่ ซึ่งส่งผลต่อสถานะของพื้นที่สวนที่แตกต่างกัน นำมาซึ่งการศึกษาเจาะจงบุคคลที่ทำให้สวนคงอยู่มากที่สุด จึงนำมาจำแนกเป็นโครงสร้างการเปลี่ยนแปลงสถานะผู้ถือครอง ดังนี้

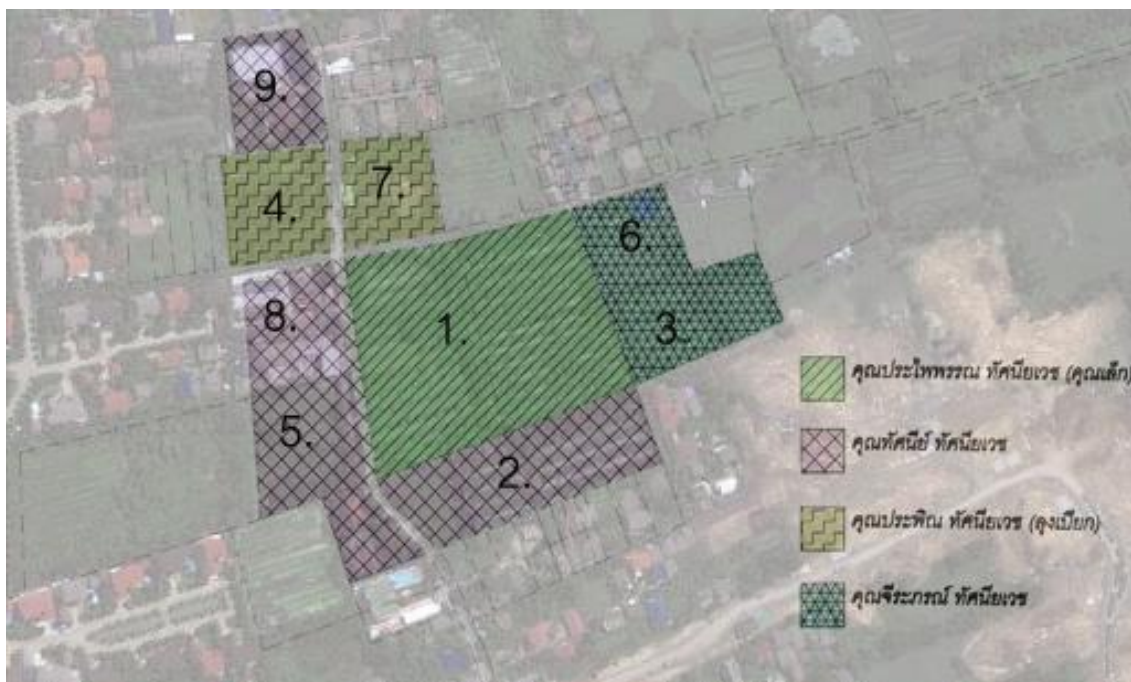
ภาพที่ 3-53 แสดงโครงสร้างการเปลี่ยนแปลงสถานะผู้ถือครองของครอบครัวทัศนีย์ยะเวช ที่มา : ผู้วิจัย

3.4.1.2 สภาพปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงสวน

1). สภาพ

จากการศึกษาตัวอย่างกรณีศึกษาที่ 11 ครอบคลุมทัศนียะเวทแล้ว พบว่า สวนที่อยู่ในการถือครองของครอบครัวมีหลากหลายแปลง หลากหลายลักษณะแตกต่างกันออกไปมีลักษณะตามที่ได้แบ่งการเปลี่ยนแปลงประเภทสวนดังนี้

ภาพที่ 3-54 แสดงลักษณะของสวนและการครอบครองสวนในครอบครัวทัศนียะเวท ที่มา : ผู้วิจัย

จากภาพที่ 4-2 พบว่าพื้นที่ถือครองของครอบครัวทัศนียะเวทมีความหลากหลายของลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่สามารถแบ่งออกตามลักษณะจำแนกการเปลี่ยนแปลงดังนี้

- ส่วนที่ 1,2,3 และ 4 เป็นพื้นที่สวนคงอยู่ มีการทำสวนผสมทั้งพืชยืนต้น พืชล้มลุก และพืชผักสวนครัว
- ส่วนที่ 5 เป็นพื้นที่สวนร้าง ไม่มีการใช้งานสวน มีวัชพืชปกคลุมอยู่อย่างหนาแน่น
- ส่วนที่ 6 เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำขัง มีลักษณะผิวขนาดสวนปริ่มน้ำ มีบริเวณดินที่เป็นเลนมาก น้ำขังตลอดทั้งพื้นที่สวน ไม่สามารถใช้งานพื้นที่ได้
- ส่วนที่ 7,8 และ 9 เป็นพื้นที่ถมสวนและเปลี่ยนแปลงไปสู่การใช้ประโยชน์อื่น

ลักษณะสวนทั้งหมดเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ต่างเหตุผลและมีภาวะความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงที่ต่างกันออกไป ด้วยแผนในการถือครองและการจัดการพื้นที่สวน จึงได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงบนพื้นที่ดินถือครองของกรณีศึกษาได้ตามลักษณะดังนี้

2). สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงสวน

- สวนคงอยู่   ยังอยู่ได้ด้วยการคงรูปขนาดสวน มีองค์ประกอบสวนและคงการใช้งานได้ โดยมีลักษณะการปล่อยเช่า โดยผู้เช่าเป็นครอบครัวแรงงานที่มีความไว้วางใจให้เข้ามาดูแลสวน มีการดูแลสภาพขนาดสวนและเลือกพืชพรรณเข้ามาในสวน ทำให้สวนมีสภาพสมบูรณ์อยู่โดยที่การถือครองไม่มีแผนในการเปลี่ยนแปลงประโยชน์การใช้สอยที่ดินและต้องการรักษาพื้นที่มรดกเอาไว้ จึงให้มีการเช่าดูแลสวนโดยไม่หวังผลกำไร
- สวนร้าง   สาเหตุที่สวนร้างเป็นเพราะว่าไม่มีแรงงานที่ไว้ใจได้เข้ามาทำสวนจึงปล่อยพื้นที่ร้างไป แต่ยังมีแผนในการเก็บรักษาพื้นที่มรดกไว้อยู่ ลูกประพิณผู้อยู่ใกล้สวนมากก็จะมี การดูแลไม่ให้รกร้างจนเกินไป แต่ถ้าเป็นส่วนของคุณทัศนีย์แล้วเนื่องจากในแปลงที่ผู้ถือครองอยู่ใกล้ไม่สามารถดูแลสวนได้ก็มักจะทิ้งร้างไว้โดยสิ้นเชิง อีกทั้งเมื่อสวนมีลักษณะรกร้างมาก การเข้าไปเบิกสวนให้อยู่ในสภาพที่สามารถใช้งานได้จึงเป็นเรื่องยากและเป็นงานหนัก จึงไม่มีผู้เข้าไปทำสวนใหม่
- จากข้อมูลสวนร้างของลูกประพิณพบว่า สวนร้างสามารถเบิกสวนจนกลับมาเป็นสวนคงอยู่ได้จากเหตุการณ์น้ำท่วมทำให้ต้นไม้ยืนต้นตายไปมาก วัชพืชและพืชล้มลุกต่างๆตายหมด ทำให้สวนโล่งพอที่จะกลับมาปรับปรุงลักษณะกายภาพสวนให้สามารถผลิตผลได้อีกครั้งในปัจจุบัน
- สวนลุ่มน้ำขัง   สวนลุ่มน้ำขังนี้อยู่ติดกับบริเวณคลองพระดู่เกิดขึ้นจากการที่มีเรือยนต์วิ่งในคลองมากขึ้น ผลกระทบจากคลื่นน้ำส่งผลให้ตลิ่งและขนาดสวนพังลงและเปิดทางให้น้ำเข้า เมื่อปริมาณน้ำเพิ่มสูงก็ทำให้ดินหลังร่องลดระดับลง ร่องสวนตื้นเขินขึ้นเรื่อยๆจากการพังทลาย ประกอบกับเป็นระยะที่เริ่มมีการถูกทิ้งร้างไม่มีการใช้งาน มีเพียงพืชล้มลุกอยู่ไม่กี่ชนิดที่ติดมากับสวนและขาดคนดูแล จึงไม่มีคนดูแลซ่อมแซมขนำดและขุดเลนหรือลอกเลนอย่างที่ควรจะเป็น ทำให้สวนเสื่อมโทรมจากการมีน้ำขังเป็นระยะเวลายาวนาน

พื้นที่ถมสวน เกิดจากการมีแผนในการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยประโยชน์ที่ดินเพื่อการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยในปี พ.ศ.2522 พร้อมกับการสร้างถนนแก้วเงินทอง จึงเปลี่ยนจากสวนร้างเป็นพื้นที่ถมสวน และเปลี่ยนไปเป็นสวนเปลี่ยนแปลงในที่สุด

จากการศึกษาเรื่องสวนที่เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ถมสวนแล้วจะไม่มีพื้นที่แปลงใดที่สามารถกลับมาเบิกสวนเพื่อทำเกษตรกรรมได้อีก มักจะเป็นการเบิกสวนให้เปลี่ยนเป็นพื้นที่ถมสวนเพื่อการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น

การศึกษาในขอบเขตของพื้นที่ศึกษาระดับที่ 11 พบว่า ปัจจัยบุคคลที่ส่งผลต่อสถานะของสวนที่แตกต่างกันออกไป มีทั้งบุคคลที่ยังคงทำสวนอยู่ ให้เช่าสวน หรือขายที่ดินสวน จึงได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อสอบถามประเด็นความเป็นมา และปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงทัศนคติในการครองที่ดิน

3.4.1.3 ประพิน ทศนียะเวช

ลุงประพิน ทศนียะเวช หรือลุงเปี้ยก มีที่ดินจำนวนมากอยู่บนพื้นที่เขตตลิ่งชัน และปัจจุบันยังอาศัยอยู่ในพื้นที่อยู่ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่สวนอยู่บริเวณพุทธมณฑลสาย 3 ให้ชาวสวนเช่าอยู่ เนื่องจากอยู่ไกลและดูแลไม่ถึง โดยมีการเก็บค่าเช่ารายปีเพียงเล็กน้อยเป็นค่าภาษีที่ดินใกล้เคียงบ้านลุงประพินเป็นของพี่-น้องในครอบครัวของคุณลุง

ภาพที่ 3-55 คุณลุงประพิน ทศนียะเวช ที่มา: ผู้วิจัย

ลุงประพินเติบโตมาในครอบครัวของหลวงไตรภพโยธาการมีโอกาสดำเนินการศึกษาที่ดีจนมีการศึกษาสูงสุดที่ปริญญาโทด้านการบริหารธุรกิจที่มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนียสเตท ประเทศสหรัฐอเมริกา และกลับมาเข้าทำงานกับหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ไม่ได้ทำสวนต่อ ปล่อยให้ที่ดินรกร้างและให้คนเช่าบ้าง แต่ถึงกระนั้น ลุงประพินก็ยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรกรรม และวิธีการดูแลสวนเป็นอย่างดี ลุงประพินเล่าว่า ในสมัยคุณทวด ยังมีการทำสวนเองอยู่ต่อมาแผ่นดินทรุดตัวลงจากการที่มีเรือยนต์วิ่งในคูคลอง ทำให้ตลิ่งพัง ประกอบกับน้ำท่วมบ่อย ทำให้ดินหลังร่องถูกชะตหายลงไปเรื่อยๆ เกิดสวนที่มีน้ำขังและดินเหลว เรียกสวนลักษณะนี้ว่า “สวนจิงเลน” สวนเหล่านี้ปลูกต้นไม้อะไรไม่ได้ ทำได้เพียงปลูกผักบุ้ง มีปลิงและงูวงช้างเข้ามาอยู่เป็นปัญหาให้กับชาวสวนในยุคนั้น แต่ถึงอย่างไรก็มีการซื้อที่ดินเพิ่มเรื่อยมา รู้ว่ามีที่ตรงไหนขายก็ซื้อ ทำให้มีที่ดินสวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ประกอบกับทางรัฐบาลสนับสนุนให้ชาวสวนสร้างตัวจากการทำสวนผลไม้และการทำนา ทำให้ที่ดินในสมัยนั้นยังมีคนทำสวนและคงความอุดมสมบูรณ์อยู่ แต่พอมีการตัดถนนเข้ามาในสวน เริ่มมีการกว้านซื้อที่ดินจากนายทุน มีการถมที่ดินผ่านคูคลองต่างๆ ทำให้การระบายน้ำหรือการลำเลียงของน้ำไม่สะดวก มีโครงการจัดสรรขนาดใหญ่เข้ามาในพื้นที่กึ่งกลางคูคลองโดยไม่มีการควบคุมที่ถูกต้องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเนื่องจากมีผลประโยชน์จากการสร้างโครงการนั้นๆ

ต่อมาในยุคปัจจุบันปัญหาของชาวสวนคือ มีการตัดถนนเข้ามาสู่พื้นที่สวนมากขึ้น ทำให้ที่ดินสวนริมถนนเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยไป สิ่งแวดล้อมที่ตามมาจากการพัฒนาที่ดินก็เสื่อมโทรมลงไปเรื่อยๆ รวมไปถึงคุณภาพน้ำที่เสื่อมคุณภาพลง ในบางสวนที่ติดกับลำคลองใหญ่ๆยังสามารถใช้น้ำได้แต่บางสวนก็ใช้ไม่ได้แล้ว ต้องอาศัยน้ำจากน้ำฝนแทน ประกอบกับพ่อค้าคนกลางเอาเปรียบชาวสวน ราคาส่งออกจากสวนได้ผลตอบแทนน้อย ทั้งที่เป็นงานหนัก และต้องใช้เวลา

-เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ปี พ.ศ. 2485 เกิดน้ำท่วมใหญ่ในกรุงเทพและปริมณฑล ทำให้สวนล่มทั้งหมด ชาวสวนต้องปลูกต้นไม้ทั้งหมดขึ้นใหม่

ปี พ.ศ. 2526 เกิดน้ำท่วมไหลบ่ามาเวลารวดเร็วมากจากคลองบางพรหม ทำให้น้ำท่วมอยู่เป็นเวลานานถึง 1 เดือน น้ำท่วมน้อยแต่ขังยาวนาน ทำให้สวนทุเรียนในขณะนั้นยืนต้นตายหมดเจ้าของสวนทุเรียนเล็กทำสวนกันมากหันไปขายที่ดินให้บ้านจัดสรร แต่ก็ยังมีคนทำสวนทุเรียนอยู่ ทั้งทุเรียนก้านยาว หมอนทอง กะเทยเนื้อขาว แต่ก็หันมาปลูกพืชชนิดอื่นด้วยเช่นกัน เช่น กัญชง มังคุด ลิ้นจี่ มะม่วงน้ำดอกไม้ แต่ก็ยังมีปัญหาเรื่องแมลงศัตรูพืชมาก เช่น ค้างคาว เพลี้ย แมลงวันทอง เป็นต้น

ปี พ.ศ. 2538 มีการเตือนจากทางราชการ ทำให้ชาวสวนเสริมคันกันน้ำ มีการใช้การสูบน้ำมาช่วย ทำให้หลายสวนผ่านพ้นอุทกภัยมาได้

ปี พ.ศ. 2554 กรุงเทพฯและปริมณฑลเกิดน้ำท่วมใหญ่อีกครั้ง น้ำมีปริมาณมากประกอบกับลำคลองที่เสื่อมโทรม ทำให้โครงข่ายการระบายน้ำไม่มีประสิทธิภาพ น้ำท่วมถึงสวนผลไม้ทุกสวนเป็นระยะเวลา 20 วัน ทำให้ต้นไม้ที่มียืนต้นตายไปจำนวนมาก

ภาพที่ 3-56 แสดงลักษณะสวนหลังน้ำท่วมและหลังจากการพัฒนาสวนขึ้นใหม่ ที่มา: ผู้วิจัย

-สถานะสวนที่ถือครองปัจจุบัน

คุณลุงประพิน มีการถือครองสวนอยู่หลายแปลง มีที่ดินที่ขายไปแล้วบ้างด้วยความจำยอมเพราะถูกล้อมด้วยการถมที่ดินของโครงการจัดสรร ทำให้ที่ดินกลายเป็นที่ลุ่มน้ำและเป็นที่ตาบอด แต่ยืนยันที่จะไม่ขายที่ดินต้นตระกูลและพยายามจะรักษาไว้ให้นานที่สุด ปัจจุบันคุณลุงประพินอายุ 71 ปี เกษียณอายุออกมาทำให้มีเวลาว่างมากขึ้นจึงกลับมาทำเบิกสวนอีกครั้งเป็นงานอดิเรก ไม่คาดหวังผลกำไร โดยที่มีการจ้างแรงงานเข้ามาทำสวน และมีตนเองเป็นผู้ควบคุมดูแล โดยเริ่มจากหลังน้ำท่วมแล้วต้นไม้ตายหมด เมื่อน้ำลดก็เข้ามาขุดลอกร่องสวนปรับปรุงชนิดให้ใช้งานได้ เศษต้นไม้ก็น้ำออกไปทำลาย ต้นไม้เดิมที่ยืนต้นตายก็ต้องโค่นลง แล้วเริ่มปลูกต้นกล้าใหม่ในบริเวณที่สลัดกับต้นไม้เดิม

-ปัญหาที่พบ

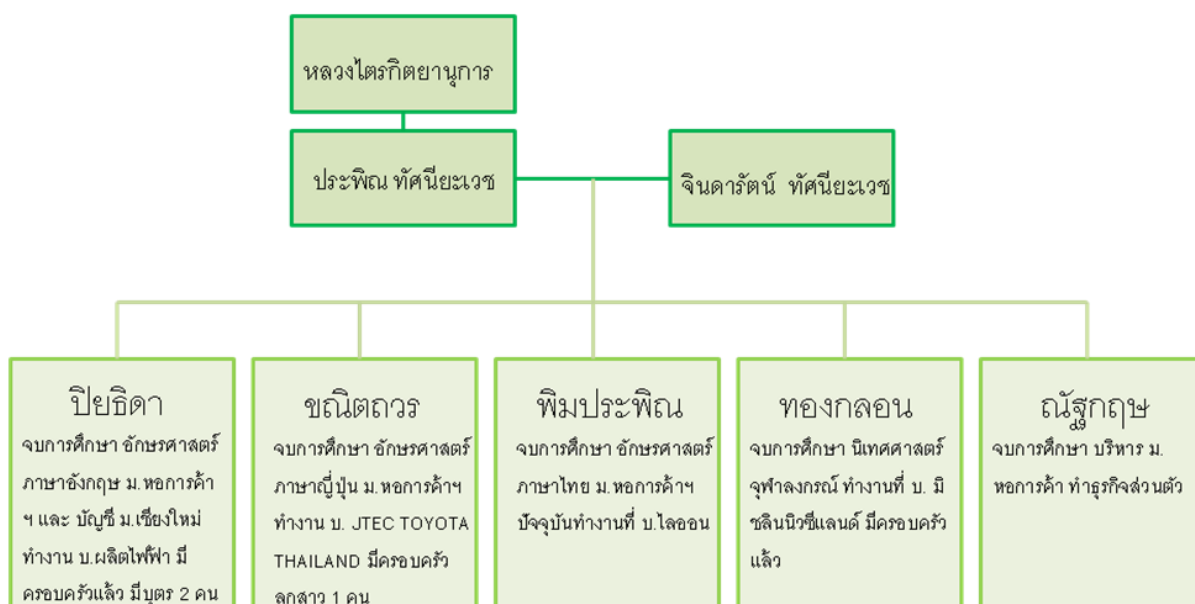
ปัญหาของการกลับมาเบิกพื้นที่สวนอีกครั้งคือ

- ปัญหามลภาวะของสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ทำให้ต้องปรับตัวโดยเลือกพืชพรรณที่ทนต่อสภาพแวดล้อมมากขึ้น
- ปัญหามลภาวะของน้ำ น้ำในคลองพระลุ่มบริเวณที่ผ่านสวนของคุณลุงประพินมีคุณภาพต่ำมากทำให้ไม่สามารถนำน้ำเข้ามาใช้ได้ ใช้ได้เพียงการกักน้ำฝนเท่านั้น

- ปัญหาแรงงาน ขาดแรงงานที่ไว้ใจได้ และการจ้างแรงงานจากที่อื่นเข้ามานั้นมีค่าแรงที่แพง ประมาณ 400-500 บาทต่อวันต่อคน ทำให้ต้นทุนในการทำสวนเพิ่มสูงเกินไป ไม่คุ้มค่าตอบแทน

-แนวโน้มของสวนในอนาคต

ลุงประพินเล่าว่าปัจจุบันปัจจัยแทรกแซงจากกลุ่มนายทุนมีมากขึ้น อาจทำให้เกิดแรงจูงใจในการขายที่ดินของผู้ถือครองสวนให้เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับการปลูกฝังคนรุ่นใหม่ให้รักสวนนั้นมีน้อยลงเนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ไม่เอื้ออำนวยต่อการปลูกฝังให้รักการเป็นชาวสวนทั้งระบบภายในครอบครัวและระบบการศึกษาจากส่วนกลาง แม้แต่ลูกหลานของคุณลุงเองก็ตามล้วนหันเหออกสู่อาชีพอื่นเช่นกัน ปัจจุบันคุณลุงเตรียมการแบ่งที่ดินออกเป็น 5 ส่วนตามจำนวนลูกทุกคนแล้วและไม่สามารถอนุมานได้ว่าสวนของคุณลุงเมื่อตกทอดไปสู่รุ่นลูกแล้วจะเป็นอย่างไร ขึ้นอยู่กับแผนและการตัดสินใจของลูกหลานเองภายในอนาคต

ภาพที่ 3-57 แสดงโครงสร้างครอบครัวของคุณลุงประพิน ทัศนียะเวช ที่มา: ผู้วิจัย

3.4.1.4 ป้าไสว ทศนียะเวช

ป้าไสว ทศนียะเวช อายุ 75 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 55 หมู่ 6 เขตบางรักน้อย กรุงเทพมหานคร เป็นครอบครัวชาวสวนดั้งเดิมบริเวณคลองอ้อมนนทบุรีจังหวัดนนทบุรี สมรสกับ คุณลุง จำเอกอำพล ทศนียะเวช ซึ่งเป็นบุตรคนที่ 4 ในตระกูลทศนียะเวช ในช่วงแรกที่สมรสกับลุงอำพล ในปี พ.ศ. 2501 ป้าไสวได้มีโอกาสเข้าไปช่วยหลวงไตรภพคิตยานุกการ ผู้เป็นพ่อของลุงอำพลในการควบคุมดูแลสวนผลไม้ที่มีมากมายกว่า ไร่ในบริเวณคลองบางกอกใหญ่-คลองซึกพระจนทำให้ได้รับความไว้วางใจจากหลวงไตรภพเป็นอย่างมาก จนในที่สุด หลวงไตรภพก็มอบที่ดินสวนที่บริเวณบางขุนศรีและบางเสาธงให้กับป้าไสวและลุงอำพล มา 49 ไร่ โดยมีการเริ่มปลูกทุเรียน 7 ไร่ แต่เนื่องจากทั้งสองได้ย้ายมาตั้งถิ่นฐานบริเวณบางรักน้อย ริมคลองอ้อมนนทบุรี ซึ่งเป็นบ้านเกิดของคุณป้าไสว การควบคุมดูแลสวนจึงยากขึ้น ในปี พ.ศ. 2518 ที่ดินบริเวณบางขุนศรีและบางเสาธงเริ่มมีการซื้อขายและให้ราคาดีมาก คุณลุงอำพลมีการทบทวนอยู่หลายครั้ง โดยไม่ยอมที่จะขายที่ดินมรดก เกรงว่าพี่น้องจะต่อว่าแต่ก็ยอมขาย เพราะคุณป้าไสวคิดต่อยอดการทำสวนโดยการนำเงินที่ได้จากการขายที่ดินราคาสูงในเมืองมาซื้อทุเรียนที่ราคาถูกกว่าบริเวณบางรักน้อยซึ่งเป็นที่ดินปัจจุบัน ซึ่ง ณ ขณะนั้นขายที่ดินไปได้มูลค่าทั้งหมด 40 ล้านบาท คุณป้าไสวนำเงินที่ได้ทั้งหมดมาซื้อที่ดินจนรวบรวมทั้งหมดในปี พ.ศ. 2537 เป็นที่ดินทั้งหมดมากกว่า 40 ไร่ โดยมีคุณป้าไสวทำสวนเป็นหลัก จ้างแรงงานเข้ามาทำสวน โดยมีลุงอำพลรับราชการทหารมาช่วยทำสวนบ้าง

ภาพที่ 3-58 คุณป้าไสว ทศนียะเวช ที่มา : ผู้วิจัย

-เหตุการณ์น้ำท่วมที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ปี พ.ศ. 2485 เกิดน้ำท่วมใหญ่ในกรุงเทพและปริมณฑล ทำให้สวนลุ่มทั้งหมด ชาวสวนต้องปลูกต้นไม้ทั้งหมดขึ้นใหม่

ปี พ.ศ. 2526 บริเวณคลองอ้อมนนทบุรีท่วมระดับเล็กน้อย ทำให้ชาวสวนสามารถกู้สวนได้ในระยะเวลารวดเร็ว ทำให้ต้นไม้และสวนทุเรียนรอดจากการยืนต้นตาย

ปี พ.ศ. 2538 ชาวสวนคลองอ้อมนนทบุรีสามารถกู้สวนขึ้นได้เพราะน้ำท่วมขึ้นไม่มาก และมีเทคโนโลยีการสูบน้ำระบายน้ำเข้ามาช่วย

ปี พ.ศ. 2554 น้ำท่วมใหญ่กรุงเทพอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งมีปริมาณน้ำมาก และช้เวลานานร่วมเดือน ทำให้สวนทุเรียนต้นไม้ยืนต้นตายทั้งหมด คงเหลือเพียงต้นมะพร้าวเท่านั้น

-สถานะสวนที่ถือครองปัจจุบัน

ปัจจุบันป่าไผ่ชายที่ดินบริเวณคลองบางกอกใหญ่-คลองชักพระไปหมดแล้ว แล้วย้ายการตั้งถิ่นฐานไปทำสวนทุเรียนที่บริเวณคลองอ้อมนนท์ โดยมีการจ้างแรงงานประจำสวนเพียง 1 คน แต่หากถึงเวลาที่ต้องใช้แรงงานหนักมากเช่นการขุดเลน ลอกเลน สาดเลน การเก็บผลผลิต และอื่นๆ ก็จะจ้างแรงงานเพิ่มอีก 2 คนมาช่วย สวนทุเรียนของป่าไผ่สามารถทำกำไรเฉลี่ยได้มากกว่า 100,000 บาทต่อเดือน จากการเกษตรแบบพัฒนาและมีการดูแลต้นไม้อย่างจริงจัง แต่หลังจากน้ำท่วมแล้ว ป่าไผ่ก็มีโครงการที่จะฟื้นฟูสวนทุเรียนขึ้นมาใหม่ เพราะรักและภูมิใจในอาชีพเกษตรกรและสืบทอดพันธุ์ทุเรียนที่มีชื่อเสียงของชาวนนทบุรีต่อไป ปัจจุบัน คุณลุงอำพลได้เสียชีวิตแล้วจึงมีเพียงคุณป่าไผ่ที่ยังทำสวนอยู่ โดยลูกหลานก็หันเหเข้าสู่อาชีพอื่นๆ โดยมีการวางแผนที่จะกลับมาทำสวนสืบต่อป่าไผ่ในอนาคตบั้นปลาย

-ปัญหาที่พบ

ปัญหาของการทำสวนปัจจุบันคือ

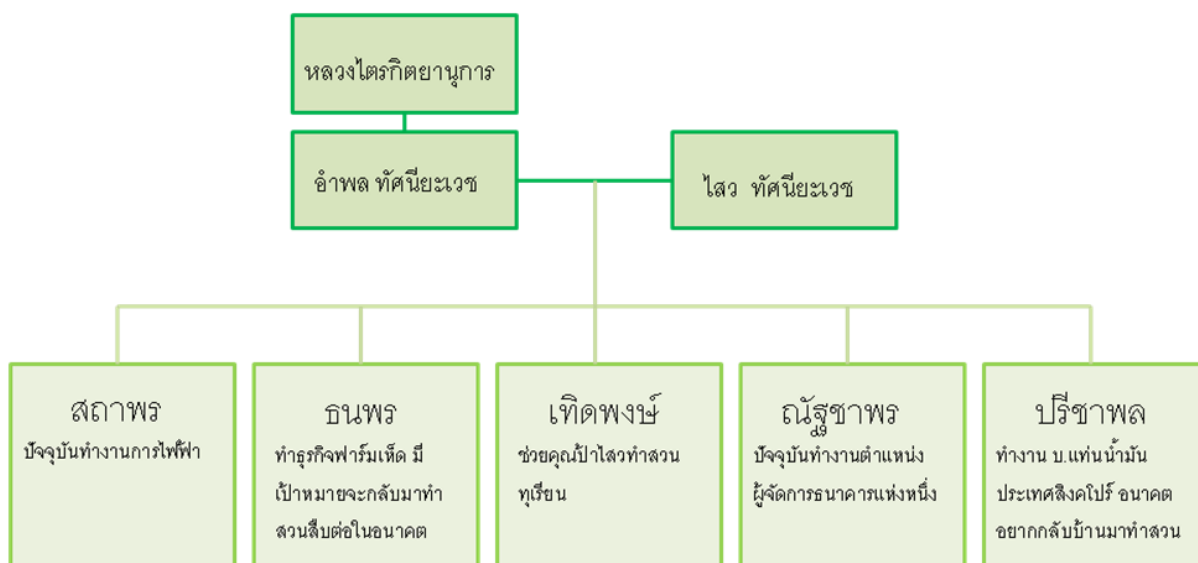
- การขยายตัวของโครงการบ้านจัดสรร ทำให้มีการปล่อยทำที่ยังไม่ผ่านการบำบัดมาปนในคลองและเครือข่ายลำน้ำต่างๆ ต้องแก้ปัญหาด้วยการกำหนดกฎหมายและมีมาตรการบังคับใช้อย่างจริงจัง
- ปัญหาการดูแลลำน้ำสาธารณะของหน่วยงานส่วนกลางไม่เพียงพอ
- ปัญหาบุคคลภายนอกที่เข้ามาในบริเวณที่ดินสวนจากโครงการจัดสรรต่างๆ สร้างมลภาวะและความไม่เอื้ออำนวยต่อลักษณะเปิดของสวนทุเรียน
- การขาดแคลนแรงงาน แรงงานไว้ใจได้ยากและมีต้นทุนค่าแรงจ้างคนแพ่งถึงวันละ 600 บาท

- ราคาที่ดินที่เพิ่มสูงขึ้นเป็นแรงจูงใจให้ชาวสวนหันมาขายที่ดินเพื่อนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น
- ความเหนื่อยของชาวสวน เนื่องจากงานทำสวนเป็นงานหนักต้องใช้ความอดทนและพยายามอย่างมาก ทำให้ชาวสวนที่ท้อในการทำงานหนัก หันไปขายที่ดินแล้วนำเงินไปทำอย่างอื่น

-แนวโน้มของสวนในอนาคต

เนื่องจากป่าไผ่มีที่ดินสวนจำนวนมากในขณะนี้จึงมีสวนที่ทำหน้าที่เป็นแนว Buffer Zone ให้กับสวนทุเรียนที่อยู่ภายในให้ได้รับผลกระทบน้อยที่สุดได้อยู่ สวนจึงยังสามารถอยู่ได้อีกระยะยาว ขึ้นอยู่กับปัจจัยในครอบครัวของตนเองมากกว่า หากมีการเปลี่ยนผ่านไปสู่อื่นแล้วจะยังมีนโยบายในการเก็บรักษาสวนไว้เพียงใด เพราะค่าที่ดินสวนทุเรียนสูงขึ้นมา หากปัจจุบันป่าไผ่ประกาศขายก็มีคนเสนอให้ถึงไร่ละ 5 ล้านบาท ขึ้นอยู่กับว่าลูกหลานจะเปลี่ยนแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินหรือไม่เท่านั้น

ภาพที่ 3-59 แสดงโครงสร้างครอบครัวของป่าไผ่ ทัศนียะเวช ที่มา : ผู้วิจัย

จะเห็นได้ว่า บุคคลที่มีบทบาทต่อสวนในฐานะผู้ถือครอง มีส่วนต่อการคงอยู่ของพื้นที่สวนเป็นอย่างมาก เนื่องจากการวางแผนในการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อที่ดินสวนนั้นเปลี่ยนผ่านไปสู่อื่นครองในรุ่นต่อไป หากการที่สวนคงสภาพน้อยก็มีโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงไปเร็วมาก ดังนั้น ลักษณะการดูแลสภาพสวนให้ดูควรค่าต่อการเก็บรักษาไว้จึงส่งผลต่อการวางแผนของผู้ถือครองเช่นกัน

3.4.2 ผู้ดูแลสวน

ผู้ดูแลสวนมีบทบาทต่อการรักษาให้สวนคงสภาพ ไม่รกร้าง ซึ่งมีอิทธิพลไปถึงการดูแลให้สภาพแวดล้อม คุณดองระบบนิเวศน์โดยรอบยังคงสมดุลอยู่ได้ อีกทั้งผลิตผลผลิตออกสู่ตลาด ทำรายได้ให้ชาวสวน ทำให้เห็นว่าสวนยังคงดำเนินกิจการไปได้ หากชาวสวนที่ดูแลสวนและใส่ใจมาก ก็ทำให้สภาพสวนดีมาก หากชาวสวนไม่ใส่ใจ ปล่อยปะละเลยการดูแลก็จะทำให้สวนเปลี่ยนสภาพกลายเป็นรกร้าง จนอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงคุณภาพของรูปพรรณที่ดินและชนิดสวน จนไม่สามารถใช้งานได้ในที่สุด อาจมีการทำให้เกิดนโยบายการเปลี่ยนแปลงการจ้างงานที่ดินในที่สุด

จากการลงสำรวจพื้นที่พบว่าสวนที่มีลักษณะของการมีผู้ดูแลสวนก็มีจำนวนมาก โดยที่มีลักษณะแตกต่างกัน เช่น ผู้ดูแลสวนในพื้นที่ดั้งเดิม ผู้ดูแลสวนที่ย้ายเข้ามาใหม่ หรือผู้ดูแลสวนชั่วคราว ซึ่งมีหน้าที่คล้ายผู้เป็นแรงงานนั่นเองในกรณีนี้ เกษตรกรรมที่ทำการพบหลายแบบเช่น สวนผสม สวนกล้วย สวนมะนาว สวนผัก หรือสวนที่ตอนกิ่งชำเพื่อจำหน่าย แต่ในการสำรวจผู้ทำวิจัยพบสวนแห่งหนึ่งที่มีลักษณะสมบูรณ์ที่สุดในพื้นที่ศึกษา มีครอบครัวลุงเถิงเป็นผู้ดูแล และมีลักษณะความหลากหลายของพืชพรรณ รวมไปถึงมีภูมิปัญญาในการดูแลสวนและการปรับตัวที่เด่นชัดที่สุด

ภาพที่ 3-60 ลุงเถิง ที่มา: ผู้วิจัย

3.4.2.1 ความเป็นมาของผู้ดูแลสวน

ลุงเถิง อายุ 74 ปี อาศัยอยู่ที่ดินสวนริมถนนแก้วเงินทอง อาศัยอยู่กับป้ามณฑา และลูกหลาน โดยเช่าที่ดินของครอบครัว “ทัศนียะเวช” เพื่อทำสวนผสม โดยมีเนื้อที่รวมกัน 3 ไร่ และมีที่ดินข้างเคียงในครอบครัวทัศนียะเวช มอบให้ลูกสาวและหลานเป็นผู้ดูแลต่อ ลุงเถิงเกิดในครอบครัว

ครอบครัวซึ่งมีแม่เป็นชาวสวนคนจีน ซึ่งเดิมที่ไม่มีสิทธิครอบครองที่ดิน แต่พอได้รับสัญชาติและมีการซื้อขายที่ดินแล้ว แม่ซึ่งเป็นลูกสาวก็ไม่ได้รับสิทธิในมรดกที่ดินสวนเหล่านั้น ทำให้ลุงเถิงและครอบครัวต้องย้ายมาเช่าที่ดินในแถบวัดตะโน ริมคลองวัดตะโน เขตภาษีเจริญเพื่อทำสวนผลไม้ต่อ ลุงเถิงเป็นลูกคนที่ 2 ของบ้านจึงต้องทำงานสวนเพื่อส่งน้องให้เรียนหนังสือ เมื่อแม่ของลุงเถิงเสียชีวิตจึงยกพื้นที่สวนให้พี่ชายเช่าต่อ ส่วนลุงเถิงย้ายมาทำสวนของครอบครัวทัศนียะเวช ซึ่งเคยมารับจ้างเป็นครั้งคราวจนได้รับความไว้วางใจจากเจ้าของที่ เมื่อครอบครัวทัศนียะเวชจะเลิกบริหารจัดการสวน จึงทำให้ลุงเถิงตัดสินใจเข้ามาขอเช่าสวนเพื่อทำการเพาะปลูกพืชใหม่ ลุงเถิงย้ายเข้ามาทำสวน ณ ที่ปัจจุบันได้ 30 ปี ผ่านประสบการณ์การดูแลสวนและพืชพรรณ รวมไปถึงเหตุการณ์น้ำท่วมหลากหลายครั้ง แต่ก็ไม่ได้ทำให้ลุงเถิงท้อใจ เพราะยังมีความมานะที่จะทำสวนต่อไป

3.4.2.2 การปรับตัวของชาวสวน

ช่วงที่ 1 พ.ศ.2515-2516 : เบิกสวน

ภาพที่ 3-61 แสดงลักษณะของสวนในช่วงที่ 1 ที่มา: ผู้วิจัย

.ในช่วงแรกของการเบิกสวนของลุงเถิงนั้นมีความยากลำบาก เนื่องจากสวนที่ครอบครัวทัศนียะเวชจ้างแรงงานมาทำสวนนั้น ไม่ได้มีการดูแลอย่างทั่วถึง ทำให้ลุงเถิงต้องเริ่มจากพื้นที่สวนด้านในของคณจิระภรณ์ โดยเริ่มจาก 4 ชนิดแรก มีต้นมะม่วง มะพร้าว และต้นกล้วยอยู่เดิม ลุงเถิงจึงหาต้นไม้ที่เป็นพืชล้มลุกมาปลูกเพิ่ม เพื่อการสร้างเนื้อสร้างตัวให้รวดเร็วขึ้น เนื่องจากพืชล้มลุกนั้นใช้เวลาให้ผลผลิตไม่นาน จึงปลูก ชিং ข่า ขมิ้น ข้าวโพด และอ้อยเพิ่มเติม การใช้น้ำเข้าสวนนั้นมาจากด้านคลองพระดู่ และมีการขุดคลองสวนเข้ามายังพื้นที่สวนของตนเอง มีการตั้งถิ่นฐานสร้างที่พักอาศัยในสวน

ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2516-1519 : ขยายสวน

ภาพที่ 3-62 แสดงลักษณะของสวนในช่วงที่ 2 ที่มา: ผู้วิจัย

ในเวลา 1 ปีจากการเปิดสวนเสร็จสิ้น ทางผู้ถือครองไว้ใจและตัดสินใจให้ลุงเถิงและครอบครัวเข้ามาดูแลสวนในระยะยาว เนื่องจากลุงเถิงเป็นคนขยัน ใฝ่ใจและดูแลสวนไม่ให้อร่าร้าง อยู่เสมอ สวนจึงโล่งและดูสะอาดตา คุณเล็ก (ประไพพรรณ ทศนียะเวช) จึงได้ให้ลุงเถิงได้ขยายที่ดินทำกินมาทำในสวนด้วย และปลูกทุเรียนและมะละกอเพิ่มในสวนเป็นพืชหลักๆ โดยที่ลุงเถิงมีการคาดการณ์พืชที่เป็นที่ต้องการของตลาดและปรับเปลี่ยนวิธีการเพิ่มผลผลิตไปเรื่อยๆ เช่นมีช่วงที่ดอกเยอบีร่าเป็นที่ต้องการของตลาดมาก ชาวสวนในยุคนั้นทุกสวนล้วนปลูกดอกเยอบีร่าเพื่อขายออกสู่ตลาด คุณลุงก็ต้องทำผลผลิตออกสู่ตลาดขายได้กำไรมาก เมื่อถึงช่วงที่ขมิ้นขายดี ได้ราคาสูงลุงเถิงก็ต้องหันมาปลูกขมิ้น ข่า ขิง เพื่อตามความต้องการของตลาดและยังใช้ระหัดวิดน้ำเข้าสวนจากบริเวณคลองสวนกลางเป็นหลัก

ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2519-2550 : ความเจริญเข้าถึง

ภาพที่ 3-63 แสดงลักษณะของสวนในช่วงที่ 3 ที่มา: ผู้วิจัย

ช่วงที่ 3 เป็นช่วงที่ยาวที่สุด คือมีการตัดถนนเข้ามาติดกับบริเวณสวนในปี พ.ศ. 2519 ทำให้การสัญจรออกจากสวนและการลำเลียงสินค้าเกษตรไปสู่ตลาดหันมาใช้ทางบกเป็นหลัก ลุงเถิง จึงย้ายที่อยู่อาศัยออกมาให้ใกล้กับถนนมากขึ้น เพื่อดูแลสวนให้ทั่วถึงและระแวดระวังความปลอดภัยในสวนจากถนนที่จะเข้ามาจากภายนอกด้วย ในช่วงนี้เริ่มมีการซื้อขายสวนจำนวนมาก จึงทำให้ระบบคูคลองเริ่มไม่มีคนช่วยดูแลจึงใช้ต้นทองหลางที่โคนลงมาปิดร่องสวนแล้วหันมาใช้ระบบท่อเปิดปิดในการเอาน้ำเข้า และใช้ปั้มน้ำในการสูบน้ำออก ทำให้คลองสวนกลายเป็นที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยและรองรับการปลูกต้นไม้ขนาดใหญ่ได้ ในช่วงนี้ เกิดน้ำท่วมใหญ่ในปี พ.ศ. 2526 ทำให้ต้นไม้ยืนต้นตาย เหลือเพียง กัลยหอมและมะม่วง ประกอบกับต้นทุเรียนไม่สามารถอยู่ได้ เนื่องจากมีถนน มีมลภาวะทางเสียง ฝุ่น และอื่นๆ ทำให้ไม่ออกผลนักจึงเป็นโอกาสที่ปรับตัวให้ต้องเลือกพืชพรรณเข้ามาปลูกในสวนใหม่ จึงปลูก มะปราง มังคุด กระท้อน ขนุน และผักสวนครัวเข้ามาทดแทน ในปี พ.ศ. 2538 เกิดน้ำท่วมอีกครั้ง แต่ลุงเถิงก็ผ่านพ้นรอดมาได้ด้วยการเสริมคันกั้นน้ำโดยการเอาลำต้นมะพร้าวหรือตาลมาก่อเป็นทำนบ ซึ่งได้ผลเป็นอย่างดี

ช่วงที่ 4 พ.ศ. 2550-2555 : เปลี่ยนผ่านที่ดินสวน

ภาพที่ 3-64 แสดงลักษณะของสวนในช่วงที่ 4 ที่มา: ผู้วิจัย

มีการก่อสร้างกำแพงกันเขตที่ดินสวนด้านหลังสวนทำให้การดูแลสวนไม่ทั่วถึง ลุงเถิงจึงตัดสินใจมอบให้ลูกสาวคนโตดูแลจัดการสวนแทนแล้วหันมาทำเฉพาะแปลงของคุณเล็ก (ประไพพรรณ ทศนิยะเวช) ในช่วงนี้เริ่มมีโครงการหมู่บ้านจัดสรรขนาดใหญ่เข้ามาในพื้นที่และเริ่มส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำในคลองพระลุย จะต้องสังเกตน้ำให้ดีกว่าช่วงไหนใช้ได้หรือไม่ได้ หากน้ำใสหรืออมน้ำตาลก็สามารถนำเข้ามาสวนได้แต่ถ้าเป็นสีคล้ำดำแสดงว่าเป็นน้ำที่เสียจากการระบายน้ำในหมวดครัวเรือน ถนน และโครงการหมู่บ้าน ห้ามนำมาใช้มักจะมีมากหลังจากฝนตก จะมีการชะน้ำเหล่านี้ลงสู่ระบบคูคลอง หรือถ้าน้ำอมสีเขียวอมฟ้าแสดงว่าน้ำมีส่วนผสมของน้ำเค็ม ห้ามนำเข้ามาใช้ สวนเช่นกัน นับเป็นภูมิปัญญาหนึ่งของชาวสวน ผลไม้บนฝั่งธนบุรี จนในปี พ.ศ.2554 เกิดน้ำท่วมใหญ่อีกครั้ง ซึ่งครั้งนี้ ระดับน้ำสูงมาก ชาวสวนไม่สามารถป้องกันน้ำได้ ประกอบกับน้ำขังอยู่นาน 20 วัน จึงส่งผลให้ต้นไม้ยืนต้นตายอีกครั้ง คงเหลือแต่เพียงต้นมะม่วง สะเดา และมะพร้าว ลุงเถิงจึงตัดสินใจที่จะปลูกพืชล้มลุกเพื่อที่จะสร้างรายได้ในระยะเวลาดังกล่าวเร็วเพื่อฟื้นตัวได้ จึงปลูกข้าวโพด และได้รับการสนับสนุนหน่อต้นกล้วยมาปลูกจากผู้ถือครองสวนอีก นับเป็นการช่วยเหลือกันระหว่างผู้เช่าและผู้ถือครอง ทำให้สวนคงอยู่ได้ นอกจากนี้ ลุงเถิงยังปลูกต้นขนุนเพิ่มไว้สำหรับระยะยาวอีกด้วย ส่วนไม้ยืนต้นอื่นๆ ต้องการคาดเดาสถานการณ์น้ำในปีที่เป็นปัจจุบันก่อนว่ามีความเสี่ยงและความปลอดภัยจากการถูกน้ำท่วมอีกหรือไม่

ภาพที่ 3-65 แสดงการฟื้นฟูสภาพสวนหลังน้ำท่วมปี พ.ศ. 2554 ที่มา: ผู้วิจัย

3.4.2.3 ทักษะติดต่อการทำสวนของผู้ดูแล

ผู้ดูแลสวนมองอนาคตของการทำสวนในระยะสั้นมากกว่าการวางแผนในระยะยาว เนื่องจากต้องมีการปรับตัวให้ทันตลาดอยู่ตลอดเวลา การสร้างผลผลิตในสวนฝรั่งธนบุรี เป็นข้อได้เปรียบตรงที่มีการเกษตรแบบต้นทุนต่ำ มีน้ำใช้ในสวน และยังสามารถตัดต้นทุนเรื่องการขนส่งสู่ตลาด เพราะได้เปรียบในเรื่องตำแหน่งที่ตั้งใกล้เมือง แต่การที่มีผลพลอยได้ในเรื่องสถานที่ในเมืองแล้วสร้างโอกาสในการศึกษาและการทำงานสาขาอื่นของลูกหลานอีกด้วย จึงมักที่จะมีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของบรรดาญาติมิตรอีกด้วย ในส่วนของปัญหาที่พบในปัจจุบันคือการที่สิ่งแวดล้อมเริ่มเสื่อมโทรมโดยขาดการดูแลรักษาจากหน่วยงานต่างๆ ถ้าน้ำต้นทุนและมีการระบายน้ำเสียลง ทำให้ส่งผลกระทบต่อการจัดการนำน้ำเข้าสวน เรื่องการตลาดก็ยังสามารถขายได้อยู่เพราะมีการปรับตัวตามความต้องการตลาดได้ ในส่วนของแรงงาน ลูกเฝ้ายังมีลูกหลานอยู่มากที่เมื่อมีการลงแขกทำงานหนักก็จะสามารถเรียกตัวมาช่วยเหลือได้

3.4.2.4 ทักษะติดต่อการทำสวนในรุ่นลูก-หลานของชาวสวน

ลูกหลานชาวสวนยังมีความรู้ความสามารถในการจัดการสวนอยู่ ยังสามารถทำสวนต่อไปได้ แต่หากมีทางเลือกอื่นที่รับจากการมีการศึกษาที่สูงขึ้นและทำรายได้ได้มากกว่าอาชีพทำสวนก็อาจจะมีแรงจูงใจให้เปลี่ยนอาชีพออกไปสู่แขนงอื่น เพราะเด็กในยุคปัจจุบันเป็นเด็กในยุควัตถุนิยม ไม่รู้จักความพอเพียงทำให้ทำงานที่รักความสบายและได้ผลตอบแทนมาก การหันหน้าเข้าสู่เมืองหลวงหรืองานอื่นๆ ย่อมเป็นทางเลือกให้แก่คนรุ่นใหม่ได้ และความหวังแทนต่ออาชีพชาวสวนก็น้อยลงไปตามความเคยชินในการดูแลสวน

3.5 การศึกษาข้อมูลด้านอื่นๆ

เป็นการเก็บรวบรวมเกร็ดข้อมูลที่เป็นประโยชน์ด้านอื่นๆที่ไม่เกี่ยวข้องกับปัจจัยของบุคคล แต่มีบทบาทต่อการคงอยู่ของพื้นที่สวนจากการศึกษาพบในกรณีศึกษา ซึ่งประกอบไปด้วย การศึกษาโครงสร้างองค์ประกอบที่สำคัญของสวน และวิธีการเบิกสวนร่างที่จะสามารถเป็นข้อมูล สำหรับการศึกษาค้นคว้าต่อไปได้

3.5.1 โครงสร้างและองค์ประกอบสวน

การศึกษาโครงสร้างและองค์ประกอบสวน สำคัญต่อการจำแนกองค์ประกอบที่ทำให้ทราบ ว่ามีสิ่งใดบ้างที่เป็นส่วนจำเป็นต่อการคงอยู่ของสวน และสามารถทำให้สวนคงอยู่ต่อไปได้

จากการจำแนกองค์ประกอบสวนในพื้นที่ศึกษาพบว่าสวนที่ถือครองโดยคุณประไพพรรณ ทัศนียะเวช และดูแลสวนโดยครอบครัวของลุงถึงนั้นมีองค์ประกอบของสวนชุดที่สุด จึงเลือกเป็น กรณีศึกษาเพื่อแยกองค์ประกอบที่จำเป็นของสวนในปัจจุบัน

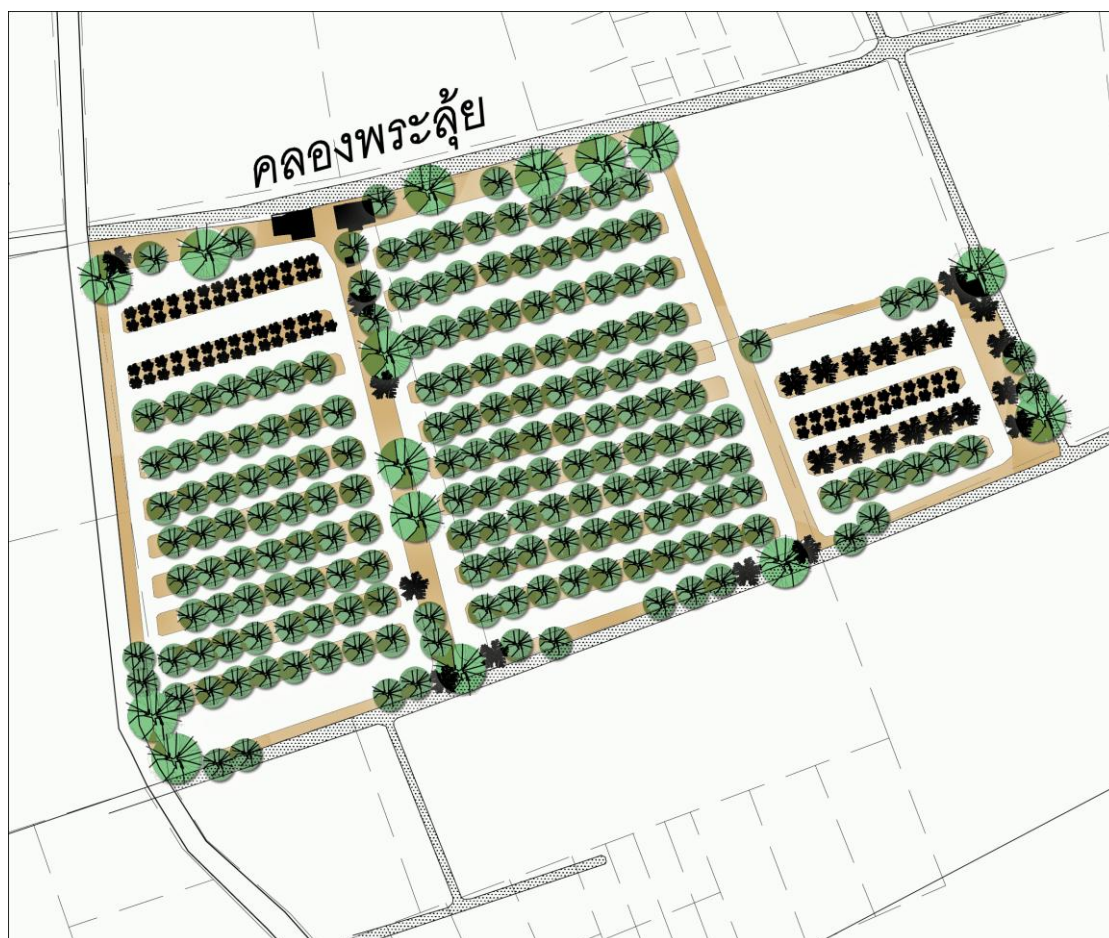
ภาพที่ 3-66 ลักษณะองค์ประกอบสวนของลุงถึงในปัจจุบัน ที่มา: ผู้วิจัย

3.5.1.1 องค์ประกอบพื้นที่ดิน

1). สวน

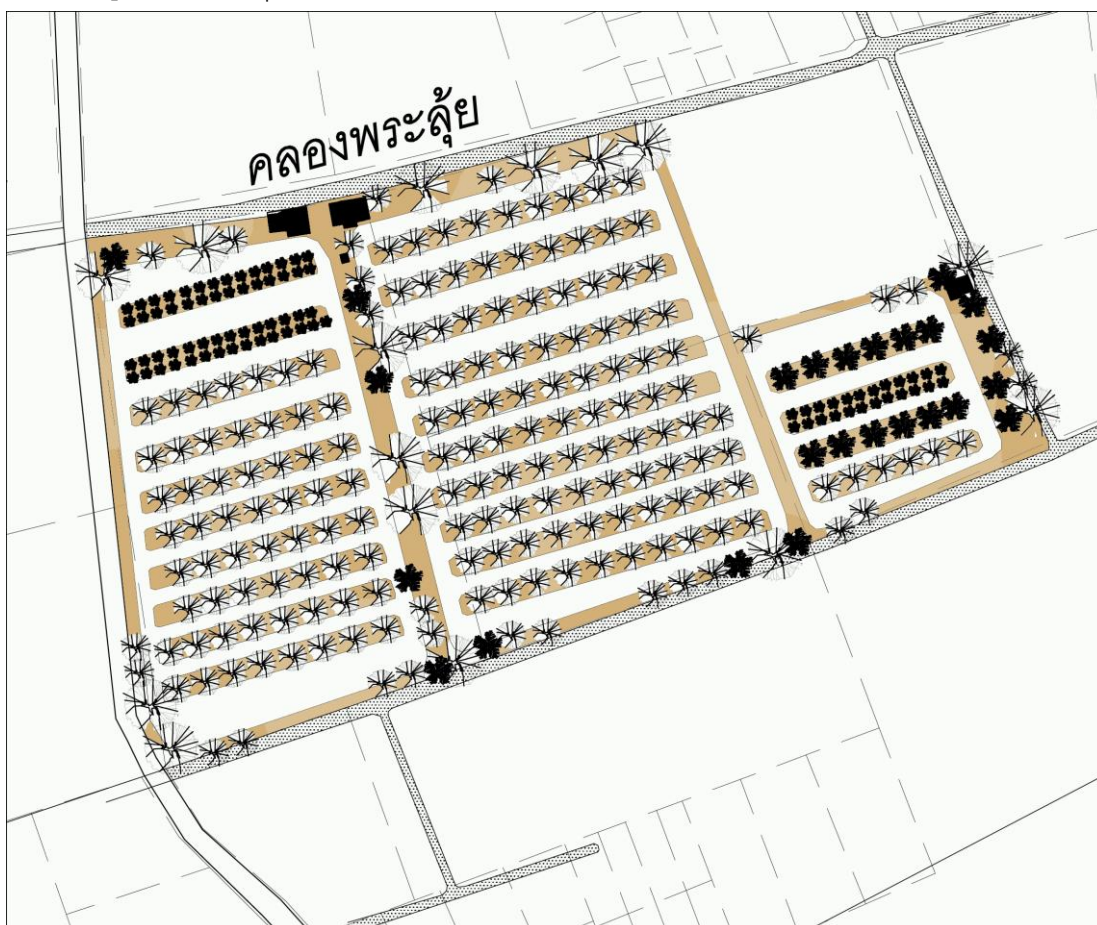
ประกอบไปด้วยพืชพรรณต่างๆตามที่คุณดูแลปรับเปลี่ยนนโยบายในการปลูก ไม่ว่าจะเป็ชนิดของพืชพรรณ ไม้ยืนต้น ไม้ผล พืชล้มลุก หรือพืชผักสวนครัว ทั้งนี้ต้องมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ในบางบริบทไม่สามารถปลูกต้นไม้ได้ทุกชนิด โดยคำนึงถึงค่าตอบแทนของผลผลิต และจำนวนของผลผลิต การวางแผนของการปลูกพืชที่สอดคล้องกับการจัดการดูแลก็เป็นอีกปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างขององค์ประกอบสวน

ภาพที่ 3-67 แสดงองค์ประกอบสวน ที่มา: ผู้วิจัย

2). ชนิดสวน

ชนิดสวนเป็นพื้นที่ดินที่เกิดจากการขุดดินร่องสวนขึ้นมากมเป็นเนินสูง และยังต้องมีการดูแลรักษาสภาพไม่ให้ดินทรุดตลิ่งพังลงไป รวมไปถึงการลอกเลนขึ้นมำบำรุงดิน การใช้ปุ๋ยธรรมชาติและปุ๋ยเคมีจากภายนอกมาบำรุงดิน นอกจากนี้ชนิดสวนเป็นพื้นที่ทางการเกษตรแล้วยังมีสวนถนนและสวนหัวขวางที่เป็นองค์ประกอบพื้นดินที่ใช้ในการเป็นทางสัญจรของชาวสวนให้สามารถดูแลพื้นที่ต่างๆรวมไปถึงอาณาบริเวณของสวนได้

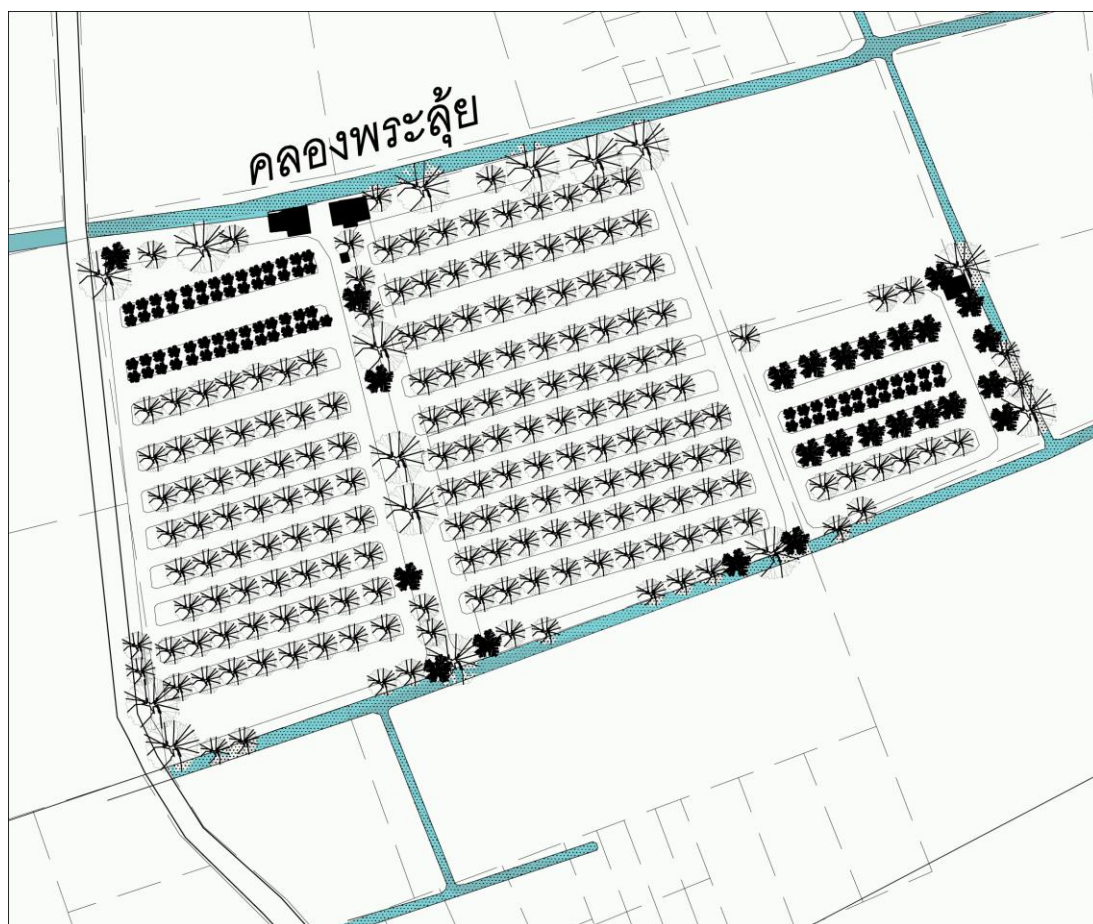
ภาพที่ 3-68 แสดงองค์ประกอบชนิดสวน ที่มา: ผู้วิจัย

3.5.1.2 องค์ประกอบพื้นที่น้ำ

1). คลอง

คลองเป็นองค์ประกอบสำคัญในการลำเลียงน้ำเข้าและออกจากสวน ปัจจุบันชาวสวนยังมีการใช้น้ำจากคลองส่งน้ำใกล้พื้นที่อยู่ เนื่องจากการรักษาต้นทุนให้ต่ำ โดยที่เมื่อน้ำในสวนเริ่มมีปริมาณน้อยก็จะเริ่มชักน้ำจากคลองหลัก คลองรอง หรือคลองสวน เข้าสู่ร่องสวนโดยมีการสังเกตสีของน้ำว่ามีความใสและมีคุณภาพที่ดีพอจะนำเข้ามาใช้ได้หรือไม่ ทั้งนี้ วิธีการนำน้ำเข้าหรือออกจากสวนนั้นแตกต่างกันโดยการนำน้ำเข้าจะใช้การฝังท่อไว้ใต้ถนนที่ติดกับคลอง น้ำก็จะไหลเข้ามาในสวนจนมีปริมาณเท่ากับคลองภายนอก จากนั้นจึงปิดท่อ ส่วนการนำน้ำออกนั้นอดีตใช้ระหัดวิดน้ำในการโยกน้ำออกนอกสวน แต่ในปัจจุบันมีการนำเอาปั้มน้ำซึ่งเป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้งานเพื่อทุ่นแรง

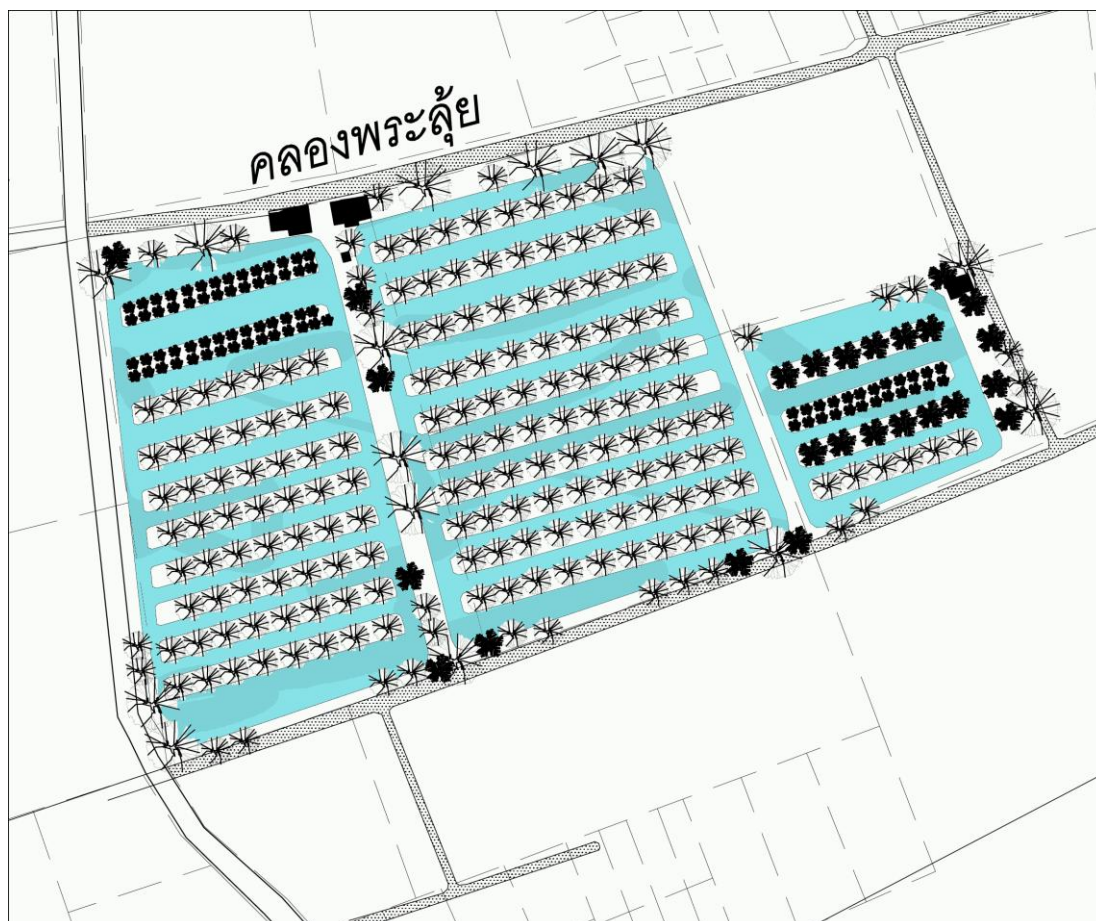
ปัจจุบันพบว่าคลองพระดู่ประสบปัญหาน้ำไม่สามารถระบายได้อย่างสะดวก มีทั้งพื้นที่ๆยังสามารถใช้น้ำได้ และพื้นที่ๆไม่สามารถใช้น้ำได้แล้วในบริเวณที่ลึกเข้าไปจากคลองชักพระ เนื่องจากประสบปัญหาคุณภาพน้ำไม่ดี เกิดความเสื่อมโทรมต่อระบบลำน้ำ

ภาพที่ 3-69 แสดงองค์ประกอบคลอง ที่มา: ผู้วิจัย

2). ร่องสวน

ร่องสวน เป็นองค์ประกอบน้ำภายในสวนที่จำเป็นต้องมีการดูแลอยู่เสมอ เนื่องจากทำหน้าที่เป็นตัวลำเลียงน้ำเข้าสู่ชนิดสวน ซึ่งเป็นพื้นที่ทางการเกษตร ฉะนั้นหากไม่มีการดูแลปล่อยให้ต้นเขินก็จะทำให้น้ำไม่ระบายลงส่งผลให้ไม่มีน้ำไปถึงพืชพรรณต่างๆ ในพื้นที่ร่องสวนนั้น ชาวสวนมีการปลูกพืชร่วมด้วยได้เช่น ปลูกต้นผักบุ้งเพื่อจำหน่าย และมีการปลูกบัวเพื่อขายสายบัว

ภาพที่ 3-70 แสดงองค์ประกอบร่องสวน ที่มา: ผู้วิจัย

3.5.2 วิธีการเบิกสวนร้าง

ในการฟื้นฟูสวนร้างให้เป็นสวนที่คงการใช้งานนั้น พบว่าสามารถเกิดขึ้นได้ในหลายๆสวน เช่นการเข้ามาดูแลที่ดินในช่วงแรกที่มีสภาพสวนรกร้าง ต้องมีการฟื้นฟูสภาพสวน ปรับปรุงรูปขนาดสวนให้กลับมามีลักษณะที่ใช้งานได้และมีร่องสวนลึกพอที่จะระบายน้ำและมีองค์ประกอบสวนที่พร้อมทำสวนได้ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. **กำจัดวัชพืชและพืชล้มลุกเดิม** ด้วยการตัดถางให้ราบลงตามแนวร่องสวนเดิม ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ใช้เวลานานและความอดทนสูงมาก เพราะต้องใช้ความพยายามในการตัดวัชพืชซึ่งขึ้นอยู่อย่างรกร้าง มักมีการจ้างแรงงานหรือลงแขกจากญาติพี่น้องเข้ามาช่วย หรือในสวนที่เจ้าของทำเองก็มีการจ้างรถแบ็กโฮและใช้เครื่องจักรในการถางวัชพืชและพืชล้มลุก หากมีไม้ยืนต้นที่ไม่ต้องการเก็บไว้ หรือเป็นไม้ยืนต้นที่ยืนต้นตายภายในสวนก็จะมีกรเลื่อยตัดโค่นต้นไม้ให้เตี้ยที่สุด แต่ไม่มีการขูดรากไม้ขึ้นมา เนื่องจากเสี่ยงต่อการที่ตลิงหรือขนาดสวนจะพัง

ภาพที่ 3-71 แสดงลักษณะสวนร้างก่อนการเข้าปรับปรุงพื้นที่ ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 3-72 แสดงลักษณะสวนหลังจากมีการตัดวัชพืชและพืชล้มลุกที่ไม่ต้องการออกแล้ว ที่มา: ผู้วิจัย

2. **กำจัดเศษพืช** หลังจากตัดตัดทางวัชพืชและพืชที่ไม่ต้องการออกจากสวนแล้วก็จะจัดการกำจัดเศษซากพืชด้วยการเผาสำหรับพืชที่เป็นเศษวัชพืชและพืชล้มลุก แต่ถ้าเป็นต้นไม้ยืนต้นที่สามารถขายไม่ได้ก็จะแบ่งเป็นท่อน และมีผู้รับซื้อไป
3. **ลอกเลนและสาดเลนร่องสวน** คือการก่นเอาเลนและดินอ่อนในร่องสวนขึ้นไปทับหลังชนิดเพื่อเป็นการทำให้ร่องสวนไม่ตื้นเขินน้ำสามารถระบายได้ดีและเอาเลนในร่องซึ่งมีเศษพืชสะสมอยู่ มีความสมบูรณ์อยู่มากไปไว้บนหลังร่อง ประกอบกับเป็นตัวกระตุ้นให้เศษพืชหลังชนิดสวนที่ยังหลงเหลืออยู่นั้นย่อยสลายเป็นปุ๋ยบำรุงดิน ขั้นตอนนี้มักมีการลงแขกโดยญาติพี่น้องหรือการจ้างแรงงานเข้ามาช่วยให้เสร็จอย่างรวดเร็ว

ภาพที่ 3-73 แสดงการลอกเลนและสาดเลน ที่มา: ผู้วิจัย

4. **ปลูกต้นกล้า** หลังจากการสาดเลนตากเลนให้แห้งผ่านไปประมาณ 2 สัปดาห์ ทำให้เลนและดินอ่อนหลังขุดสวนมีความเกาะตัวแน่นพอที่จะนำต้นกล้าพันธุ์ที่ต้องการมาลงได้แล้วก็จะมีการปลูกต้นกล้าโดยการวางแผนพื้นที่ปลูกชนิดที่ต้องการดูแลมากนักอย่างออกจากที่อยู่อาศัยอย่างเหมาะสม และในการลงต้นกล้านี้จะไม่ลงทับตำแหน่งเดิมที่เคยมีต้นไม้อยู่ แต่จะลงสลับกับต้นไม้เดิมจนเห็นเป็นแนวสวนใหม่

ภาพที่ 3-74 แสดงลักษณะการลงหน่อกล้วยบนหลังชนิด ที่มา: ผู้วิจัย

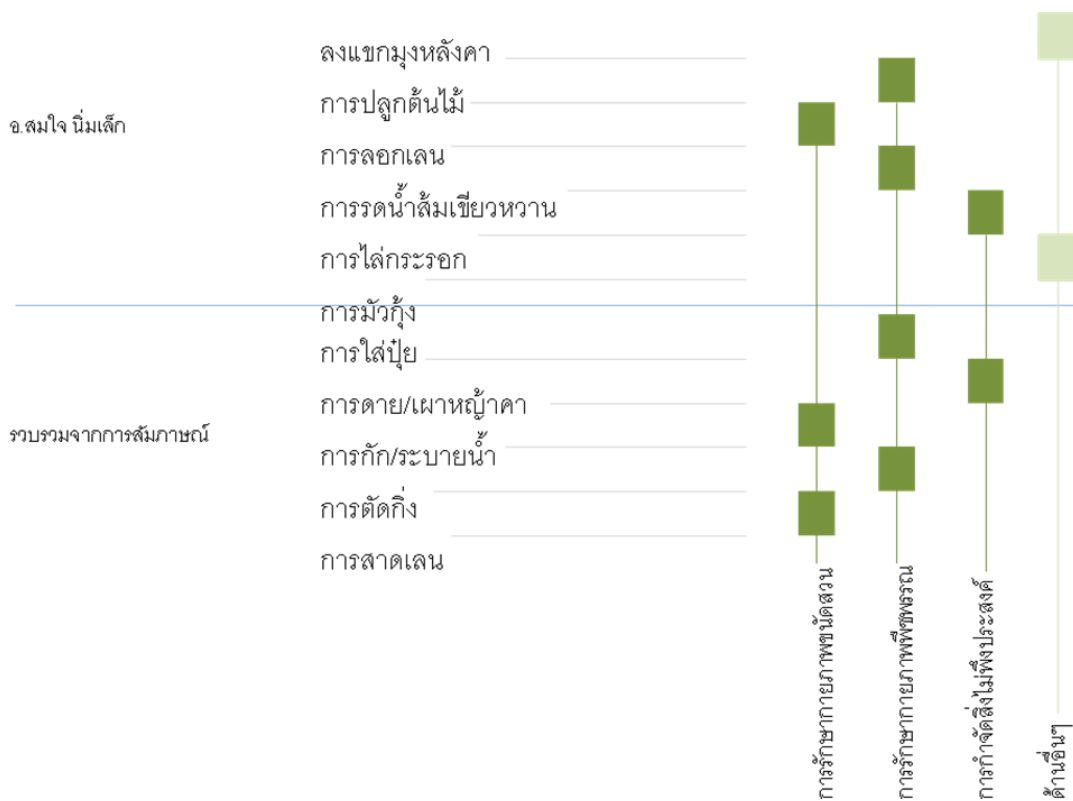
จากการศึกษาขั้นตอนการเปิดสวนร้างพบว่า พื้นที่สวนร้างยังมีแนวทางการพัฒนาให้สามารถพัฒนากลับมาเป็นสวนคงสภาพได้อีก เพราะจากการลงศึกษา พบแนวทางที่กรณีศึกษาสามารถฟื้นฟูสวนได้สำเร็จ และอาจนำไปขยายสู่พื้นที่อื่นๆได้ในอนาคต

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การจำแนกสภาพสวน

จากการศึกษาสวนคงอยู่ในพื้นที่ศึกษาพบว่าสวนที่ยังคงรูปแบบชนิดสวนและคงการใช้งานสวนอยู่นั้นมีลักษณะความรกร้างของพืชพรรณปกคลุมและวัชพืชของแต่ละสวนที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะการดูแลที่แตกต่างกัน โดยการดูแลสวนที่ส่งผลต่อสภาพของสวนไม่สามารถประเมินได้จากสายตา ดังนั้นจึงใช้เกณฑ์ของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับภูมิปัญญาและประเพณีในการดูแลสภาพสวน ประกอบกับข้อมูลการสัมภาษณ์จากผู้ดูแลสวนปัจจุบัน แจกแจงและจำแนกประเภทการดูแลสภาพสวนได้ดังนี้

ภาพที่ 4-1 แสดงการจำแนกเกณฑ์เพื่อแบ่งระดับการคงสภาพสวน ที่มา: ผู้วิจัย

1. การรักษากายภาพชนิดสวนและร่องสวน คือ การลอกเลน, การสาดเลน
2. การรักษากายภาพพืชพรรณ คือ การปลูก, ตัดแต่งพืชพรรณ
3. การกำจัดสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ คือ การกำจัดวัชพืช

เมื่อแบ่งเกณฑ์ในการดูแลสภาพได้แล้ว ดังนั้นจึงวิเคราะห์จากความถี่และการดูแลสวนของแต่ละพื้นที่ในความถี่อย่างน้อย 1 ปี ต่อ 1 ครั้ง จะต้องมีการดูแลทางด้านใดด้านหนึ่ง ผลของการวิเคราะห์สามารถแบ่งสภาพสวนตามการดูแลได้ 3 ระดับ

- 4.1.1 **สวนคงสภาพดูแลดี** คือสวนที่มีการดูแลครบทั้ง 3 ข้อ คือ การรักษากายภาพ ชนิดสวนและร่องสวน การรักษาพืชพรรณ และการกำจัดสิ่งไม่พึงประสงค์ โดยสม่ำเสมอ

1. สวนคงสภาพดูแลดี

กายภาพชนิดสวน	กายภาพพืชพรรณ	กำจัดสิ่งไม่พึงประสงค์
1. ทำ	ทำ	ทำ

ภาพที่ 4-2 แสดงลักษณะสวนคงสภาพดูแลดี ที่มา: ผู้วิจัย

สวนคงสภาพดูแลดี มักจะพบในกลุ่มที่มีชาวสวนดั้งเดิมที่มีการเข้าสวนและมีการดูแลพื้นที่ เต็มเวลา มีรายได้หลักมาจากการทำสวน และอาศัยพื้นที่สวนเป็นที่อยู่อาศัยด้วย จึงมีการดูแลสวน ได้ตลอดและทั่วถึงอยู่เสมอ โดยมีการดูแลชนิดสวนและพืชพรรณอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

- 4.1.2 **สวนคงสภาพดูแลปานกลาง** คือสวนที่มีการดูแล 2 ใน 3 ข้อโดยสม่ำเสมอ

2. สวนคงสภาพดูแลปานกลาง

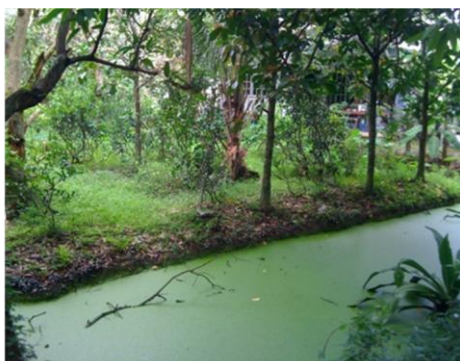
กายภาพชนิดสวน	กายภาพพืชพรรณ	กำจัดสิ่งไม่พึงประสงค์
1. ทำ	ทำ	
2.	ทำ	ทำ
3. ทำ		ทำ

ภาพที่ 4-3 แสดงลักษณะสวนคงสภาพดูแลปานกลาง ที่มา: ผู้วิจัย

สวนคงสภาพดูแลปานกลาง พบทั้งในกลุ่มชาวสวนดั้งเดิมและชาวสวนใหม่ที่มีการเข้าสวน หรือถือครองเองและมีการดูแลสวนเต็มเวลา มีรายได้จากสวนทั้งรายได้หลักและรายได้รอง มีการ ตั้งพื้นที่อยู่อาศัยในสวนหรือใกล้เคียง การดูแลสวนที่ยังทำเป็นหลักคือการดูแลกายภาพพืชพรรณ

และอาจมีการดูแลกายภาพชนิดสวนหรือกำจัดสิ่งไม่พึงประสงค์ร่วมด้วยอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง มักพบว่าชาวสวนประเภทนี้มักไม่มีการขุดลอกเลนเพื่อรักษาสภาพชนิดเป็นส่วนมาก ทำให้ร่องสวนตื้นเขินขึ้น

4.1.3 สวนคงสภาพดูแลน้อย คือสวนที่มีการดูแล 1 ใน 3 ข้อโดยสม่ำเสมอ

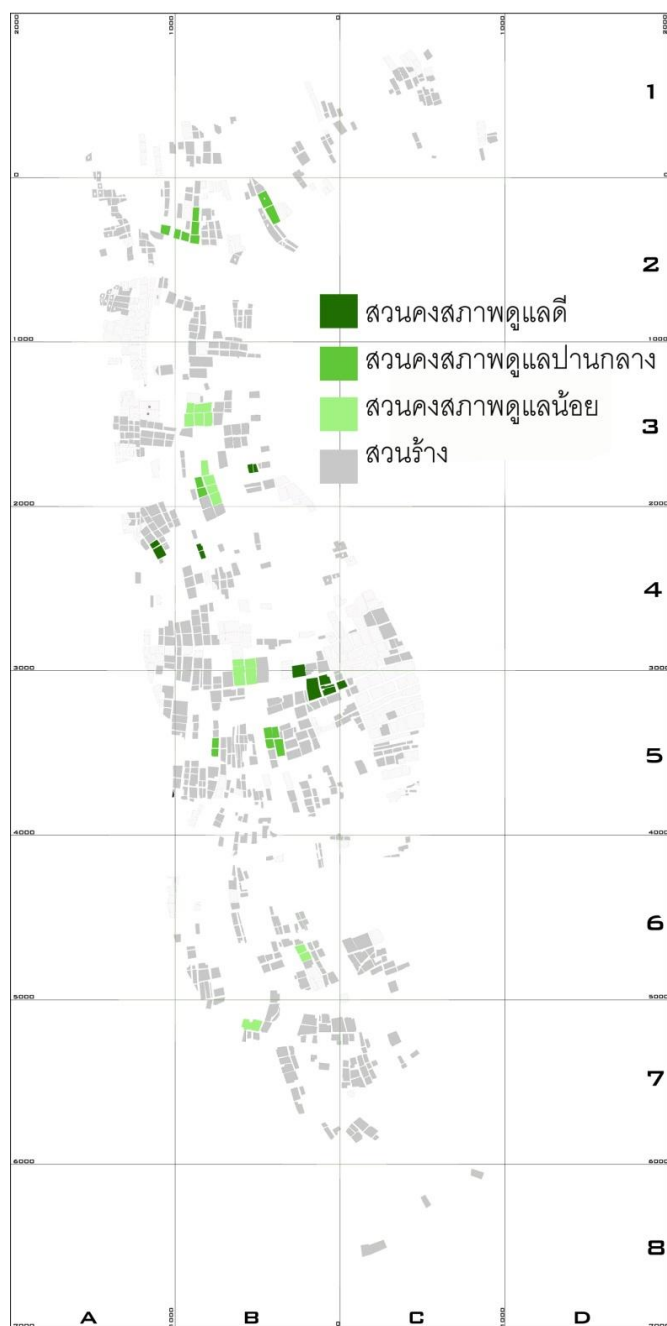
3. สวนคงสภาพดูแลน้อย

	กายภาพชนิดสวน	กายภาพพืชพรรณ	กำจัดสิ่งไม่พึงประสงค์
1.	ทำ		
2.		ทำ	
3.			ทำ

ภาพที่ 4-4 แสดงลักษณะสวนคงสภาพดูแลน้อย ที่มา: ผู้วิจัย

สวนคงสภาพดูแลน้อย พบทั้งในกลุ่มชาวสวนดั้งเดิมและชาวสวนใหม่ที่มีการเช่าสวนหรือถือครองสวนที่ไม่มีการดูแลสวนเต็มเวลา มีรายได้หลักมาจกงานด้านอื่นๆโดยที่รายได้จากการทำสวนเป็นรายได้รอง มีการตั้งพื้นที่อยู่อาศัยในสวนหรือใกล้เคียง การดูแลสวนที่ยังทำเป็นหลักคือการดูแลกายภาพพืชพรรณ แต่ไม่มีการรักษากายภาพชนิดสวน และกำจัดสิ่งไม่พึงประสงค์

จากการจำแนกสภาพสวนออกเป็น 3 ระดับนั้น สามารถแจกแจงลงในพื้นที่ศึกษา สร้างเป็นแผนที่ แบ่งตามลักษณะสภาพสวนดังนี้

ภาพที่ 4-5 แสดงแผนที่การจำแนกสภาพของสวน ที่มา: ผู้วิจัย

สวนคงสภาพดูแลดี 4 แห่ง ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 4,7,8 และ 11

สวนคงสภาพดูแลปานกลาง 4 แห่ง ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 1,2,6,12

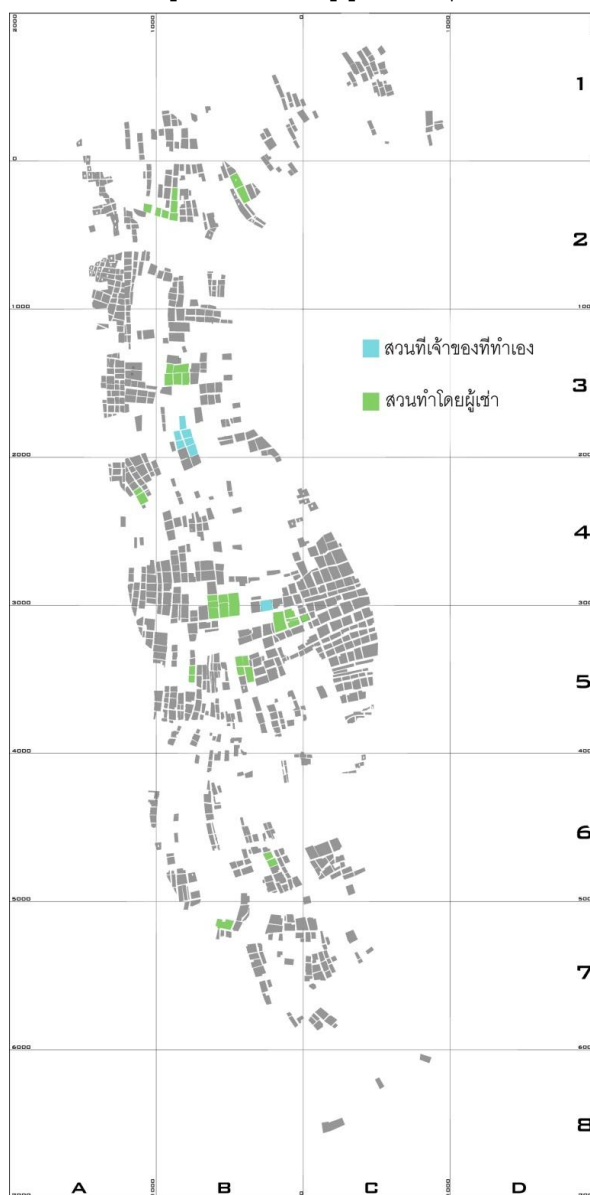
สวนคงสภาพดูแลน้อย 5 แห่ง ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 3,5,9-10,13

จากการศึกษาสภาพสวนพบว่าอัตราส่วนของสวนทั้งสามประเภทไม่แตกต่างกันมากนัก แต่จากการศึกษานี้สามารถนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับลักษณะของบุคคลเพื่อหาความสัมพันธ์ของลักษณะทางกายภาพและลักษณะบุคคลต่อไป

4.2 รูปแบบการจัดการพื้นที่สวน

การจัดการสวนเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้จำนวนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสวนมีมากขึ้นหรือไม่เท่ากันซึ่งมีรูปแบบดังนี้

- 1). สวนที่มีการจัดการโดยผู้ถือครองและผู้ดูแลเป็นบุคคลเดียวกัน
- 2). สวนที่มีการจัดการโดยที่ผู้ถือครองและผู้ดูแลต่างบุคคลกัน

ภาพที่ 4-6 แสดงแผนที่รูปแบบการจัดการสวนของพื้นที่ศึกษา ที่มา: ผู้วิจัย

นอกจากการศึกษาพบการจัดการที่แตกต่างกันแล้ว ยังพบว่ามึบทบาทของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการคงอยู่ของสวนอยู่ 2 บทบาทคือ

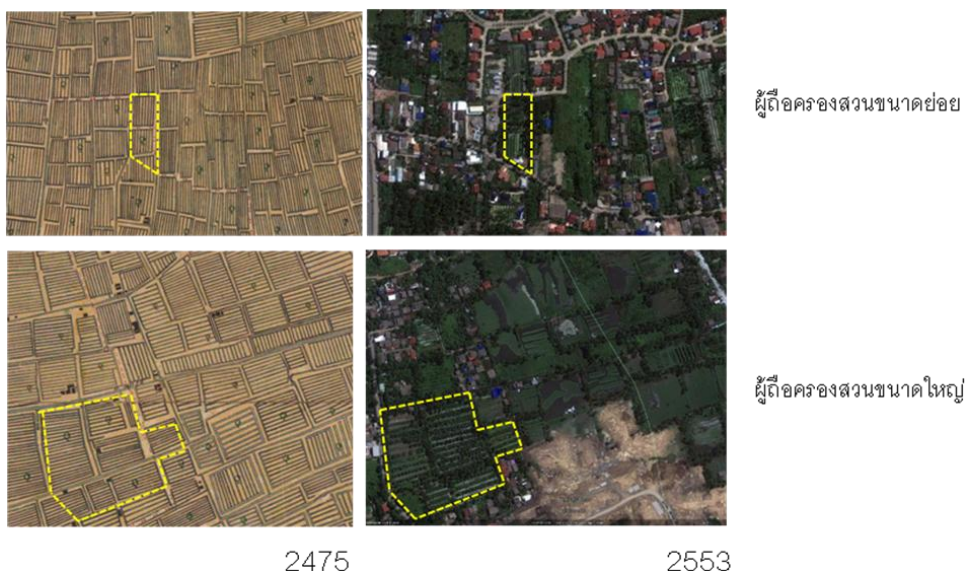
- 1). บทบาทด้านการคงแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินของผู้ถือครองสวน
- 2). บทบาทด้านการรักษาสภาพสวนของผู้ดูแลสวน

4.3 ลักษณะของบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสวน

ในส่วนของสวนที่ยังคงมีการใช้ประโยชน์ที่ดินจากการเกษตรกรรมนั้นพบว่า มีบุคคลที่มีบทบาทต่อสวนอยู่ 2 ประเภทคือ (1) ผู้ถือครองสวน (2) ผู้ดูแลสวน

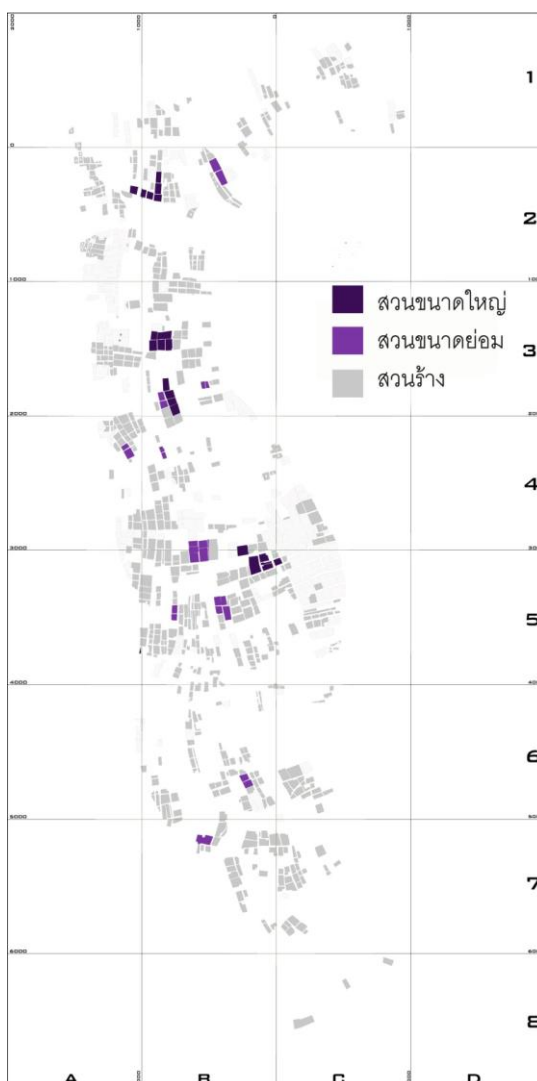
4.3.1 ผู้ถือครองสวน

ผู้ถือครองสวนในบริเวณคลองบางกอกใหญ่-คลองชักพระฝั่งตะวันตกนั้น มีอยู่หลายลักษณะ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากโฉนดที่ดินพบว่า ลักษณะที่ดินก็มีความสัมพันธ์กับลักษณะของขนาดสวน ที่ดินจึงถูกแบ่งผู้ครอบครองในลักษณะของที่ดินจำนวนมากน้อยแตกต่างกัน สามารถแบ่งประเภทได้

ภาพที่ 4-7 แสดงลักษณะสวนขนาดเล็กและสวนขนาดใหญ่ ที่มา: ผู้วิจัย

1. ผู้ครอบครองสวนขนาดใหญ่ ซึ่งมีลักษณะที่เป็นเจ้าของสวนดั้งเดิม มีการตั้งถิ่นฐานในบริเวณมานานและได้รับมรดกสืบต่อกัน จะมีลักษณะที่ดินสวนติดกันเป็นผืนใหญ่และผู้ถือครองใกล้เคียงเป็นญาติพี่น้องกันเอง ลักษณะนี้มักจะมีฐานะที่มั่นคงจากการประกอบอาชีพอื่นที่ไม่ใช่การใช้แรงงานหนักอย่างทำสวนและปล่อยให้เช่าเพื่อให้คนดูแลที่ดินโดยไม่หวังกำไรในเชิงธุรกิจเป็นหลัก
2. ผู้ครอบครองขนาดเล็ก สวนที่มีผู้ครอบครองขนาดเล็ก มักจะพบว่า มีผู้เป็นเจ้าของใหม่ หรือมีการเปลี่ยนผ่านการถือครองมาจากผู้อื่นอีกทอดหนึ่ง มีทั้งคนในพื้นที่เองและคนนอกพื้นที่ซึ่งมีการปล่อยพื้นที่ให้เช่าเพื่อมีคนดูแลพื้นที่ในขณะที่ยังไม่มีโครงการจะเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน หรือการถือครองเพื่อเก็งกำไรจากราคาที่ดินที่มีแนวโน้มจะเพิ่มสูงขึ้นในอนาคต

ภาพที่ 4-8 แสดงแผนที่สวนขนาดย่อมและสวนขนาดใหญ่ ที่มา: ผู้วิจัย

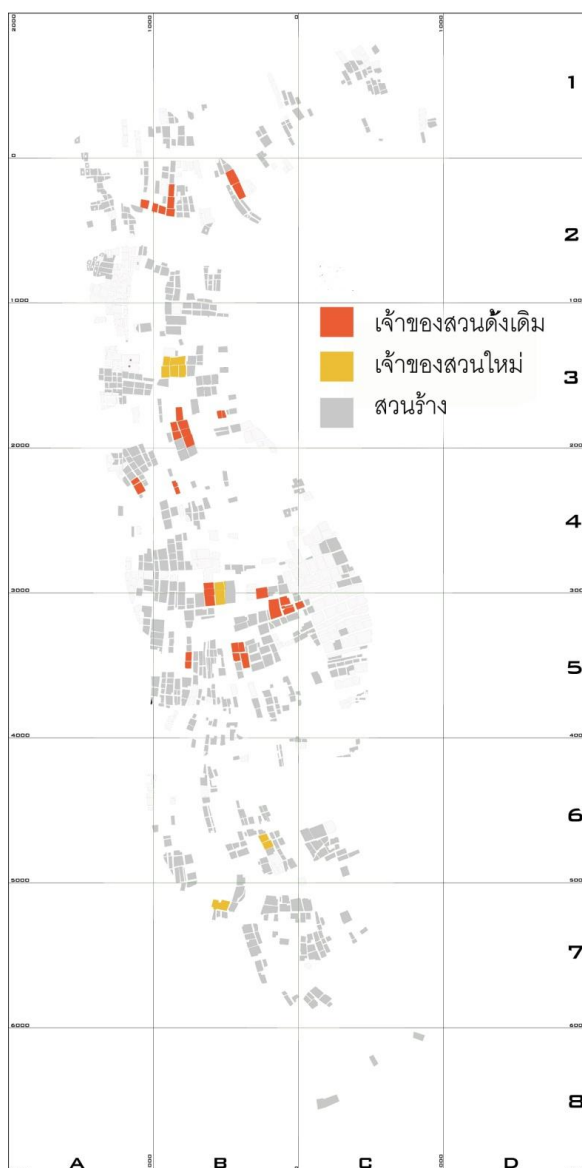
จากแผนที่แสดงสวนขนาดย่อมและสวนขนาดใหญ่พบว่าในจำนวนสวนทั้งหมด 13 แห่ง จำแนกตามขนาดสวนได้ดังนี้

- 1). สวนขนาดใหญ่ จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 2-5,11
- 2). สวนขนาดย่อม จำนวน 8 แห่ง ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 1,6-10,12-13

นอกจากนี้ยังพบว่าการถือครองที่ดินโดยบุคคลที่ต่างกันจะส่งผลต่อทัศนคติหรือความเชื่อที่แตกต่างกันโดยสามารถแบ่งเป็น 2 ลักษณะดังนี้

1. ผู้ถือครองสวนดั้งเดิมและยังมีการตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ ลักษณะผู้ครอบครองแบบนี้จะมีความห่วงแหนต่อพื้นที่สวนมาก เนื่องจากมีความผูกพันกับที่ดินและวิถีชีวิตชาวสวนมาเป็นเวลายาวนาน หากไม่มีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงก็มีเจตนาที่จะเก็บรักษาไว้เป็นมรดกต่อลูกหลานต่อไป

2. ผู้ถือครองสวนรายใหม่และผู้ถือครองที่มีการย้ายการตั้งถิ่นฐานสู่พื้นที่อื่น ลักษณะผู้ถือครองที่ดินรูปแบบนี้จะมีความหวงแหนต่อสวนน้อย เนื่องจากมีความผูกพันกับสวนไม่มาก มีความเสี่ยงในการเปลี่ยนแปลงประโยชน์การใช้ที่ดินสู่รูปแบบอื่น หากมีความสนใจด้านผลตอบแทนทางธุรกิจ

ภาพที่ 4-9 แสดงแผนที่สวนที่ถือครองโดยเจ้าของดั้งเดิมและเจ้าของใหม่ ที่มา: ผู้วิจัย

จากแผนที่แสดงสวนที่ถือครองโดยเจ้าของสวนดั้งเดิมและเจ้าของใหม่พบว่า ในจำนวนสวนทั้ง 13 แห่ง สามารถจำแนกตามลักษณะผู้ถือครองได้ดังนี้

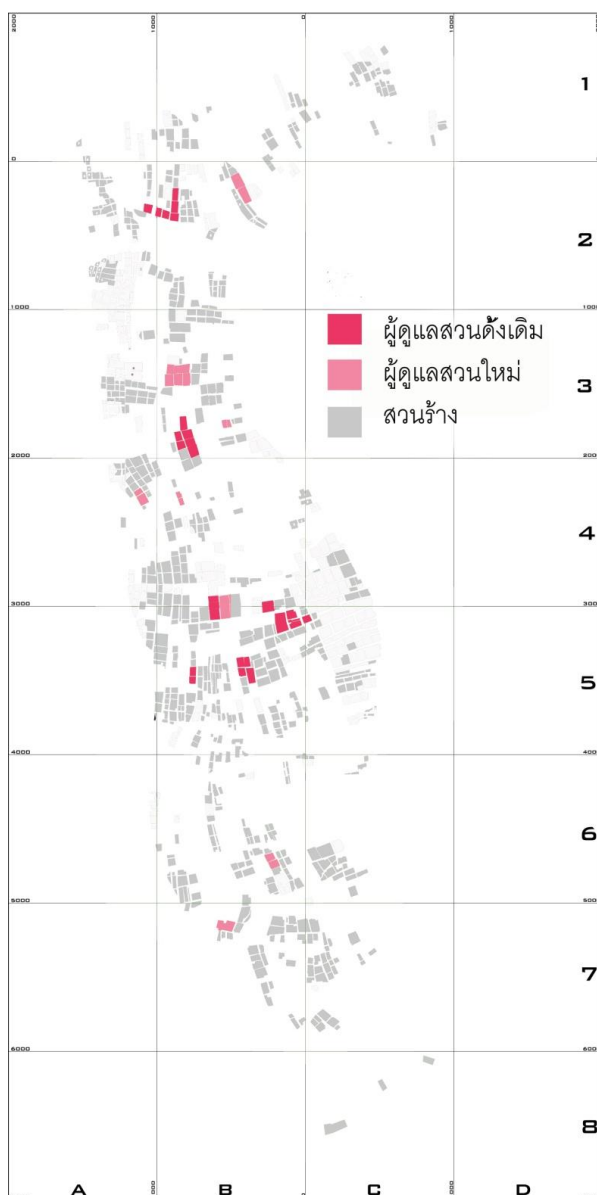
- 1). ผู้ถือครองดั้งเดิม มีทั้งหมด 10 แห่ง ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 1-2,4-9,11-12
- 2). ผู้ถือครองใหม่ มีทั้งหมด 3 แห่ง ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 3,10,13

4.3.2 ผู้ดูแลสวน

ผู้ดูแลสวนในบริเวณคลองบางกอกใหญ่-คลองชักพระฝั่งตะวันตกนั้นเป็นการเกษตรกรรมแบบผูกขาด คือการเช่าเต็มพื้นที่สวนเพื่อดูแลจัดการผลผลิตเองทั้งหมด โดยไม่ต้องมีการแบ่งสัดส่วนกับผู้ถือครอง มีทั้งรูปแบบการปลูกพืชยืนต้นเพื่อเก็บเกี่ยวผลไม้ ประเภทต่างๆ พืชล้มลุก สมุนไพรและพืชอื่นๆ รวมไปถึงการเพาะกิ่งชำเพื่อจำหน่ายสู่ตลาดอีกทอดหนึ่งโดยผู้ดูแลสวนมีลักษณะแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ

1. ผู้ดูแลสวนและครอบครัวผู้ดูแลสวนดั้งเดิม เป็นลักษณะของครอบครัวชาวสวนซึ่งอาจจะเคยมีที่ดินหรือไม่เคยมีที่ดินสวนเป็นของตนเอง แต่เริ่มต้นผันตัวมาจากการรับจ้างใช้แรงงานในสวนมาก่อนเช่นการรับจ้างสาดโคลน ลอกทองชนิด เก็บเกี่ยวผลผลิต เป็นต้น จากการรับจ้างในอดีตนำมาสู่ความผูกพันและได้รับความไว้วางใจจากเจ้าของสวนให้ผู้ดูแลสวนไม่ให้อำนาจในขณะที่ยังครอบครัวของผู้ถือครองสวนหันไปทำอาชีพอื่นเป็นหลัก จนสืบทอดพื้นที่สวนมาสู่รูปแบบการเช่าสวนอย่างเต็มรูปแบบ
2. ผู้ดูแลสวนจากภูมิลำเนาอื่น มีลักษณะการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมมาแต่ดั้งเดิมแต่มีการย้ายการตั้งถิ่นฐานเข้ามาในพื้นที่และขอเช่าที่สวนจากผู้ถือครองเพื่อประกอบการและอยู่อาศัยในพื้นที่ โดยได้ประโยชน์ในแง่ของการมีที่อยู่อาศัยในเมืองสำหรับตนเองและครอบครัวโดยเสียค่าเช่าในราคาไม่สูงมาก มีทั้งการปลูกพืชยืนต้น และการเพาะกิ่งชำเพื่อจำหน่าย

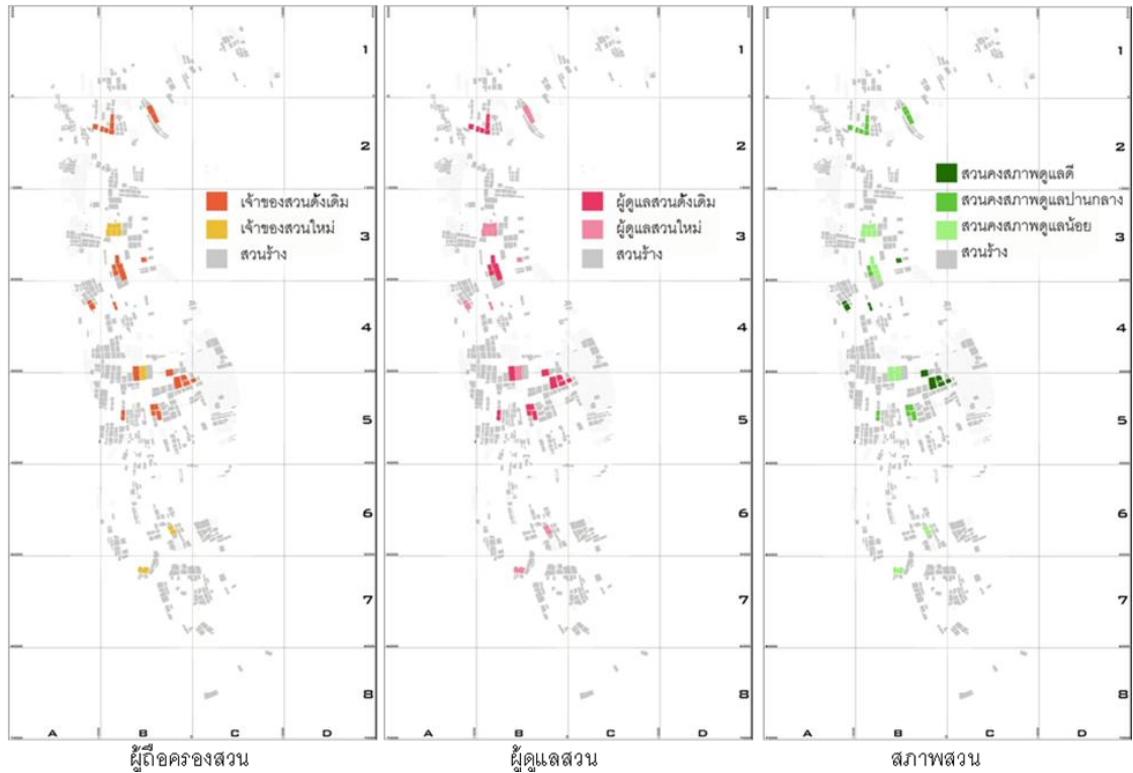
ภาพที่ 4-10 แสดงแผนที่สวนที่ดูแลโดยผู้ดูแลสวนดั้งเดิมและผู้ดูแลสวนใหม่ ที่มา: ผู้วิจัย

จากแผนที่แสดงสวนที่ดูแลโดยผู้ดูแลสวนดั้งเดิมและผู้ดูแลสวนใหม่ สามารถจำแนกสวน ทั้ง 13 แห่งตามลักษณะของผู้ดูแลสวนได้ดังนี้

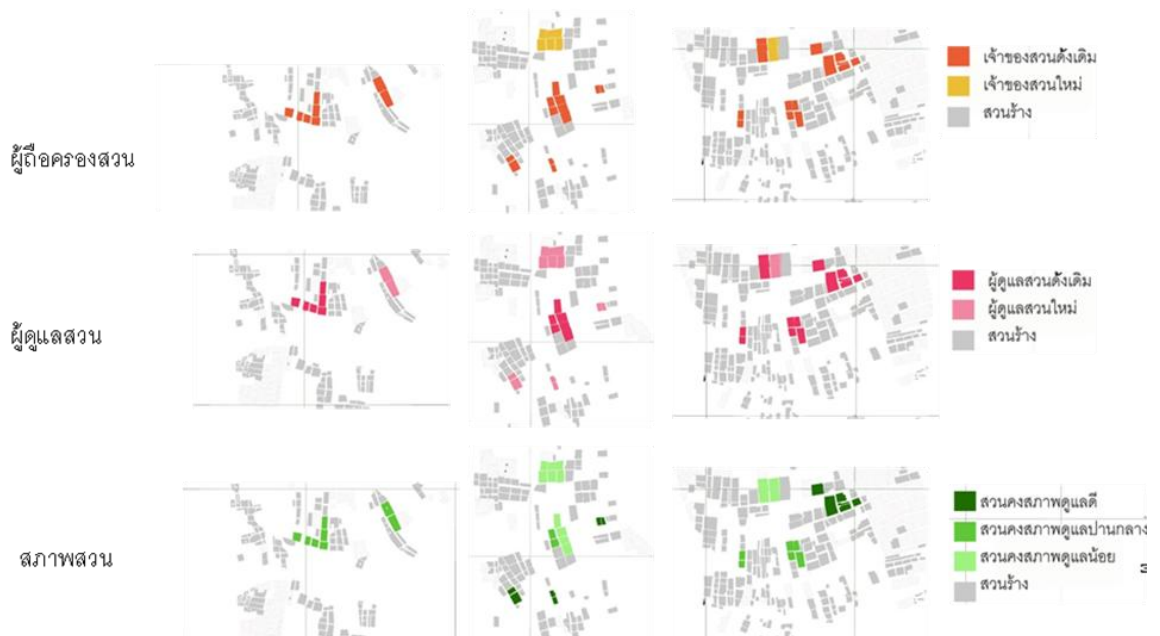
- 1). ผู้ดูแลสวนดั้งเดิม จำนวน 7 แห่ง ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 2,5-8,11-12
- 2). ผู้ดูแลสวนใหม่ จำนวน 6 แห่ง ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 1,3-4,9-10,13

4.4 ความสัมพันธ์ของรูปแบบบุคคลและสภาพของสวน

การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างปัจจัยบุคคลและปัจจัยด้านสภาพของสวน ว่าเหตุปัจจัย บุคคลส่งผลต่อสภาพของสวนหรือไม่อย่างไร เพื่อวิเคราะห์หาความเชื่อมโยงของลักษณะผู้ถือครอง ผู้ดูแลที่ส่งผลต่อสภาพของสวน ในรูปแบบของการเปรียบเทียบดังนี้

ภาพที่ 4-11 แสดงการเปรียบเทียบภาพรวมของปัจจัยของบุคคลและสภาพของสวน ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 4-12 แสดงการเปรียบเทียบรายละเอียดปัจจัยบุคคลและสภาพของสวนในส่วนต่างๆ ที่มา : ผู้วิจัย

นอกจากการเปรียบเทียบในภาพรวมและการเปรียบเทียบโซนต่างๆในพื้นที่ศึกษาแล้ว ต้องทำการศึกษาวิเคราะห์ลักษณะบุคคลและสภาพสวนในแต่ละกรณีศึกษาเพื่อสรุปลักษณะความสัมพันธ์ในระดับจุลภาคของแต่ละกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 1

	ผู้ดูแลสวนดั้งเดิม
	ผู้ดูแลสวนใหม่
	สวนร้าง
	เจ้าของสวนดั้งเดิม
	เจ้าของสวนใหม่
	สวนร้าง
	สวนคงสภาพดูแลดี
	สวนคงสภาพดูแลปานกลาง
	สวนคงสภาพดูแลน้อย
	สวนร้าง

3

ภาพที่ 4-13 แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 1 ที่มา: ผู้วิจัย

กรณีศึกษาที่ 1 เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือครองสวนดั้งเดิม อยู่ในพื้นที่ และผู้ดูแลใหม่ ส่งผลให้สวนมีสภาพดูแลปานกลาง

กรณีศึกษาที่ 2

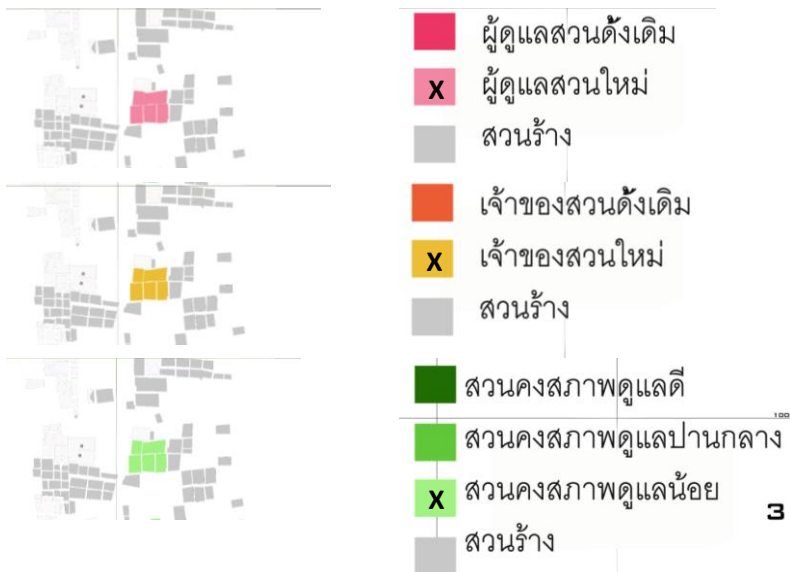
	ผู้ดูแลสวนดั้งเดิม
	ผู้ดูแลสวนใหม่
	สวนร้าง
	เจ้าของสวนดั้งเดิม
	เจ้าของสวนใหม่
	สวนร้าง
	สวนคงสภาพดูแลดี
	สวนคงสภาพดูแลปานกลาง
	สวนคงสภาพดูแลน้อย
	สวนร้าง

3

ภาพที่ 4-14 แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 2 ที่มา: ผู้วิจัย

กรณีศึกษาที่ 2 เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือครองดั้งเดิม ย้ายการตั้งถิ่นฐาน และผู้ดูแลดั้งเดิมซึ่งส่งผลให้สวนคงสภาพดูแลปานกลาง

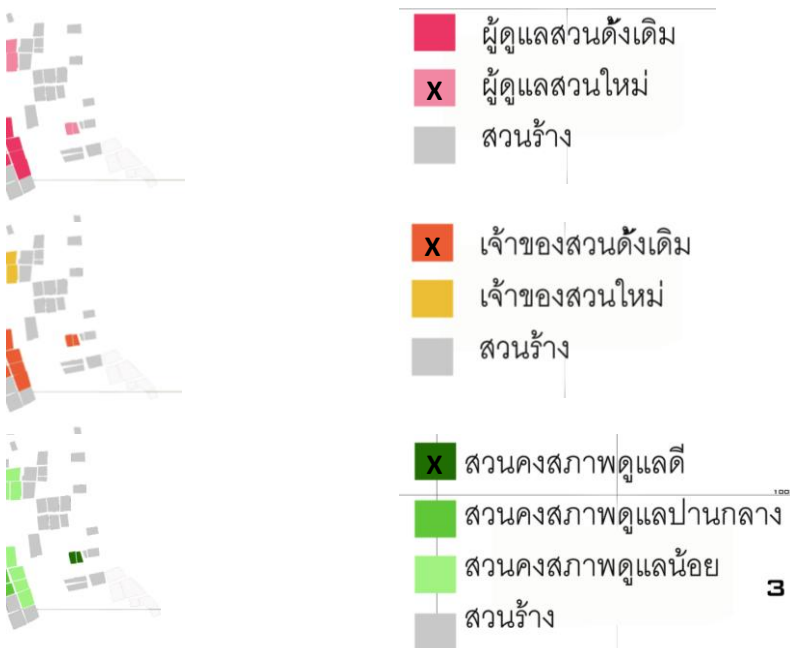
กรณีศึกษาที่ 3

ภาพที่ 4-15 แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 3 ที่มา: ผู้วิจัย

กรณีศึกษาที่ 3 เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือครองใหม่ อาศัยอยู่นอกพื้นที่ และผู้ดูแลสวนใหม่ ซึ่งส่งผลให้สวนคงสภาพดูแลน้อย

กรณีศึกษาที่ 4

ภาพที่ 4-16 แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 4 ที่มา: ผู้วิจัย

กรณีศึกษาที่ 4 เป็นความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้ถือครองดั้งเดิม ยังอาศัยอยู่ในพื้นที่ และผู้ดูแลสวนใหม่ ส่งผลให้สวนคงสภาพดูแลดี

กรณีศึกษาที่ 5

X	ผู้ดูแลสวนดั้งเดิม	
	ผู้ดูแลสวนใหม่	
	สวนร้าง	
X	เจ้าของสวนดั้งเดิม	
	เจ้าของสวนใหม่	
	สวนร้าง	
	สวนคงสภาพดูแลดี	
	สวนคงสภาพดูแลปานกลาง	
X	สวนคงสภาพดูแลน้อย	3
	สวนร้าง	

ภาพที่ 4-17 แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 5 ที่มา: ผู้วิจัย

กรณีศึกษาที่ 5 เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือครองและผู้ดูแลดั้งเดิม เป็นบุคคลเดียวกัน และยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่ ส่งผลให้สวนคงสภาพดูแลน้อย

กรณีศึกษาที่ 6

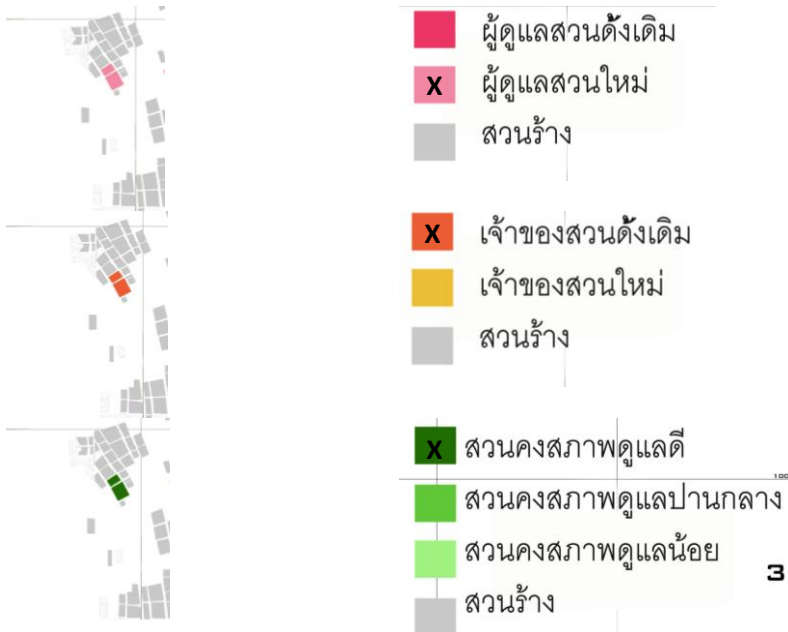

X	ผู้ดูแลสวนดั้งเดิม	
	ผู้ดูแลสวนใหม่	
	สวนร้าง	
X	เจ้าของสวนดั้งเดิม	
	เจ้าของสวนใหม่	
	สวนร้าง	
	สวนคงสภาพดูแลดี	
X	สวนคงสภาพดูแลปานกลาง	3
	สวนคงสภาพดูแลน้อย	
	สวนร้าง	

ภาพที่ 4-18 แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 6 ที่มา: ผู้วิจัย

กรณีศึกษาที่ 6 เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือครองและผู้ดูแลดั้งเดิม เป็นบุคคลเดียวกัน และยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่ ส่งผลให้สวนคงสภาพดูแลปานกลาง

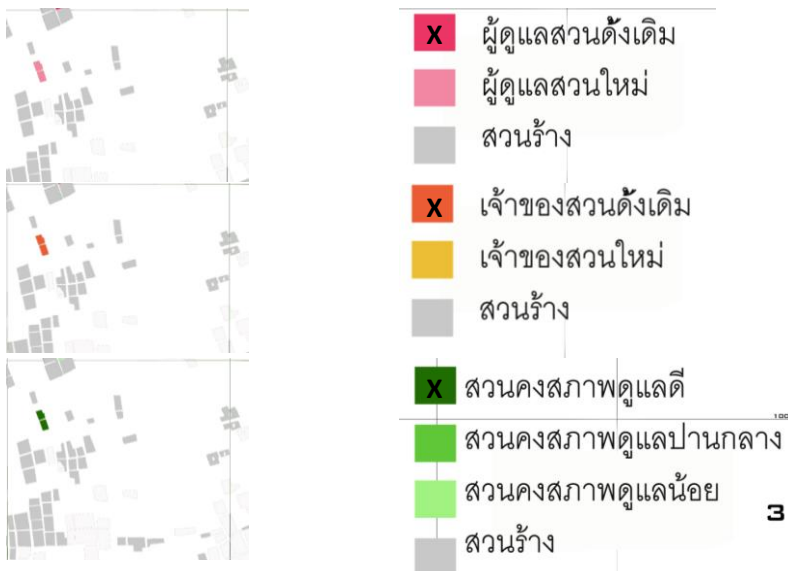
กรณีศึกษาที่ 7

ภาพที่ 4-19 แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 7 ที่มา: ผู้วิจัย

กรณีศึกษาที่ 7 เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือครองสวนดั้งเดิม ยังอาศัยอยู่ในพื้นที่ และผู้ดูแลสวนดั้งเดิม ส่งผลให้สวนคงสภาพดูแลดี

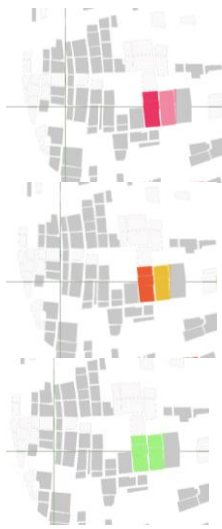
กรณีศึกษาที่ 8

ภาพที่ 4-20 แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 8 ที่มา: ผู้วิจัย

กรณีศึกษาที่ 8 เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือครองสวนดั้งเดิม ยังอาศัยอยู่ในพื้นที่ และผู้ดูแลสวนดั้งเดิม ส่งผลให้สวนคงสภาพดูแลดี

กรณีศึกษาที่ 9

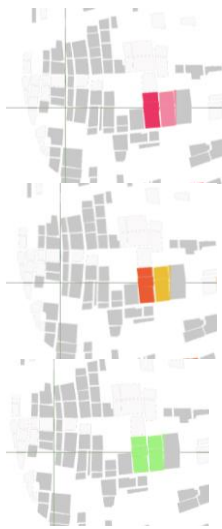

X	ผู้ดูแลสวนดั้งเดิม	
	ผู้ดูแลสวนใหม่	
	สวนร้าง	
X	เจ้าของสวนดั้งเดิม	
	เจ้าของสวนใหม่	
	สวนร้าง	
	สวนคงสภาพดูแลดี	
	สวนคงสภาพดูแลปานกลาง	
X	สวนคงสภาพดูแลน้อย	3
	สวนร้าง	

ภาพที่ 4-21 แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 9 ที่มา: ผู้วิจัย

กรณีศึกษาที่ 9 เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือครองสวนดั้งเดิม ย้ายถิ่นฐานออกนอกพื้นที่และผู้ดูแลสวนสวนดั้งเดิม ส่งผลให้สวนคงสภาพดูแลน้อย

กรณีศึกษาที่ 10

	ผู้ดูแลสวนดั้งเดิม	
X	ผู้ดูแลสวนใหม่	
	สวนร้าง	
	เจ้าของสวนดั้งเดิม	
X	เจ้าของสวนใหม่	
	สวนร้าง	
	สวนคงสภาพดูแลดี	
	สวนคงสภาพดูแลปานกลาง	
X	สวนคงสภาพดูแลน้อย	3
	สวนร้าง	

ภาพที่ 4-22 แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 10 ที่มา: ผู้วิจัย

กรณีศึกษาที่ 10 เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือครองใหม่ เป็นคนนอกพื้นที่และอาศัยอยู่นอกพื้นที่แต่เดิม และผู้ดูแลสวนใหม่ ส่งผลให้สวนคงสภาพดูแลน้อย

กรณีศึกษาที่ 11

ภาพที่ 4-23 แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 11 ที่มา: ผู้วิจัย

กรณีศึกษาที่ 11 เป็นความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้ถือครองสวนดั้งเดิม ยังอาศัยอยู่ในพื้นที่ และผู้ดูแลดั้งเดิม ส่งผลให้สวนคงสภาพดูแลดี

กรณีศึกษาที่ 12

ภาพที่ 4-24 แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 12 ที่มา: ผู้วิจัย

กรณีศึกษาที่ 12 เป็นความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้ถือครองสวนดั้งเดิม ยังอาศัยอยู่ในพื้นที่ และผู้ดูแลดั้งเดิม ส่งผลให้สวนคงสภาพดูแลปานกลาง

กรณีศึกษาที่ 13

ภาพที่ 4-25 แสดงความสัมพันธ์ของบุคคลและลักษณะของสวนในกรณีศึกษาที่ 13 ที่มา: ผู้วิจัย

กรณีศึกษาที่ 13 เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือครองใหม่ อาศัยอยู่นอกพื้นที่แต่เดิม และผู้ดูแลใหม่ ส่งผลให้สวนคงสภาพดูแลน้อย

จากการศึกษาเปรียบเทียบพบว่า สวนสภาพดูแลดี มักจะเกิดจากปัจจัยการรักษาสภาพสวนของผู้ดูแลมากกว่า โดยที่ผู้ดูแลดั้งเดิม จะสามารถรักษาสภาพของสวนได้ครอบคลุมทั้งด้านกายภาพสวน กายภาพพืช และการกำจัดสิ่งไม่พึงประสงค์ แต่ผู้ดูแลใหม่ก็สามารถรักษาสภาพสวนได้ในสวนขนาดย่อม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการจัดการสวน มักพบว่าผู้ดูแลและผู้ถือครองต่างบุคคลกันในลักษณะของการเช่าที่ดินทั้งหมดและดูแลจัดการ จะสามารถคงสภาพสวนได้ดีกว่าผู้ถือครองเป็นคนเดียวกัน แต่ในลักษณะแผนการถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่ส่งผลต่อสภาพสวน

4.5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลอื่นๆ

การวิเคราะห์ข้อมูลอื่นๆซึ่งเป็นส่วนประกอบของการดำรงอยู่ของสวน เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลนอกเหนือจากบทบาทของบุคคล ซึ่งอาจเป็นเหตุผลประกอบอื่นๆนอกเหนือจากขอบเขตการศึกษา อาจเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเพิ่มเติมหรือนำข้อมูลไปใช้วิเคราะห์ต่อยอดได้อีก

4.5.1 ทศนคติชาวสวน

4.4.1.1 ผู้ถือครองสวน

1. ผู้ถือครองผู้ถือครองดั้งเดิมมักมีแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อทำสวนต่อไป และเชื่อว่าพื้นที่สวนมีค่าและต้องการสืบทอดเป็นมรดกสู่ลูกหลาน
2. ผู้ถือครองดั้งเดิมไม่ยึดติดกับการเปลี่ยนแปลงด้านแผนการใช้ที่ดินของลูกหลาน
3. ผู้ถือครองใหม่มักไม่เคยมีชีวิตที่ผูกพันกับการทำสวน จึงให้เช่าทำสวนเพื่อรักษาสภาพที่ดิน
4. ผู้ถือครอง มักให้ความช่วยเหลือผู้ดูแลในการทำสวน เช่นการเรียกเก็บอัตราค่าเช่าที่น้อย ตั้งแต่ 0-5,000 บาทต่อปี

4.5.1.2 ผู้ดูแลสวน

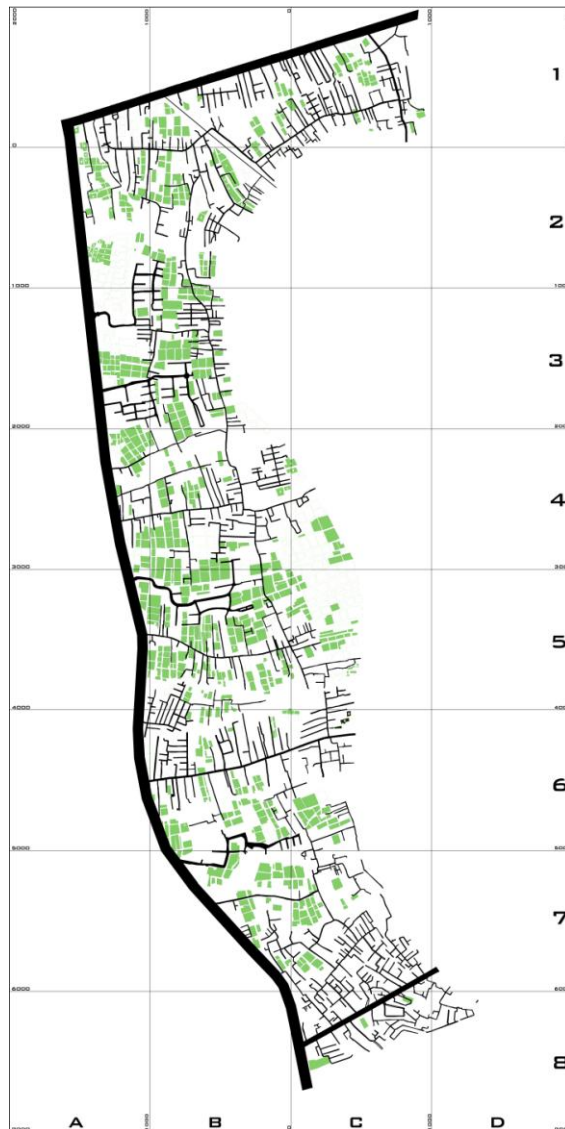
1. ผู้ดูแลดั้งเดิมรักในอาชีพทำสวน และมองว่าเป็นงานอิสระและตนไม่ยากไปรับจ้างคนอื่น และลักษณะการเช่าเป็นการพึ่งพาผู้ถือครองสวน
2. ผู้ดูแลใหม่ มักจะมีจุดประสงค์อื่นเพิ่มขึ้นจากการทำสวน เช่น การเช่าใกล้เมืองหลวงเพื่อสร้างโอกาสหางานรับจ้างอื่นๆเพิ่ม การขยายโอกาสทางการศึกษานูตรหลาน ตลอดจนการเช่าพื้นที่อยู่อาศัยราคาถูก

4.5.2 ปัญหาชาวสวน

4.5.2.1 องค์ประกอบอื่นซึ่งเป็นภัยคุกคามภายนอก

1). องค์ประกอบถนน

จากการศึกษาพบว่า องค์ประกอบถนนเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสวน เนื่องจากถนนทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบที่ลำเลียงเชื่อมต่อการติดต่อสื่อสาร จึงมีการตั้งถิ่นฐานริมถนน พื้นที่สวนริมถนนมีแรงจูงใจต่อผู้ถือครองให้เปลี่ยนแปลงแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน และซื้อขายที่ดินจากราคาที่สูงขึ้น จึงพบสวนซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาอยู่ในบริเวณที่ลึกไปจากถนนที่มีการสัญจร นอกจากนั้น การสร้างถนนพาดผ่านลำคูคลองทั้งถนนหลักและถนนย่อย มักไปทำลายเครือข่ายลำน้ำซึ่งเป็นตัวลำเลียงน้ำให้สวน จึงทำให้ปัจจัยของทางเดินน้ำหายไปด้วย

ภาพที่ 4-26 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่สวนและถนน (พีรเดช ลำดับวงศ์: 2553)

2). โครงการบ้านจัดสรรและโครงการขนาดใหญ่อื่นๆ

โครงการบ้านจัดสรรเป็นโครงการพัฒนาที่ดินขนาดใหญ่ซึ่งเมื่อเข้ามาในพื้นที่แล้วก็ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปโดยการถมพื้นที่สวนคูคลองขนาดเล็ก รวมไปถึงการทำลายระบบนิเวศน์ใกล้เคียงเช่น การถมที่สูงทำให้น้ำระบายไหลลงสู่พื้นที่สวน เกิดน้ำขังและทำให้ระบบนิเวศน์สวนใกล้เคียงเปลี่ยนแปลงไป การระบายน้ำเสียจากหน่วยบ้านเรือนลงสู่คูคลอง ส่งผลให้คุณภาพน้ำในคลองเสื่อมโทรมลงไป

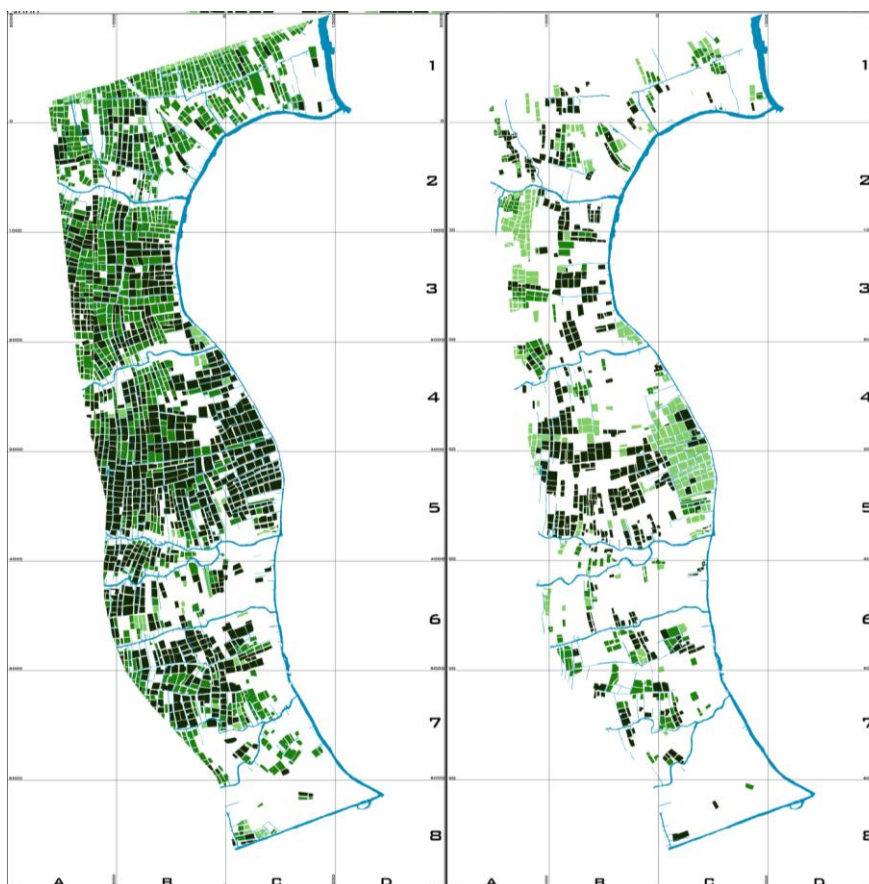
ภาพที่ 4-27 แสดงตำแหน่งที่ตั้งโครงการจัดสรรที่ส่งผลต่อบริบทรอบข้าง ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 4-28 แสดงพื้นที่กั้นชนของโครงการจัดสรรและพื้นที่สวน ที่มา: ผู้วิจัย

3). การลดลงของเครือข่ายลำน้ำ

เครือข่ายลำน้ำที่ลดลง ด้วยการตื้นเขินหรือการถูกทำลายจากการพัฒนาที่ดินต่างๆก็ตาม ส่งผลต่อการลดลงของพื้นที่สวน เพราะนอกจากทางลำเลียงน้ำเข้าไม่สะดวกแล้วยังประสบกับปัญหาน้ำที่เน่าเสียมากขึ้น เมื่อน้ำเสื่อมคุณภาพ ก็ไม่สามารถนำเข้ามาใช้ได้ ยังคงเหลือเพียงน้ำที่ยังมาจากเส้นทางหลักที่ไหลได้สะดวกและมีคุณภาพอยู่ อีกทั้งปัญหามลภาวะของน้ำ และปัญหาน้ำเค็ม

ภาพที่ 4-29 แสดงเครือข่ายลำน้ำที่ลดน้อยลงและส่งผลต่อปริมาณสวน (พีรเดช ลำดับวงศ์: 2553)

4.5.2.1 องค์ประกอบอื่นซึ่งเป็นภัยคุกคามภายใน

1. ปัญหาการจ้างแรงงาน ขาดแรงงานไว้ใจได้ ค่าแรงสูง
2. ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ
3. ปัญหาความท้อถอยของชาวสวน และแรงจูงใจให้ใช้แรงงานจากโรงงาน
4. บั๊จจัยจากแรงจูงใจให้ค่าตอบแทนจากการขายที่ดินสูงขึ้น

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

5.1 โครงสร้างระหว่างผู้ถือครองสวน ผู้ดูแลสวนและความสัมพันธ์ต่อสภาพสวนคงอยู่

โครงสร้างของผู้ถือครองสามารถแบ่งได้เป็น 6 แบบตามลักษณะผู้ถือครองที่สำรวจพบในพื้นที่ศึกษาและลักษณะดังกล่าวส่งผลต่อสภาพของสวนที่แตกต่างกัน ดังนี้

แบบที่ 1 ผู้ถือครองเป็นผู้ถือครองดั้งเดิม หันเหไปสู่อาชีพอื่นและยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่หรือละแวกใกล้เคียงทำหน้าที่เป็นผู้ให้เช่า และมีผู้เช่าซึ่งเป็นคนดั้งเดิมเป็นผู้ดูแลจัดการสวนเองทั้งหมด ทั้งนี้พบความเป็นไปได้ในการบริหารจัดการสวนให้คงสภาพได้ 2 ระดับ ได้แก่ สวนคงสภาพดูแลดี และปานกลาง

แบบที่ 2 ผู้ถือครองเป็นผู้ถือครองดั้งเดิม หันเหไปสู่อาชีพอื่นและยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่หรือละแวกใกล้เคียงทำหน้าที่เป็นผู้ให้เช่า และมีผู้เช่าซึ่งเป็นคนต่างพื้นที่ หรือเป็นผู้ดูแลใหม่เป็นผู้ดูแลจัดการสวนเองทั้งหมด ทั้งนี้พบความเป็นไปได้ในการบริหารจัดการสวนให้คงสภาพได้ 2 ระดับ ได้แก่ สวนคงสภาพดูแลดีและปานกลาง

แบบที่ 3 ผู้ถือครองเป็นผู้ถือครองดั้งเดิม ยังคงประกอบอาชีพทำสวนเองและยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่หรือละแวกใกล้เคียงทำหน้าที่เป็นผู้จ้างแรงงาน และมีรับจ้างซึ่งเป็นคนดูแลช่วยเหลือโดยรับค่าจ้างตอบแทน โดยมีผู้ถือครองเป็นผู้ควบคุมดูแล ทั้งนี้พบความเป็นไปได้ในการบริหารจัดการสวนให้คงสภาพได้เพียง 1 ระดับ ได้แก่ สวนคงสภาพดูแลดี

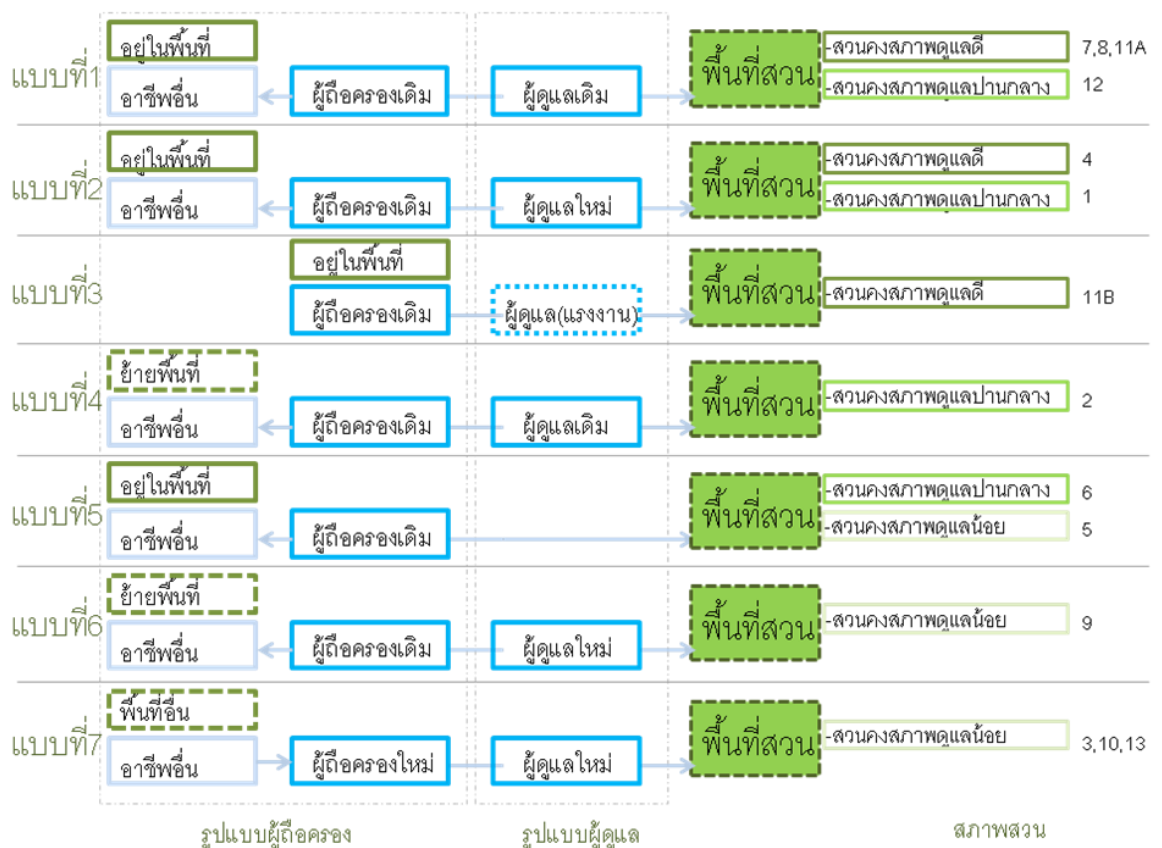
แบบที่ 4 ผู้ถือครองเป็นผู้ถือครองดั้งเดิม หันเหไปสู่อาชีพอื่นแต่ย้ายที่อยู่อาศัยไปสู่พื้นที่อื่นๆทำหน้าที่เป็นผู้ให้เช่า และมีผู้เช่าซึ่งเป็นคนในพื้นที่ หรือเป็นผู้ดูแลดั้งเดิมเป็นผู้ดูแลจัดการสวนเองทั้งหมด ทั้งนี้พบความเป็นไปได้ในการบริหารจัดการสวนให้คงสภาพได้เพียง 1 ระดับ ได้แก่ สวนคงสภาพดูแลปานกลาง

แบบที่ 5 ผู้ถือครองเป็นผู้ถือครองดั้งเดิม หันเหไปสู่อาชีพอื่นและยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่หรือละแวกใกล้เคียงทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ถือครองและผู้ดูแลสวน กล่าวคือเจ้าของเป็นผู้ดูแลจัดการสวนเองทั้งหมด ทั้งนี้พบความเป็นไปได้ในการบริหารจัดการสวนให้คงสภาพได้ 2 ระดับ ได้แก่ สวนคงสภาพดูแลปานกลางและน้อย

แบบที่ 6 ผู้ถือครองเป็นผู้ถือครองดั้งเดิม หันเหไปสู่อาชีพอื่นแต่ย้ายที่อยู่อาศัยไปสู่พื้นที่อื่นๆ ทำหน้าที่เป็นผู้ให้เช่า และมีผู้เช่าซึ่งเป็นคนต่างพื้นที่ หรือเป็นผู้ดูแลใหม่เป็น

ผู้ดูแลจัดการสวนเองทั้งหมด ทั้งนี้พบความเป็นไปได้ในการบริหารจัดการสวนให้คงสภาพได้เพียง 1 ระดับ ได้แก่ สวนคงสภาพดูแลน้อย

แบบที่ 7 ผู้ถือครองเป็นผู้ถือครองใหม่ หรือเพิ่งซื้อที่ดินภายหลัง ประกอบอาชีพอื่นอยู่แล้ว และมีการภูมิลำเนาในพื้นที่อื่นๆ ทำหน้าที่เป็นผู้ให้เช่า และมีผู้เช่าซึ่งเป็นคนต่างพื้นที่ หรือเป็นผู้ดูแลใหม่เป็นผู้ดูแลจัดการสวนเองทั้งหมด ทั้งนี้พบความเป็นไปได้ในการบริหารจัดการสวนให้คงสภาพได้เพียง 1 ระดับ ได้แก่ สวนคงสภาพดูแลน้อย

ภาพที่ 5-1 แสดงโครงสร้างของผู้ถือครองและผู้ดูแลที่ส่งผลต่อสภาพสวนแบบต่างๆ ที่มา: ผู้วิจัย

5.2 โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือครองสวนและผู้ดูแลสวน

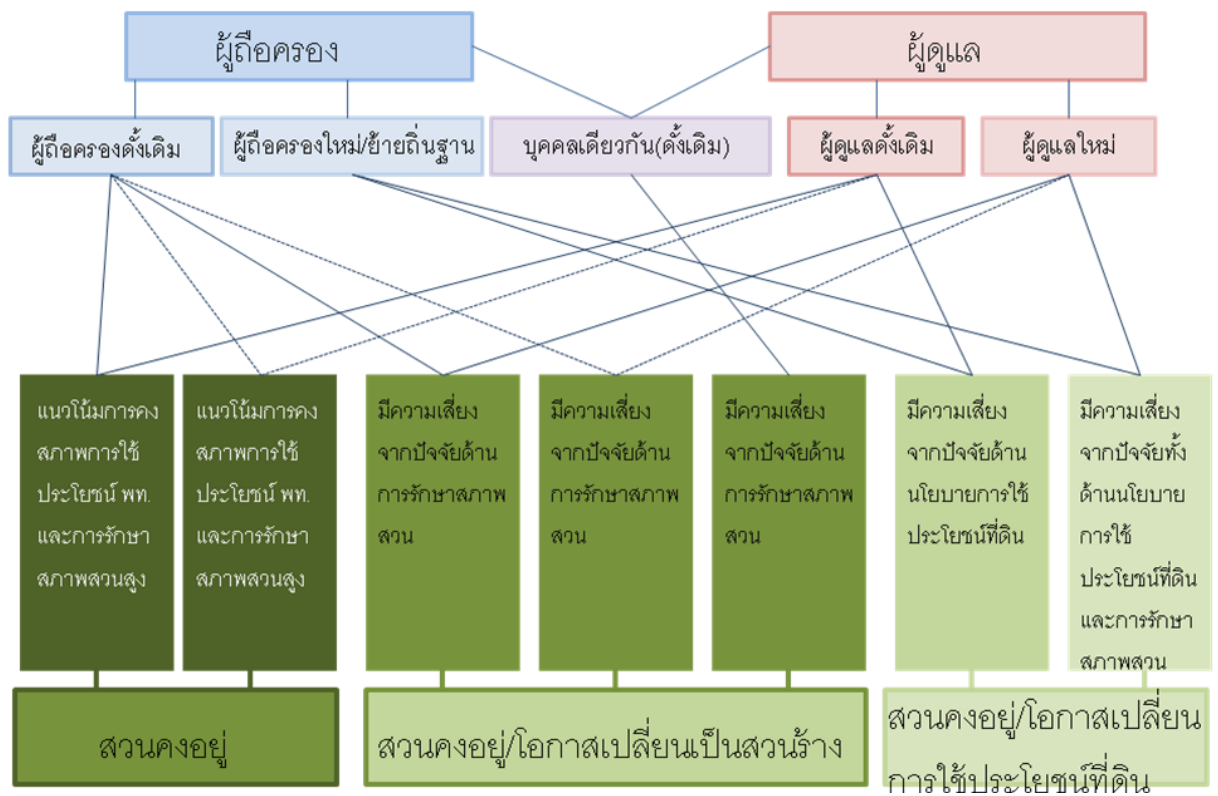
โครงสร้างของความสัมพันธ์ของผู้ถือครองสวนและผู้ดูแลสวนสามารถแบ่งได้เป็น 2 แบบตามลักษณะผู้ดูแลที่สำรวจพบในพื้นที่ศึกษา ดังนี้

แบบที่ 1 ผู้ถือครองและผู้เช่ามีความรู้จักกันมาเป็นระยะเวลายาวนานมากกว่า 30 ปี โดยอาจเป็นความสัมพันธ์ที่ผู้เช่าเคยเป็นแรงงานสวนมาก่อน หรืออาจเป็นผู้เช่ามาตั้งแต่เริ่มต้นรู้จัก ความสัมพันธ์แบบนี้มักพบระหว่างผู้ถือครองดั้งเดิมและชาวสวนดั้งเดิมในพื้นที่ พบว่าเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่มีการเกื้อกูลกันและมีความเสี่ยงน้อยในการเปลี่ยนแปลงนโยบายการใช้พื้นที่อย่างน้อย 1 ช่วงอายุคน เพราะผู้ถือครองมักจะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในลักษณะของความสัมพันธ์ของเครือญาติ เพื่อนสนิท หรือลูกจ้าง ที่มีความเชื่อใจกัน

แบบที่ 2 ผู้ถือครองและผู้เช่ามีความรู้จักกันมาเป็นระยะเวลาน้อยกว่า 30 ปี โดยผู้ถือครองอาจเป็นผู้ถือครองใหม่หรือผู้ถือครองดั้งเดิมก็ได้ และพบว่าผู้ดูแลก็เป็นได้ทั้งชาวสวนดั้งเดิมและชาวสวนใหม่ที่ย้ายเข้าสู่พื้นที่ เพื่อเข้าไปใกล้เขตเมืองซึ่งเป็นเขตเศรษฐกิจ ลดต้นทุนในการขนส่งผลผลิตการเกษตร รวมไปถึงการสร้างโอกาสทางการศึกษาของบุตรหลานและการหาโอกาสรับจ้างทั่วไปอย่างอื่นร่วมด้วยความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ต้องอาศัยความมั่นคงทางด้านนโยบายการใช้ประโยชน์ที่ดินของผู้ถือครองเป็นหลัก หากมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายก็เสี่ยงต่อการเปลี่ยนสภาพสวนได้โดยง่าย เนื่องจากไม่มีความสัมพันธ์ด้านบุคคลมาเป็นปัจจัยสนับสนุน

5.3 บทบาทของบุคคลที่ส่งผลต่อความเป็นไปได้ของสวน

บทบาทของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสวนนั้น ส่งผลต่อลักษณะทางกายภาพของสวนที่แตกต่างกัน และอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสวนที่ต่างกันเช่นกันเช่นกันในอนาคต ซึ่งการส่งผลต่อสวนคงอยู่ แบ่งเป็นรูปแบบได้ทั้งหมด 5 แบบ ดังนี้

ภาพที่ 5-3 แสดงโครงสร้างบทบาทบุคคลที่ส่งผลต่อความเป็นไปได้ของสวน ที่มา: ผู้วิจัย

แบบที่ 1 ผู้ถือครองดั้งเดิมและชาวสวนดั้งเดิม มีความมั่นคงทั้งในด้านปัจจัยนโยบายการใช้ประโยชน์ที่ดินของผู้ถือครองและความมั่นคงทางปัจจัยด้านการรักษาสภาพสวนของผู้ดูแล ดังนั้นจึงส่งผลให้สวนมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สวนน้อย ถือเป็นสวนที่มีความแข็งแรงมากและมีโอกาสในการเป็นสวนคงอยู่ได้ในระยะเวลาอันยาวนานอย่างน้อย 1 ช่วงอายุผู้ถือครองและผู้ดูแลสวนปัจจุบัน

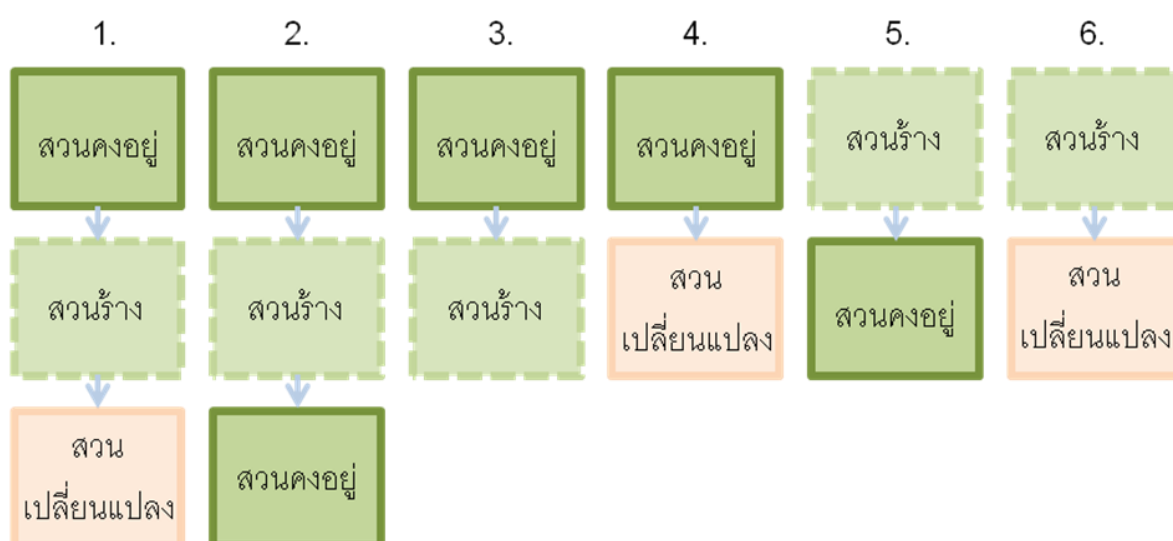
แบบที่ 2 ผู้ถือครองดั้งเดิมว่าจ้างแรงงานซึ่งเป็นชาวสวนดั้งเดิม มีความมั่นคงทั้งในด้านปัจจัยนโยบายการใช้ประโยชน์ที่ดินของผู้ถือครองและความมั่นคงทางปัจจัยด้านการรักษาสภาพสวนของผู้ดูแล ดังนั้นจึงส่งผลให้สวนมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สวนน้อย ถือเป็นสวนที่มีความแข็งแรงมากและมีโอกาสในการเป็นสวนคงอยู่ได้ในระยะเวลาอันยาวนานอย่างน้อย 1 ช่วงอายุผู้ถือครองและผู้ดูแลสวนปัจจุบัน

- แบบที่ 3 ผู้ถือครองดั้งเดิมและชาวสวนใหม่ มีความมั่นคงในด้านปัจจัยนโยบายการใช้ประโยชน์ที่ดินของผู้ถือครองและมีความมั่นคงทางปัจจัยด้านการรักษาสภาพสวนของผู้ดูแล ดังนั้นจึงส่งผลให้สวนมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สวนน้อย ถือเป็นสวนที่มีความแข็งแรงแต่อาจมีโอกาสในการเป็นสวนคงอยู่ได้ในระยะไม่แน่นอน อันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ที่ไม่ผูกพันกันของผู้ดูแลและผู้ถือครอง
- แบบที่ 4 ผู้ถือครองดั้งเดิมว่าจ้างแรงงานชาวสวนใหม่ มีความมั่นคงในด้านปัจจัยนโยบายการใช้ประโยชน์ที่ดินของผู้ถือครองและอาจมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางปัจจัยด้านการรักษาสภาพสวนของผู้ดูแล ดังนั้นอาจส่งผลให้สวนมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สวนได้มากขึ้น ถือเป็นสวนที่มีความแข็งแรงแต่อาจมีโอกาสในการเป็นสวนคงอยู่ได้ในระยะไม่แน่นอน อันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ที่ไม่ผูกพันกันของผู้ดูแลและผู้ถือครอง
- แบบที่ 5 ผู้ถือครองและผู้ดูแลเป็นบุคคลเดียวกัน มักพบได้ในครอบครัวชาวสวนดั้งเดิมในพื้นที่ ซึ่งมีความมั่นคงในด้านปัจจัยนโยบายการใช้ประโยชน์ที่ดิน แต่มีความเสี่ยงต่อการคงปัจจัยด้านการรักษาสภาพสวน ซึ่งมีกำลังในการดูแลไม่เต็มที่จึงอาจส่งผลต่อความรกร้างของสวน ซึ่งถือเป็นสวนที่มีความแข็งแรงปานกลางอาจเป็นสวนคงอยู่ต่อไป หรือมีแนวโน้มจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นสวนรกร้างได้ในระยะเวลาไม่แน่นอน
- แบบที่ 6 ผู้ถือครองดั้งเดิมที่มีการย้ายการตั้งถิ่นฐานหรือผู้ถือครองใหม่และชาวสวนดั้งเดิม มีความมั่นคงในปัจจัยด้านการรักษาสภาพสวนของผู้ดูแล แต่มีความเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงของสวนมาจากปัจจัยด้านนโยบายการใช้ประโยชน์ที่ดินของผู้ถือครองสวน ทั้งนี้เนื่องมาจากมีความผูกพันกับสวนน้อยกว่าผู้ถือครองดั้งเดิม ถือเป็นสวนที่มีความเข้มแข็งปานกลาง อาจมีแนวโน้มในการเป็นสวนคงอยู่ หรือเปลี่ยนแปลงไปสู่สวนรกร้างและการเป็นพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอื่นในระยะเวลาที่ไม่แน่นอน
- แบบที่ 7 ผู้ถือครองดั้งเดิมที่มีการย้ายการตั้งถิ่นฐานหรือผู้ถือครองใหม่และชาวสวนใหม่ มีความมั่นคงน้อยทั้งในด้านปัจจัยนโยบายการใช้ประโยชน์ที่ดินของผู้ถือครองและความมั่นคงทางปัจจัยด้านการรักษาสภาพสวนของผู้ดูแล เป็นความสัมพันธ์ที่มีความเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงของสวนมากที่สุดในระยะเวลาที่ไม่แน่นอน

5.4 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสวน

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสวนจากปัจจัยของบุคคลที่ส่งผลต่อกายภาพสวนทั้งในด้านปัจจัยนโยบายการใช้ประโยชน์ที่ดินของผู้ถือครองและทางปัจจัยด้านการรักษาสภาพสวนของผู้ดูแลแล้ว พบว่า โอกาสที่สวนจะเปลี่ยนแปลงมีทั้งหมด 6 รูปแบบ ได้แก่

1. สวนคงอยู่ เปลี่ยนแปลงสภาพไปสู่สวนร้าง และเปลี่ยนแปลงไปสู่การใช้ประโยชน์ที่ดินด้านอื่น
2. สวนคงอยู่ เปลี่ยนแปลงสภาพไปสู่สวนร้าง และสามารถฟื้นฟูกลับมาเป็นสวนคงอยู่
3. สวนคงอยู่ เปลี่ยนแปลงสภาพไปสู่สวนร้าง
4. สวนคงอยู่ เปลี่ยนแปลงไปสู่การใช้ประโยชน์ที่ดินด้านอื่น
5. สวนร้าง สามารถฟื้นฟูกลับมาเป็นสวนคงอยู่
6. สวนร้าง เปลี่ยนแปลงไปสู่การใช้ประโยชน์ที่ดินด้านอื่น

ภาพที่ 5-4 แสดงการเปลี่ยนแปลงของสวนที่มีโอกาสเกิดขึ้นบนพื้นที่ศึกษาจากการเก็บข้อมูล ที่มา: ผู้วิจัย

5.5 ข้อสังเกต

1. รูปแบบของสวนร้างสามารถฟื้นฟูกลับมาเป็นสวนคงอยู่ได้จากปัจจัยการรักษาสภาพสวนของผู้ดูแล
2. ไม่มีสวนใดที่เปลี่ยนแปลงประโยชน์การใช้ที่ดินแล้วกลับมาฟื้นฟูให้เป็นสวนคงอยู่หรือพื้นที่ทางการเกษตรใดๆได้อีก
3. ชาวสวนมีวิธีการปรับตัวให้สวนสามารถคงอยู่และผลิตผลผลิตทางการเกษตรได้ในภาวะที่สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป
4. บทบาทของบุคคลมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงของสวนมากกว่าการขยายของเมือง

5. ผู้ถือครองสวนจำนวนมากมีนโยบายในการเก็บพื้นที่ไว้เป็นสวน แต่ไม่มีแรงงานสวนหรือขาดปัจจัยผู้ดูแล ทำให้สวนกลายเป็นสวนร้าง
6. ปัจจัยด้านนโยบายการใช้ประโยชน์ที่ดินของผู้ถือครองสวน มีผลต่อการคงอยู่ของสวนมากกว่าปัจจัยด้านการรักษาสภาพสวนของผู้ดูแล
7. ความสัมพันธ์ของผู้ถือครองสวนและผู้ดูแลสวนจะส่งผลต่อการคงอยู่ของสวนเพียงระยะเวลา
8. ช่วงชีวิตหนึ่ง หากมีการเปลี่ยนผ่านสู่ลูกหลานรุ่นใหม่ ก็จะมีนโยบายที่ส่งผลต่อสวนให้เปลี่ยนแปลงไป

5.6 ข้อเสนอแนะ

1. จากการศึกษาพบว่าปัจจัยของบุคคลมีบทบาทสำคัญที่ทำให้สวนสามารถคงอยู่ได้ ทั้งในสวนคงอยู่ปัจจุบันที่ดำเนินต่อไปได้และสวนร้างที่ยังสามารถพลิกกลับมาเป็นสวนคงอยู่ได้อีก
2. จากการศึกษาของพีรเดช (พีรเดช ลำดับวงศ์: 2553) สามารถทราบได้ว่ายังมีสวนร้างอีกจำนวนมากที่บนพื้นที่ศึกษา ที่ยังมีศักยภาพให้พลิกฟื้นกลับมาเป็นสวนคงอยู่ได้อีก
3. แนวความคิดในเรื่องบทบาทของบุคคลนั้นมีความเปราะบางสามารถเปลี่ยนแปลงได้เสมอตามเวลา แต่หากมีการศึกษาในเรื่องการจัดการและตลาดของสวนผลไม้ ซึ่งมีตัวอย่างที่ดีในกรณีศึกษาเป็นส่วนที่มาส่งเสริมความคุ้มค่าในการทำสวน ก็เป็นแนวทางที่ทำให้การคงอยู่ของสวนดำเนินต่อไปได้อีก

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

แก้วใจ จำปาเงิน. สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2554.

ญานี สรประไพ. การสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชาวสวน. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2538.

เทิดศักดิ์ เตชะกิจจจร. การศึกษาที่อยู่อาศัยริมน้ำบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา. สารศาสตร์สถาปัตยกรรม 2 (ตุลาคม 2542) : 22-23.

เทิดศักดิ์ เตชะกิจจจร. งานศึกษาการเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มของการพัฒนาสภาพสังคมชุมชนริมน้ำบริเวณเครือข่ายลำน้ำคลองบางกอกน้อย. โครงการวิจัยที่ได้รับเงินสนับสนุนและส่งเสริมการวิจัยจากงบประมาณเงินทุนคณะ ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

ประพิณ ทศนีย์เวช. สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2555.

พรทิพย์ อินทรวโรทัย. บทบาทในการสืบทอดและพัฒนาทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาวัฒนธรรมชาวสวนฝั่งธนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2545.

พีรเดช ลำดับวงศ์. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สวน บริเวณคลองบางกอกใหญ่-คลองชักพระฝั่งตะวันตกระหว่าง พ.ศ.2453ถึง พ.ศ.2553. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.

สกุณี ณัฐพูลวัฒน์. คลองและเส้นทางเดินเรือในอดีต. กรุงเทพฯ : เอส ที พี เวิลด์ มีเดีย, 2541.

สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ชาวสวนฝั่งธนฯ : สองฝั่งคลองแห่งการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

สมชัย งามไสว. สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2554.

สมใจ นิ่มเล็ก. เรือนชาวสวน. 500เล่ม. ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

สิริพร สมบูรณ์บุรณะ. ชีวิตของชุมชนชาวสวนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลกับสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

สุชีพ เกตสะอาด. สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2554.

สุวัฒนา ธาดานิติ. คลองในกรุงเทพฯ : ความเป็นมา การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อกรุงเทพฯ
ในรอบ 200 ปี (พ.ศ. 2325-2525). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2525.

ไสว ทศนียะเวช. สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2554.

ภาษาอังกฤษ

Terdsak Techakitkachorn. Morphological Study Of An Orchard System In The Lower
Basin Of Chaophraya Delta: A Case Study Of Amphawa Neighborthood. Nakhara
journal of oriental design&planning 3(October 2007) : 39-45.

ภาคผนวก

กฎกระทรวง

ให้ใช้บังคับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๔๙

ข้อ ๙ การใช้ประโยชน์ที่ดินตามแผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภท
ทำกฎกระทรวงนี้ให้เป็นไปดังต่อไปนี้

(๑) ที่ดินประเภท ย. ๑ ถึง ย. ๔ ที่กำหนดไว้เป็นสีเหลือง ให้เป็นที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่น
น้อย โดยมีวัตถุประสงค์และจำแนกเป็นบริเวณ ดังต่อไปนี้

(ก) ที่ดินประเภท ย. ๑ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสภาพแวดล้อมของการอยู่
อาศัยบริเวณเขตชานเมือง จำแนกเป็นบริเวณ ย. ๑ - ๑ ถึง ย. ๑ - ๗

(ข) ที่ดินประเภท ย. ๒ มีวัตถุประสงค์เพื่อรองรับการขยายตัวของที่อยู่อาศัยใน
บริเวณชานเมือง จำแนกเป็นบริเวณ ย. ๒ - ๑ ถึง ย. ๒ - ๑๖

(ค) ที่ดินประเภท ย. ๓ มีวัตถุประสงค์เพื่อดำรงรักษาสภาพแวดล้อมของการอยู่
อาศัยบริเวณระหว่างเขตเมืองชั้นในกับเขตชานเมือง และบริเวณโดยรอบศูนย์ชุมชน
จำแนกเป็นบริเวณ ย. ๓ - ๑ ถึง ย. ๓ - ๑๐๖

(ง) ที่ดินประเภท ย. ๔ มีวัตถุประสงค์เพื่อดำรงรักษาสภาพแวดล้อมของการอยู่
อาศัยบริเวณระหว่างเขตเมืองชั้นในกับเขตชานเมืองที่มีความสะดวกในการเดินทาง
จำแนกเป็นบริเวณ ย. ๔ - ๑ ถึง ย. ๔ - ๔๕

(๒) ที่ดินประเภท ย. ๕ ถึง ย. ๗ ที่กำหนดไว้เป็นสีส้ม ให้เป็นที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปาน
กลาง โดยมีวัตถุประสงค์และจำแนกเป็นบริเวณ ดังต่อไปนี้

(ก) ที่ดินประเภท ย. ๕ มีวัตถุประสงค์เพื่อรองรับการขยายตัวของที่อยู่อาศัยจาก
เขตเมืองชั้นใน โดยเป็นที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลางที่มีสภาพแวดล้อมดีในบริเวณพื้นที่
ต่อเนื่องกับเขตเมืองชั้นในและบริเวณศูนย์ชุมชนชานเมือง จำแนกเป็นบริเวณ ย. ๕ - ๑
ถึง ย. ๕ - ๒๘

(ข) ที่ดินประเภท ย. ๖ มีวัตถุประสงค์เพื่อรองรับการอยู่อาศัยใกล้แหล่งงาน
บริเวณพื้นที่ต่อเนื่องกับศูนย์ชุมชนชานเมือง ศูนย์พาณิชยกรรมชุมชน และเขต
อุตสาหกรรม จำแนกเป็นบริเวณ ย. ๖ - ๑ ถึง ย. ๖ - ๕๑

(ค) ที่ดินประเภท ย. ๗ มีวัตถุประสงค์เพื่อรองรับการอยู่อาศัยในบริเวณพื้นที่
ต่อเนื่องกับเขตเมืองชั้นในซึ่งอยู่ในเขตการให้บริการของระบบขนส่งมวลชน จำแนกเป็น
บริเวณ ย. ๗ - ๑ ถึง ย. ๗ - ๒๐

(๔) ที่ดินประเภท พ. ๑ ถึง พ. ๕ ที่กำหนดไว้เป็นสีแดง ให้เป็นที่ดินประเภทพาณิชยกรรมโดยมีวัตถุประสงค์และจำแนกเป็นบริเวณ ดังต่อไปนี้

(ก) ที่ดินประเภท พ. ๑ มีวัตถุประสงค์ให้ใช้ประโยชน์เป็นพาณิชยกรรมชุมชน เพื่อกระจายกิจกรรมการค้าและการบริการที่อำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชนในบริเวณที่อยู่อาศัยชานเมือง จำแนกเป็นบริเวณ พ. ๑ - ๑ ถึง พ. ๑ - ๑๖

(ข) ที่ดินประเภท พ. ๒ มีวัตถุประสงค์ให้ใช้ประโยชน์เป็นศูนย์พาณิชยกรรมชุมชนย่อยเพื่อกระจายกิจการการค้าและบริการที่อำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตชุมชนในพื้นที่เขตต่อเมืองและชานเมือง จำแนกเป็นบริเวณ พ. ๒ - ๑ ถึง พ. ๒ - ๓

(ค) ที่ดินประเภท พ. ๓ มีวัตถุประสงค์ให้ใช้ประโยชน์เป็นศูนย์พาณิชยกรรมชุมชนรองและพาณิชยกรรมเมือง เพื่อรองรับการประกอบกิจกรรมทางธุรกิจการค้าและการบริการ รวมทั้งการค้าและการบริการเฉพาะประเภทที่ให้บริการแก่ประชาชนโดยทั่วไป จำแนกเป็นบริเวณ พ. ๓ - ๑ ถึง พ. ๓ - ๓๖

(ง) ที่ดินประเภท พ. ๔ มีวัตถุประสงค์ให้ใช้ประโยชน์เป็นศูนย์ชุมชนชานเมืองและศูนย์พาณิชยกรรมรอง เพื่อส่งเสริมความเป็นศูนย์กลางทางธุรกิจ การค้า การบริการ และสนทนาการที่จะก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างที่อยู่อาศัยและแหล่งงานของประชาชนที่อยู่อาศัยบริเวณเขตชานเมืองและเพื่อส่งเสริมการประกอบกิจกรรมทางธุรกิจ การค้า การบริการ และสนทนาการ ในบริเวณโดยรอบศูนย์คมนาคมของระบบขนส่งมวลชนและเขตรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจของศูนย์พาณิชยกรรมหลักจำแนกเป็นบริเวณ พ. ๔ - ๑ ถึง พ. ๔ - ๑๑

(จ) ที่ดินประเภท พ. ๕ มีวัตถุประสงค์ให้ใช้ประโยชน์เป็นศูนย์พาณิชยกรรมหลัก เพื่อส่งเสริมความเป็นศูนย์กลางทางธุรกิจ การค้า การบริการ และการท่องเที่ยวในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จำแนกเป็นบริเวณ พ. ๕ - ๑ ถึง พ. ๕ - ๗

(๗) ที่ดินประเภท ก. ๑ และ ก. ๒ ที่กำหนดไว้เป็นสีเขียวมีกรอบและเส้นทแยงสีเขียวให้เป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม โดยมีวัตถุประสงค์และจำแนกเป็นบริเวณดังต่อไปนี้

(ก) ที่ดินประเภท ก. ๑ มีวัตถุประสงค์เพื่อการสงวนรักษาสภาพทางธรรมชาติของพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม ในบริเวณที่มีข้อจำกัดด้านการระบายน้ำและมีความเสี่ยงต่อการเกิดอุทกภัย จำแนกเป็นบริเวณ ก. ๑ - ๑ ถึง ก. ๑ - ๒๐

(ข) ที่ดินประเภท ก. ๒ มีวัตถุประสงค์เพื่อการสงวนรักษาสภาพทางธรรมชาติของพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม จำแนกเป็นบริเวณ ก. ๒ - ๑ ถึง ก. ๒ - ๒๑

ข้อ ๑๐ การใช้ประโยชน์ที่ดินตามแผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภทและแผนผังแสดงที่โล่งทำยกกฎกระทรวงนี้ และที่ดินนั้นตั้งอยู่ริมถนนต่อไปนี้ ให้มีที่ว่างห่างจากแนวเขตทางไม่น้อยกว่า ๒ เมตร เพื่อปลูกต้นไม้ เว้นแต่เป็นการก่อสร้างรั้ว กำแพง ป้อมยาม ป้ายชื่ออาคารหรือสถานประกอบการ ป้ายสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิงหรือสถานีบริการก๊าซ ทางเข้าออกของอาคารหรือทางเข้าออกของรถ

(๘) ถนนบรมราชชนนีทั้งสองฟาก ในบริเวณต่อไปนี้

(ก) จากบริเวณที่คลองควายตัดกับถนนบรมราชชนนี ไปทางทิศตะวันตก จนจุดสะพานข้ามคลองทวีวัฒนา

(ข) จากบริเวณที่ถนนบรมราชชนนีตัดกับถนนจรัญสนิทวงศ์ ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือและทิศตะวันตกเฉียงใต้ จนจุดทางรถไฟสายใต้

(๒๑) ถนนราชพฤกษ์ทั้งสองฟาก จากบริเวณที่ถนนราชพฤกษ์บรรจบกับถนนสมเด็จพระเจ้าตากสินไปทางทิศตะวันตก จนบรรจบกับถนนเพชรเกษม

ข้อ ๑๑ การใช้ประโยชน์ที่ดินตามแผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภทและแผนผังแสดงที่โล่งทำยกกฎกระทรวงนี้ และที่ดินนั้นตั้งอยู่ริมแหล่งน้ำสาธารณะที่มีความกว้างน้อยกว่า ๑๐ เมตร ให้มีที่ว่างเพื่อปลูกต้นไม้ตามแนวขนานกับเขตแหล่งน้ำสาธารณะนั้นไม่น้อยกว่า ๓ เมตร แต่ถ้าแหล่งน้ำสาธารณะมีความกว้างตั้งแต่ ๑๐ เมตร ขึ้นไป ให้มีที่ว่างเพื่อปลูกต้นไม้ตามแนวขนานกับเขตแหล่งน้ำสาธารณะนั้นไม่น้อยกว่า ๖ เมตร เว้นแต่เป็นการก่อสร้างเพื่อการคมนาคมขนส่งทางน้ำ การสาธารณูปโภค เชื้อน รั้ว หรือกำแพงการใช้ประโยชน์ที่ดินล่งน้ำเข้าไปเหนือน้ำ ในน้ำ หรือใต้น้ำของแหล่งน้ำสาธารณะให้ใช้ประโยชน์เพื่อการคมนาคมขนส่งทางน้ำ การสาธารณูปโภค เชื้อน สะพาน ท่อ สายเคเบิล คานเรือ และโรงสูบน้ำสำหรับการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อวัตถุประสงค์อื่นให้กระทำได้เฉพาะเพื่อประโยชน์สาธารณะและต้องไม่กระทบต่อการใช้ประโยชน์ในแหล่งน้ำสาธารณะร่วมกันของประชาชน

ย.๓ สีเหลือง : ริมคลองชักพระ

ข้อ ๑๔ ที่ดินประเภท ย. ๓ ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยว บ้านแฝดบ้านแถว ห้องแถว หรือตึกแถว สถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการให้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการอื่น ให้ใช้ได้ไม่เกินร้อยละสิบของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณที่ดินประเภทนี้

ห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการตามที่กำหนดดังต่อไปนี้

(๑) โรงงานทุกจำพวกตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน เว้นแต่โรงงานตามประเภท ชนิด และจำพวกที่กำหนดให้ดำเนินการได้ตามบัญชีท้ายกฎกระทรวงนี้ ที่ไม่ก่อเหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุขหรือไม่เป็นมลพิษต่อชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และมีพื้นที่ประกอบการไม่เกิน ๓๐๐ ตารางเมตร

(๒) การทำผลิตภัณฑ์คอนกรีตผสมที่ไม่เข้าข่ายโรงงาน เว้นแต่กรณีที่เป็นหน่วยงานคอนกรีตผสมเสร็จในลักษณะชั่วคราวที่ตั้งอยู่ในหน่วยงานก่อสร้างหรือบริเวณใกล้เคียงเพื่อประโยชน์แก่โครงการก่อสร้างนั้น

(๓) สถานที่บรรจุก๊าซ สถานที่เก็บก๊าซ และห้องบรรจุก๊าซตามกฎหมายว่าด้วยการบรรจุก๊าซปิโตรเลียมเหลว และสถานบริการก๊าซธรรมชาติ เว้นแต่สถานบริการก๊าซที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ร้านจำหน่ายก๊าซ สถานที่ใช้ก๊าซ และสถานที่จำหน่ายอาหารที่ใช้ก๊าซ

(๔) สถานที่ที่ใช้ในการเก็บน้ำมันเชื้อเพลิงเพื่อจำหน่ายที่ต้องขออนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง เว้นแต่สถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิงที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร

(๕) การเลี้ยงสัตว์ทุกชนิดเพื่อการค้าที่อาจก่อเหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุข

(๖) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มหรือน้ำจืด

(๗) โรงแรมตามกฎหมายว่าด้วยโรงแรม

(๘) โรงมหรสพตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร

(๙) สถานบริการตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ

(๑๐) การอยู่อาศัยประเภทอาคารอยู่อาศัยรวม อาคารขนาดใหญ่ อาคารสูง หรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษเว้นแต่

(ก) การอยู่อาศัยประเภทอาคารอยู่อาศัยรวม ซึ่งไม่ใช่อาคารขนาดใหญ่ อาคารสูง หรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๐ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๐ เมตร หรือตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้าขนส่งมวลชน

(ข) การอยู่อาศัยประเภทอาคารขนาดใหญ่ ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๓๐ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร หรือตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้าขนส่งมวลชน

(ค) กรณีที่อยู่ภายใต้การดำเนินการของกรุงเทพมหานคร การเคหะแห่งชาติหรือสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย

(๑๑) การประกอบพาณิชยกรรมที่มีพื้นที่ประกอบการเกิน ๓๐๐ ตารางเมตร เว้นแต่

(ก) การประกอบพาณิชยกรรมที่มีพื้นที่ประกอบการเกิน ๓๐๐ ตารางเมตร ซึ่งไม่ใช่อาคารขนาดใหญ่ อาคารสูง หรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร หรือตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้าขนส่งมวลชน

(ข) การประกอบพาณิชยกรรมประเภทอาคารขนาดใหญ่ ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๓๐ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร หรือตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้าขนส่งมวลชน

(ค) การประกอบพาณิชยกรรมประเภทตลาด ซึ่งไม่ใช่อาคารขนาดใหญ่ อาคารสูง หรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร

(๑๒) สำนักงานที่มีพื้นที่ประกอบการเกิน ๓๐๐ ตารางเมตร เว้นแต่

(ก) สำนักงานที่มีพื้นที่ประกอบการเกิน ๓๐๐ ตารางเมตร ซึ่งไม่ใช่อาคารขนาดใหญ่ อาคารสูงหรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดช่องทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดช่องทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร หรือตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้ามหานคร

(ข) สำนักงานประเภทอาคารขนาดใหญ่ ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดช่องทางไม่น้อยกว่า ๓๐ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดช่องทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร หรือตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้ามหานคร

(ค) สำนักงานที่ใช้ประโยชน์เป็นสโมสรของโครงการจัดสรรที่ดินด้วย ซึ่งไม่ใช่อาคารขนาดใหญ่ อาคารสูง หรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ

(๑๓) การติดตั้งหรือก่อสร้างป้ายที่มีขนาดเกิน ๑ ตารางเมตร หรือมีน้ำหนักรวมทั้งโครงสร้างเกิน ๑๐ กิโลกรัม ในบริเวณที่มีระยะห่างจากวัด โบราณสถาน ทางพิเศษหรือถนนสาธารณะที่มีขนาดช่องทางตั้งแต่ ๔๐ เมตร ถึงจุดติดตั้งหรือก่อสร้างป้ายน้อยกว่า ๕๐ เมตร เว้นแต่ป้ายที่อาคารหรือสถานประกอบการและป้ายสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิงหรือสถานีบริการก๊าซ

(๑๔) สถานที่เก็บสินค้า สถานีรับส่งสินค้าหรือการประกอบกิจการรับส่งสินค้า

(๑๕) ศูนย์ประชุมหรืออาคารแสดงสินค้า เว้นแต่ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดช่องทางไม่น้อยกว่า ๓๐ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดช่องทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร หรือตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้ามหานคร

(๑๖) ไซโลเก็บผลผลิตทางการเกษตร

(๑๗) สวนสนุกหรือสวนสัตว์ เว้นแต่สวนสนุกหรือสวนสัตว์ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดช่องทางไม่น้อยกว่า ๓๐ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดช่องทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร และมีที่ว่างโดยรอบจากแนวเขตที่ดินไม่น้อยกว่า ๑๐ เมตร เพื่อปลูกต้นไม้ หรือที่ดำเนินการอยู่ในอาคารพาณิชย์กรรม

(๑๘) การกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย เว้นแต่ที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลหรือได้รับอนุญาตให้ดำเนินการจากกรุงเทพมหานคร

(๑๙) การกำจัดวัตถุอันตรายตามกฎหมายว่าด้วยวัตถุอันตราย

(๒๐) การซื้อขายหรือเก็บขึ้นส่วนเครื่องจักรกลเก่า

(๒๑) การซื้อขายหรือเก็บเศษวัสดุ เว้นแต่ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๐ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๐ เมตร

การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทนี้ที่ไม่ใช่เพื่อการอยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวและบ้านแฝดให้เป็นไปดังต่อไปนี้

(๑) มีอัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดินไม่เกิน ๒.๕ : ๑ ทั้งนี้ ที่ดินแปลงใดที่ได้ใช้ประโยชน์แล้ว หากมีการแบ่งแยกหรือแบ่งโอนไม่ว่าจะกี่ครั้งก็ตาม อัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดินของที่ดินแปลงที่เกิดจากการแบ่งแยกหรือแบ่งโอนทั้งหมดรวมกันต้องไม่เกิน ๒.๕ : ๑

(๒) มีอัตราส่วนของที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวมไม่น้อยกว่าร้อยละสิบสองจุดห้า แต่อัตราส่วนของที่ว่างต้องไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำของที่ว่างอันปราศจากสิ่งปกคลุมตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร ทั้งนี้ ที่ดินแปลงใดที่ได้ใช้ประโยชน์แล้ว หากมีการแบ่งแยกหรือแบ่งโอนไม่ว่าจะกี่ครั้งก็ตาม อัตราส่วนของที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวมของที่ดินแปลงที่เกิดจากการแบ่งแยกหรือแบ่งโอนทั้งหมดรวมกันต้องไม่น้อยกว่าร้อยละสิบสองจุดห้า

ย.๔ สีเหลือง : ใต้ถนนบรมราชชนนี

ข้อ ๑๕ ที่ดินประเภท ย. ๔ ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยซึ่งไม่ใช่อาคารขนาดใหญ่อาคารสูง หรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ สถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่สำหรับการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการอื่น ให้ใช้ได้ไม่เกินร้อยละสิบของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณ

ที่ดินประเภทนี้ ห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการตามที่กำหนดดังต่อไปนี้

(๑) โรงงานทุกจำพวกตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน เว้นแต่โรงงานตามประเภท ชนิด และจำพวกที่กำหนดให้ดำเนินการได้ตามบัญชีท้ายกฎกระทรวงนี้ ที่ไม่ก่อเหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุขหรือไม่เป็นมลพิษต่อชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และมีพื้นที่ประกอบการไม่เกิน ๓๐๐ ตารางเมตร

(๒) การทำผลิตภัณฑ์คอนกรีตผสมที่ไม่เข้าข่ายโรงงาน เว้นแต่กรณีที่เป็นหน่วยงานคอนกรีตผสมเสร็จในลักษณะชั่วคราวที่ตั้งอยู่ในหน่วยงานก่อสร้างหรือบริเวณใกล้เคียงเพื่อประโยชน์แก่โครงการก่อสร้างนั้น

(๓) สถานที่บรรจุก๊าซ สถานที่เก็บก๊าซ และห้องบรรจุก๊าซตามกฎหมายว่าด้วยการบรรจุก๊าซปิโตรเลียมเหลว และสถานีบริการก๊าซธรรมชาติ เว้นแต่สถานีบริการก๊าซที่ตั้งอยู่ริมถนน

สาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ร้านจำหน่ายก๊าซ สถานที่ใช้ก๊าซ และสถานที่จำหน่ายอาหารที่ใช้ก๊าซ

(๔) สถานที่ที่ใช้ในการเก็บน้ำมันเชื้อเพลิงเพื่อจำหน่ายที่ต้องขออนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง เว้นแต่สถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิงที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร

(๕) การเลี้ยงสัตว์ทุกชนิดเพื่อการค้าที่อาจก่อเหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุข

(๖) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มหรือน้ำจืด

(๗) โรงแรมตามกฎหมายว่าด้วยโรงแรม

(๘) โรงมหรสพตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร

(๙) สถานบริการตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ

(๑๐) การอยู่อาศัยประเภทอาคารขนาดใหญ่ อาคารสูง หรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ เว้นแต่

(ก) การอยู่อาศัยประเภทอาคารขนาดใหญ่ ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๐ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๐ เมตร หรือตั้งอยู่ในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้ามหานคร

(ข) กรณีที่อยู่ภายใต้การดำเนินการของกรุงเทพมหานคร การเคหะแห่งชาติหรือสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย

(๑๑) การประกอบพาณิชยกรรมประเภทอาคารขนาดใหญ่ อาคารสูง หรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษเว้นแต่

(ก) การประกอบพาณิชยกรรมประเภทอาคารขนาดใหญ่ ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร หรือตั้งอยู่ในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้ามหานคร

(ข) การประกอบพาณิชยกรรมประเภทตลาด ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ซึ่งไม่ใช่อาคารสูงหรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ

(๑๒) สำนักงานที่มีพื้นที่ประกอบการเกิน ๓๐๐ ตารางเมตร เว้นแต่

(ก) สำนักงานที่มีพื้นที่ประกอบการเกิน ๓๐๐ ตารางเมตร ซึ่งไม่ใช่อาคารขนาดใหญ่อาคารสูง หรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๐ เมตรยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๐ เมตรหรือตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้ามหานคร

(ข) สำนักงานประเภทอาคารขนาดใหญ่ ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร หรือตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้ามหานคร

(ค) สำนักงานที่ใช้ประโยชน์เป็นสโมสรของโครงการจัดสรรที่ดินด้วย ซึ่งไม่ใช่อาคารขนาดใหญ่ อาคารสูง หรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ

(๑๓) การติดตั้ง หรือก่อสร้างป้ายที่มีขนาดเกิน ๑ ตารางเมตร หรือมีน้ำหนักรวมทั้งโครงสร้างเกิน ๑๐ กิโลกรัม ในบริเวณที่มีระยะห่างจากวัด โบราณสถาน ทางพิเศษ หรือถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางตั้งแต่ ๔๐ เมตร ขึ้นไป ถึงจุดติดตั้ง หรือก่อสร้างป้ายน้อยกว่า ๕๐ เมตร เว้นแต่ป้ายชื่ออาคารหรือสถานประกอบการ และป้ายสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิงหรือสถานีบริการก๊าซ

(๑๔) สถานที่เก็บสินค้า สถานีรับส่งสินค้าหรือการประกอบกิจการรับส่งสินค้า

(๑๕) ศูนย์ประชุมหรืออาคารแสดงสินค้า เว้นแต่ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๓๐ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร หรือตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้ามหานคร

(๑๖) ไซโลเก็บผลิตผลทางการเกษตร

(๑๗) สวนสนุกหรือสวนสัตว์ เว้นแต่สวนสนุกหรือสวนสัตว์ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๓๐ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่น

ที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร และมีที่ว่างโดยรอบจากแนวเขตที่ดินไม่น้อยกว่า ๑๐ เมตร เพื่อปลูกต้นไม้ หรือที่ดำเนินการอยู่ในอาคารพาณิชย์กรรม

(๑๘) การกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย เว้นแต่ที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลหรือได้รับ อนุญาตให้ดำเนินการจากกรุงเทพมหานคร

(๑๙) การกำจัดวัตถุอันตรายตามกฎหมายว่าด้วยวัตถุอันตราย

(๒๐) การซื้อขายหรือเก็บชิ้นส่วนเครื่องจักรกลเก่า เว้นแต่ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มี ขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่น ที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร

(๒๑) การซื้อขายหรือเก็บเศษวัสดุ เว้นแต่ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่ น้อยกว่า ๑๐ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทาง ไม่น้อยกว่า ๑๐ เมตร

การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทนี้ที่ไม่ใช่เพื่อการอยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวและ บ้านแฝดให้เป็นไปดังต่อไปนี้

(๑) มีอัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดินไม่เกิน ๓ : ๑ ทั้งนี้ ที่ดินแปลงใดที่ได้ใช้ ประโยชน์แล้ว หากมีการแบ่งแยกหรือแบ่งโอนไม่ว่าจะกี่ครั้งก็ตาม อัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อ พื้นที่ดินของที่ดินแปลงที่เกิดจากการแบ่งแยกหรือแบ่งโอนทั้งหมดรวมกัน 3609 .ต้องไม่เกิน ๓ : ๑

(๒) มีอัตราส่วนของที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวมไม่น้อยกว่าร้อยละสิบ แต่อัตราส่วนของที่ว่าง ต้องไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำของที่ว่างอันปราศจากสิ่งปกคลุมตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุม อาคาร ทั้งนี้ที่ดินแปลงใดที่ได้ใช้ประโยชน์แล้ว หากมีการแบ่งแยกหรือแบ่งโอนไม่ว่าจะกี่ครั้งก็ตาม อัตราส่วนส่วนของที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวมของที่ดินแปลงที่เกิดจากการแบ่งแยกหรือแบ่งโอนทั้งหมด รวมกันต้องไม่น้อยกว่าร้อยละสิบ

ย.๕ สีส้ม : ในเขตภาษีเจริญ

ข้อ ๑๖ ที่ดินประเภท ย. ๕ ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยซึ่งไม่ใช่อาคารสูงหรืออาคาร ขนาดใหญ่พิเศษ สถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการ ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการอื่น ให้ใช้ได้ไม่เกินร้อยละสิบของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณ

ที่ดินประเภทนี้ ห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการตามที่กำหนดดังต่อไปนี้

(๑) โรงงานทุกจำพวกตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน เว้นแต่โรงงานตามประเภท ชนิด และ จำพวกที่กำหนดให้ดำเนินการได้ตามบัญชีท้ายกฎกระทรวงนี้ ที่ไม่ก่อเหตุรำคาญตามกฎหมายว่า

ด้วยการสาธารณสุขหรือไม่เป็นมลพิษต่อชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และมีพื้นที่ประกอบการไม่เกิน ๕๐๐ ตารางเมตร

(๒) การทำผลิตภัณฑ์คอนกรีตผสมที่ไม่เข้าข่ายโรงงาน เว้นแต่กรณีที่เป็นหน่วยงานคอนกรีตผสมเสร็จในลักษณะชั่วคราวที่ตั้งอยู่ในหน่วยงานก่อสร้างหรือบริเวณใกล้เคียงเพื่อประโยชน์แก่โครงการก่อสร้างนั้น

(๓) สถานที่บรรจุก๊าซ สถานที่เก็บก๊าซ และห้องบรรจุก๊าซตามกฎหมายว่าด้วยการบรรจุก๊าซปิโตรเลียมเหลว และสถานบริการก๊าซธรรมชาติ เว้นแต่สถานบริการก๊าซที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ร้านจำหน่ายก๊าซ สถานที่ใช้ก๊าซ และสถานที่จำหน่ายอาหารที่ใช้ก๊าซ

(๔) สถานที่ที่ใช้ในการเก็บน้ำมันเชื้อเพลิงเพื่อจำหน่ายที่ต้องขออนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง เว้นแต่สถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิงที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร

(๕) การเลี้ยงสัตว์ทุกชนิดเพื่อการค้าที่อาจก่อเหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุข

(๖) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มหรือน้ำจืด

(๗) โรงแรมตามกฎหมายว่าด้วยโรงแรม

(๘) โรงมหรสพตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร เว้นแต่ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร หรือตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้ามวลชน

(๙) สถานบริการตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ

(๑๐) การอยู่อาศัยประเภทอาคารสูงหรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ เว้นแต่

(ก) การอยู่อาศัยประเภทอาคารสูง ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร หรือตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้ามวลชน

(ข) การอยู่อาศัยประเภทอาคารขนาดใหญ่พิเศษ ที่ตั้งอยู่ริมถนน สาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๓๐ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร หรือตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้าขนส่งมวลชน

(ค) กรณีที่อยู่ภายใต้การดำเนินการของกรุงเทพมหานคร การเคหะแห่งชาติ หรือสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย

(๑๑) การประกอบพาณิชย์กรรมประเภทอาคารสูงหรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ เว้นแต่การประกอบพาณิชย์กรรมประเภทอาคารสูง ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๓๐ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร หรือตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้าขนส่งมวลชน

(๑๒) สำนักงานที่มีพื้นที่ประกอบการเกิน ๓๐๐ ตารางเมตร เว้นแต่

(ก) สำนักงานที่มีพื้นที่ประกอบการเกิน ๓๐๐ ตารางเมตร ซึ่งไม่ใช่อาคารขนาดใหญ่อาคารสูง หรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๐ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๐ เมตร หรือตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้าขนส่งมวลชน

(ข) สำนักงานประเภทอาคารขนาดใหญ่ ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร หรือตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลาง 3591 .สถานีรถไฟฟ้าขนส่งมวลชน

(ค) สำนักงานประเภทอาคารสูงหรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๓๐ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร หรือตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้าขนส่งมวลชน

(ง) สำนักงานที่ใช้ประโยชน์เป็นสโมสรของโครงการจัดสรรที่ดินด้วย ซึ่งไม่ใช่อาคารขนาดใหญ่ อาคารสูง หรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ

(๑๓) การติดตั้ง หรือก่อสร้างป้ายที่มีขนาดเกิน ๑ ตารางเมตร หรือมีน้ำหนักรวมทั้งโครงสร้างเกิน ๑๐ กิโลกรัม ในบริเวณที่มีระยะห่างจากวัด โบราณสถาน ทางพิเศษ หรือถนน

สาธารณชนที่มีขนาดเขตทางตั้งแต่ ๔๐ เมตร ถึงจุดติด ตั้ง หรือก่อสร้างป้ายน้อยกว่า ๕๐ เมตร เว้นแต่ป้ายชื่ออาคารหรือสถานประกอบการและป้ายสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิงหรือสถานีบริการก๊าซ

(๑๔) สถานที่เก็บสินค้า สถานีรับส่งสินค้าหรือการประกอบกิจการรับส่งสินค้า เว้นแต่ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร

(๑๕) ศูนย์ประชุมหรืออาคารแสดงสินค้า เว้นแต่ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๓๐ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร หรือตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้ามหานคร

(๑๖) โรงฆ่าสัตว์หรือโรงพักสัตว์ตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์

(๑๗) ไซโลเก็บผลผลิตทางการเกษตร

(๑๘) สวนสนุกหรือสวนสัตว์ เว้นแต่สวนสนุกหรือสวนสัตว์ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๓๐ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร และมีที่ว่างโดยรอบจากแนวเขตที่ดินไม่น้อยกว่า ๑๐ เมตร เพื่อปลูกต้นไม้ หรือที่ดำเนินการอยู่ในอาคารพาณิชย์กรรม

(๑๙) การกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย

(๒๐) การกำจัดวัตถุอันตรายตามกฎหมายว่าด้วยวัตถุอันตราย

(๒๑) การซื้อขายหรือเก็บชิ้นส่วนเครื่องจักรกลเก่า เว้นแต่ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร

(๒๒) การซื้อขายหรือเก็บเศษวัสดุ

การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทนี้ที่ไม่ใช่เพื่อการอยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวและบ้านแฝดให้เป็นไปดังต่อไปนี้

(๑) มีอัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดินไม่เกิน ๔ : ๑ ทั้งนี้ ที่ดินแปลงใดที่ได้ใช้ประโยชน์แล้ว หากมีการแบ่งแยกหรือแบ่งโอนไม่ว่าจะกี่ครั้งก็ตาม อัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดินของที่ดินแปลงที่เกิดจากการแบ่งแยกหรือแบ่งโอนทั้งหมดรวมกันต้องไม่เกิน ๔ : ๑ แต่ในกรณีที่เป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอาคารสาธารณะตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร

ที่ตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้ามหานครสายสีแดง สถานีลาดพร้าว หากเจ้าของที่ดินหรือผู้ประกอบการได้จัดให้มีที่จอดรถยนต์สำหรับประชาชนเป็นการทั่วไปเพิ่มขึ้นจากจำนวนที่จอดรถยนต์ของอาคารสาธารณะนั้นโดยไม่คิดค่าตอบแทน ให้มีอัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดินเพิ่มได้ไม่เกินร้อยละยี่สิบ โดยพื้นที่อาคารรวมที่เพิ่มขึ้นต้องไม่เกิน ๓๐ ตารางเมตร ต่อที่จอดรถยนต์ที่เพิ่มขึ้น ๑ คัน

(๒) มีอัตราส่วนของที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวมไม่น้อยกว่าร้อยละเจ็ดจุดห้า แต่อัตราส่วนของที่ว่างต้องไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำของที่ว่างอันปราศจากสิ่งปกคลุมตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร ทั้งนี้ ที่ดินแปลงใดที่ได้ใช้ประโยชน์แล้ว หากมีการแบ่งแยกหรือแบ่งโอนไม่ว่าจะกี่ครั้งก็ตามอัตราส่วนของที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวมของที่ดินแปลงที่เกิดจากการแบ่งแยกหรือแบ่งโอนทั้งหมดรวมกันต้องไม่น้อยกว่าร้อยละเจ็ดจุดห้า

การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอาคารสาธารณะที่จัดให้มีที่จอดรถยนต์เพิ่มขึ้นตามวรรคสาม (๑) พื้นที่จอดรถยนต์ที่เพิ่มขึ้นให้ได้รับการยกเว้นไม่ต้องนำมาพิจารณาอัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดินและอัตราส่วนของที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวม

พ.๑ สีแดง : ใต้ถนนบรมราชชนนี

ข้อ ๒๒ ที่ดินประเภท พ. ๑ ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อพาณิชยกรรม การอยู่อาศัย สถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการให้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการอื่น ให้ใช้ได้ไม่เกินร้อยละสิบของที่ดินประเภทนั้นในแต่ละบริเวณ

ที่ดินประเภทนี้ ห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการตามที่กำหนดดังต่อไปนี้

(๑) โรงงานทุกจำพวกตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน เว้นแต่โรงงานตามประเภท ชนิด และจำพวกที่กำหนดให้ดำเนินการได้ตามบัญชีท้ายกฎกระทรวงนี้ ที่ไม่ก่อเหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุขหรือไม่เป็นมลพิษต่อชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และมีพื้นที่ประกอบการไม่เกิน ๕๐๐ ตารางเมตร

(๒) การทำผลิตภัณฑ์คอนกรีตผสมที่ไม่เข้าข่ายโรงงาน เว้นแต่กรณีที่เป็นหน่วยงานคอนกรีตผสมเสร็จในลักษณะชั่วคราวที่ตั้งอยู่ในหน่วยงานก่อสร้างหรือบริเวณใกล้เคียงเพื่อประโยชน์แก่โครงการก่อสร้างนั้น

(๓) สถานที่บรรจุก๊าซ สถานที่เก็บก๊าซ และห้องบรรจุก๊าซตามกฎหมายว่าด้วยการบรรจุก๊าซปิโตรเลียมเหลว และสถานีบริการก๊าซธรรมชาติ เว้นแต่สถานีบริการก๊าซที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนน

สาธารณชนอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ร้านจำหน่ายก๊าซ สถานที่ใช้ก๊าซ และสถานที่จำหน่ายอาหารที่ใช้ก๊าซ

(๔) สถานที่ที่ใช้ในการเก็บน้ำมันเชื้อเพลิงเพื่อจำหน่ายที่ต้องขออนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง เว้นแต่สถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิงที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร

(๕) การเลี้ยงสัตว์ทุกชนิดเพื่อการค้าที่อาจก่อเหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุข

(๖) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มหรือน้ำกร่อย

(๗) สุสานและฌาปนสถานตามกฎหมายว่าด้วยสุสานและฌาปนสถาน เว้นแต่เป็นการก่อสร้างแทนฌาปนสถานที่มีอยู่เดิม

(๘) สถานบริการตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ

(๙) การประกอบพาณิชยกรรมประเภทอาคารสูงหรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ เว้นแต่การประกอบพาณิชยกรรมประเภทอาคารสูงที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร หรือตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้าขนส่งมวลชน

(๑๐) สำนักงานประเภทอาคารสูงหรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ เว้นแต่สำนักงานประเภทอาคารสูงที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร หรือตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตรจากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้าขนส่งมวลชน

(๑๑) การติดตั้งหรือก่อสร้างป้ายที่มีขนาดเกิน ๑ ตารางเมตร หรือมีน้ำหนักรวมทั้งโครงสร้างเกิน ๑๐ กิโลกรัม ในบริเวณที่มีระยะห่างจากวัด โบราณสถาน ทางพิเศษ หรือถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางตั้งแต่ ๔๐ เมตร ถึงจุดติดตั้งหรือก่อสร้างป้ายน้อยกว่า ๕๐ เมตร เว้นแต่ป้ายชื่ออาคารหรือสถานประกอบการและป้ายสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิงหรือสถานีบริการก๊าซ

(๑๒) สถานที่เก็บสินค้า สถานีรับส่งสินค้าหรือการประกอบกิจการรับส่งสินค้า เว้นแต่ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร

(๑๓) ศูนย์ประชุมหรืออาคารแสดงสินค้า เว้นแต่ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๓๐ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร หรือตั้งอยู่ภายในระยะ ๕๐๐ เมตร จากจุดศูนย์กลางสถานีรถไฟฟ้าขนส่งมวลชน

(๑๔) โรงฆ่าสัตว์หรือโรงพักสัตว์ตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์

(๑๕) ไซโลเก็บผลิตผลทางการเกษตร

(๑๖) สวนสนุกหรือสวนสัตว์ เว้นแต่สวนสนุกหรือสวนสัตว์ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๓๐ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร และมีที่ว่างโดยรอบจากแนวเขตที่ดินไม่น้อยกว่า ๑๐ เมตร เพื่อปลูกต้นไม้ หรือที่ดำเนินการอยู่ในอาคารพาณิชย์กรรม

(๑๗) การกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย

(๑๘) การกำจัดวัตถุอันตรายตามกฎหมายว่าด้วยวัตถุอันตราย

(๑๙) การซื้อขายหรือเก็บเศษวัสดุ

การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทนี้ที่ไม่ใช่เพื่อการอยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวและบ้านแฝดให้เป็นไปตามต่อไปนี้

(๑) มีอัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดินไม่เกิน ๕ : ๑ ทั้งนี้ ที่ดินแปลงใดที่ได้ใช้ประโยชน์แล้ว หากมีการแบ่งแยกหรือแบ่งโอนไม่ว่าจะกี่ครั้งก็ตาม อัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดินของที่ดินแปลงที่เกิดจากการแบ่งแยกหรือแบ่งโอนทั้งหมดรวมกันต้องไม่เกิน ๕ : ๑

(๒) มีอัตราส่วนของที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวมไม่น้อยกว่าร้อยละหก แต่อัตราส่วนของที่ว่างต้องไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำของที่ว่างอันปราศจากสิ่งปกคลุมตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร ทั้งนี้ที่ดินแปลงใดที่ได้ใช้ประโยชน์แล้ว หากมีการแบ่งแยกหรือแบ่งโอนไม่ว่าจะกี่ครั้งก็ตาม อัตราส่วนของที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวมของที่ดินแปลงที่เกิดจากการแบ่งแยกหรือแบ่งโอนทั้งหมดรวมกันต้องไม่น้อยกว่าร้อยละหก

ก.๒ สีขาวมีกรอบและเส้นแทยงสีเขียว : ริมถนนราชพฤกษ์

ข้อ ๓๑ ที่ดินประเภท ก. ๒ ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมหรือเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม สถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการให้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการอื่นให้ใช้ได้ไม่เกินร้อยละสิบของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณ

ที่ดินประเภทนี้ ห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการตามที่กำหนดดังต่อไปนี้

(๑) โรงงานทุกจำพวกตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน เว้นแต่โรงงานตามประเภท ชนิด และ จำพวกที่กำหนดให้ดำเนินการได้ตามบัญชีท้ายกฎกระทรวงนี้

(๒) สถานที่บรรจุก๊าซ สถานที่เก็บก๊าซ และห้องบรรจุก๊าซตามกฎหมายว่าด้วยการบรรจุ ก๊าซปิโตรเลียมเหลว เว้นแต่

(ก) สถานที่จำหน่ายอาหารที่ใช้ก๊าซที่มีพื้นที่ประกอบการไม่เกิน ๑๐๐

ตารางเมตร

(ข) ร้านจำหน่ายก๊าซที่มีพื้นที่ประกอบการไม่เกิน ๑๐๐ ตารางเมตร ที่ตั้ง อยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดย ตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร และมีระยะห่างจากร้านจำหน่ายก๊าซอื่นไม่น้อยกว่า ๕๐๐ เมตร

(๓) สถานที่ที่ใช้ในการเก็บน้ำมันเชื้อเพลิงเพื่อจำหน่ายที่ต้องขออนุญาต ตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง เว้นแต่สถานที่บริการน้ำมัน เชื้อเพลิงที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดเขตทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาว ต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดเขตทางไม่ น้อยกว่า ๑๖ เมตร

(๔) การเลี้ยงสัตว์ทุกชนิดเพื่อการค้าที่อาจก่อเหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการ สาธารณสุข

(๕) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มหรือน้ำจืด

(๖) สุสานและฌาปนสถานตามกฎหมายว่าด้วยสุสานและฌาปนสถาน

(๗) โรงแรมตามกฎหมายว่าด้วยโรงแรม

(๘) โรงมหรสพตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร

(๙) สถานบริการตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ

(๑๐) การจัดสรรที่ดินทุกประเภท เว้นแต่การจัดสรรที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่มีพื้นที่แปลง ย่อยไม่น้อยกว่าแปลงละ ๒.๕ ไร่ หรือการจัดสรรที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวที่มีพื้นที่ ดินแปลงย่อยไม่น้อยกว่าแปลงละ ๑๐๐ ตารางวา

(๑๑) การอยู่อาศัยทุกประเภท เว้นแต่การอยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยว

(๑๒) การประกอบพาณิชยกรรมทุกประเภท เว้นแต่

(ก) การประกอบพาณิชยกรรมซึ่งไม่ใช่ห้องแถวหรือตึกแถว ดังต่อไปนี้

๑) การประกอบพาณิชย์กรรมที่มีพื้นที่ประกอบการไม่เกิน ๑๐๐ ตารางเมตร

๒) การประกอบพาณิชย์กรรมที่มีพื้นที่ประกอบการเกิน ๑๐๐ ตารางเมตร แต่ไม่เกิน ๒๐๐ ตารางเมตร ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดช่องทางไม่น้อยกว่า ๑๐ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดช่องทางไม่น้อยกว่า ๑๐ เมตร และมีที่ว่างด้านหน้าอาคารไม่น้อยกว่า ๖ เมตร

๓) การประกอบพาณิชย์กรรมที่มีพื้นที่ประกอบการเกิน ๒๐๐ ตารางเมตร แต่ไม่เกิน ๓๐๐ ตารางเมตร ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดช่องทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดช่องทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร และมีที่ว่างด้านหน้าอาคารไม่น้อยกว่า ๖ เมตร

(ข) การประกอบพาณิชย์กรรมประเภทสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิงที่ได้รับยกเว้น ตาม (๓)

(๑๓) สำนักงาน เว้นแต่สำนักงานที่มีพื้นที่ประกอบการไม่เกิน ๑๐๐ ตารางเมตร ซึ่งไม่ใช่ห้องแถวหรือตึกแถว และสำนักงานที่ใช้ประโยชน์เป็นสโมสรของโครงการจัดสรรที่ดินด้วย ซึ่งไม่ใช่อาคารขนาดใหญ่อาคารสูง หรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ

(๑๔) การติดตั้ง หรือก่อสร้างป้ายที่มีขนาดเกิน ๑ ตารางเมตร หรือมีน้ำหนักรวมทั้งโครงสร้างเกิน ๑๐ กิโลกรัม เว้นแต่ป้ายชี้้อาคารหรือสถานประกอบการ และป้ายสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง

(๑๕) สถานที่เก็บสินค้า สถานที่รับส่งสินค้าหรือการประกอบกิจการรับส่งสินค้า

(๑๖) ศูนย์ประชุมหรืออาคารแสดงสินค้า

(๑๗) ตลาด เว้นแต่ตลาดที่มีพื้นที่ประกอบการไม่เกิน ๔๐๐ ตารางเมตร และตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะที่มีขนาดช่องทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร ยาวต่อเนื่องกันโดยตลอดจนไปเชื่อมต่อกับถนนสาธารณะอื่นที่มีขนาดช่องทางไม่น้อยกว่า ๑๖ เมตร

(๑๘) โรงฆ่าสัตว์หรือโรงพักสัตว์ตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์

(๑๙) ไซโลเก็บผลิตผลทางการเกษตร

(๒๐) สวนสนุกหรือสวนสัตว์

- (๒๑) การกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย
- (๒๒) การกำจัดวัตถุอันตรายตามกฎหมายว่าด้วยวัตถุอันตราย
- (๒๓) การซื้อขายหรือเก็บชิ้นส่วนเครื่องจักรกลเก่า
- (๒๔) การซื้อขายหรือเก็บเศษวัสดุ

การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทนี้ให้เป็นไปดังต่อไปนี้

- (๑) มีอัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดินไม่เกิน ๑ : ๑ ทั้งนี้ ที่ดินแปลงใดที่ได้ใช้ประโยชน์แล้ว หากมีการแบ่งแยกหรือแบ่งโอนไม่ว่าจะกี่ครั้งก็ตาม อัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดินของที่ดินแปลงที่เกิดจากการแบ่งแยกหรือแบ่งโอนทั้งหมดรวมกันต้องไม่เกิน ๑ : ๑
  - (๒) มีอัตราส่วนของที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวมไม่น้อยกว่าร้อยละสี่สิบ ทั้งนี้ ที่ดินแปลงใดที่ได้ใช้ประโยชน์แล้ว หากมีการแบ่งแยกหรือแบ่งโอนไม่ว่าจะกี่ครั้งก็ตาม อัตราส่วนของที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวมของที่ดินแปลงที่เกิดจากการแบ่งแยกหรือแบ่งโอนทั้งหมดรวมกันต้องไม่น้อยกว่าร้อยละสี่สิบ
  - (๓) มีที่ว่างโดยรอบอาคารไม่น้อยกว่า ๒ เมตร เว้นแต่การอยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยว ให้มีที่ว่างด้านหน้าและด้านหลังของอาคารไม่น้อยกว่า ๒ เมตร และมีที่ว่างด้านข้างของอาคารไม่น้อยกว่าข้างละ ๑ เมตร
  - (๔) ให้ดำเนินการได้ในอาคารที่มีความสูงไม่เกิน ๑๒ เมตร โดยให้วัดจากระดับถนนถึงยอดผนังชั้นสูงสุด
- ความในวรรคสาม (๑) และ (๒) ไม่ให้ใช้บังคับแก่การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยว
- ความในวรรคสาม (๓) ไม่ให้ใช้บังคับแก่การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวที่มีขนาดแปลงที่ดินน้อยกว่าแปลงละ ๔๐ ตารางวา หรือมีด้านใดด้านหนึ่งของแปลงที่ดินกว้างน้อยกว่า ๖ เมตรซึ่งมีการแบ่งแยกหรือแบ่งโอนก่อนกฎกระทรวงนี้ใช้บังคับ

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ – สกุล	นาย พิสูจน์ แผงสีคำ
วัน เดือน ปี เกิด	13 มีนาคม พ.ศ.2529
สถานที่เกิด	กาฬสินธุ์
ประวัติการศึกษา	
ประถมศึกษา	โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสัย
มัธยมศึกษาตอนต้น	โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์
มัธยมศึกษาตอนปลาย	โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์
ปริญญาตรี	มหาวิทยาลัยขอนแก่น (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์)
ปริญญาโท	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์)
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ.2552 – ปัจจุบัน	สถาปนิกอิสระ